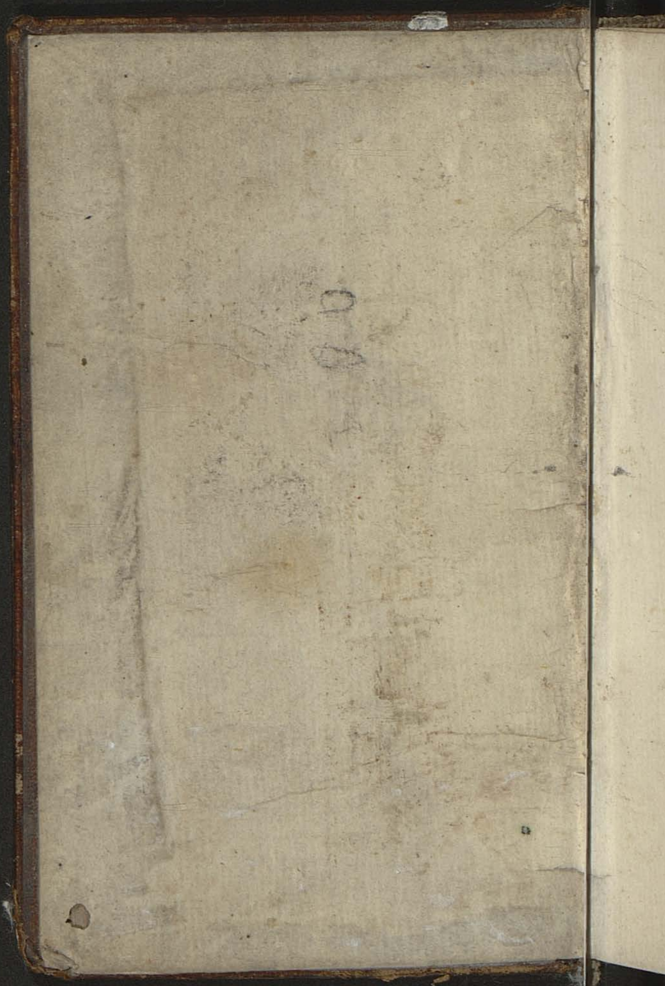
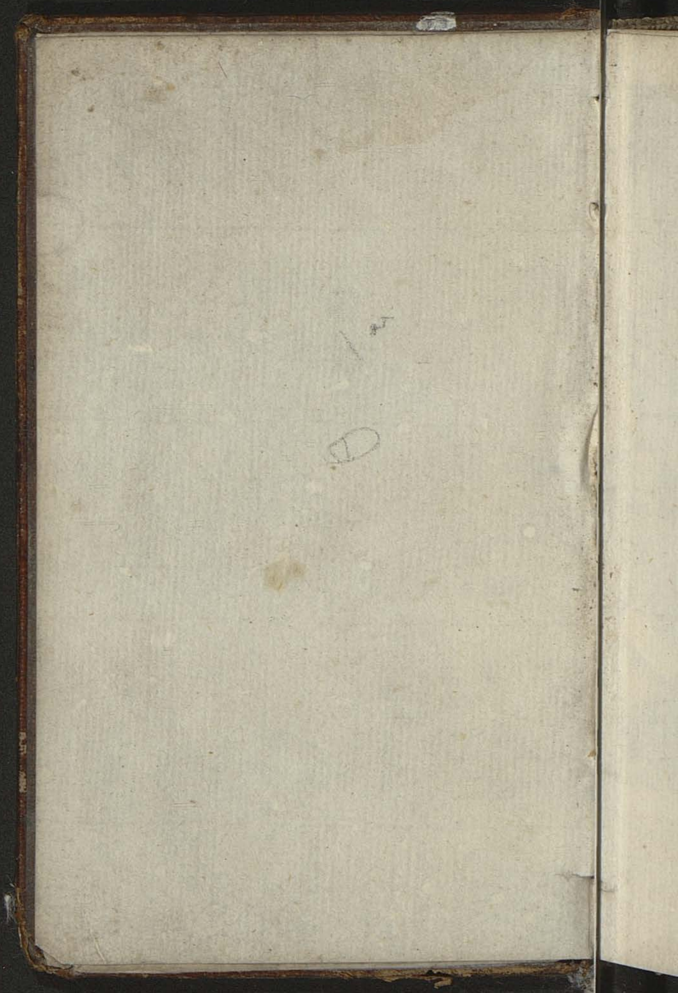

Apud

ARNOLDI CORVINI IUS CANONICUM,

Per Aphorismos strictim Explicatum.

AMSTELODAMI,
Apud Ludovic. Elzevirium. A°. 1651.

Eremitar. Camald. Eremi Vigrensis.

Illuſtriſſimo atque Excellentiſſimo

PRINCIPI,

D. CASPARO DE BRACCAMONTE ET GUSMAN,

Comiti de Penaranda, Domino de Aldea-ſeca de la Frontera, Equiti Ordinis Alcantaræ, Commendatori de Daymiels Ordinis Calatravæ, Regiæ Catholicæ Majeſt. Cubiculario, nec non Cameræ & Caſtellæ Conſiliario, ad Pacis Vniverſalis Tractatus Monaſterii Legato Plenipotentiario Primario, &c.

UDET hic libellus, Princeps Excellentiſſime, ſibi illuſtre tuum nomen inſcribere, fretus non ſua, nec auctoris, ſed materiæ dignitate. Continet quippe Juris Pontificii totius compendium. Juris non minus ob Auctorum, ex quibus partim deſumptum, ſanctitatem venerandi, quàm ob præcepta eo comprehen-

ſa æſtimandi. Siquidem in omnibus æquitatem eſſe ſequendam, illamque rigori juris eſſe præferendam, inculcat. Præcepto ſanctiſſimo; proinde ab omnibus obſervando, omnium memoriis infigendo. Illud quàm firmiſſimè memoriæ Celſitudinis Tuæ infixum fuiſſe, quàm clariſſimè docuit pacis inter Potentiſſimum Hiſpaniarum Regem, Dominum Tuum, & Præpotentes Provinciarum Unitarum Ordines, Tuo ductu, conciliandæ negotium, tum ejus feliciſſimus exitus. Prudentia in ea Tuæ Celſitudinis elucet juxta æquitatem maxima. Etenim pacis inter Adverſarios potentes conciliandæ nulla iniri poteſt ratio, utriſque mordicùs juribus ſuis inſiſtentibus, illaque pertinaciter retinere volentibus. Utrinque aliquid condonandum bono pacis, ſubditorum querelis, lachrymis. Factum illud utrimque,

&

& quod gaudemus à Potentiſſimo & Rege & Domino Tuo, ductu & miniſterio præcipuè Tuo, aliorumque Virorum non minus Illuſtrium, quàm Belgarum amantium. Factum præclarum. Nempe ex eo Belgis, poſt tot annorum ſpatia, prœliis, urbium obſidionibus, expugnationibus, ſpoliationibus, agrorum vaſtationibus, decurſa, Pacis tandem ſidus affulſit. Eſt ſane id Regi Tuo glorioſiſſimum: Utpote quo omnium Belgarum non tantùm, ſed totius Orbis Chriſtiani ſuffragio, Rege digniſſimum, Pacifici cognomentum abſque dubio acquiſivit. Fuerint alii ex Hiſpaniarum Regibus & ducibus Burgundiæ dicti pugnaces, alii audaces, alii intrepidi, alii magni, alii bellatores. At tantùm hoc Regis Tui illuſtrius, quantùm ex eo propius ad Deum Immortalem accedit. Qui Deus pacis, Deus Juſtitiæ audiri

vult. Nec minus excellens hîc eſt negotium tuum, quo, labore infinito, ſudoribus immenſis, ejus difficultate non deterritus, nec valetudini parcens, tam ſpecioſum atque Illuſtrem Regi Tuo titulum acquiſiviſti. Eo longè plus Domino Tuo profuiſti, nomenque Tuum reddidiſti celebrius, quàm Majores Tui, virtute ſua bellica, quâ excelluerunt, & victoriis acquiſitis, quibus celeberrimi fuerunt & adhuc ſunt. Tantum virtutes pacis, bellicis præſtant. Quibus ut porrò Regi Tuo, Reipublicæ Chriſtianæ, boniſque omnibus prodeſſe pergas, quam religioſiſſimè vovet

Illuſtr. & Excellent. Tuæ Dignitati devotus

ARN. CORVINUS à BELDEREN.

Le-

Lectori Candido S.

O N ſum ignarus, miraturos multos, maximè eos qui à fide Romana receſſere (Inter quos ſum natus, educatus, ſtudiis imbutus.) quid me moverit Ius Canonicum in compendium redigere. Quippe qui omnes, imperiti, periti, imò & qui cæteris acriore eſſe judicio videri volunt, Ius illud judicent inconditam eſſe Decretorum & Conſtitutionum farraginem, à Pontificibus non ad Reipublicæ Chriſtianæ, ſed proprium commodum editam, erroribus ſcatentem: ac proinde ejus cognitionem non tantum non eſſe neceſſariam, ſed inutilem, imò noxiam. At verò quandoquidem ſcio, Iudiciorum ordinem & ſtylum, quo hodieque ferè utimur, nos maximam ſui partem iſti juri debere, illis aſſentire nequeo. Accedit quod illud neque origine neque rerum, quæſtionum & deciſionum magnificentia, dignitate, gravitate, utilitate & neceſſitate; neque ordinis, diſpoſitionis & connexitatis elegantia; (puta, quoad Decretales.) neque rationabilitate, æquitate, Iuri Civili ſit poſtponendum, imò in multis ei præferendum. Quippe ſola æquitate nitens, in

multis Iuris Civilis ſcrupuloſas ſubtilitates & obſervationes rigidas temperat, emendat, corrigit. Præterea Ius Civile eſt maximè ex Ethnicorum legibus; Canonicum partim ex Sanctorum Patrum ſcriptis, & veterum Conciliorum canonibus; partim Reſcriptis Pontificum Romanorum compilatum. Illis conſtat Decretum; His Decretales, Extravagantes, Clementinæ. Quæ non pares, ſecundùm multos, ſanctitate & ſinceritate. Siquidem Decretum in priſca magis volunt Chriſtianæ Eccleſiæ diſciplina conſiſtere: ab ea verò non parum recedere Decretales & reliquas hujus juris partes. Utpote quæ eo tempore, quo Eccleſiaſticæ cauſæ antiquam ſimplicitatem; homines Eccleſiæ titulo inſigniti, antiquos mores, jam amiſerant, à Pontificibus Romanis adhibitis in conſilium Iuris conſultis, conſtitutæ. Non tamen propter ea minus quàm Decretum retinendæ & obſervandæ. Imò verò, ferè dixerim magis. Quia cum ex civilium legum rationibus ſint deſumtæ, & propius quàm Leges veterum ad ſeculum noſtrum & mores hodiernos accedant, ex iis non tantùm multarum legum obſcurarum applicatio colligi, ſed & alia quæ ad juris non tantùm Canonici, ſed &
Ci-

Civilis cognitionem ſunt neceſſaria hauriri poſſunt. Proinde quiſquis cum utilitate hodie in foro noſtro verſari cupit, utriuſque Iuris Canonici & Civilis cognitionem conjungere debet. In quo utrumque, ſed eatenus tantùm ſervatur, quatenus nec religioni, nec æquitati naturali, nec ſtatutis noſtris repugnat. Quippe Civile Ius, non minus quàm quos volunt habere Canonicum, præter dogmata Religioni reformatæ contraria, & ſuos nævos habet. Hæ & ſimiles rationes me moverunt, ut hoc Canonici Iuris compendium concinnarem. Putabam enim mihi non tantùm rem utilem, ſed & aliis gratiſſimam me facturum. Idque non tantùm in ſcholis adhuc militantibus, ſed & Doctoris laureâ jam ornatis. Solent enim in hiſce regionibus non tantum omnes Ius hoc Canonicum negligere, ſed ex iis multi illud cane pejus & angue odio proſequi. At quam turpe ſit, Ius, ex cujus cognitione tanta, ut oſtendimus, utilitas hauriri poteſt, & cujus titulo gaudemus, ignorare, nemo non videt. Quam maculam mihi ut abſtergerem, ſimulque viam ad iſtius juris penitiorem cognitionem ſternerem, hoc feci breviarium. Illud, publici juris ut facerem, Amicis rogantibus denegare nolui.

Equidem illis erat persuasum, haud minorem alios ex ejus lectione, quàm ego ex ejus digestione perceperam, fructum fore percepturos. Quem aliis invidere non esse hominis ingenui semper judicavi. Præterea sperabam me eo alios ad æmulationem excitaturum; & inde Ius hoc Canonicum in eum quo dignum est, æstimium venturum. Utrumque si consecutus fuero satis amplum ex labore meo præmium me retulisse judicabo; Valete.

Nobili ac Consultissimo Viro,

ARN. I. F. CORVINO
à BELDEREN I C^to
Eximio,

Synopsin Iuris Canonici publicanti.

AMicissime Vir, Ut videas, me egregiis conatibus tuis applaudere, & promissi memorem esse, mitto nunc paucos versiculos quos in tanta negotiorum mole rudi Minerva conscripsi. Tu potissimum æstimabis illos ex candido affectu, quem virtutibus tuis debeo. Sunt autem hi:

Non levis interdum subit admiratio mentem,
Cur, cum nos Iuris titulos utriusque colamus,
Vix tamen ex multis unus primordia saltem
Sacrorum Canonum delibet. Vbique locorum
Illius apparet gravis ignorantia Iuris.
Multi id prætendunt, horum decreta librorum
Vsibus Imperii non esse accommoda nostri,
Plurima Belgarum juri contraria tradi.
Ergone de manibus totum deponere fas est?
Quin potius missis illis, amplectimur ista,
Quæ non pauca vides, hodiernis moribus apta?
Fecit id excellens CORVINI *industria, nobis*
Codice non magno spatiosa volumina tradens.
Omnia solerti studio contraxit in unum;
Atque ipsos aperit data per compendia fontes,
Vt facili possint opera discentibus esse
Cognita, nec posthac fructu careamus eorum.

AR-

ARNOLDE, eximii patris non degener heres,
Cui jam præteriti nomen peperere labores,
Grande rudimentum cunctis, qui Iura sequuntur.
Quas tibi pro meritis cumulabit candida grates
Iuridico incumbens operi studiosa juventus?
Perge per ingenii monumenta extollere vestrum
Præclarum CORVINE *genus. tibi summus ab illis*
Surget honos, perque innumeros tua fama feretur
Annos, dum Themidi meriti tribuentur honores.

Tuo Clarissimo nomini & eruditioni devotus.

JOHANNES CHRISTENIUS *I.V.D. & Professor Ducalis Academiæ, quæ est Hardervici, in præsens Rector.*

A R-

ARNOLDI CORVINI
à BELDEREN I. V. D.

IVS CANONICVM,

PER

APHORISMOS

Strictim

EXPLICATVM.

LIBER PRIMVS.

De Iure Canonico, seu Pontificio.

TITVLVS I.

Vri Canonico, seu Pontificio, operam daturum prius nosse oportet, undè ejus nomen descendat.

Est *Ius* dictum, quia justum, *c. jus generale. 2. §. jus autem. dist. 1. Canonicum*; à Græco Κανὼν, quod Latinè regula: eò quod normam rectè & benè vivendi præbeat, vel quod distortum pravumque corrigat. *c. 2. dist. 3. Pontificium*, quod Pontificem *Romanum* auctorem habeat.

Ius enim *Canonicum* dicitur, jus positivum, quod à summis Pontificibus Ecclesiæ Romanæ traditum, constitutum, vel approbatum fuit.

Est vel *scriptum*, vel *non scriptum*.

Illud vel est *divinum Ius*, vel *constitutio Ecclesiastica*.

Ius divinum est, quod in lege continetur, & Euangelio. *dist.* 1. *in sum.*

Hoc omnibus aliis scriptis canonicis præfertur: *c. quis nesciat.* 8. *dist.* 9. & est immutabile. *c. fin.* §. *his itaque. dist.* 6

Constitutiones Ecclesiasticæ, sunt vel *statuta Conciliorum*, tam generalium, quam provincialium, & Episcopalium; *c.* 3. *dist.* 5. vel *Decreta Pontificum*; vel *dicta Sanctorum. c.* 2. §. *porro. dist.* 3.

Concilia generalia sunt, quæ Episcopi ex universo orbe authoritate sedis Apostolicæ, *c.* 1. *& seq. dist.* 17. fidei Euangelicæ asserendæ causâ, in unum convenientes, condiderunt. *c.* 1. *in princ. versic. sub hoc. dist.* 15.

Iis statuta propriè *Canones* dicuntur; & ab omnibus per omnia servari debent; præcipuè quatuor priorum Conciliorum; puta Niceni, Constantinopolitani, Ephesini, Chalcedonensis. *c. sancta octo.* 8. *dist.* 16.

Provincialia Concilia sunt, quæ ecclesiasticis de causis, Metropolitano omnes provinciæ Episcopos convocante, celebrantur. *c. propter.* 4. *dist.* 18.

Episcopalia, quæ Episcopus in sua diœcesi convocatis Abbatibus, Presbyteris, Clericis, singulis annis celebrat. *c. pen.* 1. *palea. dist.* 18.

Iis statuta, non propriè Canones, sed *Constitutiones* dicuntur; & tantum ejus provinciæ, civitatis, & diœcesis homines devinciunt; *c.* 1. *dist.* 18. *Felin, in c.* 3. *num* 5. *de jurejur. & c.* 1. *Ext. eod.* si puta, canonibus Conciliorum universalium, vel Conciliorum per generalia receptorum, non adversantur: *c.* 1. *dist.* 18. & interdum confirmatione Apostolicæ Sedis indigent. *c. cum accessissent.* 8. *de constitut.*

Sic confirmata, & cæteros Christianos obligant. *c.* 1. *dist.* 20. *ratio est in c. si Apostolicæ.* 22, *de præbend. in* 6.

Decreta Pontificum sunt constitutiones Ecclesiasticæ, à Summo Pontifice, vel solo, vel Cardinalium Episcoporum consilio adhibito, aut ultrò, aut aliquo interpellante, factæ. *c.* 1. *de const. c. generali.* 25 *qu.* 1. *Gl. in c. omnes.* 3. *dist. c.* 1. *de rescript.*

Ea, si generalia sunt, omnibus; *c.* 1. *de constit.* si specialia, iis quibus concessæ, legem imponunt: *c. ideò.* §. *neque enim.* 25. *qu.* 1. *c. privilegia. dist.* 3. & tum *privilegia* dicuntur.

Species constitutionum sunt *rescripta*; nam jus inter partes, & in negotiis, seu rebus, super quibus conceduntur, faciunt: *c. constitutus.* 11. *de concess. præbend. c. cum dilecta.* 22. *de rescript.*

Modò non per mendacium; aut veritatis occultationem, *Felin. c. ad audientiam.* 2. *num.* 27. & *num.* 22. & *c. super literis. num.* 17. *de rescript.* licet contra, vel præter jus, impetrata sint. *c.* 1. & 2. *dist.* 19. *c.* 3. *dist.* 29.

Sunt *rescripta* literæ, *c.* 1. & *passim de rescript.* à summo Pontifice, *c.* 2. *eod.* vel ejus Vicario, *c. pen. de offic. vicar.* sive motu proprio, *c. si motu*, 23. & *c. seq. de præbend. in* 6. sive aliquo suggerente; (quæ suggestio vocatur intimatio, *c.* 2. *de rescript.* vel insinuatio, *c.* 3. *de procur.* vel relatio. *c.* 4. *vers. nos verò. eod.*) & aut conquerente, *c.* 2. & 4. *eod.* & supplicante, *c. ult. de eo qui cogn. consang. ux.* aut consulente, *c. consuluit.* 24. *de offic. jud. deleg.* emissæ.

Posteriora rescripta, prioribus, si de iis mentionem habeant, aut si is qui priora impetravit, iis dolo vel culpâ intra annum non sit usus, *c. si*

autem. 9. *c. plerumque*. 23. *de rescript.* præferuntur: *c. cæterum* 3. §. 1. *ubi Dd. de rescript.* Specialia, generalibus, *c. pastoralis.* §. *quoniam. de offic. jus. deleg. c. studuisti. de offic. leg.*

Quæ contra formam rescriptorum fiunt, infirmantur. *c. cum dilecta.* 22. *vers. dictum. de rescript.*

Sanctorum dicta vim constitutionum habent; puta ea quæ collectore Gratiano, ex scriptis Doctorum Ecclesiæ, auctoritate Eugenii tertii, sub nomine Decretorum, juris nomen & vim acceperunt, & sacris Canonibus inserta sunt. *c.* 1. *& per tot. dist.* 20.

Ius Canonicum non scriptum, in Ecclesiæ Romanæ *Consuetudine* recepta consistit. *c. nolite.* 3. *c. Ecclesiasticarum.* 5. *dist.* 11. *c. ex literis.* 9. *de constitut.*

Consuetudo, est jus quod moribus introductum.

Hoc, si neque bonis moribus, neque decretis, neque conciliis adversetur, in rebus & juribus Ecclesiasticis, scriptæ constitutionis vigorem habet. *c. diuturni* 6. *dist.* 12. *c. consuetudo.* 5. *dist.* 1.

Stylus Curiæ Romanæ etiam, ubi jus non est contrarium, in decisionibus allegari potest. *c. literas.* 2. *de juram. calumn. Panorm. ad c. ex literis. de constit. Felin. ad c.* 2. *num.* 16. *de rescript.*

Is est, formula, quâ Aulæ Romanæ Curiales, in rescriptis, vel aliis negotiis expediendis, utuntur. *c. cum in causis. de sen. & re jud.*

Omne jus Canonicum versatur circa tria; *Personas, res*, & *judicia*.

Videndum primùm de personis, quarum causâ cætera omnia adinventa. *Genes.* 1.

De

De Iure Personarum.

TIT. II.

PErsonæ quæ hoc jure considerantur, sunt *Ecclesiasticæ*, tam *impropriè*, quàm *propriè* dictæ. *c. duo sunt genera Christianorum. 7. caus. 12. qu. 1.*

Ecclesiasticæ personæ *impropriè* dictæ sunt *Laici*: id est, populares: *d. c. duo sunt genera. vers. aliud verò.* dicuntur Ecclesiastici; quia divino baptismatis munere in Ecclesia admissi, & Christianorum in albo descripti.

Ecclesiasticæ personæ *propriè* dictæ sunt illi, qui Ecclesiæ ipsius ritibus, & solemnibus quibusdam servatis, ab Episcopo, ut illi famulentur, sunt adscripti: *Clerici* dicuntur; eò quòd in sortem Domini sunt delecti. *d. c. duo sunt genera. vers. inde.*

Illi, de quibus nobis hic non erit sermo; divinis officiis non sunt mancipati: *Hi* sunt, & proinde, ut contemplationi & orationi intentiùs vacare possint, ab omni temporalium negotiorum turba & strepitu se continere, & temperare debent. *d. c. duo sunt.*

Sunt vel *Regulares*, seu *Religiosi*, sic in specie dicti, quod se omnium maximè religioni devovisse censentur; cum monasteriorum angustiis circumscripti, sub unius Prælati nutu; propriis omnibus sponte exuti, & continentiam professi degant: vel *Seculares Clerici*.

Horum alii sunt in *Sacerdotio*, & vel in *altiori gradu*, seu *ordine*; vel in *inferiore*: alii in *Sacris*: alii *nec in Sacerdotio, nec in Sacris. d. c. duo sunt. 12. qu. 1.*

In *Sacerdotio*, & *altiori ordine* sunt *Episcopi*, *Archidiaconi*, *Archipresbyteri*.

De Episcopis, summo Pontifice, & Cardinalibus.

TIT. III.

EPiscopi dicuntur quasi speculatores, quod populorum sibi creditorum mores debeant speculari. *c. cleros. vers. Episcopus. dist.* 21.

Sunt vel *simpliciter Episcopi*, & singulis civitatibus cum dioecesi præsunt, *c.* 1. §. *Episcopus. dist.* 21. vel *Metropolitani*, Archiepiscopi quandoque dicti, & singulis provinciis præsident; Qualis est, quæ decem aut undecim habet civitates: *c.* 2. *scitote.* 6. *qu.* 3. Vel *Archiepiscopi*, seu *Primates*, quibus Metropolitani, cæterique ejus provinciæ Episcopi subjiciuntur. *d. c.* 1. *dist.* 21. Aliquando Patriarchæ dicuntur. *c. in illis verò civitatibus.* 2. *per tot. dist.* 80.

Hi tamen propriè hodie sunt quatuor Episcopi, primum post Summum Pontificem locum obtinentes: hoc videlicet ordine *Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, Hierosolymitanus. c. antiqua.* 23. *de privileg. dist.* 22. *in sum. ubi gl. & per tot.*

Omnes Episcopi habent ligandi solvendique potestatem; & visitandi diligentiam, soli in Ecclesia sacrum chrisma conficiunt, Dei altaria & Ecclesias consecrant, pollutas repurgant, Clericos ordinant, suspendunt, deponunt; delinquentes excommunicant, purgationes indicunt, dispensant, solennes pœnitentias imponunt. *c.* 1. *vers. ad Episcopum dist.* 25. *c. quamvis.* 4. *dist.* 68. *&* 26. *qu.* 6. *per tot.*

In Episcoporum ordine & *Summus Pontifex* censetur; sed potestatem cæteris habet majorem.

c. decre.

c. decreto. 12. qu. 6. in fin. c. qui scit. ead. qu. c. multum stupeo. 8. ad fin. 3. qu. 6.

Omnes enim judicat, à nemine judicatur, excepto Concilio generali in caussâ hæresis: *c. mandastis. 10. ubi Gl. verb. potuissem. 2. qu. 5.* Solus quæstiones de fide, majoresque Ecclesiæ causas decidit: Concilia, eorumque scripta approbat: Synodum generalem congregat: Episcopos Electosque transfert, & eorum sedes mutat: ipsos deponit; depositos restituit: cessiones ab ipsis accipit: eos ne cui alii quàm Sedi Apostolicæ parere teneantur, eximit: Episcopatus duos unit: unum partitur: vota commutat: illegitimos dignitatum capaces reddit: appellationes ad se, mediis omissis, interpositas admittit; de iis cognoscit; sententias nulli appellationi subjectas fert. *c. 2. de transl. Episcop. & c. quod translationem 4. de offic. leg. ubi Gl. & c. sicut unire. 8. de excess. prælat.*

Eligitur ex corpore Cardinalium. *c. oportebat. 3. & c. seq. 79. dist.*

Cardinales sunt, tanquam Senatores Pontificis, seu Senatus Ecclesiæ. *c. Ecclesia. 7. c. 16. qu. 1.*

Sunt alii *Cardinales Diaconi*, alii *Cardinales Presbyteri*, alii *Cardinales Episcopi*; habita ratione titulorum, quibus insigniuntur.

Singuli in suis titulis sibi decretis, habent Iurisdictionem penè Episcopalem; quia & tituli illi Ecclesiis seu parochiis Episcoporum comparantur. *c. his quæ pro. 11. de major. & obed. c. ex gestis. 2. de cleric. non resid.*

Numerus Cardinalium non est definitus, sed summi Pontificis arbitrio, à quo eliguntur, augetur, vel minuitur.

Eligi debent, scrutinio & consensu Cardinalium de viro probo, moribus bonis insignito, ju-

ſtis natalibus orto, ætatis triginta annorum, qui non ſit nepos ex fratre vel ſorore ſummi Pontificis, vel Cardinalis. *Secundum Synod. Baſil. §. fin. de num. & qual. Card. in pragm. ſanct.*

Cardinales omnes, olim bis in hebdomade in Conſiſtorium apud Pontificem conveniebant; hodie tantùm ſemel.

In Conſiſtorio proponuntur & deciduntur controverſiæ electorum ad Epiſcopales Eccleſias, ubi Eccleſiæ vacant, ad quem electio pertinet diſcutitur; per illud ad beneficia conſiſtorialia, id eſt, quæ Sedi Apoſtolicæ reſervata, præpoſiti eliguntur; in illo omnia quæ ad cultum divinum, ac fidem Chriſtianam, religionem, & pacem orbis Chriſtiani, & conſervationem temporalem Eccleſiæ Romanæ pertinent, tractantur. *Tholoſ. in ſyntagm. jur. univ. lib. 15. c. 4. num. 15.*

Cardinales, ſede Pontificatus vacante, Eccleſiam regunt. *Idem d. loc.*

De Electione.

TIT. IV.

QVia modò per *Electionem*, modò per *Poſtulationem* Epiſcopi ac cæteri Prælati promoventur. *c. 3. in fin. c. 4. §. cæterum. de poſtul. Prælat. c. innotuit. 20. c. ſcriptum. 40. de elect.* ideò de his duobus promovendi modis dicendum, & primùm de *Electione.*

Electio, eſt alicujus perſonæ idoneæ ad prælationem, vel fraternam ſocietatem, canonicè facta vocatio. *Hoſtienſ. in §. 1. & Gl. in c. 1. in ver. vera poſtulatio. de poſtulat. Prælat. in 6.*

Pertinet Prælati Electio ad collegium, cui Paſtor quæritur, & ad eos qui pacto, vel privilegio,

vel consuetudine hoc jus obtinuerunt. *c.* 3. *de caus. poss. & prop. c. ult.* 16. *qu. ult. Host. in §. quis possit.* Nisi jure eligere prohibeantur.

Prohibentur Impuberes; *c. ex eo quod.* 32. *in pr. de elect. in* 6. qui sacris ordinibus non sunt decorati; *clem. ut ii. de ætate & qual. ubi Gl.* qui excommunicatione majore, vel suspensione per Iudicis sententiam illigati: *c. illa quotidiana.* 39. *ubi Doctor. hic. c. fin. ubi Doctor. de procur. & c. fin. de cler. excomm. minist.* qui ad eos ordines, quos dignitas, personatusve, aut officium suum exigit, cum possent, non sunt promoti; *d. clem. ut ii.* qui Laici, sive conversi (ut vocant) *c. ex eo. in princ. & fin. cum Gl. hic in* 6. sive simplices; licet Ecclesiæ viduatæ sint Patroni. *c. sacrosancta.* 51. *& c. Massana,* 56. *& utrobique Gl. & Dd. hic.* Ut consentiant tamen tum adeundi: *d. c. Massana.* 56. *& d. c. sacrosancta.* 51. qui scientes indignum elegerunt; *c. quisquis,* 43. *eod.* qui absentes.

Hi tamen, si justè impediti absint, (Quod, si opus, jurejurando affirmare debent, *c. quia propter.* 42. §. *illud autem. hic.*) uni, vel pluribus ex Collegio, seu Capitulo, vicem suam mandare, sed in solidum, possunt; non per literas votum suum declarare, nec extraneum procuratorem dare. *c. si quis justo.* 46. *hic in* 6.

Procurator ex ipso collegio constitutus, quem suo nomine elegit, eundem & vice Domini eum constituentis eligere debet; nisi speciali mandato Domini, ei, quem ejus nomine eligere debeat, sit præscriptum. *d. c. si quis.* §. *porro. hic. in* 6.

Eligi debent idonei; non jure prohibiti; ut minor triginta annis, spurius, indoctus, *c. cum in cunctis.* 7. *hic.* excommunicatus aut suspensus,

c. ult. verſ. ſi tamen ſcienter. de cler. excomm. Simoniacus, *c. ſuper eo.* 12 *in fin. & c. ſi alicujus.* 59. *hic.* avarus, *c. i. cum ſeq. in princ. diſt.*85. qui à laico antea ſe eligi paſſus, *c. quiſquis* 43. *hic.* qui plura beneficia curata habet, *c. dudum.* 54. *eod.* qui inferiores ordines per interſtitia temporum gradatim non implevit; *clem.* 1. *de ætat. & qual. præfic. c.* 1. *diſt.* 77. *c. hoc ad nos. c. ult. diſt.* 59. qui in ſacris ordinibus, ſaltem ſub diaconatu, non eſt conſtitutus; ſchiſmaticus; *c. de Syracuſana. in fin. diſt.* 28. *Clem. à multis. de ætat. & qual. præfic.* neophyta; id eſt, qui propoſitum ſacræ religionis noviter aſſumſit; *c.* 1. *&* 2. *diſt.* 48. qui ſcienter inidoneum elegit. Hic enim per triennium eligi non poteſt. *c. cum in cunctis.* §. *fin. & c. cum Vintonenſ. c. per inquiſitionem. hic.*

Non poteſt fieri Electio, niſi Eccleſiâ, vel per Epiſcopi mortem, *c. factus in princ. c. Novatianus. c. ſcire. c. denique.* 7. *qu.* 1. vel ob culpam ejus remotionem, *in princ. verſ. niſi forte in* 7. *qu.* 1. vel renunciationem validam, *c. ult. de renunciat.* vel ad aliam Eccleſiam tranſitionem, *c. mutationes.* 34. *c.* 34. *Epiſcopus.* 7. *qu.* 1. vel religionis ingreſſum, *c. temporis.* 44. §. *item. cum. c. ſeq. d. c. qu.* 1. vacante.

Facienda intra tres menſes; alias Ius eligendi amittitur, & ad ſuperiorem devolvitur. *c. ne pro defectu.* 41. *hic c. poſtquam. diſt.* 50. Niſi per eum, ſine cujus licentia eligere nequeunt, eâ poſtulatâ ſteterit, quo minus intra ſtatutum tempus elegerint. *c. ult. hic.*

Appellatione contra electionem pendente, alia electio eſt inhibenda; quæ interim facta reſcinditur. *c. conſideravimus.* 10. *hic.*

Fieri debet electio in Eccleſia Cathedrali. *c. quod*

quod sicut. 28. in princ. vers. cum juxta. hic. c. qua fronte. 25. in princ. de appellat.

In ea facienda citari debent omnes, qui habent jus eligendi, ut possint interesse, si velint: alioquin electio non valet: nisi is, qui non citatus abfuit, eam postea ratam habeat. *c. quod sicut. 28. c. coram dilecto. 35. hic.*

Celebratur Electio, per *Scrutinium*, *Compromissum*, *Inspirationem*.

Per *Scrutinium* fieri dicitur, cum præsentibus omnibus, qui debent, & volunt, & possunt, commodè interesse, adsumuntur tres de collegio, fide digni, qui secretè & sigillatim vota cunctorum diligenter exquirant, & in scriptis redacta mox in communi publicent; nullo prorsus appellationis obstaculo interjecto; ut is, collatione votorum inter se factâ, eligatur, in quem omnes, vel major & sanior capituli pars, consentit. *c. in nomine Domini. §. eligatur, verb fieri in urbe. dist. 23. c. publicato. 58. hic. c. quia. propter. 42. in pr. & fin. ubi. Gl. hic.*

Plures si sint Electiones, non sufficit quem à pluribus electum quàm alii; nisi pars quæ hunc elegit, sit totius Capituli major pars. *c. Ecclesia vestra. 57. hic. & c. si cui eligendi. 23. hic in 6.*

In electione Papæ speciale; ut in ea neque citatio sit necessaria, neque absens votum suum alii demandare; neque à paucioribus quàm duabus Cardinalium partibus electus pro Papa se gerere possit; si hoc faciat, excommunicationi subjacet, & sacri ordinis privatione multatur. *c. licet. 6. hic.*

In aliorum Prælatorum Electione si altera pars eligentium numero, altera eligentium auctoritate, & electi meritis præcellat, neutra valet electio;

quia ut à majori & saniori parte sit electus, conjunctim requiritur. *d. c. Ecclesia vestra.* 57. *hic.*

Si tamen alterius partis numerus duplo major sit, ejus electio indistinctè valet: *c. si quando.* 9. *hic. in* 6. dummodò electus sit idoneus; si non, confirmabitur electio personæ idoneæ, à minore parte facta. *c. dudum.* 22. *hic.*

Per *compromissum* fit electio; cum eligendi potestas uni, *c. causam.* 8. *hic.* vel duobus, vel pluribus, viris idoneis, *c. in causis.* 30. *c. cum in jure.* 33. *c. cum in veteri.* 52. *hic.* sive de collegio, *d. c. in causis. d. c. cum in jure. d. c. cum in veteri.* sive extra collegium, *d. c. causam* 8. ab omnibus qui jus eligendi habent; *Abb. d. c. quia propter.* §. *vel saltem. nu.* 2. committitur; qui vice omnium vel loco vacanti prospiciant; vel alios, qui hoc faciant, eligant. *d. c. in causis.*

Electione à majore parte eorum, in quos compromissum, celebratâ, & mandati formâ ad unguem (ut fieri debet) servatâ, electus recusari non potest. *c. cum dilectus.* 32. *ubi Abb. hic.*

Ita tamen si compromissum nemine discrepante; *Abb. in d. c. quia propter,* §. *vel saltem.* & ante electionem sit factum; post factum in præjudicium electi, laudumque secutum electo non nocebit. *c. cum inter canonicos.* 21. *hic.*

Per *Inspirationem* fit electio, cum simul omnes Electores, quasi divino impulsu commoti, statim, nullo tractatu præcedente, in unius electione consentiunt. *d. c. quia propter.* 42. *hic.*

Hæc ut valeat, necesse ut absque vitio simoniæ, conspirationis, conjurationis, requisitionis, vel consensus extra capitulum habiti, processerit. Dd. *in d. c. quia propter. & c. cum post petitam. eod.*

De

De Postulatione.

TIT. V.

POstulatio, est concors Capituli petitio, ut is in Prælatum promoveatur, sive adsumatur, qui non propter animi, vel corporis, vitium, sed ob alium defectum, propter quem non est inhabilis ad prospiciendum Ecclesiæ; veluti, quia est minor triginta annis, aut laïcus, in minoribus ordinibus, illegitimus; eligi nequit. *c.* 3. *& ibi Gl. & Gl. in c. fin. hic. c. innotuit.* 22. *& ibi Gl. de elect.*

Est vel *Solennis*, quam modò definivimus: vel *Non solennis*, seu *simplex*.

Solennis, rectà ad superiorem intenditur, qui omnem postulanti impedimentum removere potest.

Proinde si quis ad Episcopatum postulandus, Pontifici: si ad dignitatem Episcopatui inferiorem, ei qui confirmandi jus habet, postulatio porrigi debet, dummodo impedimentum quod removeri postulatur, ille possit abolere. *Abb. in c. fin. num.* 10. *vers. venio nunc. hic.*

Fit vel per *scrutinium*, cujus tamen forma ad unguem, ut plerumque fit, servari non necesse. *Abb. in c. quia propter. in princ. col.* 3. *circ. med. vers. quarto. de elect. Innoc. in. c. in causis. hic.* vel per *compromissum. Abb. in d. c. quia propter. col.* 3. *de elect.* ab iis qui possunt eligere. *c. innotuit nobis.* 20. *eod.*

Electio & postulatio simul jungi non possunt; ut, *Eligo postulando*, *Postulo eligendo*, *Eligo & Postulo. c.* 1. *hic. in* 6.

Vt postulatio valeat, non sufficit, si major & sanior capituli pars consentiat; *c.* 1. *de his qui fuer.*

à maj. par. Cap. c. 1. *dist.* 65. ut in electione, sed necesse, ut ex tribus partibus duæ in eam conveniant, *c. postulationem. ubi Abb. & alii. hic. Abb. in c. bonæ.* 1. *eod. Hostiens. in c. bonæ.* 1. *de elect.* Quia cum postulatio gratiose quodammodo à Collegio fieri dicatur, *c. bonæ memoriæ.* 1. *hic. ubi Gl. verb. quam ex gratia. Abb. in Rubr. & c.* 1. *eod. c.* 1. *de Elect.* congruum non est, tot Collegis ingratis alios Collegii benignitatem velle impartiri, invitosque ad gratiam faciendam compellere; cum juris præceptum sit, vel uno adversante Collegium gratiam facere non posse; *not. in c. cum omnes.* 6. *de constit.* invitumque aliquem gratiam facere non debere compelli. *c. precariæ.* 10. *qu.* 2. *Gloss. d. verb. quàm ex gratia.*

Postulatio facta, nondum tamen superiori, cui jus admittendi, porrecta, ab iis qui postularunt, invito etiam postulato, revocari potest: etiamsi scrutinium sit publicatum; nuncius ad superiorem admissionis gratiâ destinatus; imò superiori postulatio sit reddita; sed hoc casu, si superior cum postulantibus in hoc conveniat: aliàs non. *c. bonæ.* 4. *hic. Hostiens. & Abb. in d. c. bonæ.* 2. *eod. Sylvest. eod. verb. postulatio. qu.* 8. *Abb. in c. postulationem.* 1. *nat. eod.*

Non enim ex postulatione, sed ex admissione, postulato jus quæritur. *Abb. post Innoc. in d. c. bonæ. num.* 11. *& seq. Sylvest, ibid.*

Potest proinde & Prælatus postulationem rejicere; nisi in eam duæ ex tribus Collegii partibus consenserint, utilisque, vel necessaria Ecclesiæ futura sit. *Abb. in d. c. bonæ. & d. c. postulationem.*

Qualis tanti est momenti, ut ipsi Electioni à minore parte factæ præferatur. *c. scriptum.* 40. *ubi Innoc. Abb. de elect.*

Postu-

Postulatio simplex, nullam solennitatem desiderat; & ei fit cujus consensus necessarius (quia ejus interest,) ut vir alioquin undequaque idoneus promoveri possit. *Abb. c. 1. hic.*

Eâ admissâ, adhuc electione & confirmatione opus: *Abb. d. loc.* Non si solennis, siquidem tum admissio confirmationis & electionis vim & robur habet. *Abb. d. loc.*

Quapropter non minus quàm electio ipsa examinanda. *c. licet in tantum.* 4. *vers. Præterea cum postulatio. de translat. Episcopi.*

De Confirmatione Electionis,

Tit. VI.

Electione factâ, ea scripturæ publicæ credita, Electo, octo dierum spacio, ex quo id commodè fieri potest, offerri, ejusque consensus peti debet; *c. cupientes.* 16. *in princ. & §. cæterum. de elect. in* 6. Electus, si eam acceptet, (ad quod non cogitur. *c. gesta.* 2. *c. ubi ista didicisti.* 74. *dist.*) intra mensem, assensum præstare tenetur; aut si Prælati, cui subsit, venia ei sit impetranda, cum eam impetravit: *c. quam sit.* 6. *ubi Gl. verb. conditio. c. si religiosus.* 27. *de elect. in* 6. alioqui jure, quod ei ex electione quæsitum, carere debet; & Electores ad aliam electionem possunt procedere. *d. c. quam sit.* 6.

Assensum si præbeat; ut jure per electionem quæsito gaudeat, *c. avaritiæ.* 5. *de elect. in* 6. *c. qualiter.* 17. *& per illum text. Abb. num.* 4. *eod. Confirmationem* ab eo Prælato petere debet, cui dignitas, ad quam electus, immediatè subest.

Hinc Episcopum confirmabit Metropolitanus, Metropolitanum Patriarcha, Patriarcham summus

mus Pontifex. *Abb. in c. cum Ecclesia. num. 8. de elect.*

Petenda erat *Confirmatio*, olim indistinctè intra tres menses post consensum electioni præstitum; *d. c. quam sit.* post constitutum, si dignitatis confirmatio immediatè à Pontifice petenda, ut electus intra mensem iter ad sedem Apostolicam arripiat; intra tempus, pro itineris longinquitate moderandum, eò perveniat; ubi pervenit intra quindecim dies cum actis, juribus, munimentis: se coram ea sistat, aut impedimentum proponat; illud intra alios quindecim dies probet; nî jure ex electione quæsito privari velit. *d. c. cupientes. 16. eod. in 6.*

Prælatus à quo *Confirmatio* petitur, licet eam sine legitimo impedimento denegare non possit, *Abb. in c. postquam. 3. num. 1. de elect.* non tamen temere eam debet concedere, sed vel peremtorium terminum præscribere, intra quem si quis contra electionem opponere voluerit, id facere possit; vel si quis simul electus, eum nominatim citare debet: *c. fin. eod. in 6.* & diligentèr processum electionis, & electi personam, licet nemò contra eam opposuerit, examinare; *c. nihil est. 44. §. 1. de elect.* indignam si inveniat, rejicere; *c. cum nobis. 19. eod.* si dignam, confirmare.

Quod potest ubivis locorum, in Ecclesia, domo, pro Tribunali; rectius tamen & honestius id pro Tribunali faciet. *Iohan. Firm. in tract. de Episcop. lib. 8. part. tertia. num. 1.*

Confirmatus, & ante consecrationem, jurat fidelitatem summo Pontifici, *Clem. Romani. de jurejur. c. Ego N. Episcopus. 4. eod. c. dilecti filii. 13. de major. & obed.* & de non alienandis & conservandis rebus Ecclesiæ suæ, *c. 2. de feu d. c. per tuas. 9. de donat.* Post

Post eam, quia matrimonium cum Ecclesia esse ratificatum dicitur, *c. licet.* 4 *de translat. Episcop.* nanciscitur quæ jurisdictionis sunt; *c. transmissam.* 15. *in fin. ubi & Gloss. de elect.* puta potestatem judicandi, excommunicandi, corrigendi, juramenta à vasallis accipiendi, item confirmandi, investiendi, beneficia conferendi, &, si quæ his similia sunt; non quæ sunt ordinis, quæ ex consecratione demum acquiruntur. *d. c. transmissam. ubi Gl. fin. c. nosti.* 9. *c. quod sicut.* 28. §. *præterea. de elect. c. quamvis Chorepiscopis. dist.* 68.

De Consecratione.

Tit. VII.

Ut Electus in Episcopatu non solùm quæ Iurisdictionis exercere possit, sed & quæ ordinis, (ut sunt Clericorum ordinatio & actualis depositio, Chrismatis confectio, virginum benedictio, Ecclesiarum & altarium consecratio. *c. transmissam.* 15. *ubi Gl. fin. de elect.*) necesse non tantum eum esse *confirmatum*, sed & *consecratum. c. licet.* 4 *de translat. Episc.*

Quod adeò verum, ut ne quidem consecrandus ea possit, puta dum Missa celebratur; imò ne quidem eâdem die post consecrationem ordines conferre. *c. quod sicut.* 29. §. *super. de elect.*

Consecratio enim fœdus conjugii spiritualis, inter Episcopum & Ecclesiam, quod electione fuerat initiatum, confirmatione ratificatum, consummat. *d. c. licet.* 4.

Peti & expediri debet intra tres à confirmatione menses, nisi legitimum subsit impedimentum. *c.* 2. *dist.* 75.

Consecrari solent omnes in dignitate Episcopali.

pali constituti, etiam summus Pontifex; & quidem hic ex more à Cardinali Hostiensi; potest tamen & ab aliis Cardinalibus Episcopis consecrari, *can. in nomine Domini. dist.* 23. vel ad hoc aliquem ex Episcopis eligere: *Sylvest. in summ. verb. consecratio.* 1. *qu.* 1. Alii Episcopi inferiores ab his, quibus immediatè subsunt.

Quapropter Episcopus consecratur à tribus saltem ejus provinciæ Episcopis, cæteris consentientibus, præcedente Archiepiscopi jussu; aut, quod consultius, ab ipso Archiepiscopo una cum suffraganeis: *c. si Archiepiscopus.* 6. *de temp. ordin.* Archiepiscopus ab omnibus suæ provinciæ Episcopis in sede Metropolitana: *d. c. si Archiepiscopus.*

Qui quidem omnes simul consecrationem peragere dicuntur; licet unus uti Princeps, cui alii cooperantur, hoc ministerium agat: non enim rectè illud inter se partiuntur, ut alius unam consecrationis partem, alter alteram expleat, *Sylvest. d. verb. consecratio.* 1.

Celebratur Pontificis consecratio ante hymnum Angelicum, aliorum Episcoporum inter Epistolæ recitationem & Euangelii celebrationem. *c. quod sicut.* 28. §. *super eo. de elect.*

Fit unctione capitis & manuum, Chrismate, solennibus verbis, precibusque, *c. un.* §. 1. *in fin. ubi Gl. & Abb. de sacr. unct. & c. Episcopus.* 7. *dist.* 23. præviâ examinatione, *d. c. Episcopus. ubi Gl. dist.* 23. & quidem horâ tertiâ lucis Dominicæ. *c.* 1. *dist.* 75.

In Abbatibus, loco consecrationis, est benedictio. *Clem.* 2. § *statuimus. de statu monach. c.* 1. *de suppl. negl. Prælat.*

De

De Receptione & usu Pallii.

TIT. VIII.

PAtriarchæ, Archiepiſcopi, & quidam Epiſcopi, quibus hoc ſpecialiter tributum, *c, pen. de præſumt.* licet confirmati & conſecrati, non tamen pleniſſimam officii & dignitatis adminiſtrationem habent, niſi *Pallium*, Patriarchæ à ſummo Pontifice; reliqui à Patriarchis impetrent. *c. antiqua* 23. *de privileg.* prius Sedi Apoſtolicæ fidelitatis, unitatis & obedientiæ juramento præſtito. *c. ſignificaſti.* 4. *de electiõn. c. quanquam.* 6. *diſt.* 23. *c. ego Berengarius* 43. *de conſecr. diſt.* 2.

Pallium eſt, ornamentum Patriarcharum, Archiepiſcoporum, Metropolitanorum, & quandoque etiam Epiſcoporum, de corpore B. Petri ſumtum, Pontificalis officii plenitudinem conferens, *Abb. in Rubr. hic.* humeros pectuſque more ſacerdotalis ſtolæ ambiens, ante pectus pendens, cruces nigras intextas habens, alia ornamenta ſupertegens. *Sylv, in ſum. verb. pallium.*

Peti debet non tantùm ſemel, ſed ſæpius & ſollicitè, *c. priſca.* 2. *diſt.* 100. intra tres menſes à die conſecrationis, aut confirmationis, ſi nulla exigatur conſecratio: quia fortè jam olim fuerit conſecratus, puta, cum ſimplex Epiſcopus creatus fuit. *c. quoniam.* 1. *diſt.* 100. *ubi Gloſſ. verb. conſecrationis.*

Pallii traditio objectione criminis vel defectus non differtur; niſi objiciens juret ſe non calumnioſe id agere, & ſe obliget ad talionis pœnam, atque probationes habeat in promtu; id eſt, intra duos menſes, à die collati officii numerandos, id quod

quod objicit, probet. *Ext. un. de auth. & usu pall.*

Pallio ſolus Pontifex ubique, dum Miſſarum ſolennia celebrat; reliqui, nec ſemper, nec ubique, ſed certis, id eſt, ſolennibus diebus, in Provinciæ ſuæ Eccleſiis uti poſſunt; *c. 1. 4. & pen. de auct. & usu pall.* non extra provinciam; niſi eis ſpecialiter hoc ſit à Pontifice conceſſum. *c. ex tuarum tenore. 5. eod.*

Dies iſti ſolennes ſunt; Natalis D. N. Ieſu Chriſti, ejuſque circumciſionis; dies feſtus S. Stephani, S. Iohannis Euangeliſtæ, Epiphaniæ, palmarum, cœnæ Domini, octava Pentecoſtes; nativitas S. Iohannis Baptiſtæ; dies feſti omnium Apoſtolorum. Item cum Eccleſias dicant, clericos ordinant, Epiſcopos ſacrant, & in diebus Eccleſiæ ſolemnibus, & die anniverſario dedicationis Eccleſiæ ſuæ. *Gloſſ. in c. ad honorem. 4. eod.*

Pallium qui à Pontifice impetravit, proventibus poteſtateque adminiſtrandi, quæ Pallii conceſſio tribuit, privatur, ſi abſque literis traditionis Pallii diſcedat. *Extr. injunctæ. §. illi etiam. de electione.*

Poteſtas per Pallium tributa, morte ejus qui illud impetravit, extinguitur; perſonam enim non tranſit,

Vnde alteri commodari nequit, & quiſque cum ſuo Pallio debet ſepeliri. *c. 2. de auct. & usu pall. c. nemo Clericus. 40. de conſecr. dict. 1.*

De Vita & honeſtate Prælatorum.

TIT. IX.

HActenus de Epiſcoporum creatione: reſtat ut quales in vita & converſatione, ut & alii Sacerdotes, eſſe debeant, enarremus.

Debent

Debent esse sine crimine, & populum cui præsunt, conversatione & innocentiâ præcellere: *c. unum orarium. 3. vers. oportet Episcopum. dist. 25.* ab improborum commerciis abstinere: in corrigendis Clericis & Laicis magis charitatem quàm potestatem exercere: dissidentes ad pacem magis quàm ad judicium compellere: *c. licet plerumque. 4. dist. 45.* in corrigendo lenitatem cum severitate miscere: orationi & prædicationi insistere: *tot. dist. 36. & seq.* hospitales & liberales, *tot. dist. 42.* sobrii, prudentes & periti, esse: *dist. 44. in sum. & per tot.* secularibus negotiis se non implicare: *c. 2. 21. q. 3. & per tot.* pudici esse & domesticarum personarum immoderatam familiaritatem vitare: *dist. 34. in sum. & per tot.* per decentiam habitus extrinseci intrinsecam morum honestatem indicare. *dist. 40. per tot. & clem. 2. de vita & honestat. Clericorum.*

De Translatione.

TIT. X.

VT Archiepiscopi, licet confirmati & consecrati, potestas si pallium non accipiat, exstinguitur, ita & Episcopi, *translatione, renuntiatione*, & *depositione*, seu *degradatione*.

Est *translatio*, seu mutatio, *c. mutationes. 35. 7. qu. 1.* nihil aliud quàm dissolutio vinculi, quo Episcopus cum priori Ecclesia erat junctus, & ad alteram Ecclesiam transitio. *c. in causis. 30. in fin. de elect. c. 2. in fin. de postul. prælat.*

Eam Episcopus, ni utraque Ecclesia privari velit, propriâ auctoritate, *c. 3. de translat. Episc.* vel etiam Patriarchæ, *c. 1. eod.* facere nequit; sed ad eam auctoritas Pontificis necessaria. *c. 2. eod.*

Qui

Qui eam, etiam invito Episcopo, *Goff. & Host. in §. quæ sit causa transferendi. hic.* concedit; vel propter *utilitatem*, quia verisimile Episcopum magis profecturum: vel propter *necessitatem*, quia non potest in Ecclesia in qua residet, ob persecutionem seu metum hostilem, officio suo defungi: Quo casu, à necessitate cessante, ad priorem Ecclesiam debet redire. *c. mutationes.* 35. *c. scias.* 36. *c. omnis.* 37. *c. Episcopus.* 38. *c. pastoralis.* 43. *cau.* 7. *qu.* 1.

Si translatio concessa, Episcopus ab Ecclesia cui adstrictus, per absolutionem liberatur, facultas transeundi per literas dimissorias conceditur, & Pallium ad nomen & usum ejusdem Ecclesiæ, si Translati dignitas hoc requirat, transmittitur. *c. bonæ memoriæ.* 2. §. *fin. c. gratum. in fin. de postul. c. in causis.* 30. *de elect.*

Qui Ecclesiam à qua discedit, post repetere non potest: nec quid cum ea post translationem commune habet. *c. eos.* 7. *qu.* 1. *c. quod in dubiis. de renunc. c. si quis jam translatus.* 21. *qu.* 2.

De Renuntiatione.

TIT XI.

Renuntiatio, est juris proprii spontanea remissio, ex certis causis & cum authoritate superioris facta.

Eâ Prælatus Iure, ex postulatione, electione, translatione, sibi competente, privatur, adeò ut per pœnitentiam ad id, cui sive per se, sive per procuratorem, speciale ad hoc mandatum habentem; *Clem. un. hic.* renuntiavit, regressum non habeat; nisi ob restitutionem, vel novam concessionem. *c.* 2. 3. *& c. in præsentia.* 6. *vers. quia tamen. c. post translationem.* 11. *hic.*

Vt valeat *Renuntiatio*; fieri debet spontè & liberâ voluntate, *c. 5. eod. c. 2. & 4. de his quæ vi met. caus.* permissu superioris, justæ causæ impellentis recitatione, in manus ejus, per verbum resignationis, simpliciter, vel adhibito juramento; & quidem purè, non sub conditione, vel in favorem aut commodum alicujus, nec servato regressu, vel ingressu: tum enim nullius esset momenti: *c. ex parte. N. 12. ubi Gl. & Dd. de offic. deleg.*

Permissu & in manus ejus debet fieri *Renuntiatio*, ad quem ejusmodi beneficium cui renuntiatur, conferendi, confirmandi, & instituendi potestas pertinet. *c. quod in dubiis. 8. hic. c. Abbas.* 18. *qu.* 2. *c. non oportet.* 7. *qu.* 1.

In manibus Laici facta, in præjudicium superioris non valet; valet in præjudicium renuntiantis, ut jure suo quæsito privetur, nec ad id redire possit. *c. quod in dubiis. 8. hic. c. non oportet.* 7. *qu.* 1. *Rota decis.* 352.

Iustæ causæ, ob quas renuntiatio recipi debet, sunt: 1. *Conscientia criminis*, sed ejus propter quod ipsius officii exsecutio post peractam pœnitentiam impeditur: *c. nisi cum pridem.* 19. §. *propter. hic.* ut est simonia, *c.* 110. *erga simoniacos.* 1. *qu.* 1. si in electione non sit servata forma, *not. in c. quia propter.* 42. *de elect.* quodlibet crimen quod ipso jure infamiam irrogat. *c. Euchemium.* 7. §. *hinc colligitur.* 2. *qu.* 3. 2. *Debilitas corporis*, per quam impotens ad pastorale officium exsequendum redditur. *d. c. nisi cum pridem.* §. *aliæ verò. c.* 18. *quia frater.* 7. *qu.* 1. 3. *Defectus scientiæ*, si non didicerit ea quæ ad officium suum pertinent. *c.* 1. *& seq. dist.* 38. 5. *Malitia plebis*; si ea tam duræ cervicis sit, ut amplius ab eo proficere non possit. *d. c. nisi cum pridem.* §. *propter malitiam.* 6. *Scandalum grave*; si per

ſi per ejus evitationem peccatum non committatur: *c. qui ſcandaliſaverit. 3. de reg. jur. d. c. niſi cum pridem. §. pro gravi. 7. Irregularitas*, ut ſi ſit bigamus, aut viduæ maritus. *d. c. niſi cum pridem. c. cum in cunctis 7. de elect. c. 59. non confidat. diſt. 50.*

Qui metu perſecutionis, puta tali quæ conſtantem virum poſſet movere; *c. ſuper hoc. 5. hic. c. cum dilectus filius. 6. ubi Gl de his quæ vi met. cauſ. c. veniens. 13. de ſponſ.* adverſa valetudine, propriâ inſcitiâ deterritus, vel ſimoniæ vitium clam ſe in ſui commodum commiſſum, peroſus, aliâve ſimili cauſâ adductus, Epiſcopatum depoſuit, & religionem ingreſſus fuit, poſtea, cauſâ ceſſante, ad Epiſcopatum denuò aſſumi poteſt. *c. poſt tranſlationem. 11. §. cæterum. & §. rurſus. hic. c. præſentium. 1. qu. 5.*

De Depoſitione, ſeu Degradatione.

Tit. XII.

Degradatio, (quâ ad ſimilitudinem exauctorationis ejus qui militiam armatam deſeruit, conjugium Eccleſiæ & Epiſcopi diſſolvitur. *c. 2. §. actualis. de pœnis. in 6.*) fit vel *verbis*, latâ ab eo qui auctoritatem habet, certo Epiſcoporum numero, ſi Epiſcopus degradandus; ſi in minoribus ordinibus conſtitutus, ſolo proprio Epiſcopo aſſiſtente, *c. ſi quis tumidus. c. ſi autem. in fin. 15. qu. 7.* degradationis ſententiâ: vel *ſolenniter*, latâ non ſolùm ſententiâ, ſed ablatis à degradando gradatim ſingulis ordinis ſui inſignibus. *d. c. 2. §. verbalis. eod.*

De utraque infra titulo de remotione latiùs. *lib. 4. tit. 47.*

De

De Permutatione.

TIT. XIII.

Vidimus supra de Episcopatuum translatione: hic addimus, quia ei valde similis, de omnium beneficiorum *permutatione*.

Ea fit, cum quis alicui cedit beneficium suum, ut conferatur ei, à quo ipse invicem aliud beneficium, per eum resignandum, consequatur, *c. cen. de rerum permut. in 6.*

Fieri debet, ut valeat, legitima de causa. *c. quæsitum. 5. de rer. permut.* ab utroque, non propriâ, sed auctoritate & in manibus Episcopi, vel Episcoporum; cujus, vel quorum Iurisdictioni, beneficia permutanda subsunt. *And. Gammar. in tract. de rerum perm. seu in c. un. eod. tit. in 6. num. 133. & 134.*

Prælati inferioris Episcopo, licet alioqui jus conferendi habeat, auctoritas non sufficit, ejus tamen, in permutatione consensus Episcopo necessarius: *Gammard. d. loc. c. quæsitum. eod. Rebuff. in prax. hic. num. 2.* ut & generaliter omnium ad quos jus eligendi ad beneficia permutanda, vel jus præsentandi spectat. *Gl. clem. un. eod. ubi. Dd.*

Sine superioris authoritate si permutationem quis fecit, obtento beneficio vel dignitate privatur. *c. cum olim. 7. eod.* Nisi permutantis simplicitati veniam tribui æquitas suadeat. *c. cum universorum. 8. eod.*

Adhibere permutationi auctoritatem debet Episcopus, aut ejus Vicarius, si hoc ei specialiter sit mandatum, *Gammar. ubi sup. num. 23.* si Episcopus nolit & beneficium suum permutationis causâ aliquis jam resignarit, eo petente, ad id ab

Antistite suo compelli potest: *c. nullus. 17. de jure patron. Petr. de Vbal. tract. de benef. perm. num.* 30. Nullum tamen tempus per Canones expressum. *Paul Leaz. d. clem. un. Pet. de Vbald. d. loc.*

Potest permutari unum beneficium cum pluribus, plura cum uno, simplex cum curato, & è converso, simplex cum simplici, curatum cum curato; *c. cum venerabilis. 6. ubi Io. And. & alii. de except.* non tamen spirituale, cum profanis, *c. fin. de rer. permut.* nec jus in re, cum jure ad rem. *Rebuff. eod. num. 23.*

Permutari etiam non possunt mancipia Ecclesiastica; Nisi favore libertatis, *c. mancipia. 3. eod.* Sint fugitiva, *c. injustum 4. eod.* Permutatio Ecclesiæ expediat. *c. 67. Ecclesiasticis. 12. qu. 2.*

Potest Princeps rem suam cum re Ecclesiæ immobili permutare; ita tamen, si causa rationabilis id exposcat, & res, quam præstiterit, fuerit major, vel æqualis. *c. 1. eod.*

De Officio & potestate Episcoporum.

TIT. XIV.

OMnes qui Episcopali gradu sunt illustrati, dum eo gaudent, ordinariam habent potestatem.

Ea in tria membra dividitur: Quædam ad eos pertinent *Iure Ordinis*; ut Ecclesiæ & altarium consecratio, post pollutionem ablutio & purgatio, *c. un. de consecr. Eccles. in 6.* Chrismatis & olei Catechumenorum & infirmorum confectio, *c. 1. de suppl. neg. Prælat.* virginum benedictio, clericorum ordinatio. Quædam *lege Iurisdictionis*: ut corrigendi, conferendi, excommunicandi, instituendi, de causis ad forum Ecclesiasticum de ju-

re ſpectantibus cognoſcendi, examinandique poteſtas. Quædam *lege Diœceſana*; ut jus procurationem exigendi; cathedraticum ſive ſynodaticum; jus exigendi & percipiendi cenſus & decimas. *vid. c. conquerente. 16. de offic. Iud. ordin. c. dilectus.* 18. *ubi Abb. eod. c.* 1. 10. *qu.* 3.

Poſſunt ea tantum in ſua diœceſi, quocunque in loco, non exemto, per ſe vel per alium, *c. cum Epiſcopus.* 7. *eod. in* 6. in ſuos immediatè ſubditos.

Vnde Archiepiſcopus in Suffraganeos, non in Suffraganeorum ſubditos, paucis articulis exceptis, poteſtatem habet: *c. Paſtoralis.* 11. *in princ. ubi Gl. eod.* Patriarcha non cognoſcit de cauſis eorum, qui Archiepiſcopi aut Epiſcopi ſui ſub ditione ſunt: Niſi hoc ex privilegio vel conſuetudine habeat, vel cauſæ ad eum per appellationem, legitimè interpoſitam, ſint deductæ. *c. duo ſimul.* 9. *eodem.*

Solus tamen Romanus Pontifex, non ſolum Romæ, ſed ubilibet locorum in omnes Eccleſias & Chriſtianos jura Epiſcopalia exercet. *c. patet. c. ipſi.* 9. *qu.* 3. *c. qui ſe ſcit.* 2. *qu.* 6. *c.* 2. *de præbend. in* 6.

Quia gravis & lata eſt Paſtoralis officii cura, ideò nonnulli vel in Eccleſia ſunt conſtituti, ut *Archidiaconus*, *Archipresbyter*; vel extra ordinem, neceſſitate id expoſtulante, conſtituuntur; ut *Coadjutor*, *Vicarius*; qui Epiſcopi onus ferant; & ejus levent ſollicitudinem.

De officio Archidiaconi.

TIT. XV.

ARchidiaconus, eſt vicarius proximus Epiſcopo, omnem ſollicitudinem & curam, tam in

clericis, quam in Ecclesiis eorum, cognitionemque & ordinariam Iurisdictionem habens. *c. 1. hic.*

Ejus officium est; omnia Ecclesiastica officia ut rite expediantur, providere; Acolythos ordinare, eorum officia dividere; *c. 2. eodem.* vasa usibus Ecclesiæ dicata custodire; *c. 3. eod.* de tertio in tertium annum diœcesin, & Ecclesias Episcopo subjectas, parochiam propriam singulis annis *c. mandamus. 6. eod.* visitare; quæ emendatione indigent, corrigere; *c. 1. eod. ubi Gl. verb. de tertio.* promovendos ad sacros ordines & beneficiis Ecclesiasticis præficiendos, examinare; postea eos Episcopo sistere; *c. ad hæc. 7. eod.* sedibus condignis Prælatos locare; *c. ut nostrum. 9. eod.* omnem curam & sollicitudinem tam in Clericis, quàm in Ecclesiis eorum impendere; cognitionem & Iurisdictionem ordinariam exercere; jurgia singulorum audire; Archipresbytero, Primicerio, Custodi, Sacristæ, tam in urbe, quàm in Parochiis, præesse; Subdiaconis & Diaconis imperare; & demum in omnibus vicem Episcopi gerere: *dd. cc. & can. 1. perlectis. §. Archidiaconum. dist. 25. ubi Gl.* nisi ardua negotia majorem desiderent auctoritatem.

Vnde citra Episcopi mandatum, nec potest animarum curam committere, *c. cum satis. 4. eod.* etiamsi alia fuerit consuetudo; *d. c. cum satis. 4. hic. can. nullus omnino. 16. qu. 7. c. 41. cunctis fidelibus. 16. qu. 1.* nec, de jure puta communi, (de consuetudine enim aliquando potest, *ut in c. dudum. in 2. de electione.*) sententiam excommunicationis in aliquos promulgare, *c. Archidiaconus non. 5. ubi Gl. & Dd. hic. Abb. c. cum in cunctis. §. inferiora. num. 4. de elect.* nec quem extero E-piscopo

piſcopo ordinibus ſuſcipiendis commendare, *c. ſignificaſti.* 8. *hic.* aut in monaſteria Iuriſdictionem habere: niſi præſcripſerit. *c. fin eod.*

De Officio Archipresbyteri.

TIT. XVI.

ARchipresbyter, eſt prælatus cæteris Presbyteris eminentior, vicem Epiſcopi in ſpiritualibus gerens. *c. miniſterium.* 2. *c. officium:* 3. *hic.*

Eſt vel *Vrbanus*, domi in cathedrali Eccleſiæ officio ſuo fungens; vel *Ruralis*, qui foris partes ſuas agit.

Ille vicem Epiſcopi abſentis gerit, curam præſentis minuit; *c. pen eod.* Nam officia ſacra in cantanda Miſſa, benedictionibus conferendis, Sacramentis adminiſtrandis, & ut Sacerdotes in iis adminiſtrandis probe ſe gerant, curat; pœnitentem, infirmum, conſulto Epiſcopo, reconciliat; pœnitentiam cunctis aliis Sacerdotibus injungit; Archidiaconi præceptis, ſic ut & Epiſcopi, obſequium præbet. &c. *d. c. miniſterium. d. c. officium. c. nunquam. de conſecrat. diſt.* 5. *c. cum venerabilis.* 7. *de conſuet.*

Hic, & *Decanus* (eò, quod decem Clericis rura incolentibus, præſit. *c. ad hæc.* 7. *de offic. Archidiac.*) dictus, Laïcorum & Presbyterorum, qui Eccleſias minores Archipresbyteratui ſubjectas adminiſtrant, curam habet; gravia delicta, ſi quæ inciderint, Epiſcopo ſignificat, ſtrictè ea quæ ab Epiſcopo decreta, ſequitur, Archidiacono paret. *tot. tit. hic.*

Vterque Presbyter eſſe debet, aut, ſi non eſt, intra annum fieri: ut Archidiaconus, ſi non eſt, Diaconus. *clem.* 1. *de ætat. & qual. c.* 1. *diſt.* 60.

Habent Archipresbyteri jurisdictionem voluntariam, non contentiosam, nec territorium ullum; nisi in foro pœnitentiali: & tum illud Episcopo est commune. *Abb. & alii in c. cum contingat.* 13. *de foro compet.*

De Officio Coadjutoris.

TIT. XVII.

COadjutor est, qui vices gerit Episcopi, aut alterius, etiam inferioris, ut Archidiaconi, &c. qui vel muneribus quibusdam obeundis non est idoneus, puta verbo Dei ad populum ferendo, Ecclesiis invisendis, reatibus subditorum audiendis, pœnis inurendis; vel aliqua justa causa perpetuò impeditus est; ut ægritudine, senio. *tot. tit. de cler. ægrot. & c. un. eod. in 6.*

Eum sibi adsciscit Episcopus, de Capituli sui vel majoris partis consilio & consensu, auctoritate Pontificis, moderatis sumtibus ei ex proventibus suis tributis: *d. c. un.* cum spe futuræ successionis, sed non, (quod Concilio Tridentino statutum. *cap. 7. sess. 25. de reformat.*) nisi causâ prius diligenter à Pontifice cognitâ.

De Officio Vicarii.

TIT. XVIII.

EPiscopi, vel alii Clerici, si necessariis causis impediantur, quominus officiis suis possint superesse, viros idoneos, quibus vices suas mandant, possunt eligere; assignatâ iis certâ proventuum Ecclesiæ aut beneficii portione. *c. exstirpandæ.* 30. §. *qui verò. de præbend. c. beneficium.* 4. *de regu-*

regular in 6. c. pervenit. 28. de appell. c. cum ex eo. 34. verſ. porrò. de elect. in 6.

Idonei non ſunt, ordinis mendicantium Religioſi, Monachi, Clerici regulares, niſi cum licentia Prælati, cui ſunt ſubjecti, *c. 22. in nona. 16. qu. 7. Clem. etſi. 2. verb. ad prioratum. de reſcript. Rebuff. in praxi. tit. de Vicar. Epiſcop. num. 30.* nec Laïci. *dc. in nona. 16. qu. 7.*

Conſtituuntur *Vicarii* vel ad divina miniſteria celebranda, & nomen retinent: vel ad juriſdictionem exercendam: *Gl. in rub. hic.* & *Officiales*, vel *Miſſi dominici* dicuntur. *Gl. in clem. 2. verb. Officialis. de reſcript.*

Ad divina miniſteria conſtituuntur, vel *in perpetuum*; ut ad beneficium cum animarum cura, quod quis prioratui habet annexum; *c. un. de capel. monach. in 6. cl. 1. de offic. vic.* qui tum debet fieri Presbyter; ſi nolit, ad id, per ſubtractionem proventuum aut vicariatuum, cogi: *c. fin. eodem.* Vel *ad tempus*; cum quis ad tempus beneficio ſuo eſt abſfuturus; *c. pen. de cler. non reſid.*

In perpetuum conſtituti, ſi Epiſcopi, ut debet, conſenſus adhibitus, nec per Rectorem dominum, nec ejus ſucceſſorem, amoveri, portioneve ſuâ defraudari poſſunt; niſi culpâ hoc mereantur. *c. 3. hic.*

Ad exercendam Iuriſdictionem ab Epiſcopo conſtituti, habent facultatem adminiſtrandi, tam ſpiritualia; ut ſunt excommunicare, ſuſpendere, interdicere, conferre, inſtituere, confirmare, eligere, præſentare, viſitare, corrigere, punire, diſpenſare, vota commutare, & ſimilia: quàm temporalia; ut juriſdictionem tam meri quàm mixti imperii, & actus quoſdam extra judiciales exer-

cere, puta alienare, ad firmam concedere, census, reditus, pensiones, exigere: *Rebuff. in prax. for. Vicar. Episc. fol. 59.*

Habent Iurisdictionem, non delegatam, sed ordinariam; & eandem quam Episcopi. *c. 2. de consuet. in 6.* Vnde non ad Episcopum appellatur à Vicarii sententia, sed ad Archiepiscopum; Licet ab Archidiacono & aliis inferioribus prælatis ad Episcopum appelletur, *c. 3. in princ. & §. 1. de appell. in 6.*

Sed hæc accipienda sunt de *Officialibus principalibus*, hoc est, qui ab Episcopo in Curia sua per commissionem officii generaliter factam sunt constituti, non verò de Officialibus, qui in certa Diœceseos parte quandoque constituuntur: idcirco *Foranei*, id est, extranei dicti.

Hi enim, cum non habeant idem, sed diversum ab Episcopo consistorium, rectè ab eis ad consistorium, Episcopi fit provocatio. *c. 2. & ibi Gl. & Panorm. de re rescript. in Clem.*

Vicarii alios Vicarios sibi substituere nequeunt. *c. 4. hic.*

De Officio & potestate Capituli Sede vacante.

TIT. XIX.

MOrte Episcopi, aut alia de caussâ, Sede Episcopali vacante, Iurisdictio potestasque, quæ Episcopo competebat, tam in spiritualium, quàm temporalium administratione, ad *Capitulum* spectat: *c. cum olim. 14. c. his quæ. 11. de major. & obed.*

Ea quæ Episcopalis ordinis sunt, non exercet, sed ad id vicinum Episcopum evocat. *Gloss. in d.*

c. his

&. his quæ. 11. *c. cum olim.* 14. *eod. Pavin. in tract. de potest. Capit. qu.* 3. 4. *part.* 1.

Qui citra aliquod futuri Episcopi præjudicium, & cum testatione, ut sibi nullum in eo Episcopatu jus, nullave quæratur possessio, ordines Ecclesiasticos conferet, cæteraque Episcopalis Ordinis munera exercebit. *c. suffraganeus. de elect. Pavin. d. loc.*

Est Capitalum cœtus Canonicorum illius Ecclesiæ. Illud enim conflant & de Capitulo dicuntur Canonici; non alii ejusdem Ecclesiæ Clerici *Abb. in c.* 1. *num.* 11. *& c. scriptum. num.* 4. *eod.*

Sede vacante nihil contra Ecclesiam potest novari. *c.* 2. *de instit. d. c. cum olim.* judicium contra eam institutum non valet. *c.* 1. *ne sede vacant.*

Proinde nec Capitulum potest præscribere ea quæ sibi alioqui non competunt. *Gloss. in c.* 1. *de præscript. Abb. & Felin. in c. ex transmissa* 10. *eod.*

De Officio Legati.

TIT. XX.

Diximus suprà de Vicariis Episcoporum; tractemus nunc ea occasione, de Vicariis summi Pontificis: qui *Legati* dicuntur.

Horum tres sunt species; Alii sunt *Legati de latere*; Alii *missi*; Alii *nati*: *c.* 1. *de offic. leg. in* 6. *c.* 9. *hic.*

Legati de latere, sunt Cardinales qui ex latere summi Pontificis, & ejus Senatu, *c.* 7. *Ecclesia.* 16. *qu.* 1. accipiuntur, & nomine summi Pontificis, potestate acceptâ, in provincias mittuntur.

Hi dum legatione funguntur, Apostolicæ digni-

gnitatis insignibus utuntur. *c. antiqua.23. de privileg.*

Legati missi sunt, qui extra ordinem Cardinalium constituuntur, & in provincias per summum Pontificem cum mandato & potestate mittuntur. *d. c. 1. de off. legati. in 6. & c. mandata. 6. de præsumt.*

Legati nati sunt, qui ratione privilegii, beneficii possessi, potestatem à Pontifice habent, tanquam ejus Legati. *d. c. 1.*

Omnium Officium est; in provinciis sibi decretis, vice Pontificis noxia evellere, & dissipare, salutaria inducere & promovere, *c. 2. hic. in 6. c. 1. de consuet. c. mandata. 6. de præsumt.* provincialium causas tanquam Iudices Ordinarii audire & cognoscere, *c. 1. hic. junct. d. c. 2. in verb. ordinarios.* concilium provinciæ vocare, *Abb. c. quod translationem. num. 7. hic.* vices suas aliis subdelegare, *c. fin. ubi Abb. eod.* causas unius provinciæ, si sint diversarum provinciarum Legati, in alia expedire *c. novit. 7. eod.*

Pendet maximè eorum potestas ex literarum suæ commissionis, seu mandati, tenore. Ideoque non creditur Legato, nisi literas suæ legationis ostendat. *c. fin. dist. 97.*

Legatus tamen de latere quædam ex dignitate habet supra alios; nempe post summum Pontificem in provincia sibi decreta majus imperium; *c. Abbatem. 36. §. hujusmodi. de elect. in 6. c. volentes, 8. hic.* & proinde quædam potest, quæ aliis non sunt permissa, ut quodvis excommunicatos propter manuum in Clericos injectionem absolvere, *c. excommunicatis. 9. ubi Panorm. hic. c. ad eminentiam. 20. de sent. excomm.* beneficia non vacantia in collegiata vel cathedrali aliqua Ecclesia,

clesia, suæ collationi reservare, *c. præsenti. 3. hic. in 6. & ibi Gloss.* Vacantia, licet ad alicujus Clerici præsentationem spectent, conferre; *c. dilectus. 6. eod. c. 1. eod. in 6.* in summa omnia potest, præter excepta & soli summo Pontifici reservata, quæ generali mandato non comprehenduntur: *c. quæ de causa. 9. & ibi Gl. 2. qu. 5. c. 4. ubi Gl. hic.* sed speciali opus habent. *c. 3. & 4. eod.*

Hinc non potest cathedrales, vel regulares, vel collegiatas Ecclesias, nec dignitates Ecclesiarum cathedralium majores post Episcopos, quæ per electionem conferuntur, sibi reservare, *c. deliberatione. 4, hic. in 6.* nec Episcopos transferre. *c. nisi specialis, 3. & c. quod translationem. 4. eod.* nec Episcopatus unire, dividere, subjicere, *d. c. quod translationem. c. sicut unire. 8. de excess. Prælat.* nec de negotio quod ad Pontificem retulit, cognoscere. *c. licet. 5. hic.*

Finitur Legatorum officium lapsu temporis, si ad certum tempus sint dati, *c. de causis 4. de offic. Iud. deleg.* revocatione Pontificis, *c. ult. & c. excommunicatis. hic.* relatione Pontifici facta, *c. licet. 5. eod.* morte Legati, & Pontificis qui eum misit, si res integra: *c. mandata. 6. de præsumt.* alioqui non. *c. 2. de offic. Ord. in 6. ubi Anchar.*

De Sacerdotibus in inferiori gradu constitutis.

TIT. XXI.

HActenus diximus de Sacerdotibus in *altiori ordine*, nunc videndum de iis qui sunt in *inferiori.*

Illi sunt *Presbyteri*, id est, *Seniores*; sic dicti non modò pro ætate, vel decrepita senectute,

ſed propter honorem & dignitatem. *c.* 1. *cleros. diſt.* 21.

Officium eorum eſt; Dominici corporis & ſanguinis conſecrationem celebrare; *c. quamvis. diſt.* 68. *c.* 1. §. *ad Presbyterum diſt.* 25. infantes baptizare, *c. conſtat baptiſma.* 19. *de conſecrat. diſt.* 4. ſanctificato oleo inungere, benedicere, de occultis peccatis pœnitentes, vel in extremis agentes abſolvere; Nec non, ſed tantum Epiſcopo permittente, aut extrema neceſſitate urgente, baptizatos ſacro chriſmate linire, virgines Deo dicare, *c.* 1. *& ſeqq.* 26. *qu.* 6. *& c. Presbyteris.* 119. *de conſecrat. diſt.* 4.

Nullo modo Eccleſias erigere, conſecrare, reconciliare, ſacrum chriſma conficere, Clericos ordinare, excommunicare, pœnitentes publicè reconciliare: Quæ Epiſcopis reſervata. *d. c. quamvis. diſt.* 68. *& c.* 1. *verſ. ad Epiſcopum. diſt.* 25.

De iis qui in Sacris ſunt conſtituti.

TIT. XXII.

SEquuntur ii qui non ſunt Sacerdotes, ſed tamen in Sacris: quales ſunt *Diaconi & Subdiaconi*; qui etiam abuſivè *Sacerdotes* dicuntur: Illi enim propriè ſunt, quibus permiſſum ſacrificium corporis & ſanguinis Dominici in altari perficere. *c.* 1. *verſ. Sacerdos. diſt.* 31.

Diaconi, & *Levitæ* dicti; ſunt Epiſcoporum & Eccleſiæ miniſtri. *c. dominus noſter.* 25. §. *meminiſſe. diſt.* 23.

Epiſcopum enim debent prædicantem, ne ipſe lædatur, Aut divina verba per detrectatores polluantur, cuſtodire, Sacerdotibus celebrantibus, in omnibus aſſiſtere, Euangelium ad populum præ-

prædicare; *c.* 1. *verſ. ad Diaconum. diſt.* 25. Non, niſi extrema id, ob longam Epiſcopi, aut Presbyteri, abſentiam, neceſſitate urgente, baptizare, aut Euchariſtiam populo erogare. *c. conſtat baptiſma.* 16. *de conſecrat. diſt.* 4.

Subdiaconi, (ſic dicti, quia Diaconi præceptis & officiis ſubjacent. *c. cleros diſt.* 21.) debent calicem & patinam ad altare deferre, Diaconis tradere, eis miniſtrare; urceolum, aquam, mantile, manutergium tenere, Epiſcopis, Presbyteris, Diaconis, aquam ad altare pro lavandis manibus præbere. *c.* 1. *verſ. Subdiaconos. diſt.* 25.

Et Diaconi & Subdiaconi fiunt per manus impoſitionem, (quæ eſt oratio ſuper hominem. *c.* 74. *manus impoſitio.* 1. *qu.* 1.) ritibus propriis & ſolennibus cuique ordini adhibitis. *diſt.* 23. *per tot.*

De iis, qui nec in Sacerdotio, nec in Sacris ſunt.

Tit. XXIII.

QVi in minoribus ordinibus ſunt, *nec ſunt in Sacerdotio, nec in ſacris*; Sine enim ſacramentali unctione, ſolâ Epiſcopi benedictione, cum quadam vaſorum vel indumentorum diſtributione ordinantur.

Tales ſunt, qui primam tonſuram tulerunt; *c. cum contingat.* 11. *ubi Gl. & Dd. de ætat. & qual.* ut *Pſalmiſtæ*, *Oſtiarii*, *Lectores*, *Exorciſtæ*, *Acolythi*; quibus omnibus ſua munia ſigillatim ſunt diviſa.

Pſalmiſtæ, ſunt cantores: qui cantandi officium, jubente Presbytero, Epiſcopo etiam inſcio, ſu-

ſuſcipiunt. *c. Pſalmiſta. 20. diſt. 23. c. 1. verſ. ad Pſalmiſtam. ubi Gl. diſt. 25.*

Oſtiarii ſunt, ad quos claves Eccleſiæ pertinent; ut templum Dei claudant & aperiant, & omnia quæ intus extraque ſunt cuſtodiant, fideles recipiant, excommunicatos & infideles ingreſſu arceant. *c. 1. §. ad oſtiarium. diſt. 25.*

Lectores ſunt, qui ſacras ſcripturas ex ſuggeſtu in Eccleſia populo legunt, *d. c. 1. §. ad lectorem.*

Exorciſtæ, qui catechumenis & energumenis manus imponunt, & ſolennibus quibuſdam imprecationibus & obſecrationibus Dæmones fugare creduntur; à Salomone, una cum exorcizandi modo inventi. *ſecund. d. c. 1. §. ad exorciſtam. c. cleros. §. exorciſtæ. diſt. 21.*

Acolythi, qui lumina præparant, cerea & funalia deferunt, ſuggeſta pro Euchariſtia Subdiaconis præparant. *d. c. 1. §. ad Acolythum. diſt. 25. d. c. cleros. §. Acolythi.*

His omnibus citra excommunicationis pœnam, à ſolo Pontifice, excepto mortis articulo, relaxandam, manus injurioſas injicere nemo poteſt. *d. c. cleros. ubi Gl. c. 29. ſi quis ſuadente Diabolo. 17. qu. 4.*

Matrimonium, ſi ad ſuperiores ordines provehi noluerint, contra quam illi qui in iis ſunt, *diſt. 26. & 32. per tot.* poſſunt contrahere; beneficiis tamen, ſi fortè habuerint, privandi. *c. 1. c. quod à te. 3. c. diverſis. 5. de cleric. conjug.*

De Majoritate & Obedientia.

TIT. XXIV.

CVm, ut diximus, certi ſint clericorum ordines, decorum eſt, ut majores minoribus dile-

lectionem; ita minores majoribus reverentiam, & quandoque etiam obedientiam, præstare. *c. 3. c. quod super. 9. hic. c. ult. dist. 89. c. 15. non oportet. dist. 93.*

Majoritas, est prærogativa, quâ quis cæteris paribus, vel inferioribus, dignior, majorique honore est afficiendus. *c. 1. Ext. hic.*

Ejus multæ sunt causæ. Nempe, *Ordo*, *c. statuimus. 15. hic. Potestas*, *Tempus ordinationis*, *Dignitas*, & *prærogativa ordinantis.*

Ordo; quia qui sunt in majoribus ordinibus, præferuntur iis qui sunt in minoribus, & tam in his, quàm in illis sunt certi gradus: *in c. à subdiacono. 5. dist.* 93. ita constituti. 1. *Episcopus*, 2. *Presbyter*, 3. *Diaconus*, 4. *Subdiaconus*, 5. *Acolythus*, 6. *Exorcista*, 7. *Lector*, 8. *Ostiarius*, 9. *Abbas*, 10. *Monachus.*

Abbas ponitur post Ostiarium; quia omnes Monachi, qui non sunt Clerici, Clericis sunt inferiores. *c. alia causa. 6. caus. 16. qu. 1.*

Potestas; puta vel *consecrandi*, unde Episcopus cæteris omnibus: *c. olim. dist. 95.* vel *dispensandi*, unde Archidiaconus, Archipresbytero, *c. 1. de off. Archipresb. c. un. de off. primicer.* est major.

Tempus ordinationis; quia cæteris paribus, is qui prior ordinatus fuit, postea ordinato præfertur. *c. 1. hic. c. 1. vers. si autem partes. de paroch. c. ult. dist. 17. c. ult. dist. 75.*

Dignitas & *prærogativa Ordinantis*; quia ordinatus à superiore, inter alios ejusdem ordinis magis est honorandus. *c. per tuas. 7. hic.*

Potest quis diverso respectu esse major, & esse minor, vel æqualis; sic Archidiaconus, Archipresbytero ordine est minor; ut enim Archipresbyter est Presbyter, ita Archidiaconus est Diaconus;

conus; *c.* 1. 2. 3. *dist.* 60. omnibus autem Diaconis præferuntur Presbyteri: *c. diaconi* 12. *cum.* 8. *seqq. c. legimus.* 24. *dist.* 93. potestate vero Archidiaconus est major Archipresbytero; ut dictum.

Minor majori præfertur, si vices ejus gerat, qui utroque major est. Vt diaconus Episcopi vices gerens, præfertur Presbytero. *c. pen. in fin. c. ult. dist.* 93.

Non tantum majoribus major honos, sed & *Obedientia* debetur. *tot. tit. hic. & Ext. eod.*

Quæ est subjectio, quam inferior Clericus superiori, juxta juris statuique normam, vel manu data, vel juramento præstito promittit. *c. cum in Ecclesiis.* 10. *c. legebatur.* 3. *c. dilecti filii.* 13. *hic.*

De Ordinatione Clericorum.

TIT. XXV.

IN dictis ordinibus nulli sunt, nisi per consecrationem ordinentur.

Ordinatio, est personæ Ecclesiasticæ consecratio, per quam gratia & potestas obeundorum Ecclesiasticorum munerum confertur.

Est vel *major*, quæ majores ordines; vel *minor*, quæ minores continet.

Vtraque fieri potest ab Episcopis; in propria, non aliena diœcesi, *c.* 1. *nullus alterius. &c.* 3. *nullus primas.* 9. *qu.* 2. propriis, non alienis subditis, nisi ordinarii Episcopi præcedente licentia; *c.* 2. *de tempor. ord. in* 6. Licet Episcopatus loco & dignitati renunciaverint: modo minores ordines contulerint; si sacros, & quidem scientibus non valet ordinatio; si, sed non supinè, ignorantibus, per dispensationem admittitur: *c.* 1. *de ord.*

ab

ab Episc. qui renunc. Episcopat. ut & quam quis ab Episcopo excommunicato per ignorantiam accepit. *c. 2. eod.* Minor ordinatio, fieri etiam potest à Prælato non Episcopo; *c. cum contingat. 11. de ætat. & qual. c. veniens. 19. de præscript.* si quidem ordinandi, non sint irregulares, id est; promoveri non prohibeantur. *Specul. in tit. de irregul.*

Prohibentur quidam *ob ætatem, vitium animi, corporis, originis; vinculum reale, personale, civile.*

Ob ætatem, infans ad minores ordines, minor octo & decem annis ad Subdiaconatum, minor viginti ad Diaconatum, minor viginti quinque ad Sacerdotium, *c. 7. §. inferiora. de election.* minor triginta ad Episcopatum. *d. c. 7. §. inferiora. c. cum nobis. 19. vers. de legitima. eod. c. Episcopus. 6. dist. 77. c. de iis. 5. dist. 28. c. quicunque. 3. dist. 77. clem. ult. de ætat. & qual.*

Si tamen minor ordinatus fuerit, ab ipsius executione, usque ad ætatem legitimam, suspenditur. *c. vel non est compos. 4. de temp. ordin.*

Circa ætatem autem potest Episcopus, ut quis dignitatem vel personatum sine cura animarum obtineat, dispensare. *c. un. de ætate & qualit. ordin. in 6. c. cum nobis. 19. § fin. c. innotuit. 24. de election.*

Ob vitium animi ordinari prohibetur; qui fuit furiosus, in scena lusit, afflictione diabolicâ vexatus; *c. 3. 4. & 5. dist. 33.* qui crimini quod peccatum mortale, cum perpetua infamia, inducit addictus; ut homicida, adulter, perjurus.

Sed homicidii, quamvis occulti reus, & licet pœnitentiam subiit, repelli debet, *c. fin. de temp. ordin.* nec refert an propriâ manu, ut miles: an

præ-

præcepto, ut Iudex; an consilio, ut dum forte assessor esset; illud voluntarie, non coactus; *c. si quis viduam.* 8. *dist.* 50. *& per tit. de homicid.* casu, dans operam rei illicitæ, *c. continebatur.* 8. *eod. c. clericum qui.* 5. *& c. seq. dist.* 50. aut & licitæ, si culpa casum præcesserit; *d. c. continebatur.* 8. *c. presbyterum.* 7. *de homicid.* non si nulla culpa subsit: *c. Iohannes Sacerdos.* 23. *eod.* commiserit.

Aliis criminibus, quæ, manifesta, degradationis pœnam inferre possunt, obnoxii, actâ pœnitentiæ parte ordinibus acceptis uti possunt, & à sublimioribus non possunt arceri. *c. ex tenore.* 4. *& c. fin. ubi Gl.* & *Butr. de temp. ordin.*

Ob vitium corporis, ordinari non potest; Qui sibi volens, vel virilia, vel digitum, vel pedem amputavit, oculum eruit. *c. pœnitentes.* 3. *c. si quis abscidit.* 4. *c. qui partem.* 6. *c. lator.* 11. *c. si Euangelica.* 13. *dist.* 55. Nolens, puta, vel vi, vel in cunabulis, vel medicorum consilio, qui illa amisit, non prohibetur. *d. c. si quis abscidit. c.* 1. 3. *&* 5. *corp. vitiat. ord. c. si quis à medicis.* 7. *dist.* 55. Nisi sit eluscatus. *c. fin. dist.* 55. nunquam enim ordinari is potest.

Ob vitium originis, prohibentur ordinari, illegitimi, ex quocunque coitu, extra matrimonium procreati. *c. inter dilectos.* 11. *de excess. Prælat. c. infamibus.* 87. *de reg. jur. in.* 6. nisi ut Monachi fiant, vel in congregatione canonica regulariter viventes. *c.* 1. *de fil. presbyt.* ad præfecturas tamen non sunt admittendi. *d. c.* 1.

Admittuntur tamen ad minores ordines cum dispensatione Episcopi; cum Papæ ad majores *c.* 1. *eod. in* 6.

Quæ dispensatio, ordinis collationem præcedere debet, alioqui nihil actum. *Glos. fin. n. c. un.*

de

de ætat. & qual. in 6. & Dd. in c. 1. in princ. verſ. diſpenſat. de filiis presbyt. in 6. Quia cauſæ cognitio adhibenda, & decretum quo pronunciet Epiſcopus dignum illum eſſe diſpenſatione. *Specul. in tit. de diſpenſ. §. qualiter autem num. 3.*

Ob vinculum reale ordinari vetantur; qui ſive publicam, ſive privatam rem geſſerunt, niſi, adminiſtratione finitâ, rationes reddiderint. *c. un. de oblig. ad rat. ord.*

Vinculum perſonale ordinationem impedit in ſervo; niſi per manumiſſionem, vel expreſſam *c. 1. 2. 3. 4. 5. de ſerv. non ordin. c. 1. & 2. diſt. 54.* vel tacitam domino conſentiente, *c. ſi ſervus. 20. diſt. 54.* libertatem ſit conſecutus. In Monacho; niſi Abbate conſentiente. *c. 1. diſt. 58. c. ad aures. 5. de temp. ordin.*

Vinculum civile, quo quis ſe ita fori ſecularis coërcitioni obſtrinxit, ut inde recedere non poſſit quem ab ordinibus arcet: ut bigamus, qui ne quidem uxore mortua, *c. 3. de bigam. non ord.* aut cum diſpenſatione, *c. 2. eod.* ad eos admitti poteſt.

Bigamus propriè dicitur, qui duas legitimas uxores habuit; id eſt, qui ſecundas nuptias contraxit. Quaſi bigamus tamen irregularitatem incurrit, qui ſciens uxorem adulteram cognovit; *c. ſi cujus. 11. & c. ſeq. diſt. 34.* qui repudiatam *c. 1. eod.* viduam, *c. 3. c. 5. verſ. cum ergo. c. ult. eod.* duxit; qui ſecundas nuptias de facto contraxit; veluti cnm in ſacris eſſet *c. 4. eod.*

Qui verò ab altero ductam, ſed non cognitam, duxit, irregularitatem non incurrit; *d. c. 5. eod.* ut nec is, qui multas habuit concubinas, ſi quidem pœnitentiâ impoſitâ cum eo diſpenſetur. *c. pen. eod.*

Non

Non sufficit quem ab ordinatione non repelli; sed & necesse ut sit irreprehensibilis, sobrius, ordinatus, prudens, pudicus, hospitalis, literatus, non vinolentus, percussor, sed modestus, non litigiosus, non cupidus, sed suæ domui bene præpositus, non neophytus. *c. cognoscamus*, 14. *dist.* 34. *c. Apostolus.* 1. *dist.* 81.

Vt cognoscatur an talis sit; adhibendum est *scrutinium.*

Quod est inquisitio scientiæ, morum vitæ, fidei, institutionis, patriæ, loci ubi educatus, generis, ætatis, ejus qui ordines petit per Archidiaconum, vel Episcopum facta. *c. un. de scrut. in ord. fac. c. licet.* 5. *de offic. leg. c.* 1. *& per tot. dist.* 24.

Inquisitione per tres continuos dies diligenter factâ, qui probati, Episcopo præsentari debent: Qui minores ordines conferet, diebus festis; *c.* 3. *de temp. ordin.* Majores tantum statis temporibus anni, quibus jejunia ab Ecclesia indicuntur, & sabbatho sancto, vel sabbatho ante dominicam de passione. Diebus autem dominicis, & aliis diebus festis, & sabbatho Pentecostes solus Pontifex Romanus conferre potest. *c.* 1. 2. 3. *eod.*

Extra statuta tempora si ordinatio facta, ordinatus quidem characterem recipit, sed ab officii exsecutione suspenditur, donec cum eo dispensetur: ordinator ecclesiasticâ disciplinâ coërcetur. *c. cum quidam.* 8. *& c. pen. eod.*

Duo ordines eidem uno die, aut duobus diebus, continuato jejunio, conferri non possunt; si id fiat, ordinans à collatione illorum ordinum, & ordinatus ab exsecutione officii, donec dispensetur cum eo, suspenditur, *c. literas.* 13. *c. delectus.* 15. *eod.*

Qui scrutinium subterfugiens, furtivè ordines sur-

ſurripuit, puta multitudini ordinandorum ignorante Epiſcopo, ſe ingerendo, is & majorum ordinum ſuſcipiendorum ſpe, & ordinis illius, quem ſuſcepit, exſecutione privatur; nec eum, ſi ſit excommunicatus, alius quam Pontifex Romanus poteſt reſtituere; omninò ſi non excommunicatus, *c. 1. & ſeq. de eo qui fur. ord. ſuſc. vide eund. titul. infra.*

Qui per ſaltum; id eſt, intermiſſis certis gradibus, promotus; ſi id factum per *negligentiam*, debet, quamvis characterem recipiat, tamdiu à majoribus abſtinere, quamdiu congruo tempore omiſſos accipere diſtulit. *c. 1. & 2. diſt. 55. ubi gl.* ſi per *ſuperbiam*, ab eccleſia abjici, necampliùs ordinari poteſt. *c. un. de cler. per ſalt. prom. vide eund. tit. inf.*

Ordinatione ſemel factâ, ea, licet in ordine quid ſit prætermiſſum, non iterabitur; ſed quoad fieri poſſit, id quod per errorem, vel incautè neglectum eſt, ſupplebitur, *c. 1. de ſacram. non iter. c. Presbyter. eod. Ratio eſt. in c. 1. eod. &c. ſacramenta. 34. c. manus. 74. cauſ. 1. qu. 1.* Niſi omnino contra Eccleſiæ formam ordinatio fuerit facta. *arg. c. 52. ſine exceptione. 12. qu. 2. c. 1. 30. qu. 5.*

De Regularibus ac Monachis.

TIT. XXVI.

SEquitur de *Regularibus*: qui certæ regulæ, ut religioſe & ſub Prælati imperio vivant, ſive in clericatu, ſive in laicatu, ſunt adſtricti.

Hi ſi Canonici ſunt, *Canonici regulares* vocantur; ſin minus, *Monachi*.

Fiunt vel *paterna devotione*, vel *propria profeſ-*

fessione, vel *voti emissione. c. monachum,* 3. 20. *qu.* 1.

Ex paterna devotione; cum pater filium impuberem religioni offert.

Quo casu filius post pubertatis annum, à Prælato monitus, si voluerit, monasterium egredi poterit: si verò professionem fecerit, vel factam de se prius ratam habuerit, pœnitentiæ locus ulterius non datur. Cum se professione factâ monasterii regulæ adstrinxerit. *c. cum virum.* 12. *hic. c.* 10. *illud autem.* 20. *qu.* 1.

Est enim, (secundùm Hostiens.) *professio* nihil aliud, quàm certæ religionis solennis promissio, quâ quis se observatione certæ alicujus monachalis regulæ obstringit. *Hostiens.* §. *ad quid. vers. professio. eod. tit.*

Fit vel *expressè* vel *tacitè.*

Expressè cum quis post annum probationis, coram Abbate, Priore, aliove Prælato, vel ab eo mandatum habente, ejus religionis quam sibi ipse delegit promissionem accipiente, universo conventu præsente, habitum monachalem suscipiens, inscriptis, *c. vidua.* 20. *qu.* 1. *c. omnes feminæ.* 27. *qu.* 1. promittit continentiam ut servet inviolatam, se quantum pro humana imbecillitate poterit, operam daturum, Prælato obedientiam & ex regulæ præceptis debitam observantiam, præstiturum, malam vitæ consuetudinem in melius mutaturum; bona omnia repudiaturum. *Spec. in tit. de regul. per c. vidua.* 20. *qu.* 1. *c. porrectum.* 13. *c. ex parte.* 22. *hic. c. ex transmissa.* 3. *de renunc. c. eum. ad monasterium* 6. *de statu monach.*

Monachus enim nihil proprii habere potest; si sine licentia Prælati peculium habet, monasterio, in

in quo ab initio conversatus, sub Abbatis sui regula reddere cogitur *c. monachi. 2. de statu monach.* alioquin ab altaris communione movetur, si sic decesserit, sepultura & fratrum communione privatur. *c. Iohannes. 5. hic.*

Tacitè fit professio; cum ex sufficientibus conjecturis colligitur; veluti si post probationis tempus in monasterio manens habitum retinuerit: si quidem is novitiis & professis communis; si distinctus, professorum habitum susceperit, *c. statuimus. 23. eod. clem. eos qui. 2. de regul. c. constitutionem. 3. hic. in 6.*

Solent enim Regulares, Novitios, id est, religioni non addictos, à Professis vel *vestium discrimine* segregare; sive id fit in vestium colore, sive modo & forma; *d. clem. eos qui.* vel *loco quo suscipiuntur.* Novitii enim vestes suas in monasterio, Professi in Ecclesia ante supremum altare induunt; vel *personâ, qui eas confert*; Professis enim tantum Abbas vel prior, Novitiis inferiores. *c. 1. in fin. de regul. in. 6. d. c. statuimus. 12. in fin.*

Tempus probationis est anni spatium; ut Prælatus possit mores novitii spectare, is experiri an ea vita sibi placeat, & an eam possit tolerare, *c. consulti. 20. & c. pen. hic.*

Potest tamen illud Prælatus ex causa ad biennium vel triennium producere. *Abb. c. ad Apostolicam. 16. eod.*

Ante professionis tempus expletum; professionem si Prælati admittant, puniuntur, quamvis professio (nisi ad religionem aliquam mendicantem sit facta, *c. non solum. 2. & c. seq. eod. in 6.*) teneat; *d. c. apostolicam.* expresse si facta: ut professum illi religioni quam profitetur, obliget: si tacite, generaliter religioni alicui; si quidem sit

ætatis

ætatis aptæ, voluntarius, triduo perſeveret. *c. conſtitutionem* 3. *eod. in.* 6.

Ætas apta olim erat pubertas; *c. ad noſtram.* 8. *hic. Gl. d. clem. eos. verb. ætate.* niſi eſſet congregatio valde difficilis, aut regula valde anguſta; tum enim plena pubertas; id eſt, decem & octo anni requirebatur: *c. quia in inſulis.* 6. *ubi Abb. hic.* Ex Concilio Tridentino in quacunque religione profeſſio ante decimum ſextum annum admitti nequit. *c.* 15. *ſeſſ.* 25.

Ad religionis habitum aſſumendum obligatur etiam quis (ut dictum) *voti emiſſione.*

Eſt *votum*, alicujus rei faciendæ, vel non faciendæ, cum deliberatione animi Deo facta promiſſio.

Voti enim præſtationem animi deliberatio præcedere debet: Quod enim potius ex facilitate animi, quam diſcretionis arbitrio emittitur, non eſt obligatorium. *c. venientis.* 2. *de voto. c. chariſſimus.* 11. *c. veniens.* 16. *de converſ. conjug.*

Eſt votum vel *Neceſſarium*; quod fit in baptiſmo, dum is qui baptizatur, Satanæ & ejus operibus renunciat, ac ſe fidelem fore, & divina præcepta ſervaturum promittit: *c. Spiritus Sanctus.* 58. §. *ecce.* 1. *qu.* 1. *c. prima.* 73. *de conſecrat. diſt.* 4. vel *Voluntarium*, quod quis ſponte ſuâ & libera voluntate facit, ſe ad id adſtringens, ad quod ante votum non tenebatur; ut ad continendum, abſtinendum, peregrinandum. *c.* 1. 17. *qu.* 1. *c. non ſolum.* 32, *qu.* 8.

Hoc ſubdividitur in *Simplex*, quod ſolemnitate vacat; & *Solemne*, quod per ſuſceptionem ſacri ordinis, vel per expreſſam aut tacitam probatæ religionis profeſſionem eſt ſolemnizatum, *c.* 3. *qui cler. vel voven. c. un de voto. in* 6.

Vtrum.

Utrumque dicitur voluntarium ratione initii, quia nemo vovere cogitur: sed vota semel facta obligant jure Divino, *Num. cap.* 30. *Deut. cap.* 13. *Psalm.* 75. Canonico, *c.* 5. *verſ. ſane. de voto.* Civili. *l.* 2. *ff. de pollicitat.* proinde ea implere necesse.

Nisi I. Vovens liberam vovendi voluntatem non habeat; ut si voveat servus sine consensu domini, *arg. c. mulieres.* 6. *in fin. de sent. excom. c. ex antiquis.* 9. *dist.* 54. impubes sine consensu parentis, vel tutoris; *c.* 1. *&* 2. 20. *qu.* 1. Episcopus sine consensu Papæ; ut Ecclesiam derelinquat: *c. nisi cum pridem.* 10. *de renunc.* Clericus sine licentia Prælati, ut officii injuncti exsecutio impediatur; *c. admonet.* 4. *eod.* Monachus, ut regulæ monachali eximatur. II. Votum sit turpe ac rei illicitæ. *c.* 5. *in malis.* 20. *qu.* 4. III. Simpliciter quis dixerit, se Monachum velle fieri, nec ad ulteriorem aliquem actum processit. *c.* 3. *hic. & c. bonæ.* 17. *qu.* 1. IV. Conditio, sub qua quis vovit, non sit impleta. *c. non solùm. in fin.* 32. *qu.* 8. 5. Ex justa causa, & superioris auctoritate interveniente votum sit redemtum, vel mutatum, *c.* 1. 2. 7. *c. ex multa.* 9. *de voto.* vel delatum. *c.* 5. *c. quod super.* 8. *eod.*

Quicunque ad religionem converti voluerit, non novam instituere, sed unam ex institutis & ab Ecclesia receptis optare debet. *c. fin. de relig. domib.*

Eæ principaliter sunt quatuor; videlicet, *Basilii, Benedicti, Augustini, Francisci*; à quibus, tanquam fontibus, cæteræ omnes manant. *Sum. Aug. de Clav. verb. religiosis, col.* 2. *ubi apost. Boër de vita & statu Ger. ad princ.* Exceptis *Carthusiensibus*, qui suis statutis utuntur. *Boër, ubi sup. num.* 4.

Religionem ingressus, ejusque habitum assumens sponte, legitimæ si sit ætatis, eam deserere non potest, sed proprio debet Abbati obedire, & in castitate in monasterio proprio, seu claustro, degere: *c. 8. placuit communi. c. 11. juxta. 16. qu. 1.* si illud deserat, Abbas, non exspectato Ordinario, eum debet diligenter perquirere, & competenti coërcitione ad illud redire compellere. *c. Iohannes. 5. de regular. c. fin. Ext. eod.*

Ad arctiorem tamen regulam; petitâ, licet non impetratâ à Prælato veniâ, transire Regulari permittitur; *c. licet. 28. eod.* non laxiorem.

Mendicantes religiosi, absque speciali Sedis Apostolicæ licentia, ad ullum ordinem monasticum, Carthusiensium excepto, transire sub pœna excommunicationis, vetantur. *c. 1. Ext. eod.*

Ut monastica disciplina inviolabiliter custodiatur, *Abbas* de congregatione monachorum eligi debet; cui monachi cum omni obedientia & devotione subjaceant; *c. Abbatem. 3. cum duob. seq. 18. qu. 2.* & uni, non pluribus, monasteriis præsit. *c. fin. in fin. de religios. domib.*

Is diligenter attendere debet, ut monachi *statum*, id est, *regulam*, observent.

Status consideratur, circa habitum, vitæ institutum, mores, disciplinam, conversationem, continentiam, subjectionem, obedientiam, humilitatem, patrimonii abdicationem, paupertatem, abstinentiam ciborum, familiam, correctionem, temperantiam, modestiam, *Quæ omnia in c. cum ad monasterium. 6. &c. in singulis. 7. de statu monach. fuse explicantur.*

Inter ea tria sunt substantialia; ut *propriæ voluntatis renunciatio*, *proprietatis abdicatio*, & *castitatis observatio*; adversus quæ ne quidem Papa dispen-

diſpenſare poteſt: in aliis, diſpenſatio admittitur. *d. c. cum ad monaſterium. 6.*

Quæ non tantùm Monachi, ſed & Canonici regulares obſervare tenentur; licet laxiori quàm Monachi, ſubjiciantur regulæ: unde & facilius Eccleſiæ parochiali præficiuntur, eiſque animarum cura committitur. *c. quod Dei.* 5. *eod.*

De Vita & honeſtate Clericorum.

TIT. XXVII.

CONgruit omnibus Clericis, ut quemadmodum in ſortem Domini ſunt vocati, & à populo officiis & ordinibus ſunt diviſi: ita & ſumma ope nitantur, vitæ honeſtate cæteris præcellere.

Eſt *vitæ honeſtas*, agendi dexteritas, quâ hominis animus ita informatur, ut deteſtando vitia, ea quæ cum virtutibus congruunt, amplectatur. *Venat. in Analyſ. hoc tit.*

Ea eſt, vel *Interna*, quæ eſt animi probitas, quâ præditi cupiunt, ex juris & virtutum præſcripto vivere: vel *Externa*; quæ in externis ſecundùm virtutem actionibus conſiſtit.

Utramque ut obſervent Clerici, certæ *de eorum negotiis* & *officiis, moribus* & *vita, habitu* & *veſtitu* regulæ Canonibus traduntur.

Circa negotia & officia; Ne officia, vel commercia ſecularia; ut mercaturam, *c. ſecundùm.* 6. *ne cler. vel monach.* procurationem laïcorum, *c. ſacerdotibus.* 2. *Ne cler. vel. mon. clem.* 1. *eod.* tabellionatum, *c. ſicut.* 8, *eod.* chirurgiam quæ inuſtionem vel inciſionem inducit, *c. ſententiam.* 9. *eod.* exerceant; mimis, joculatoribus & hiſtrionibus non intendant; *c. clerici.* 15. *hic.* quicquam

per quod ad vindictam ſanguinis tenditur, exerceant; *d. c. ſententiam.* 9. ſylvaticas venationes cum canibus, nec accipitres, falcones habeant: *c. omnibus. de cler. venat.* ne Juri Civili, *c. fin. ne cler. vel mon.* niſi ut facilius Canonicum jus intelligant, operam dent; *Gomez. ad reg. Cancell. regul. de jure quaſ. non toll. qu.* 3. *circa fin.* Contra ſi faciant, & tertiò moniti, non abſiſtant, privilegiis omnibus privantur; & quandoque ſeverius puniuntur. *d. c. fin. clem* 1. *hic.*

Circa vitam & *mores*; ut concubinas non habeant, *c. præter hoc.* 6. *diſt.* 32. *ubi Gl.* 1. ſed extra matrimonium caſtitatem, *c. diaconus.* i. §. *hac auctoritate. diſt.* 27. vel in matrimonio, ſi ſint Orientales, *c. ut clericorum.* 13. *hic.* ſervent; ut & modum in cibo & potu, *diſt.* 35. *per. tot.* id eſt, eum, licet delicatum, pro ſuſtentatione corporis ingerant, *c. quiſquis. i.* §. *nam in omnibus hujuſmodi. diſt.* 41. ebrietati non ſint dediti, *d. diſt.* 35. *per tot.* nec alios ad bibendum incitent: *c. à crapula,* 14. *hic.* nec bibendi vel edendi cauſa tabernas, niſi peregrinentur, intrent; *c. clerici.* 15. *eod c. clerici.* 4. *diſt.* 44. nec aleis ludant, nec aleatoribus interſint; *d. c. clerici.* 15. *hic.*

Circa habitum corporis & *veſtitum*; ut veſtium & ornamentorum, quæ clericorum uſui ſunt, formam præfinitam ſervent; *c. clerici.* 15. *hic.* comam nec barbam nutriant, *c. cleric.* 15. *& c. ſi quis.* 4. *eod.* nec veſtibus, nec calceamentis decorum quærant. *c. clericus, fin. diſt.* 41. Contra ſi ſine juſta cauſa fecerint, beneficii, ſi habent, fructibus, ſemeſtri ſpatio privantur; ſi non habent, ſex menſibus ad Eccleſiaſticum beneficium adſpirare vetantur: ſi ſint in dignitate conſtituti, aut beneficium curatum, vel perſonatum habeant anni

unius

unius fructuum jactura mulctantur. *clem. fin. hic.*

Hæc omnia ut melius servent, prohibitum iis simul cum mulieribus, de quibus incontinentiæ suspicio esse possit, *c. 1. cum sim. de cohab. cleric. & mulier.* habitare; Matrem, sororem, amitam, neptem, in quibus naturale fœdus, nihil permittit sævi criminis suspicari, domi habere possunt. *c. à nobis. 9. eod. c. interdixit. 16. dist. 32.* Nisi secum ancillas, & pedissequas ducant. *c. 1. eod.*

De Visitatione per Prælatos facienda.

Tit. XXVIII.

Ut Clerici omnes, ut & Laïci, à vitiis, animarum saluti obfuturis, abstineant, debent Prælati, juridictionem habentes, *Abb. c. cum Apostolus 3. no. de censib.* loca sibi subjecta, quolibet anno, semel invisere; *c. 14. decrevimus. c. 11. Episcopum. 10. qu. 1.* & proposito Dei verbo, diligenter in vitam & conversationem Ecclesiis, vel quibuscunque piis locis ministrantium inquirere, male, si audire inveniant, ipsorum Ordinariis indicare, notoria crimina ulcisci, *c. 1. §. sane. de censib.* populum cohortationibus & admonitionibus, ad religionem, pacem, innocentiam accendere. *Concil. Trident. c. 3. sess. 24. de reformat.*

Visitandi potestatem habent, Cardinales Legati, *c. procurationes 23. de censib. c. mandamus ubi Abb. de offic Archid.* Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, proprio nomine: alieno, puta Episcopi nomine Archidiaconi, Decani; nisi jus parochiam suam visitandi præscripserint; *Abb. d. c. cum apostolus.* proprio nomine Abbates, Priores, & alii Prælati regulares, ac Canonici regulares, monasteria aliaque loca eis subjecta.

Hi ea visitant vel per se, vel per visitatores in eorum Capitulis deputandos.

Qui formam à jure præscriptam ad unguem debent servare. *c. in singulis.* 7. *c. ea quæ.* 8. *de stat. mon. Pavin. tr. de visit. qu.* 2. *prim. part.*

Nullus subditus à visitationis onere se immunem esse, præscriptione tueri potest, *c. cum ex officio.* 16. *de præscript.*

Pro visitatione debetur Procuratio. *de qua infra lib.* 2. *tit* 36.

De Privilegiis Clericorum.

Tit. XXIX.

Clerici vitæ honestatem servantes variis, tam circa eorum *personas*, quàm *res*, & *actiones*, gaudent privilegiis.

Circa *personas*; quod Laïcis habeantur digniores; *c. beatus.* 5. 6. *qu.* 1. hi illis non debeant imperare; *c. Ecclesia.* 10. *de constit. c. fin. de reb. Eccles. non alien.* nec violentiam inferre; ni excommunicari ipso jure velint; *c.* 29. *si quis suadente diabolo.* 17. *qu.* 4. *c. quod de his.* 26. *c. pervenit.* 17. *c. tua nos.* 19. *de sent. excom.* Laïcis fidelitatis juramentum præstare non tenentur; *c. nimis* 30. *de jurejur.* Nisi ab ipsis temporalia habeant; *d. c. nimis. ratio in c. solitæ.* 6. *de major. & obed.* etiam in potestate patria constituti peculium castrense acquirunt; *ut diximus inf. de pecul. cler. ubi vide.* à muneribus personalibus sunt immunes; *c. Episcopus dist.* 88. *can.* 20. *de præsentium. can.* 40. *generaliter.* 16. *qu.* 1. si peregrinentur, in gradu suo suscipiuntur, ad verbum faciendum & oblationem consecrandi invitantur, *can.* 38. *Episcopi.* 7. *qu.* 1. rectè tabernas ingrediuntur, *can. clerici.* 4. *dist.*

dist. 44. habitum mutant, *can.* 3. *Episcopi.* 21. *qu.* 4. sacramentum pœnitentiæ etiam interdicti tempore & petunt, & accipiunt. *c. quod in te.* 11. *de pœnit. & remiss.*

Circa *res*; quod de propriis quas secum non negotiandi causâ deferunt; nulla guadagia, pedagia & vectigalia solvunt; *c. quanquam.* 4. *de censib. in* 6. *c. non minus.* 4 *de immun. Eccles.* rebus Ecclesiæ nulla sordida & extraordinaria munera imponuntur; *Nov.* 131. *cap.* 5. *vid. inf. de immunit. Eccles.* res Deo consecratæ & à Clericis possessæ jure censûs liberantur; *c. in qualibet.* 23. *c. secundùm canonicam.* 24. *c.* 25. *sancitum.* 23. *qu.* 8.

Circa *actiones*; easque vel *criminales*, vel *personales.*

Circa *Criminales*; quod pro crimine, sive criminaliter, *ut in c. at si Clerici.* 4. *de judic.* sive civiliter agatur; *c.* 2. *& c. si diligenti.* 12. *de foro compet c. si Iudex laïcus.* 12. *de sent. excom. in* 6. non coram judice seculari, nullâ contrariâ consuetudine obstante, *c.* 1. 2. 11. *qu.* 1. *c. qualiter.* 17. *& c. clerici.* 8. *de judic.* sed tantùm Ecclesiastico debeant conveniri; *c.* 1. *c. cum contingat.* 13. *de foro compet.* adeò ut vocati coram seculari, comparere, sive per se, sive per procuratorem, etiam ad clericatus exceptionem proponendam, non teneantur: *Archidiacon. ad can.* 2. 15. *qu.* 4. *Felin. ad c. veniens. in fin. de accusat.* quod si comparuerint, à seculari Judice judicatum; etiam pro Clericis, *can.* 43. *placuit.* 11. *qu.* 1. non tenet: *can.* 7. *inprimis.* 2. *qu.* 1. *can. clericus.* 48. *& seqq. can.* 41. *Sacerdotibus.* 11. *qu.* 1. *c. at si Clerici.* 4. *de judic.*

Habent enim tantùm in Clericos jurisdictionem Ecclesiastici, non Laïci; *c. Ecclesia sanctæ*

Mariæ 10. *de constit. c. decernimus*. 2. *de judic. c. un. de cleric. conjug. in* 6. Nisi ipsis à summo Pontifice in Clericos certi loci ea sit concessa; *c. præter hoc.* 6. §. *verum. dist.* 32. *can.* 4. *illud.* 10. *qu.* 3. *c. ubi periculum.* 3. §. *præterea. de election. in* 6. Vel Clerici sint assasini; aut eorum fautores, submissores, *c.* 1. *de homicid. in* 6. in habitu seculari sint inventi delinquentes; *c.* 1. *de apostat.* sint degradati; *c.* 2. *de pœnis in* 6. aut aliter Clericatus privilegia amiserint; *Clem.* 5. *de vita & hon. Cleric.* Judices Ecclesiastici crimini puniendo non sufficiant; *can.* 20. *Principes seculi.* 23. *qu.* 5. aut alii similes casus occurrant. *quos vid. apud Guillel. Benedict. in repetit. c. Raynutius, verbis & uxorem nomine Delasiam. in* 2. *decis. num.* 140 *usque ad num.* 162.

Circa *actiones personales*; quod de iis non coram Laïco, sed Ecclesiastico judice possint conveniri; quamvis consentiant. *c. si diligenti.* 12. *c. si clericus.* 5. *de foro comp.*

Quod privilegium circa actiones reales non habent, sed debent conveniri coram Judice loci, ubi res sunt sitæ. *c. ex transmissa.* 6. *& seq. de foro comp.* Habentur enim in iis pro Laïcis. *Panorm. ad c. constitutus. & ad c. cum dilectus. de religios. dom.* Non tamen in jus possunt vocari extra provinciam, nisi ad sedem Apostolicam fuerit appellatum. *can. ultra provinciarum* 4. *c. peregrina.* 12. *c. non liceat.* 14. *& c.* 16. *neminem.* 3. *qu.* 6. *c.* 7. *nec extra propriam.* 3. *qu.* 9. *l. omnes qui.* 33. *in princ. C. de Episc. & Cleric.*

FINIS LIBRI PRIMI.

A R-

ARNOLDI CORVINI
à BELDEREN I. V. D.

IVS CANONICVM,
PER
APHORISMOS
Strictim
EXPLICATVM.

LIBER SECVNDVS.
De Rerum Divisione.

TITVLVS I.

Libro præcedente explicavimus jus Personarum Ecclesiasticarum, transeamus nunc ad *rerum Ecclesiasticarum* explicationem.

Eæ sunt vel *Spirituales*, vel *Temporales*.

Spirituales sunt, quæ spiritui inserviunt, atque animæ causâ sunt institutæ. *Lancelot. in Instit. hic.*

Sunt vel *Corporales*, quæ tangi & humanis sensibus percipi possunt; ut sunt *sacramenta*, *res sacræ*, *sanctæ*, *religiosæ*: vel *Incorporales*; quæ neque tangi, neque sensu corporeo percipi possunt; *quales sunt*, *virtutes & dona Dei*, *& ea quæ in jure consistunt*; *ut beneficia*, *patronatus*, *decimarum exactio*, *canonica portio*, *immunitas*.

Temporales sunt, quæ non tam spiritus, quàm

corporis gratiâ pro Ecclesiasticis ministeriis, sacrorumque Ministrorum usu sunt comparatæ; *ut sunt prædia, domus, fructus decimales.*

De his omnibus hoc libro tractabimus; & primum de *Sacramentis* novæ legis.

De Sacramentis in genere.

TIT. II.

SAcramenta (ut definit Augustinus) sunt invisibilis gratiæ visibiles formæ. *c. sacrificium. 32. dist. 2. de consecrat. vid. August. de civit. Dei c. 5. & libro de catechisand. rudib. cap. 20. & Epist. 166.*

Sunt Septem; 1. *Baptismus,* 2. *Confirmatio.* 3. *Eucharistia.* 4. *Pœnitentia.* 5. *Ordo sacer.* 6. *Matrimonium.* 7. *Extrema Vnctio.*

Ex iis alia sunt *Necessaria,* quæ sine dispendio salutis æternæ suo tempore prætermitti non possunt: alia sunt *Voluntaria*, quæ sine æternæ salutis periculo quilibet potest pro libitu accipere, vel omittere.

Necessaria sunt quinque; *Baptismus, Confirmatio, Eucharistia, Pœnitentia* & *Extrema Vnctio.* Voluntaria duo; *Ordo sacer.* & *Matrimonium. c. veniens. 8. & ibi Gl. in verb. Necessaria. de transact. c. 39. remissionem. in fin. 1. qu. 1.*

Omnia quod ad statum Ecclesiæ universum pertinet, sunt Necessaria; Baptismus, Sacramentum intrantium; *c. nulla præter. 142. de consecrat. dist. 4.* confirmatio ad robur pugnantium; *c. un. §. per frontis. de sacr. unct. & c. spiritus sanctus. 2. de consecrat. dist. 5.* Eucharistia, ad viaticum saluberrimum progredientium; *c. 7. qu recedunt. & c. 9. de his. 26. qu. 6.* Pœnitentia, redeuntium, *c. 4. his qui. 26. qu. 7. c. 2. §. 2. de pœnit. dist 3.*

& re-

& resipiscentium; Extrema unctio, ex hoc seculo exeuntium. *c.* 1 *ab. infirmis.* 26. *qu.* 7. *Ordo*, divinis deservientium; *c. cleros. dist.* 21. Matrimonium, generantium. *c.* 10. *omne* 27. *qu.* 2.

Rursus alia Sacramenta *characterem*, hoc est, signum quoddam spirituale, & indelebile, in anima imprimunt; proinde iterari non possunt; ut Baptismus, *c. à quodam.* 24. *c. si qui.* 28. *c. quamvis.* 29. *c. ostenditur*, 32. *c. hi de quibus.* 38. *c. sive.* 51. *c. non licet.* 107. *cum cc. seqq. de consecrat. dist.* 4. Confirmatio, *c. dictum est nobis*, 8. *&c. seq. de consecrat. dist.* 5. Ordo sacer, *d. c. non licet*, 107. *c.* 1. *&c. ult. de sacram. non iterand.* Alia *nullum characterem* imprimunt, ideoque possunt iterari; ut Eucharistia; *c. quotidie.* 13. *&c. seq. de consecrat. dist.* 2. Matrimonium, *c. aperiant.* 11. *&c c. seqq.* 31. *qu.* 1. Extrema unctio. *Mag. sentent. lib.* 4. *dist.* 23. *sect.* 3.

In Pœnitentia distinguitur; quia *non Solemnis* iteratur, *c. omnis.* 12. *de pœnit. Solemnis* non iteratur. *c si quis post.* 61. §. *potest. dist.* 50. Nisi contraria sit Ecclesiæ consuetudo. *c. nihil.* 21. §. *ex persona. de pœnitent. dist.* 3.

Sacramenta efficaciam habent à Spiritu Sancto, non à ministro qui ea præbet. *c. multi.* 84. *c. ita sit.* 81. *cum* 4. *seq.* 1. *qu.* 1. cujus malitia inquinari nequeunt. *c. remissionem.* 39. *c. non nocet.* 89. *caus.* 1. *qu.* 1.

Undè collata ab Hæretico, Simoniaco, si observata ecclesiastica forma, virtute sua non privantur, *c. secundùm.* 18. *dist.* 19. *c. quod quidam* 97. *cum.* 3. *seqq. &c.* 29. *sicut.* 1. *qu.* 1. potissimum quod ad characterem, non quod ad exsecutionem pertinet. *c. præter hoc.* 6. §. *porro.* 32. *dist.* *c.* 108, *si qui à simoniacis.* 1. *qu.* 1. Carent virtute

omni, si ea forma non observata. *c. hi qui.* 51. §. *sed notandum.* 1. *qu.* 1.

Sacramentorum ministri legitimi sunt, illi qui parochiis sunt præfecti, ubi degunt illi quibus danda: alii generali jure minimè, *c.* 10. *interdicimus.* 16. *qu.* 1. *c.* 2. & 3. *de paroch. c.* 1. *de sepultur. c. omnis utriusque.* 12. *de pœnitent.*

Qui baptismum, eucharistiam & extremam unctionem adhibent, pœnitentiam & matrimonium benedicunt, debent esse Presbyteri; *Hostiens. in sum. de sacram. non iterand.* §. *quis possit conferre.* qui confirmant & ordinant Episcopi. *c. un.* § 4. *de sacr. unct. c. de his.* 3. *cum c. seq. de consecrat. dist.* 5. *c. cum.* 10. *ubi Gl. de ætat. & qualit.*

De singulis videamus; & primum de *Baptismo,* qui reliquis omnibus janua est. *c. veniens.* 3. *de presb. non baptis. Gl. in. c.* 1. *de consecrat. dist.* 4.

De Baptismo.

TIT. III.

BAptismus est, exterior hominis ablutio cum certa verborum forma; non tantùm labem origine contractam, *Gloss. in. c.* 1. *de consecrat. dist.* 4. sed & propriâ voluntate susceptam, delens. *c. regenerante.* 136. *ubi Gloss. de consecrat. dist.* 4.

Unde hujus Sacramenti substantia consistit in verbo & elemento, adeò ut is in quo non solùm utrumque, sed eorum alterum omissum est, verùm non habeat baptismum. *c. pen. hic.* cætera ad solemnitatem ejus pertinent. *sec. Magist. sent. lib.* 4. *dist.* 3. *sect.* 1.

Verba sunt ex Christi instituto, *Matth.* 28. & *Ioh.* 6. *Ego te baptizo in nomine Patris & Filii & Spi-*

Spiritus Sancti. c. proprie. 13. *c. si quis Presbyter* 19. *c. multi.* 82. *de consecrat. dist.* 4.

Quæ si per ignorantiam recti sermonis: aut per linguæ impedimentum, non rectè pronuncientur. baptismi veritati non obest. *c. retulerunt.* 86. *c. si non.* 72. *de consecr. dist.* 4.

Solennitates, ab Ecclesia introductæ; sunt immersionis in aquam numerus, exorcismi Clericorum exsufflationes, salis benedicti exhibitio, salivæ contactus, inunctio, preces. *c. sive parvuli.* 53. *c. postquam.* 61. *cum* 9. *cc. seqq. de consecrat. dist.* 4.

Quæ solennitates, in casu necessitatis, ut cum quis, qui in discrimine vitæ est, baptizandus, non observantur; sed sufficit una vel trina pro more regionis aquæ immersio, seu ablutio, vel aspersio cum aqua, cum prolatione solennium verborum: *Ego te baptizo in nomine Patris*, & *Filii*, & *Spiritus sancti*, *Amen. c. propter vitandum.* 85. *ubi Gloss. c. proprie.* 13. *c. de trina.* 80. *de consecr. dist.* 4. *Cucchus in Instit. hoc tit.*

Aqua debet esse vera & naturalis; non interest frigida sit, vel calida: modò non sit fictitia, qualis rosacea, muscata; & aliæ similes. *sec. Concil. Florent.*

Hæc omnia intellige de Baptismo propriè dicto; quem vocant *baptismum fluminis*: alii sunt baptismi metaphoricè dicti; nempe *flaminis* & *sanguinis. c. baptismi.* 34. *c. catechumenum.* 37. *de consecrat. dist.* 4. *Gl. in c.* 1. *ead. dist.*

Flaminis baptismus est, quando quis per Spiritum sanctum mundatur, dum fidem suam coram persecutore confitetur, & dum justo errore ductus, credit se fuisse baptizatum *c. Baptismi vicem.* 4. *de consecrat. dist.* 4. *c.* 2. *de presbyt. non baptizat.*

Hoc baptiſmo baptizatos fuiſſe Apoſtolos & Diſcipulos, tradit Cyrillus Hieroſolymitanus: *catech.* 3. 12. 17. *& Actuum.* 2. baptiſmo fluminis, Tertyllianus. *lib. de baptiſmo. c.* 13. *c. quando.* 147. *& c. ſeq. de conſecrat diſt.* 4.

Hoc idem operatur, quod Baptiſmus fluminis; puta liberationem à peccatis originalibus & actualibus; *c. regenerante.* 136. *c. parvuli.* 138. *de conſecrat. diſt.* 4. ſi quidem fluminis baptiſmus non per contemtum, ſed neceſſitate, ſit omiſſus. d. *c. baptiſmi vicem.* 34.

Sanguinis baptiſmus eſt, cum quis animam cum ſanguine ob Chriſtum effudit, priuſquam baptizari poſſet. Qualis latronis in cruce, & Sanctorum innocentium. *d. c. baptiſmi.* 34. *d. c. catechumenum.* 37.

Baptizari poſſunt baptiſmo fluminis & ſanguinis parvuli, ſed jam nati, *can. qui in maternis.* 115. *de conſec. diſt.* 4. non baptiſmo flaminis; *Abb. in c.* 2. *de presbyt. non baptiz.* omnibus adulti; licet ſint muti, ſurdi, ægrotantes, *c. parvuli alio.* 74. *& c. ſeq. de conſecr. diſt.* 4. Judæi, pœnitentia tamen & abſtinentiâ quadraginta dierum per eos actâ: *c. ne, quod abſit.* 88. *diſt. ead.* Non dormientes, amentes: *c. majores.* 3. §. *ſed adhuc. hic.* niſi ante ſomnum, vel amentiam voluerint baptizari. *d. c. majores.* §. *item quæritur.*

Siquidem tamen pro parvulis, ægris, mutis, ſurdis, cum pro ſe reſpondere nequeant, alii profiteantur. *d. c. parvuli.* 74.

Baptizandos Baptiſmo præſentare poſſunt, tempore neceſſitatis omnes fideles; alias omnes, qui ne patres luſtrici ſeu ſpirituales, ſeu ut dicunt patrimi ſint, non prohibentur.

Prohibentur Abbates, Monachi, Moniales, & aliæ

aliæ personæ religiosæ. *c. non licet.* 103. *de consecrat. dist.* 4. *c.* 8. *placuit. in* 16. *qu.* 1. 2. qui non sunt baptizati nec confirmati, *c. in baptismate*, 102. *de consecr. dist.* 4. parentes, *d. c. non liceat.* 103.

Non debent de jure communi plures esse quam unus vir, aut una mulier, *c. non plures.* 101. *eod. c. fin. de cognat. spirit. in* 6. vel duo ad summum, vir & mulier; *Concil. Trident.* 8. *sess. c.* 2. *reformat.* Plures tamen si adsunt, & illi cognationem, quæ ex susceptione vel præsentatione nascitur, contrahunt. *d. c. fin.*

Baptizari debet in Ecclesia, per proprios Sacerdotes; *c. diaconos.* 13. *dist.* 93. *c. constat.* 19. *de consecrat. dist.* 4. non in Abbatia, monasteriis, ubi baptisteria esse prohibentur; *c.* 7. *pridem.* 18. *qu.* 2. nec in privatis ædibus; nisi extrema urgeat necessitas.

Quâ etiam urgente; quilibet, etiam Laïcus, Hæreticus, Paganus, Iudæus, *c. Romanus.* 23. *de consecrat. dist.* 4. *c. dictum est à Dio.* 96. §. *quod verò. cum.* 2. *cc. seqq.* 1. *qu.* 1. pater qui baptizandum generavit, *c.* 17. *ad limina.* 30. *qu.* 1. baptizare potest; dummodò debitâ materiâ, formâ, & intentione utatur. *c. secundùm.* 8. *dist.* 19. *c. si inter.* 25. *cum seq. de consecrat. dist.* 4.

Scipsum tamen quantumvis materiam & formam servet, nemo baptizare potest: *c. debitum.* 4. *de baptism.* licet in mortis articulo sit constitutus; quamvis si statim decesserit non propter fidei sacramentum, sed sacramenti fidem salvus fiat. *d. c. debitum.* 4.

Presbyter, cujus negligentiâ commissum, ut sine baptismo æger decessit, est deponendus. *c. quicumque Presbyter.* 22. *de consecrat. dist.* 4.

Baptizatus semel, iterum baptizari nequit, si tamen

tamen de eo dubitatur; poterit baptiſmus iterum conferri, hujuſmodi verbis; *ſi baptizatus es, te non rebaptizo, ſed ſi nondum baptizatus es, ego te baptizo, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. c. 2. de baptiſmo.*

Quo baptiſmo, priori quo, licet de eo non conſtet, baptizatus, nihil accedit; neque alius character imprimitur. *c. Presbyteri. §. quod ergo. ad fin. diſt. 68. Gloſſ. in d. c. 2. verb. rebaptizo.*

De Confirmatione.

TIT. IV.

POſt Baptiſmum, confertur *Sacramentum Confirmationis*, ſine quo homo non poteſt bene eſſe: per illud enim accipit Spiritum Sanctum, adverſus impetus Dæmonum, & aliorum. *c. Spiritus Sanctus. 2. & c. noviſſime. 5. de conſecr. diſt. 5.*

Hoc & Baptiſmus ita duo conjuncta ſunt Sacramenta, ut ab invicem, niſi morte præveniente, à Chriſtiano nullatenus ſeparari, & unum ſine altero rite perfici non poſſit. *c. 3. de his verò ſuper quibus. de conſecrat. diſt. 5.*

Intellige hæc in adulto, qui hoc ſacramentum contemnens peccat mortaliter; pueris decedentibus ſufficit baptiſmus. *Gl. ad c. 1. ad verb. ut pleni. & Gl. fin. ad c. 3. ad verbum perfici. de conſecrat. diſt. 5.*

Eſt *Confirmatio* inunctio in fronte, quæ per Epiſcopum fit ſacro chriſmate, manus impoſitionem deſignans, *c. un. de ſacra unct.* adhibitis his verbis, *ut ex libris Pontifical. refert. Ang. de Clavaſio in verb. confirmationis. §. 9. Ego te conſigno ſigno crucis, & confirmo te chriſmate ſalutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.*

Fieri

Fieri poteſt omni tempore; *arg. c. omnes fideles.* 1. *c. de his.* 13. *c. ut jejuni.* 16. *cum ſeq. de conſecrat. diſt.* 5.

Confirmans debet eſſe jejunus, *c. ut Epiſcopi.* 7. *ead. diſt.* 5. & Epiſcopus, *c. de his. &c. ſeq. de conſecr. deſt.* 5. niſi ei Summus Pontifex hoc munus mandaverit: *Gloſſ. in c. manus quoque.* 4. *verb. irritum. de conſecr. diſt.* 5. confirmandus, excedere ſeptennium; & eſſe confeſſus & jejunus; niſi ſit infirmus & in tenui diſcrimine læti poſitus. *d. c. ut epiſcopi.* 7. *d. ut jejuni.* 16.

Huic & patrimi adeſſe debent; *Tholoſan. in ſynt. jur. univ. hoc. tit. num.* 3. ſed alii quam qui fuere in Baptiſmo; niſi neceſſitas urgeat. *c. in catechiſmo.* 100. *de conſecrat. diſt.* 4.

Ii eſſe nequeunt, qui non baptizati, *c. in baptiſmate.* 102. *eod.* vitricus in confirmatione privigni, *c. de his.* 30. *qu.* 1. conjunx in conjugis. *c.* 1. *de cogn. ſpirit. in* 6.

Fieri poteſt confirmatio omni tempore: ſolet in Pentecoſte. *Sylveſt. verb. confirmat.* 5. *ver. & quarta poteſt.*

De Euchariſtia.

TIT. V.

EUchariſtia (dicta quaſi bona gratia vel gratiarum actio, *can. multi.* 84. §. *Sacramentum.* 1. *qu.* 1.) eſt participatio corporis & ſanguinis Chriſti ſub ſpeciebus panis & vini, vi illorum verborum, *Hoc eſt corpus meum, & hic eſt ſanguis meus. d. c. multi. &c. cum Marthæ.* 6 §. *quæſiviſti. de celebrat. Miſſar. c. ſpecies.* 33. *c. Ego Berengarius* 42 *de conſecrat. diſt.* 2.

Tria, à ſe invicem diſcreta, continet formam viſi-

visibilem panis & vini, veritatem carnis & sanguinis, & virtutem spiritualem: primum est sacramentum, non res sacramenti; secundum est sacramentum, & res; tertium est res, non sacramentum. *d. c. cum. Marthas. 6. §. distinguendum. de celebr. miss.*

Sed Eucharistia, quatenus viam præbet perveniendi ad futuram Dei fruitionem in patria cœlesti; proprie dicitur *Viaticum*; quatenus civitatem Ecclesiæ, quia per eam communicamus Christo & unimur ad invicem, significat, vocatur Græcè *Synaxis*, Latinè *Communio*; in quantum Dominica passio per hoc sacramentum offertur, dicitur *Sacrificium*, vel *Missa. Pac. Isag. Decret. tit. de sacram. non iterand.*

Fit Sacramentum Eucharistiæ ex simila, id est, pura farina tritici, *c. non oportet. 4. c. in sacramento. 5. de consecr. dist. 2.* eaque azymo *c. fin. de celeb. Miss.* & vino vitis aquâ mixto; quæ species transsubstantiantur in corpus & sanguinem Domini; *c. in quadam. 8. de celebr. miss. c. non oportet. c. in sacramento. c. omnia. 74. de consecrat. dist. 2.* in prolatione verborum sacramentalium, virtute divina. *c. quia corpus. c. panis est. 55. c. revera. 69. de consecr. dist. 3.*

Misceretur aquâ vino, ita tamen, ut plus vini sit in calice quàm aquæ, *c. pen. de celebr. missar. c. in quadam. 8. eod.* ut declaretur hypostasis duarum naturarum, divinæ & humanæ in Christo *Niceph. Calixt. lib. 18. cap. 58. ex quo Tholosan. in syntagm. jur. univ. lib. 2. cap. 5. num. 3.* alias rationes vid. *c. in calicem. 83. de consecr. dist. 2.*

Conficiunt hoc sacramentum, proferendo hæc verba. *Hoc est corpus meum,* &c. & *Hic est sanguis meus. &c.* Sacerdotes; *c. quid sit. 73. de consecr. dist.*

dist. 2. qui non sunt irregulares, interdicti, suspensi, excommunicati, simoniaci, schismatici, notorii peccatores, degradati; Nisi tales hoc in debita materia, cum debita intentione & forma fecerint; *c. multi.* 84. *caus.* 1. *qu.* 1.

Qui etiam illud ministrare debent, *c. perlectis.* 1. *dist.* 25. *c. diaconos.* 13. *c. pervenit.* 21. *c. præsente.* 18. *dist.* 93. per se, ni velint degradari; *c. pervenit.* 29. *de consecrat. dist.* 2. non, nisi subsit necessitas, *d. c. præsente.* 18. per alium.

Exhibent omnibus utriusque sexus; dummodo ætatis sint legitimæ, *c. omnis.* 12. *de pœn. & remiss.* & sint ex exhibentis parochia, *clem. religiosi. de privil.* nec prohibeantur.

Ætas, ad communicandum sacramentaliter, legitima dicitur, quæ judicium habet distinguendi & dijudicandi sacramentum hoc corporis & sanguinis Domini ab alio cibo quotidiano, seque probandi. *Paul.* 1. *ad. Corinth.* 11. *vers.* 28. *cum seqq.*

Prohibentur communicare, qui publicè scelestissimè deliquerunt; *c. in actione* 84. *de pœn. dist.* 1. scenici & histriones, *c. pro dilectione.* 95. *c. seq. de consecrat. dist.* 2. raptores rerum Ecclesiæ, *c.* 21. *indigne.* 12. *qu.* 2. *c.* 21. *quisquis.* 17. *qu.* 4. nauseam vel vomitum patientes, *c. si per ebrietatem.* 28. *de consecrat. dist.* 2. nocte hesternâ, ex nimia crapula, vel cogitatione immunda, polluti; *c. testamentum.* 1. *& can. non est.* 3. *dist.* 6. infideles, *c. quia passus.* 36. *c. quid. est.* 46. *c. dupliciter.* 49. *de consecr. dist.* 9. notoriè impœnitentes, *d. c. pro dilectione.* 95. *c.* 12. *placuit.* 23. *qu.* 5. excommunicati, interdicti, *c. si non sunt.* 15. *de consecr. dist.* 2. Hæretici, *c. pen. & fin.* 24. *qu.* 1. dum tales sunt.

Morientibus, si pœniteant, non denegandum

hoc sacramentum, *c. pœnitentes. 63. dist. 50. c. 25. virgines. 27. qu. 1. c. 42. si quis hæreticæ. 1. qu. 1. c. 7. inprimis. 2. qu. 1. c. 6. si quis de corpore. & seq. 26. qu. 6.* etiamsi excommunicati sint, dummodò satisfecerint, *c. tantâ. 24. dist. 86.*

Qui hoc salutiferè volunt suscipere, necesse ut confiteantur peccata, & injunctam impleant pœnitentiam, hoc est, se probent, num dignè & devotè accedant, & reverenter; *sec. S. Paul, 1. ad Corinth. 11. vers. 28.* sint sejuni; *c. liquido. 54. de consecr. dist. 3. c. 16. nihil. 7. qu. 1. c. ex parte. 5. de celebr. miss.* (excipiuntur infirmi; *c. Presbyter. 93.* de *consec. dist. 2.*) à Venere, *c. omnis homo. 21. eod. c. 5. sciatis. 33. qu. 4.* pollutione nocturna externa, & cui consenserint, alieni. *c. testamentum. 1. & c. non est. 3. dist. 6.*

Semel tantùm in die, ni mortiferum crimen velit contrahere, tam Clericus, quam Laïcus, Eucharistiam sumere debet. *c. sufficit. 13. de consecr. dist. 1. c. consuluisti. 3. de celebr. Miss.*

Suscipienda, in tribus festivitatibus præcipuis, Paschæ, Pentecostes, Nativitatis Domini, *c. etsi non frequentius. 16. c. seculares. 19. de consecrat. dist. 2.* vel saltem in festo Paschatis, *c. omnis utriusque. 12. de pœnitent. & remiss.* semel in anno à seculari, à monachis aut monialibus singulis quibusque mensibus, *clem. ne in agro. 1. §. sane. de statu monach. Concil. Trident. 20. sess. 25.* alioquin Ecclesiæ ingressu viventes, Ecclesiasticâ sepulturâ defuncti prohibentur. Nisi proprii Sacerdotis consilio legitima de causa id distulerint. *d. c. omnis utriusque 12.*

Hoc sacramentum sumunt non tantùm Laïci & Sacerdotes, (ut dictum) sed & Sacerdotes per se ipsi, dum *Missam* celebrant.

Sed illis tantùm porrigitur sub specie panis;

Hi ſub utraque panis & vini mixta aqua commu-nicant, *c. literas.* 14. *de celebr. miſſ. Concil. Conſtant. ſeſſ.* 13. *Trident. ſeſſ. cap.* 3.

Qui communicavit, ſi euchariſtiam ebrietate vel voracitate evomat, ſi laïcus quadraginta diebus; ſi monachus, Clericus, Diaconus, Presbyter, ſeptuaginta; ſi Epiſcopus nonaginta pœnitere jubetur. *c. ſi per ebrietatem.* 28. *de conſecrat. diſt.* 2. qui infirmitate id fecit, ſeptem diebus tantùm pœnitentiam agere debet. *d. c. ſi per ebrietatem.* 28.

De Miſſa,

Tit. VI.

Miſſa, eſt ſacrificium incruentum ſacroſancti corporis & ſanguinis Domini, quod offertur in Altari, cum precibus conſuetis & lectione Euangelii, aliiſque: de quibus poſtea. *tot tit. de celebr. Miſſ.*

Eſt varia; non ratione Sacramenti, *can. relatum eſt.* 11. *de conſecrat. diſt.* 2. ſed vel *ſolennitatis*; ſic alia cantatur altâ; alia voce ſummiſſâ; *c. cum creatura.* 11. *de celebr. Miſſar.* vel *temporis*; ſic alia fit quotidie, *c. ſufficit.* 53. *de conſecrat. diſt.* 1. alia die feriata: *d. can. cum creatura.* 11. vel eorum *pro quibus offertur*; alia enim offertur pro vivis, *c. de nominibus.* 72. *de conſecrat. diſt.* 1. ut ægrotis, peregrinis, afflictis, amicis, &c. *c.* 2. *c. cum creatura.* 11. *de celeb. Miſſar. can.* 22. *animæ defunctorum. can.* 19. *non æſtimemus.* 13. *qu.* 2. alia pro mortuis; *c.* 2. *c. concilium noſtrum.* 4. *dic. tit. can. cum inter.* 29. *de verb. ſignif.* vel. eorum, *in quorum honorem offertur* ſic alia de Spiritu Sancto, alia de Sanctiſſima Trinitate; alia de beata Vir-

Virgine Maria; *c. significatum est.* 11. *de præbend. d. c. concilium nostrum.* 4. dicitur.

Missæ partes vel sunt *Essentiales*, vel *Accidentales*.

Illæ sunt, consecratio corporis & sanguinis Christi, & oblatio.

Hæ sunt ceremoniæ, quibus consecratio ipsa & oblatio ritè perficiuntur; ut sunt, orationes, gratiarum actiones, benedictiones, oscula, manuum expansiones, elevationes, complicationes, genuflexiones, crucis signacula, communio, fractio hostiæ in tres partes, memoriæ sanctorum, salutationes, responsiones, oblationes; & alia his similia. *c. vestimenta.* 42. *de consecrat. dist.* 1. *c. Ecclesiastica.* 9. *dist.* 23. *can. cantantes.* 1. §. *ab officio. dist.* 92. *can. in Sacramento.* 5. *c. singuli.* 77. *c. utrum.* 72. *c. pacem.* 9. *de consecr. dist.* 2. *c. de hymnis.* 54. *c. hoc quoque.* 61. *c. quando* 70. *c. Missas.* 64. *de consecrat. dist.* 1. *c.* 30. *non omnis.* 2. *qu.* 7.

Missam celebrare possunt tantùm Presbyteri; *c.* 1. & 2. *de cler. non ord. c.* 1. & *hoc utique de sum. Trin.* sed non sine peccato si depositi, excommunicati, interdicti, suspensi, *c.* 1. & 5. *seqq.* & *pen. de cler. excom. minist.* publici concubinarii, *c. vestra.* 7. & *c. fin. de cohabit. cleric.* & *mulier. can. præter hoc. dist.* 32.

Non possunt, quibus duo digiti cum medietate palmæ manus abscissi, *c.* 2. *de cleric. ægrot.* leprosi, *c.* 3. & 4. *eod.* hæretici, *c. fertur.* 28. *cum seqq.* 1. *qu.* 1. simoniaci, *c. tanta* 7. §. *item omnis. c. quoties.* 5. *de simonia.* qui cum muliere rem habuerunt, *c.* 1. *cum* 6. *seqq.* 31. *qu.* 4. in somniis, ex animi consensu & culpa accedente, se polluerint, donec se purgaverint. *tot dist.* 6.

Qui possunt; id debent quantum frequentius po-

poterunt facere; *c. significatum.* 11. *de præbend.* sed (si justa causa urgens non subsit; *c. consuluisti.* 3. *ubi Gloss. de celebr. Miss.*) semel tantùm quisque Sacerdos in die; *c. sufficit.* 53. *de consecrat. dist.* 1. Excepto die Nativitatis Dominicæ, quo tres dicit, priorem media nocte; alteram in aurora, tertiam, hora debita. *d. c. sufficit.* 53. *c.* 3. *&* 5. *de celebr. Miss. c. nocte sancta.* 48. *de consecrat. dist.* 1.

Ea est tertia, hoc est, nona ante meridiem. *can. & hoc attendendum.* 12. *eod. dist.* 1.

Celebrare debet Sacerdos, confessus, *c. quotidie.* 13. *eod. dist.* 2. jejunus, *c. sacramenta.* 49. *eod. dist.* 1. *can. nihil.* 16. *vers. nullus.* 7. *qu.* 1. aliter excommunicationi, *d. c. nihil.* 16. *c. si constiterit.* 12. *de accusat.* & depositioni beneficiorum, *c. ex parte. de celeb. Miss.* subjacet; accenso lumine; *c. fin. eod.* consuetis vestimentis, alba, cingulo, manipulo, stola, casula, indutus. *arg. c. Ecclesiastica. dist.* 23. *c.* 65. *Episcopus.* 11. *qu.* 3. *c. degradatio.* 2. *de pœn. in* 6. in sacro altari; *c.* 1. *in princ. c.* 2. §. *si enim. can. sicut non alii.* 6. *& ca. Missarum.* 12. *c. nullus Presbyter.* 15. *de consecr. dist.* 1. licet portatili; *c. fin. de privil. in.* 6. modò eo die Episcopus in eo Missam non fecerit. *c. fin. de consecrat. dist.* 2. duobus præsentibus sibique respondentibus. *can. hoc quoque.* 16. *eod. dist.* 1. *Hostiens.* §. *qualiter. vers. nec solus. hoc tit. in Summa.*

Consecrare debet Sacerdos sanguinem Domini, in vasculis, seu Calicibus aureis, argenteis aut stanneis, *c. ut calix.* 45. *de consecrat. dist.* 1. non ligneis, vitreis, aut cereis: *can. vasa.* 44. *eod. dist.* 1. *c. fin. de celeb. miss.* & quidem super lineo panno ab Episcopo consecrato, *can. consulto.* 46. *de conscr. dist.* 1. corporal. vocant.

Missas, saltem Domininicis & festivis diebus, qui-

quilibet debet audire in sua parochia; *c. 2. de paroch. & parochian.* ex integro, donec sit finita, *c. Missas. 64 de consecrat. dist. 1.* benedictio data. *can. omnes fideles. 62. & can. cum ad celebrandas. 65. eod. d. dist.* Nisi sit excommunicatus, aut interdictus, qui non admittitur. *can. in Lateranensi. 31. verb. nec excommunicatos. de prabend. c. cum & plantare. 3. §. excommunicatos. de privileg.* sed ab ostiariis rejicitur. *can. cleros. in fin. dist. 21. ca. perlectus. 1. dist. 23.*

De Pœnitentiis & remissionibus.

TIT. VII.

POenitentia, in peccatis retractandis, est vindicta in se, quod dolet commisisse, puniens. *c. 4. de pœnit. dist. 3. can. pœnitentiam agere. 6. dist. ead.*

Est vel *interna*; quæ est virtus mentis; vel *externa*; quæ est Sacramentum. *Mag. sent. lib. 4. dist. 14. sect. 1.*

Hæc definitur, signum sensibile, seu imago rei sacræ, videlicet remissionis peccatorum, per sensibilem contritionem, confessionem & absolutionem. *Tholos. in syntagm. jur. univ. lib. 2. cap. 1. & in partit. Iur. Canon lib. 1. tit. 10. cap. 2.*

Quæ vel est *Publica*; imponitur manifestis peccatis; vel *Privata* sive *Occulta*; imponitur peccatis arcanis. *c. accedentibus. 12. de excessib. Prælat. c. 1. & c. quæsitum. 7. hic.*

Publica, est aut *Solemnis*, aut *non Solemnis. c. si quis post. 61. vers. potest. dist. 50.*

Solemnis incipit in capite quadragesimæ; imponitur ab Episcopo, *c. pœnitentes. 63. in cap. 64 dist. 50. d. c. accedentibus. c. fin. 26. qu. 6.* semel,

c.

c. si quis post remissionem. 61. vers. potest. dist. 50. (nisi alia sit Ecclesiarum consuetudo; *c. nihil prodest.* §. *ex persona. de pœnit. dist.* 3.) pro maximis criminibus publicis : *c. in actione.* 84. *eod. dist.* 1. certis observatis solemnitatibus. *de quib. in d. c. pœnitentes.* 63. *& in d. c. in capite* 64.

Quibus ea imposita, non possunt communicare, nisi in articulo mortis; *c. si quis.* 6. *cum* 3. *seqq.* 26. *qu.* 6. nec secularem militiam, vel pompam exercere, *c. contrarium.* 3. *de pœnit. dist.* 5. *can. fin. dist.* 50. non in curia seculari accusare, *c. aliud.* 65. *eod. dist.* 1. matrimonio jungi, *c.* 13. *audivimus.* 33. *qu.* 2. ad sacros ordines promoveri. *c. ex pœnitentibus.* 55. *dist.* 50.

Non Solemnis, imponitur à Sacerdote, *d. c. pœnitentes. d. c. accedentibus. c. statuimus.* 2. *de maledieis.* publicè, puta ante fores Ecclesiæ cum face, seu tedâ ardente, & aliis solemnitatibus; extra tempus quadragesimæ. *c.* 1. *de pœnit. & remiss. c.* 19. *si peccaverit.* 2. *qu.* 1. *c. ego Berengarius.* 42. *de consec. dist.* 2. *d. c. statuimus.*

Privata pœnitentia est, quæ in occulto fit Deo & Sacerdoti; qui eam imponit, etiam pro peccatis gravioribus, sed occultis. *c. quæsitum.* 7. *hic.*

Occulta enim peccata publicè non sunt punienda. *c.* 19. *si peccaverit.* 2. *qu.* 1. *can.* 31. *si quis potestatem.* 23. *qu.* 4.

Impositio pœnitentiæ est arbitraria, secundum enim peccatorum circumstantiam pœna imponenda, *c.* 3 *de pœn. c.* 12. *si quis.* 15. *qu.* 1. *c. fin.* 33. *qu.* 5. *c.* 1. *de pœnit. dist.* 2. adhibitâ contritionis pœnitentis, & qualitatis sexus, & ætatis delinquentis, consideratione. *c. Deus qui Ecclesiam.* 8. *hic. c.* 2. *tempora.* 26. *qu.* 7. *c.* 25. *de pœnit. de consecrat. dist.* 3. *c. in actione.* 84. *de pœnit. dist.* 1.

Nonnullis tamen peccatis, certa & particularis pœnitentia à Canonibus imposita; *c. mensuram.* 86. *de pœnit. dist.* 1. ut quindecim annorum fornicanti cum filia spirituali, *c.* 19. *si quis Sacerdos.* 30. *qu.* 1. decennii matricidæ, *c.* 15. *latorem.* 33. *qu.* 2. & fornicanti religioso, vel moniali, *c.* 27. *devotam.* 27. *qu.* 1. septennii invasori Ecclesiæ, *c.* 17. *de viro.* 12. *qu.* 2. committenti incestum, *c.* 2. *si pater.* 30. *qu.* 4. uxoricidium, *c.* 8. *admonere.* 33. *qu.* 2. homicidium, adulterium, perjurium; *c. prædicandum. fin.* 22. *qu.* 1. quodlibet peccatum mortale. *c.* 11. *hoc ipsum.* 33. *qu.* 2.

Constat Sacramentum pœnitentiæ, *vid. Gl.* 1. 2. & 3. *in princ. de pœnit. dist.* 1. & *can. perfecta.* 48. *de pœnit. dist.* 1. & *c. perfecta.* 8. *eod. dist.* 3. quatuor partibus: *cordis contritione, oris confessione, operis satisfactione, d.c. perfecta.* 48. *de pœnit. dist.* 1. & *peccati absolutione.*

Satisfactio confessione disponitur: ex confessione pœnitentia nascitur: ex pœnitentia Dei mitigatio. *Tertull. lib. de pœnit.*

Est *contritio cordis*, interna afflictio, & peccati commissi detestatio, cum dolore & pudore. *c. porro.* 31. *c. facilius.* 32. *c. quis aliquando.* 37. *c. quem pœnitet.* 88. *de pœnit. dist.* 1.

Eam sequi debet, alioqui nihil efficit, *can. voluissent.* 60. §. *ex his. can. mensuram.* 86. §. 1. & 2. *c. quis aliquando.* 88. *eod. dist.* 1. *Confessio*; id est, peccati proprii per os proprium detectio.

Fit, vel *publicè* coram omnibus, vel *privatim* Deo, & Sacerdoti; *c. quidam.* 90. *de pœnit. dist.* 1. cui absolvendi peccata & retinendi potestas data, *c. nova.* 8. *de pœn. & remiss.* sed proprio, seu parocho: *c. omnis utriusque.* 12. *c. quod autem.* 4. *eod. c. Sacerdos.* 2. §. *fin. de pœnit. dist.* 6. non alio, nisi

de

de ejus licentia electo, *d. c. omnis. c. placuit.* 3. *de pœnit. dist.* 6. aut ex facultate ab Episcopo data. *c. 2. de pœnit. in 6.*

In casu tamen necessitatis, & morte urgente, si Presbyter haberi non possit, & alteri, *c.* 12. *si presbyter. c.* 13. *agnovimus.* 26. *qu.* 6. etiam laïco, & socio confiteri licet. *c. qui vult confiteri.* 1. *de pœnit. dist.* 6. *c. quem pœnit.* 83. *de pœnit. dist.* 1. *ubi ratio.*

Confiteri debet linguâ cordis, non carnis; *can. qualis debeat.* 4. *in fin. & ibi Gloss.* 30. *qu.* 5. potest & scripto, qui præsens, non qui absens. *can. quem pœnitet.* 83. *de pœnit. dist.* 1.

Utroque modo aperire debet peccata mortalia omnia, & singula; venialia, citra culpam, potest tacere: *Gloss. c. omnis utriusque.* 12. *hic.* quia ea orationis dominicæ recitatione, aquæ benedictæ adspersione, generali confessione, Eucharistiæ devota sumtione, *d. c. omnis utriusq.* 12. *c. de quotidianis.* 20. *de pœnit. dist.* 2. *d. c. qui vult.* 8. *c. aquam.* 20. *de consecrat. dist.* 3. jejuniis, eleemosynis, *c. Medicina.* 76. *&c. quam ob rem.* 68. *de pœnit. dist.* 1. devota pectoris percussione, *c. tres sunt.* 81. *eod. dist.* 1. *&c. si enim.* 40. *eod. dist.* 2. extrema unctione, *c. un. §. fin. de sacr. unct.* Episcopali benedictione, *c.* 96. *dictum.* 1. *qu.* 1. *Hostiens. in sum. hoc tit. §. de quibus.* possunt expiari.

Cui confessio facta, commissa non debet prodere; ni sacerdotio velit deponi, intra arctum monasterium, ad agendam perpetuam pœnitentiam, concludi. *d. c. omnis utriusque.* 12. *§. fin.*

Confessione factâ, Sacerdos imponit, secundùm qualitatem delicti, Satisfactionem. *c.* 8. *quia tum fraternitas.* 12. *qu.* 1. *c. falsas.* 61. *de pœnit. dist.* 5.

Satisfacit peccator, cum pœnam impositam factis exsequitur. *c. facilius.* 32. *eod. dist.* 3.

Satisfactione peractâ fit delinquentis *Absolutio, clem. dudum.* 2. *de sepul.* & Ecclesiæ reconciliatio. *c. qui egerit.* 3. *& seq. eod. dist.* 7.

Ea fit his verbis; *Absolvo te à peccatis tuis, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti:* præmissâ oratione, *Misereatur tui, &c. can. verbum Dei.* 51. *eod. dist.* 1.

Absolvit non omnis Sacerdos, de omnibus peccatis, sed in casibus tantùm sibi commissis, nec aliis per Canones reservatis. *clem.* 1. §. *quibus vers. nec etiam. de privileg. c.* 1. *dist.* 20. *c. quanto.* 4. *de consuet. c. canonica.* 50. *c. mulieres.* 6. *de sent. & excomm.*

De Indulgentiis.

TIT. VIII.

POena tamen pœnitenti imposita aliquando *Indulgentiis*, remittitur. *c. fin.* 2. *qu.* 3. *c. fin. vt lite pendent. c. dudum.* 31. *de privileg.*

Sunt *Indulgentiæ*, pœnitentiæ moderationes, cum peccatorum remissione, auctoritate pleniori, vel sine retentione, vel cum aliquorum retentione, certo tempore, & certis de causis, factæ, *Tholos. in syntag. jur. univ. lib.* 2. *tit.* 9.

Concedit, in nomine Domini, plenas Pontifex, *c. quod autem.* 4. *de pœnit. & remiss. c. excommunicamus.* 13. §. *quid autem. de hæret. c. ad liberandam.* 17. *de Iudæis.* Episcopi, non alii Prælati, (nisi ex speciali privilegio. *Gl. in c. nostro.* 15. *de pœnit. & remiss. c. accedentibus.* 12. *de excess. Prælat.*) limitatas. *c. cum ex eo.* 14. §. *fin. de pœn. & remiss. c.* 24. *quodcunque.* 24. *qu.* 1.

Conceduntur à summo Pontifice, verbo, literis,

ris, & qualibet ſcriptura, adjectâ Clauſulâ, ſolam ſignaturam ſufficere, etiam in favorem fidei. *c. fin. de pœnit. Ext. com.*

Cui conceduntur, debet eſſe Chriſtianus, *c.* 33. *nihil ſic debet.* 11. *qu.* 3. *c.* 7. *ſi quis à Catholica.* 23. *qu.* 4. contritus & confeſſus, *c.* 1. §. *nos de omnipotentis. Ext. de pœn. & remiſſ.* credere, ei qui concedit eſſe ſubditus; *c. quod autem.* 4. *c. noſtro.* 15. *de pœn. & remiſſ.* per ſe, vel per alium, ſi res patitur, implere ea quæ indulgentiæ impleri mandant.

Qui tamen morte, aut alio impedimento ea non potuit implere, nihilominus remiſſionem conſequitur. *Gloſſ. ad c.* 1. *ad verb. confitebuntur. circa fin. de pœnit. in Ext. comm. text. in c.* 2. *eod.*

Cauſſæ, ob quas conceduntur, debent eſſe piæ; ut redemtio captivorum, eleemoſynæ, ædificationes Eccleſiarum, & ſimiles. *c.* 1. *eod. in* 6. *c. quod autem.* 4. *de pœnit. & remiſſ.*

De Extrema unctione.

TIT. IX.

EXtrema *Vnctio* eſt, quâ graviter ægrotantium, quos eo morbo morituros probabiliter metuitur, certæ corporis partes ſanctificato oleo à Presbytero inunguntur; ut non minus animæ, quàm corporis ſanitatem operetur.

Introducta mandatu D. Iacobi. *in Epiſt. cap.* 5. *verſ.* 14. & 15.

Eſt vel *externa*, quâ corpus: vel *interna*, quâ cor inungitur. *can. un. in princ. de ſacra uncti. can. quærendum.* 6. *de pœnit. diſt.* 2.

Sacramentum eſt *Vnctio externa*: res ſacramenti eſt *Vnctio interna*, quæ peccatorum remiſſione & virtutum auctione perficitur. *Mag. Sen-*

tent. lib. 4. dist. 23. sect. 2. Gloss. ad can. Presbyteros. 2. vers. sed verb. sanctificato. dist. 95. arg. c. 1. & 2. de consecr. dist. 5. & c. un. de sacr. unct.

Inungunt, prævia oratione, sanctificato oleo olivarum, Sacerdotes, *c. quæsivit. 14. de verb. sign. c. illud superfluum. 3. dist. 95.* vel soli, vel cum clerico. *d. c. quæsivit.* 14. morbo naturali, non casuali, ægrotos, si non amentes, *Angel. Clavas. in summa. verb. unctio extrema. num.* 4. nec impœnitentes sint, *d. c. illud superfluum.* nec in peccato mortali exsistant; qui ipsis subsunt. Alienos subditos, si non habitâ speciali Parochi Presbyteri licentiâ inungere ausi fuerint, ipso facto excommunicantur, à solo Pontifice absolvendi. *clem. 1. in princ. de privileg.*

Inunguntur ægroti in partibus sensualibus, ex quibus origo peccati: ut oculi, pro peccato visus; aures, propter auditum; nares, ob odoratum; os propter gustum; manus, propter tactum; pectus propter appetitum; pedes, propter motum.

Vnctio delicta, si quæ sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, & ægroti animum alleviat & confirmat. *d. c. presbyteros. 2. §. prohibitio. dist. 95. c. un. de sacra unct.*

Potest hoc Sacramentum iterari, si infirmus unctus ab ea ægritudine resurgat, & postea in aliam cum periculo mortis incidat. *Gloss ad d. c. presbyteros 2. vers. prohibitio. verb. sanctificato. in fin. dist. 95.*

Sunt & aliæ unctiones, vel cuivis Christiano *communes*; ut oleo Catechumenorum ante Baptismum; mox chrismate ante Baptismi solennia peracta; chrismate, in confirmatione. vel *particulares*; ut Episcopi in manibus capiteque; Principis secularis, in brachio seu humero. *c. un. de sacra unct.*

De Ordine.

TIT. X.

ORdo, est Sacramentum Ecclesiæ, quo superior manum imponens ordinato potestatem Ecclesiasticam tribuit. *c.ult.de sacram. non iterand.*

Potestas ea vel est *Ordinis*, vel *Iurisdictionis*; Sub illa cadit verbi divini ministerium, administratio sacramentorum, ecclesiarum ordinatio ad ædificationem: sub hac potestas excommunicandi, pænitentes absolvendi, peccata retinendi.

Præcipua ea potestas, quæ ad Eucharistiæ sacramentum refertur, in Sacerdote quidem plena, & perfecta; ut qui unus illud potest conficere: in aliis inferiorum ordinum ministris major, vel minor, quo quisque ministerio suo magis minusve ad altaris sacramentum accedit.

Sed de hujus Sacramenti speciebus, differentiis, gradibus, satis superiore libro diximus.

Hic addimus ex omnibus ordinibus unum tantum sacramentum constitui; non autem singulos ordines separatim sacramentum esse. *sec. Canon. & Cucchum. in Instit. major. hoc tit.*

De Matrimonio.

TIT. XI.

SEquitur de matrimonio; quod, quoad divinam in paradiso institutionem; divinique mysterii effectum, Sacramentis annumeratur.

Est *matrimonium*, viri & mulieris conjunctio, individuam vitæ consuetudinem, cum divini & humani juris communicatione, continens. *in sum. 27. qu. 2. §. sunt. c. illud. 11. de præsumt.*

Ejus bona sunt, præter sacramentum, fides, proles, fornicationis remedium. *can.* 10. *omne.* 27. *qu.* 2.

Illud in contrahendo *Sponsalia* præcedunt: undè de iis primo agendum.

De Sponsalibus.

TIT. XII.

SPonsalia, sunt futurarum nuptiarum promissio. *c. nostrates.* 3. *caus.* 30. *qu.* 5.

Sunt vel *de præsenti*, vel de *futuro*. *c. si inter virum.* 31. *hic.*

De *præsenti* (sic dicta quasi concepta per verba præsentis temporis.) nihil aliud sunt quam contractus matrimonii, *c.* 1. *c. tuæ fraternitati.* 25. & *d. c. si inter virum.* 31. *eod.* quibus jam dicta sponsaliorum definitio non competit. Unde de iis titulo sequenti de Nuptiis tractabimus.

Sponsalia *de futuro*, (quæ propriè Sponsalia) sunt promissio futurarum nuptiarum; per verba futuri temporis: ut, *Ego te in uxorem ducam. c. pen. eod.*

Hæc vel sunt *Nuda* & *Simplicia*: cùm sponsus sponsæ nudè & simpliciter promittit, quod eam in uxorem ducet; & è converso. *c. ad audientiam.* 4. & *c. si. inter. eod.* vel *Firmata*, cum aut arrhæ, aut earum vice pignora, aut annulus, datur; aut juramentum interponitur. *c.* 14. *si quis uxorem. c.* 15. *si quis desponsavit*, 27. *qu.* 2. *c. præterea.* 12. *c. Veniens ad nos.* 15. *c. commissum.* 16. *eod.*

Contrahuntur consensu, *c. præterea.* 2. *eod.* sive is verbis, sive re, ut annuli, *Gl. in c. fin. de despons. impub. Gl. in c. tenor.* 10. *de sent. & re jud.* munerum datione, osculis, amplexu; *Paris. cons.* 51. *num.*

15. *num.* 4. *vol.* 4. *arg. c.* 1. *de desponf. impub. in* 6. *in §. idemquoque. & ibi Dd.* five literis, *Archid. in c.* 8. *nec illud.* 30. *qu.* 5. *num.* 5. *& in c. fin. de procurat. in* 6. *num.* 2. per epiſtolam, nuncium, procuratorem; *Hoſtienſ. in §. qualiter. hic.* exprimatur.

Annuli datione, id eſt, ſubarrhatione, *d. c.* 15. *ſi quis deſponſaverit.* 27, *qu.* 2. ut contrahantur ſponſalia annulum non ſufficit dari; ſed neceſſe, ſive voce, ſive ſignis exprimi, in hoc ut ſponſalia contrahantur dari & recipi. *c. illud.* 15. *qu.* 1. *c. nequis.* 22. *qu.* 2. *Imola in c. tenor.* 10. *de re jud.*

Si dubium annulus nuptiarum, an ſponſaliorum ratione ſit datus; Judicis eſt ex conſuetudine patriæ, & circumſtantiis id decidere. *c. illud.* 11. *de præſumt. c.* 1. *de matr. contr. con int. Eccl. Abb. in c. ult. de deſponſ. imp.*

Literis ſi conſenſus exprimatur, neceſſe ut is qui eas miſit, in voluntate ſponſalia contrahendi perſeveret, uſquequo ille ad quem literæ mittuntur, conſentiat; *Gl. in c.* 8. *nec illud.* 30. *qu.* 5. tacitè, ut contrahat ſponſalia: *arg. text. c. tuæ.* 25. *hic. ubi Dd.* expreſſe, puta conſenſus ſui per eundem vel alium nuncium, certiorem faciendo; ut matrimonium. *Archid. in d. c. nec illud.* 30. *qu.* 5.

Per procuratorem ita demum ſponſalia contrahuntur, ſi is ad id ſpeciale habeat mandatum, *Archid. in c. fin. de procur. in* 6. nec illud ſit revocatum. *Gl. in d. c. fin: in verb. revocatus. per text. in c. ſicut.* 22. *& c. ſi inter.* 31. *in fin. hic. & Dd. in d. c. fin.*

Qui procurator alium ſibi ſubſtituere nequit; niſi & hoc in mandatis habeat. *d. c. fin. de procurat. in* 6.

Contrahere Sponſalia poſſunt omnes, tam pu-

 beres,

beres, quàm impuberes, qui ſeptennium exceſſerunt; *c. acceſſit. 5. de deſpon. impub.* quia voluntas, quæ in naturali conſenſu quieſcit, in eos, qui ſeptem annorum complerunt ætatem, cadit. *l. ſi infanti. 18. §. ult. & l. potuit. 5. C. de jur. delib.* Ante ſi contraxerint, poſt ſeptimum annum legitimo conſenſu, *c. duo pueri. 12. & ibi Abb. eod.* vel cohabitatione, *c. litteras. 4. §. fin. c. acceſſit. 5. verſ. ſi conſenſus. c. duo pueri. 12. eod.* vel nixu ad coitum, *c. juvenis. 3. hic. c. fraternitati. 7. de eo qui cogn. conſ.* accedente, convaleſcunt: nec obeſt, ſi muti ſurdi à natura ſint; modo intellectu non deſtituantur, & ſignis voluntatem ſuam exprimere poſſint. *c. cum apud. 23. & c. tuæ. 25. hic.*

Non tantùm hi ſponſalia contrahere, ſed & pro iis alii poſſunt; ut pater pro filio, mater pro filia, patruus pro nepte, tutores & curatores pro pupillis; & alii, quanquam ea effectum non ſortiantur, niſi hi puberes tacite, ſi pater futuras nuptias ſpoſpondit; ſi alius, expreſſè, conſenſerint. *c. un. de deſponſ. impub. in 6.*

Tacitè conſentire cenſentur, ſi præſentes ſint & taceant. *Innoc. Hoſt. & Abb. in c. ex parte. 14. de reſtit. ſpol. Marſ. ſing. 147.*

Contrahi poſſunt ſponſalia vel *Purè*, vel *adjectâ die*, vel *ſub conditione.*

Purè; cum vir & mulier, ſimpliciter purè & abſolutè ſe invicem futuros conjuges pollicentur. *c. 2. & c. ex litteris. 10. hic.*

Hoc feciſſe videntur, ſi certam conditionem expreſſè non adjecerint, licet tacitæ & ſubintellectæ multæ adſint; *de quib. in c. quemadmodum. 25. de jurejur.* modò tacita non exprimatur; faceret enim actum conditionalem. *Abb. & Felin. in c. 2. num. 1. hic.*

Dies

Dies sponsalibus *adjicitur*; cum quis intra certum temporis spatium aliquam se in uxorem ducturum promittit. *c. sicut ex litteris. 22. hic.*

Sub conditione celebrantur Sponsalia, cum in aliquem casum vel eventum differuntur, vel cum quis se contracturum, si quid factum fuerit, vel non fuerit, pollicetur.

Conditione pendente, ea non sunt firma; nec ex eis aliqua obligatio orta: *c. de illis. 3. c. super eo. 5. de condit. appos. & ibi Abb.* Nisi carnalis copula sit subsecuta: *d. c. 3. verb. aut carnalis. & c. per tuas. 6. eod.* aut conditio sit turpis; non tamen naturæ matrimonii contraria; *c. ult. de condit. apposit.* aut impossibilis. *d. c. ult. §. fin.*

Sponsalia spem certam & jus matrimonii futuri inducunt; adeo ut ne pœnitere quidem liceat, & ad matrimonium consummandum Ecclesiastica censura compelli contrahentes possint. *c. ex litteris. 10. hic.*

Si ea sequatur carnalis copula, verum efficitur matrimonium: quia, licet non concubitus, sed consensus faciat matrimonium, tamen hoc ipso conjunctionis actu satis consensus exprimitur. *c. is. qui. 30. hic.* & Ecclesia præsumit ea sponsum, potius promissionem ad effectum velle deducere, quam fornicationis crimen committere.

Adversus quam præsumptionem, cum sit juris & de jure, *Gloss. d. c. is qui.* probatio in contrarium non admittitur; nisi præsumptioni indirectè & per obliquum obviaret: veluti si sponsus velit probare sponsalia illa ante coitum mutuo consensu, vel alias, legitimè soluta, *ut in c. 2. hic.* aut propter aliquod impedimentum, nulla fuisse. *Abb. & Præposit. in d. c. is qui. Gl. in Clem. un. de probat. Felin. in c. quanto. de præsumt.*

Si duo Sponſalia contracta, priora præferuntur; etiamſi ſecunda ſint jurata, *c. ſicut. 22. hic.* non ſi copula carnali confirmata: *Ioan. And. & Præpoſ. in d. c. is qui fidem. 30. hic.*

Oritur ex Sponſalibus juſtitia publicæ honeſtatis, cujus cauſâ conſanguinei ſponſi, cum ſponſa, per mortem ſponſi, vel alio modo ſponſalibus diſſolutis, matrimonium contrahere non poſſunt; & è converſo. *c. ſponſam. 8. c. ad audientiam. 4. & c. juvenis. 3. eod.*

Diſſolvuntur; Mutuo conſenſu; *c. 2. hic.* etiamſi ſint jurata; *Dd. in c. præterea. 12. eod. Dec. conſil. 368. col. ult.* 2. Abſolutione Judicis, puta ea pubere, qui impubes ſponſalia contraxit, petente: *c. de illis. 8. eod. c. à nobis. de deſponſ. impub.* 3. Sponſalibus de præſenti *c. ſicut. 22. hic.* aut de futuro copulâ confirmatis. *c. veniens ad nos 15. eod.* 4. Affinitate ſuperveniente; *c. ſuper eo. 2. de conſang. & affinit.* etiam per illicitam copulam; *c. veniens. 9. de eo qui cogn. conſang. uxor ſuæ.* 5. Ingreſſu religionis; *c. commiſſum. 16. hic. c. 2. de converſ. conjun.* 6. Fornicatione ſive *corporali*; ut cum ſponſa cum alio fornicetur; *c. 33. raptor. 27. qu. 2.* etiam vi: *c. quemadmodum. 25. ubi Gl. de jurejur.* ſive *ſpirituali*; ut ſi alteruter in hæreſin, vel idololatriam inciderit: *c. 6. non ſolum. & c. 8. jam nunc. 28. qu. 1.* 7. Lapſu temporis, vel diei, ſive *conventionalis*, in contractu ſponſalium per contrahentes adjecti; *c. ſicut ex literis 22. & ibi Gl. hic.* ſive *Legalis*; nullâ à contrahentibus temporis factâ mentione, puta triennii; per quod, ſi quis abſque legitima cauſa abſit; præſenti facultas datur liberè contrahendi; *c. de illis. 5. & ibi Gloſſ. hic.* 8. Defectu implementi ejus quod promiſſum; aut conditionis; *Ioan. Andr. & alii in d. c. de illis 3.* de

de condit.apposit.9. Fama Canonici impedimenti, si de ea doceatur. *c. cum in tua. 27. hic. c. super eo.22. de testib.*10. Capitali inimicitia inter sponsos superveniente; *Host. in sum. hic. §. fin. per ration. de qua in c. 2. &c. requisivit.* 17. *eod.* 11. Morum asperitate alterutrius; *Abb. in c. veniens. 5. qui cleric. vel vovent.* 12. Deformitate, aut morbo contagioso, subsequente. *c. fin. de conjug. lepros. d. c. quemadmodum.* 25. *de jurejur.*

Quibus casibus alia sponsalia contrahi possunt; absque auctoritate Judicis, si causa notoria quantum ad veritatem, quia vera; & quantum ad justitiam, quia de jure sufficiens, utpote in eo expressa. *Sylvest. verb.Sponsalia. qu.* 11. Si causa non notoria; cum ea, quia causa coram Judice probanda. *Ioan. And. in c. de illis.* 5. *hic. Hostiens. in sum. §. fin. eod.*

De Nuptiis.

TIT. XIII.

SPonsalia de præsenti (ut diximus) nihil aliud sunt quàm contractus matrimonii per verba de præsenti celebratus *c. 1. c. tuæ fraternitati.* 25. *c. si inter virum.* 31. *de sponsal.*

Est (ut supra diximus) *matrimonium* conjunctio legitima maris & feminæ, individuam vitæ consuetudinem, & divini humanique juris communicationem continens. *Hostiens. in §. quid sit. tit. de matrim. &* 27. *qu.* 1. §. 1.

Dico *conjunctio*, scilicet animorum; ut sit initiatum: & corporum; ut sit perfectum matrimonium. *c.* 39. *institutum. c.* 39. *matrimonium. c.* 35. *cum initiatur. cum. c. seq.* 27. *qu.* 2.

Maris & fæminæ; quia plures uxores aut viros

habere non licet; *c. 4. nemo. 32. qu. 4. c. licet. 3. c. tuas. 5. de sponf. duor. c. gaudemus. 8. de divort.*

Individuam vitæ consuetudinem continens. puta ex destinatione: quum in hoc coëant qui nuptias contrahunt, ut sint perpetuæ vitæ consuetudine conjuncti. *c. 7. fœmina. 30. qu. 5. c. 6. solet. 32. qu. 2.*

Divini humanique juris communicationem continens; quia contrahentes debent esse ejusdem religionis.

Propterea Christiani cum Paganis, Judæi, vel Turcis nuptias contrahere non possunt, *c. 15. cave. c. 17. si quis Iudaïcæ. 28. qu. 1.* sub pœna excommunicationis. *d. c. si quis Iudaïcæ.*

Est matrimonium vel *publicum*, quod per verba de præsenti in præsentia testium, servatis debitis solennibus fit; de quo hoc titulo: vel *clandestinum*; quod non adhibitis testibus, nec observatis debitis solennibus, vel denunciatione præmissâ, est contractum. *Gl. in c. cum inhibitio. 3. de clandest. desponsat.*

Est & matrimonium; aliud *legitimum* & *non ratum*; aliud *ratum* & *non legitimum*; aliud *legitimum* & *ratum*. *can. fin. §. item. 28. qu. 1.*

Legitimum & non ratum dicitur; quod inter Judæos & infideles contrahitur; juxta leges Moſaïcas & forenses cujusque loci. *de quo in c. quanto. 7. & in c. gaudemus. 8. de divort.*

Dicitur *non ratum*, quia non est firmum, cum inter infideles repudio possit dissolvi. *vid. c. quanto. 7. de divort.*

Ratum & non legitimum est; quod Christiani & fideles, citra solennitates Canonicas contrahunt.

Dicitur *ratum*; quia inter fideles matrimonium

nium semel initiatum, & completum amplius dissolvi non potest.

Legitimum & ratum est, quod fideles, servatis Canonum solennitatibus, celebrant. *c.* 1. *& c.* 15. *cave.* 28. *qu.* 1. *d. c. quanto.* 7.

Hoc vel est *initiatum*; videlicet consensu: & est idem quod Nuptiæ, sive sponsalia de præsenti: *c.* 2. *sufficiat.* 27. *qu.* 2. vel *consummatum*, scilicet carnali copula. *c.* 2. *de conver. conjug. c.* 34. *statutum, cum seq.* 27. *qu.* 2. & dicitur matrimonium perfectum.

Perfectum puta, quantum ad vinculum, & quantum ad significationem: Nam matrimonium ante copulam, licet quoad vinculum sit perfectum, & ex sanctitate sacramenti sanctum; *c.* 3. *beata. c.* 9. *conjux. c.* 10. *omne.* 27. *qu.* 2. non tamen dicitur perfectum, quoad significationem; non enim illa omnia significat, quæ carnali consummatum copula significaret. *Abbas in c. debitum.* 5. *in* 1. *notab. de Bigamis. non ordin.*

Siquidem matrimonium ante copulam significat charitatem, quæ inter Deum & justam animam in spiritu consistit: post copulam designat conformationem; quæ consistit in Christo, id est divinitate, & carne humana, quam in Virginis utero suscepit. *d. c. debitum.* 5. *de Bigam. non ord.*

Matrimonium legitimum & ratum ut contrahatur, necesse, ut contrahentes sint *matrimonii capaces*, & ut contrahant *legitimo modo.*

Matrimonii capaces sunt; qui coire, & consentire possunt, licet sint impuberes: *c. puberes.* 3. *c. à nobis.* 8. *c. de illis.* 9. *de sponsal. c. ult. de despons at. impub.* nec impediuntur.

Legitimo modo contrahunt; qui in nuptias consentiunt, & parentum, si habent, consensum adhibent.

Con-

Consentire contrahentes debent, *c. 2. sufficiat. 27. qu. 2.* voluntariè; *c. requisivit. 17. de sponsal.* adeò ut si *vi*, *metu*, vel *errore*, nuptias contraxerint, eæ sint ipso jure nullæ. *c. cum locum. 14. eod.*

Metum intellige non reverentialem, *Gl. Abb. & Dd. in. c. 1. de despons. impub. Gl. in c. 3. præsens clericus. 20. qu. 3.* sed qui in constantem virum aut fœminam potest cadere: *c. consultationi. 28. in fin. de sponsal. Gl. in c. cum dilectus. 6. de iis quæ vi metusve caus.* licet eum passus coactioni caussam dederit; *Gl. per text. in c. veniens. 13. de sponsal. Felin. in c. cum inter. num. 20. de except.* juramentum intervenerit; *Gl. & Dd. per text. in c. significavit. 2. de eo qui dux. quam poll. adult.* Modò metus, caussâ ejus cessante, postea cohabitatione spontaneâ non fuerit purgatus. *Ioan. And. Abb. Præpos. in c. ad id. 21. de sponsal Oldrad. cons. 35.*

Error nuptias impedit; qui contingit circa ea quæ sunt de matrimonii essentia; ut sunt personæ, & mutua corporum potestas: non qui contingit circa qualitatem personæ & fortunæ; cum hæc non sint de essentia. *Gl. & Abb. in c. cum dilectus. 6. de iis quæ vi met. caus.*

Proinde errans in *persona*, ut cum quis putat se ducere Corneliam, quæ erat Sempronia; vel *conditione*; cum servam, quam credit esse ingenuam; nisi errore cognito carnis commixtio sit subsecuta; *c. proposuit. 2. ubi. Abb. de conjug. serv.* contraxisse matrimonium non intelligitur; omninò errans in *qualitate*; ut si corrupta aut meretrix sit, quam virginem; aut in *fortuna*; ut si pauper, quam divitem putabat. *caus. 29. qu. 1. per totam. Abb. d. c. proposuit. 2.*

Quinimò facti meritum habebit, qui publi-

cam

cam meretricem de lupanari extraxerit, & in uxorem duxerit. Inter opera enim charitatis non minimum eſt, errantem ab erroris ſui ſemita revocare. *c. inter opera.* 20. *de ſponſal.*

Matrimonium contractum cum ſerva, quam quis liberam putabat; non ſubſiſtit, non quia ad illud libertas, ut Civili jure; requiritur; ſed quia ad talem errorem nullus conſenſus favore libertatis interveniſſe præſumitur. *c. fin. de conjug. ſerv. & per tot.* 29. *qu.* 1.

Non eſt error in conditione perſonæ, nec matrimonium inutile, ſi vir dicatur natus ex matre ancilla & patre libero; dummodò ſecundùm leges aut loci conſuetudinem partus patrem ſequatur. *c. licet.* 3. *eod.*

Servitus unius ex contrahentibus non impedit matrimonium; ſi alter eam non ignorat. *c.* 2. *ſi quis. c.* 5. *ſi fœmina.* 29. *qu.* 2.

Si nuptias contrahentes, parentes habeant, eorum cònſenſum, olim ex neceſſitate, *c. non omnis.* 12. *cum ſeq.* 32. *qu.* 2. *c.* 1. *aliter.* 30. *qu.* 5. hodie, ex Concilio Tridentino, *ſeſſ.* 24. *cap.* 1. ex honeſtate tantum debent adhibere.

Conſenſus in nuptiis interponitur vel *purè*, (qui ſtatim habet conſummandi neceſſitatem. *Panorm. in c. ſuper eo.* 5. *de cond. appoſ.*) vel *ſub conditione*; qui eam neceſſitatem non habet, niſi poſt conditionis eventum; niſi accedat copula, per quam conditio purificetur, quamvis vir ab illa ſe recedere nolle expreſsè proteſtetur. *c. per tuas.* 6. *eod. ubi Gl. & Dd.*

Conditio tamen debet eſſe honeſta & poſſibilis; *veluti, ſi pater voluerit*; aliave ſimilis; *c. de illis.* 3. *c. ſuper eo.* 5. *c. per tuas.* 6. *eod.* non matrimonii ſubſtantiæ contraria; *ut, contraho tecum, ſi pro-*

si prolis generationem vites; tum enim nuptiæ sunt nullæ. *c. ult. eod.*

Quod si improba tantùm vel impossibilis sit conditio, *veluti*, *si hominem occideris*, *manibus cœlum attigeris*; favore matrimonii, pro non adjecta habetur. *c.* 1. *ult. eod.*

Purè consensus interponi debet per verba præsentem consensum exprimentia; si contrahentes loqui possunt; si non, *ut muti*, *surdi*, per signa. *c. tuæ fraternitati.* 25. *de sponsal.*

Verba si sunt ambigua, pro matrimonio fit interpretatio. *c. tua nos.* 26. *de sponsal. c. continebatur.* 6. *de despons. impub.*

In actibus enim quæ pendent à mera voluntate & dispositione loquentis ejusmodi verba pro præsentibus accipiuntur. *Panorm. in c. quemadmodum.* 25. *per illum text. de jurejur.*

Consensum, ut nuptias contrahant, interponere possunt omnes qui non impediuntur.

Impedimenta alia impediunt *matrimonium contrahi*, & *contractum dirimunt*; alia quidem *impediunt*, *sed non dirimunt*.

Prioris generis sunt; *vis*, *metus*, *error*, de quibus diximus; *cognatio*, *justitia publicæ honestatis*; *votum solemne*, *ordo*, *crimen*, *coëundi impotentia*, *cultus disparitas*.

Cognatio vel est *spiritualis*, vel *carnalis*, vel *legalis*.

Spiritualis cognatio, est personarum propinquitas, seu conjunctio, ex baptismo, vel confirmatione proveniens. *c.* 1. *de cognat. spiritual. in* 6.

Est vel *compaternitas*; quæ est inter patrem spiritualem & patrem carnalem; ut inter Baptizantem vel suscipientem, (uterque patrimus dicitur.) & patrem baptizati seu suscepti: vel *paternitas*; quæ inter baptizantem, & baptizatum, nec non inter

inter suscipientem & susceptum; vel *fraternitas*, inter filios baptizantis vel suscipientis, & filios baptizati seu suscepti. *c. quod autem.* 30. *qu.* 4. *c.* 1. *eod. in* 6.

Prohibet hæc cognatio non tantùm matrimonium contrahi, sed & contractum dirimit. *c.* 1. *eod. in* 6. *c. veniens.* 6. *& c. tua nos.* 7. *eod. c.* 1. 30. *qu.* 1. *& c.* 3. *si quis ex uno.* 30. *qu.* 4. *c.* 1. *ita diligere.* 30. *qu.* 3. *c.* 17. *si quis cum matre.* 33. *qu.* 2.

Si tamen vir aut uxor filium proprium sacro de fonte susceperit, quamvis, si id prudenter faciant, peccent, *c.* 6. *de his.* 30. *qu.* 1. non idcircò separari, aut alter alteri corporis potestatem subtrahere possunt, nisi ad continentiam servandam possint induci. *c.* 2. *de cognat. spirit.*

Ex concilio Tridentino, cognatio spiritualis, & ob eam matrimonii prohibitio, tantùm contrahitur inter Baptizatum & illius patrem & matrem & suscipientem, & inter confirmantem & confirmatum, illiusque patrem & matrem, ac tenentem. *cap.* 2. *sess.* 34. *de reform. matrim.*

Cognatio carnalis, est quæ *consanguinitate*, vel *affinitate* contrahitur.

Consanguinitas (etiam generali nomine *cognatio* dicta) est vinculum personarum ab eodem stipite descendentium, vel adscendentium, carnali propagatione in matrimonio, vel extra illud, *c. per tuas.* 10. *& ibi Abb. num.* 3. *de probat. Andr. & Præpos. in arbor. consang. num.* 5. contractum.

Tria in eo potissimum sunt consideranda; Nempe, *Stipes*, *Linea*, *Gradus*.

Stipes, est persona à qua aliæ, de quarum conjunctione quæritur, descendunt.

Quæ ad gradum lineæ æqualis vel inæqualis constituendum non computatur.

Linea

Linea, eſt collectio perſonarum ab eodem ſtipite deſcendentium diverſos continens gradus, & numeros diſtinguens. *Hoſtienſ. in §. quid linea. de conſ. & affin.*

Eſt vel *Recta*; eaque aut *Superior*, quæ eſt parentum; ſeu adſcendentium; aut *Inferior*, quæ liberorum ſeu deſcendentium; vel *Tranſverſa*, quæ eſt inter fratres cæteroſque cognatos.

Hæc vel eſt *Æqualis*, quando cognati æqualiter à ſtipite diſtant; vel *Inæqualis*, quando ab eo diſtant inæqualiter: veluti, *fratres duo ſunt in linea æquali; quia uterque à ſtipite; ſcilicet patre, uno gradu diſtat: frater & fratris filius ſunt in linea inæquali; quia frater à ſtipite, ſcilicet patre, uno gradu diſtat, fratris filius ſecundo. c. 1. & 2. 35. qu. 5.*

Gradus, eſt habitudo diſtantium perſonarum, qua propinquitatis diſtantia inter perſonas duas vel diverſas, diſcernitur. *Venator. in Analyſ. juris Pontif. tit. de conſ. & affin.*

Hoc jus, quia conſiderat gradus nuptiarum duorum conſenſu conſtantium, ideò & duas perſonas in iis numerandis conjungit; *d. c. 2. ad ſedem. 35. qu. 5.* ſed aliter in *Linea Recta*, aliter in *Tranſverſa*.

In *linea Recta*, tam ſuperiori, quam inferiori; *Quot generationes numerantur, tot numerantur gradus, demto ſtipite*; à quo numeratio initium habet. Perſona enim addita perſonæ, adſcendendo vel deſcendendo, per carnis propagationem; addit gradum, non mutat genus.

In *linea Tranſverſa Æquali*; (hoc eſt, quando illi, de quorum cognatione quæritur, directè in diverſis lineis ſibi invicem ſunt oppoſiti:) *Quoto gradu unuſquiſque eorum diſtat à ſtipite, eodem di-*

distant inter se. Ex. gr. Patrueles & consobrini, distant gradu secundo à communi stipite; ergo eodem gradu, hoc jure distant inter se. *c. 4. parentelæ. 35. qu. 5.* & sic duo gradus juris Civilis unum canonicum constituunt. *d. c. ad sedem. 35. qu. 5.*

In *linea Transversa Inæquali* (hoc est, cum ii, de quorum cognatione quæritur, non directè, sed obliquè sibi invicem opponuntur) *Quoto gradu remotior distat à stipite, eodem distant inter se.* ex. gr. Fratris filius à patruo distat gradu secundo, quia eodem distat ab avo, communi stipite. *c. ult. de consang. & affin.*

In linea Rectâ inter adscendentes & descendentes nuptiæ prohibentur in infinitum: *c. 18. in copulatione. 35. qu. 2. & 3.* contractæ solvuntur. *dd. cc. & c. prin. eod.*

In linea Transversa, olim usque ad septimum gradum, *c. 16. progeniem. c. 17. de consanguinitate. 35. qu. 2, & 3.* hodie usque ad quartum inclusive. *c. non debet. 8. eod.*

Matrimonium tamen intra illum gradum ab infidelibus contractum, qui postea conversi, non est dissolvendum. *c. de infidelibus. 4. eod.*

Affinitas, est personarum necessitudo, ex coïtu proveniens, *Ioan. And. & Canon. in arb. consang.*

Eam parit coïtus, tam licitus quàm illicitus; etiam coactus, cum dormiente commissus; *c. discretionem. 6. ubi. Gl. Abb. Præpos. de eo qui cogn. consang. uxor. c. 10. nec eam. 35. qu. 3.* si quidem sit perfectus; id est, semen viri in vas fœminæ naturale ad generandum sit immissum. *c. 11. extraordinaria. 35. qu. 3. ubi Gl.*

Non extenditur ad affines personæ conjunctæ, *c. non debet. 8. de consang. & affin.* sicuti nec ad

co-

cognatos viri & mulieris inter se. *c. pen. & c. quod super 5. eod.*

Ejus gradus, hoc jure, eodem modo computantur, quo gradus consanguinitatis. *d. c. pen. & ult.* Quia, cum conjuges sint una caro, quoto consanguinitatis gradu est mihi Titius vel Titia, rectè eodem gradu affinitatis esse censetur mihi uxor Titii, vel Titiæ maritus.

Affinitatis tria sunt genera: & quam rationem habet primum genus affinitatis ad consanguinitatem, eandem habet secundum affinitatis genus ad primum, & tertium ad secundum. *Nam personæ, per nuptias, sive coitum, adjectio, necessitudinem mutat.*

Primum genus affinitatis contrahitur per unam personam, secundum per duas, tertium per tres. Ex. gr. *Frater est mihi consanguineus; is si Mæviam uxorem ducat, ea mihi est affinis in primo affinitatis genere; fratre meo mortuo, si Mævia nubat Titio, Titius mihi erit affinis in secundo genere, Mævia defuncta si Titius ducat Cajam; hæc affinis mihi erit in tertio genere.*

Duæ autem duorum consanguineorum uxores, vel duo duarum consanguinearum mariti, vel consanguinei uxor & consanguineæ maritus, affines inter se sunt in secundo genere.

Denique conjux nostri consanguinei vel consanguineæ, est nobis affinis in primo genere: conjux autem personæ affinis in primo genere, est affinis in secundo: & conjux personæ affinis in secundo genere, est affinis in tertio genere. *Pac. in Isag. in Decret. tit. de consf. & affin.*

Sicuti matrimonium inter consanguineos adscendentes & descendentes, ratione consanguinitatis in infinitum est prohibitum: ita & inter

ad-

adfines adscendentes & descendentes; cum hi loco parentum & liberorum habeantur, perpetuo prohibetur. *c. 1. de consᷓ. & affin.* Unde inter consanguineos uxoris meæ, qui ei in linea recta sunt conjuncti, & me nuptiæ consistere non possunt. *d. c. 1.*

In linea transversa, ut inter consanguineos usque ad quartum gradum inclusivè; ita & inter affines à latere hodie ad quartum gradum in primo affinitatis genere, sive affinitas per legitimas nuptias, sive per illicitum & vetitum coitum sit contracta, prohibentur nuptiæ; *c. discretionem. 6. & c. penult. de eo qui cogn. cons. ux. c. præterea. 2. de sponsal.* in secundo & tertio permittuntur. *c. pen. de consang. & affin.*

Olim in primo genere prohibebantur nuptiæ usque ad septimum gradum, *c. 1. de affinitate. c. 7. nullum. 35. qu. 3.* in secundo genere usque ad quartum, *c. 3. de propinquis. 35. qu. 3.* in tertio, usque ad secundum. *c. 22. porro duorum. 35. qu. 3.*

Sed hæc intellige de affinitate nuptias præcedente: Affinitas enim superveniens non dissolvit matrimonium, nec sponsalia de præsenti; sed quidem sponsalia de futuro; & privat incestuosum facultate petendi à conjuge debitum matrimoniale; quamvis petenti teneatur illud reddere: item privat incestuosum potestate novum matrimonium quocunque tempore contrahendi: quamquam si contraxerit, matrimonium valeat ita ut similiter debitum matrimoniale reddere cogatur; petere non possit, ac pœnitentiam agere debeat. *c. 1. 2. & tot. tit. de eo qui cogn. consang. uxor.*

Nonnunquam matrimonia ratione consanguinitatis aut affinitatis prohibita, petitâ & à summo Pontifice ex vera & legitima causa impetratâ dispen-

diſpenſatione, permittuntur & tolerantur. *vide c. gaudemus. 8. de divort. c. quod dilecto. 3. de conſang. & c. quædam lex. 20. §. ſed idem. 2. qu. 35. c. ad ſedem. 2. §. hanc comparationem. 35. qu. 5.*

Quæ diſpenſatio fieri poteſt, non in linea recta, *Hoſtienſ. Ioan. Andr. ad c. non debet. 8. de conſang. & affin.* ſed in collaterali; & quidem in ſecundo gradu; *Canon. in c. quæritur. 22. qu. 2. & c. litteras. 13. de reſtit. ſpoliat. ubi Gloſſ. ad verb. non poteſt. c. 11. ſi Paulus 32. qu. 5. ubi Gl. ad verb. ſuſcitare.* Poteſt enim Papa ex plenitudine poteſtatis diſpenſare ſupra jus in his quæ nec contra fidei articulos ſunt, nec Eccleſiæ ſtatum generalem lædunt. *c. propoſuit. 4. de conc. præbend. Vid. Tholoſ. in part. Iur Can. lib. 3. tit. 21. cap. 12. in ſcholiis.*

Cognatio legalis, eſt perſonarum proximitas, ex adoptione vel arrogatione, ſolenni ritu facta, *Gl. Hoſtienſ. & Panorm. in c. un. de cogn. leg.* proveniens.

Ea inter adſcendentes & deſcendentes tam durante, quam ſolutâ adoptione, matrimonium contrahi prohibet & contractum diſſolvit: *c. 1. ita diligere. 30. qu. 3.* inter tranſverſales, tantum eâ durante. *c. un. de cognat. leg. c. 6. per adoptionem. 30. qu. 3.*

Iuſtitia publicæ honeſtatis, eſt propinquitas ex ſponſalibus proveniens, robur ex inſtitutione Eccleſiæ trahens propter ejuſdem Eccleſiæ honeſtatem. *Tad. Piſo in tract. de ſponſal. part. 2. §. ſi uxor.*

Hæc tam matrimonium contrahendum impedit, quam contractum irritat: *c. referente. 10. qui filii ſint legit. c. juvenis. & ſeq. de ſponſal.* olim ad quartum, hodie, (ex concilio Tridentino, *ſeſſ. 24. cap. 3. de reform. matrim.*) ad primum gradum;

dum; siquidem, si ex sponsalibus de futuro oriatur, sint ea valida; (quod non necesse erat olim; *c. ad audientiam.* 4. *de sponsal. c.* 1. *eod. in* 6.) si ex sponsalibus de præsenti, usque ad quartum gradum, licet ea sint invalida. *Pius* v. *in Extrav. ad Romanum. lata Anno* 1566. *de qua Navarr. in suo Enchirid. cap.* 22. *num.* 57.

Valida sponsalia ut justitiam publicæ honestatis inducant, sunt; quæ à majoribus septennio, *c. un. de sponsal. in* 6. aut eo minoribus, sed post illud in voluntate durantibus; *d. c. un. &c. un. de despons. impub. in* 6. purè, *d. c. un. de sponsalibus in* 6. cum persona certa, *Gl. in d. c. un. de sponsalibus*, adhibito consensu, sunt contracta, *d. c. un. de sponsalibus.* 11. 6. licet postea sint de jure nulla; puta consanguinitatis, affinitatis, frigiditatis, religionis, aut alia quavis ratione. *d. c. un. de sponsalibus. in* 6.

Votum castitatis solemne, quod religionis approbatæ professione expresſâ vel tacitâ, vel sacri ordinis susceptione celebratur, matrimonium impedit, & dirimit. *c. un. de voto. in* 6.

Impedit etiam & dirimit matrimonium, Ordo sacer. *c.* 1. *&* 2. *qui cler. & vov. matrim. contr. poss. c. si qui.* 3. *& c. erubescant.* 11. *dist.* 32. adeò ut eo insignitus matrimonium contrahens, ipso facto sit excommunicatus. *clem. un. de consang. & affin.* Minori ordini initiatus matrimonium licitè contrahit. *c.* 1. *de cler. conjug. d. c. si qui.* 3. *& c. seriatim.* 14. *dist.* 32.

Crimen adulterii etiam impedit matrimonium, & contractum dirimit; si sit commissum cum homicidio, *c. super hoc.* 3. *de eo qui duxit in matr. quam poll. per adult.* aut machinatione, in necem prioris conjugis, ut eâ perpetratâ, adultera

E du-

ducatur; *Dd. in c. laudabilem.* 1. *de converſ. infidel.* ſi prima uxore ſuperſtite fidem de matrimonio contrahendo ſibi invicem dederint. *c. cum haberet.* 5. *c. ſignificaſti.* 6. *de eo qui duxit quam poll. per. adult. c.* 4. *relatum.* 31. *qu.* 1.

Si quis vivente legitima uxore aliam ducat, vel cum ea ſponſalia contrahat; diſtinguendum an hæc ſciverit illum uxorem habere, an ignoraverit; & an vivâ primâ ejus uxore, ab illo cum qua contraxit carnaliter ſit cognita, an non: Si fuit cognita, & ſciebat eum uxorem habere, matrimonium reſcinditur, & ne mortua quidem primâ uxore toleratur. *c.* 4. 5. *& ult. eod.* Si verò ignorabat eum uxorem habere, & cum eo carnaliter ſe non miſcuit, matrimonium poſt primæ uxoris obitum contrahi poteſt, & antea contractum non dirimitur; *d. c. ult.* nec fit tori ſeparatio ad viri petitionem, niſi mulier divortium petat. *c.* 1. *eod.*

Impotentia coëundi (quæ & matrimonium impedit & contractum dirimit) eſt vitium quo quis alteri carnaliter commiſcere impeditur. *c. ex litteris.* 3. *de frigid. & malef.*

Ea eſt vel *à natura*; vel *ab accidenti.*

A natura, vel *ob ætatem* in impubere; quæ, adveniente ætate, deſinit; cum nativæ qualitates, quæ immaturæ & nimiâ humiditate erant oppreſſæ, caleſcere & vigere incipiunt. *c. unic.* 30. *qu.* 2. *& c. quod ſedem.* 2. *de frigid. & malef.* vel in adulto; ob *nativam qualitatem depravatam*; in viro propter nimiam frigiditatem; in muliere, quia ita arcta, ut virum nequeat pati. *tot. tit. eod.*

Ex accidenti impotentia, eſt vel *violenta*; ut cum gladio vel alio inſtrumento alicui virilia ſunt amputata; vel *occulta*; cum quis faſcino ligatus, & ma-

& maleficio ita devinctus, ut rei venereæ sit prorsus inhabilis. *c. 4. si per sortiarias.* 33. *qu.* 1.

Ob impotentiam naturalem in masculo adulto, ex frigiditate nimia; & matrimonium contrahendum impeditur, & contractum dirimitur. *c.* 1. *&* 2. 33. *qu.* 1. in muliere; si Medicorum ope curari potest, non impeditur; si non potest, vel non absque gravi vitæ periculo, impeditur, & contrahendum, & contractum rescinditur. *c. fraternitatis.* 6. §. *hac autem. de frigid. & malefic.*

Accidentalis impotentia si violenta, & matrimonium præcessit, & contrahendo & contracto matrimonio præstat impedimentum; non si durante matrimonio contigit; si occulta, & perpetua, & matrimonium præcessit, contractum rescindit, & impedit contrahendum; non si consummato matrimonio alterutri conjugum accidit. *d. c. si per sortiarias.* 33. *qu.* 1.

Si de impotentia in viro per inspectionem virorum expertorum; in muliere per mulierum fide dignarum constet, statim matrimonium dirimitur. *c. fin. de frigid. & malef. Hostiens.* §. *qualiter. eod.*

Si de ea manifestè constare non possit, vel naturaliter; vel ex alterius maleficio provenerit per triennium tenentur cohabitare; quo elapso, si de impotentia coëundi ipsorum conjugum & septem propinquorum juramento constet, solvitur matrimonium. *c.* 5. *& c. ult. de frigid. & malef.*

Quæ ita procedunt, si alter conjugum ignorans vitii impotentiæ quo alter laborat contraxerit; si sciens, vel impotentia postea comperta simul morari consenserit, rescissio non facile permittitur. *c. consultationi.* 4. *eod.*

Impedimenta quæ impediunt, non dirimunt

matrimonium, sunt, *furor, interdictum, feriæ, sponsalia, Catechismus, votum simplex, crimen.*

Furor, quia consensus in nuptiis requiritur, futuras nuptias impedit, non dirimit contractas: *c. dilectus. 24. & ibi Dd. de sponsal. c.26. neque furiosus. 32. qu. 7.* idem, ex eadem ratione, fatuitas, *Navarr. in c. si quando. de rescript. except. 9. col. 30.*

Furiosus tamen, qui dilucida intervalla habet: eo tempore, rectè nuptias contrahit. *Gl. in d. c. dilectus. 26.*

Quod, an fecerit, ex ipsius actus qualitate judicandum. *c. legimus, dist. 93.*

Interdictum Ecclesiæ est, cum Episcopus, aut alius Judex Ecclesiasticus, aut Parochus, alicui, ne matrimonium cum aliqua contrahat, ob aliquod impedimentum interdicit, donec an illud verè subsit, nec nè, constet. *tot. tit. de matrim. cònt. interd. Eccl.*

Matrimonium contra illud contractum, valet si impedimentum non subsit, licet contrahentes peccent, & propterea pœnitentiam subire debeant, *c. 1. & 2. eod.* & interim, donec de impedimento cognoscatur, separentur. *c. ult. eod.*

Si impedimentum subest, & probetur, matrimonium dissolvitur, non ratione interdicti, sed ratione impedimenti. *Specul. eod. tit. num. 1. per. c. tua. 4. de sponsa. duor. c. 21. contradicimus. 35. q. 3.*

Feriarum tempore (quod olim erat ab Adventu usque ad Epiphaniam, à septuagesima usque ad octavam Paschæ, & à primo die Rogationum usque ad octavam Pentecostes. *c. capellanus. 4. de feriis. c. 8. non oportet. 33. qu. 4.* hodie ex Concilio Tridentino, ab Adventu usque in diem Epiphaniæ, & à Feria quarta Cinerum usque in octavam

vam Paſchatis. *ſeſſ.* 24. *cap.* 11.) non matrimonium contrahere, ſed contractum benedicere & ſolenniter celebrari, vetatur. *d. c. capellanus.* 4. *& d. c. non oportet. ubi Abb. Panorm. Gl.*

Sponſalia impediunt matrimonium contrahi, Nam qui ſponſalia de futuro contraxit, niſi ea aliquo licito modo ſolvantur, tenetur cum eadem contrahere de præſenti. Cum alia tamen ſi de præſenti contraxit, valet matrimonium. *c. veniens.* 15. *c. ſicut.* 22. *de ſponſal.*

Catechiſmus, ex quo ſpiritualis oritur cognatio, *c. per Catechiſmum.* 2. *de cognat. ſpirit. in* 6. impedit matrimonium contrahendum, ſed non dirimit contractum. *d. c. per Catechiſmum. c. contracto.* 5. *eod.*

Eſt *Catechiſmus*, inſtructio baptizandi ſolemniter à Sacerdote in janua Eccleſiæ facta, antequam baptizetur puer, de articulis fidei Catholicæ Romanæ credendis. *c. ante baptiſmum.* 54. *de conſecrat. diſt.* 4.

Votum ſimplex, quod religionis approbatæ profeſſione tacitâ, vel expreſsâ, nec ſacri ordinis ſuſceptione eſt ſolemnizatum, non dirimit, ſed impedit matrimonium, *c. quidam nubentes.* 2. *c. ſi vir* 3. *& per totam diſt.* 27. *c. unico. de voto & voti redèmt. in* 6. licet illud uterque ſciverit. *Navarr. cap.* 22. *num.* 73.

Crimen quod impedit, non dirimit matrimonium, eſt *inceſtus*, *uxoricidium*, *raptus*, *ſuſceptio proprii filii de fonte*, *presbytericidium*, *pœnitentia ſolemnis.*

Inceſtum qui ſcienter, non per errorem, *c. ſi virgo.* 5. *§. fin. cum ſeq. c. ego dixi.* 7. *§. fin. cum* 3. *ſeqq.* 34. *qu.* 1. commiſit cum affine uxoris, cognata, nec debitum ab uxore petere quam habet, cum

ea jam ipsi facta sit affinis, nec eâ mortuâ, matrimonium contrahere potest. *c.* 1. *c. ex litteris.* 8. *c. transmissæ.* 4. *de eo qui cogn. cons. ux. c.* 21. *qui dormierit.* 32. *qu.* 7. Nisi peractâ pœnitentiâ, se continere non valeat. *c.* 16. *si quis cum.* 33. *qu.* 2.

Vxoricidium est, cum vir uxorem occidit. *c.* 8. *admonere.* 33. *qu.* 2.

Is matrimonium contrahere nequit, *d. c. admonere.* 8. ut nec uxor quæ maritum occidit; licet de ea nihil jure sit cautum: cum in correlativis, in quibus eadem ratio idem suadet, idem jus sit statuendum. *Abb. in prooem. Decret.*

Sponsam alterius qui *rapuit*, pœnitentiâ mulctatur, & spe conjugii privatur. *c.* 24. *statutum.* 27. *qu.* 2.

Qui proprium filium non necessitate urgente, *c. si vir.* 2. *de cognat. spirit. c.* 7. *ad limina.* 30. *qu.* 1. sed ne uxor à se debitum possit exigere, de sacro fonte suscepit, reddere debitum quidem, sed exigere non potest. *c.* 5. *de eo.* 30. *qu.* 1.

Qui *presbyterum occidisse* in foro contentioso convictus, matrimonium nunquam contrahere potest. *c. qui presbyterum.* 2. *de pœn. & remiss. ubi Abb. in verbo convictus.*

Qui peccatum commisit, propter quod ipsi *solemnis pœnitentia* injuncta, nequit nuptias contrahere, *c.* 12. *de his. c.* 19 *antiqui.* 33. *qu.* 2.

Nullum si matrimonio contrahendo, aut contracto obstat impedimentum, debet illud publicè coram Ecclesia, *c.* 1. 30. *qu.* 5. *c.* 2. & 3. *de cland. despons.* aut in cœtu aliquot fidelium, Ecclesiam repræsentante, *c. fin. eod.* benedicente nubentibus Sacerdote Parocho. *c.* 5. *sponsus & sponsa.* 30. *qu.* 5. *c.* 1. *aliter.* 30. *qu.* 5. *c. fin.* 28. *qu.* 1. aut ejus permissu alio, *clem. prim. in princ. de privileg.* celebrari.

De:

De clandeſtina deſponſatione.

TIT. XIV.

DIximus ſuperiori titulo de ſponſalibus de præſenti publicis, reſtat ut de *clandeſtinis* agamus.

Ea ſunt, quæ non adhibitis teſtibus, ſed clam, & quodammodò furtivè ſunt contracta; *c. 1. & 2. hic.* aut in quibus ſolennia ad nuptias requiſita ſunt omiſſa; *c. 1. aliter. 30. qu. 5.* aut quæ contra ſtatutum, vel conſuetudinem, inita. *c. fin. hic, ubi Gloſſ.*

Solennia ad nuptias requiſita ſunt, ut in Eccleſiis per Presbyteros matrimonia contrahenda proponantur, termino competenti præfinito, intra quem, qui voluerit, aut potuerit, impedimentum legitimum opponat; & ipſi Presbyteri nihilominus, utrum obſiſtat aliquod impedimentum, inveſtigent; illud eſſe, ſi ex probabili conjectura appareat, contractum, donec quid ſuper eo fieri debeat, manifeſtis conſtiterit documentis, expreſſè interdicant. *d. c. fin.*

Quod ſi Presbyteri non fecerint, ſed ei interfuerint, per triennium ſuſpenduntur, & ſi culpæ qualitas poſtulaverit, gravius puniuntur. *d. c. fin. §. fin.*

Liberi ex hujuſmodi matrimonio clandeſtino & interdicto, procreati, non ſunt legitimi; nullâ ipſos parentum ignorantiâ excuſante; Cum ſic contrahentes, vel non expertes ſcientiæ, vel ſaltem affectatores ignorantiæ videantur. *d. c. fin. §. ſi quis.*

Valet tamen clandeſtinum matrimonium, & liberi ex eo nati ſunt legitimi; ſi poſtea ab Eccle-

ſia probetur, *c.* 1. *eod. c. quod nobis.* 9. *qui filii ſint legitimi.* aut per eos qui clam contraxerunt publicetur. *c.* 2. *hic.*

Lite ſuper eo motâ, viro incumbit probatio. *c.* 1. *eod.*

Probatur matrimonium per teſtes, *c. illud.* 11. *de præſumt. c. ſuper.* 22. *de teſtib.* non ſuſpectos. *d. c. ſuper.* 22. ſed omni exceptione majores; *c.* 1. *de conſang. & affin. Panorm. in d. c. ſuper eo.* 22. *de teſtib.* per inſtrumenta ſuper ipſo matrimonio confecta; *Bald. in l. neque.* 13. *ff. de nupt.* per præſumtionem, *d. c. illud.* 11. copulam carnalem, *per c. de illis.* 7. *de deſponſ. impub. c. per tuas.* 6. *de cond. appoſ. Spec. de præſum.* §. *ſpecies. num.* 4. & 5. ſolennem deductionem & pompam in Eccleſiam vel domum; *Specul. d.* §. *ſpecies. num* 5. *per c. ad id quod.* 21. *c. juvenis.* 3. *de ſponſal.* confeſſionem conjugum; *c. atteſtationes.* 30. *de deſp. impub.* juramentum Judiciale. *c. mulier.* 34. *de jurejur.*

Quod, cum plus quam ſemiplenè probatum eſt, pro, non contra matrimonium eſt deferendum. *Panorm. in d. c. mulier*

Ut & nonnunquam, ſed pro matrimonio, deferendum juramentum purgationis, *c. atteſtationes.* 10. *de deſponſ. impub.* cum infirmior eſt probatio, teſteſque inducti minùs idonei; ut parentes, &c. *c. ſuper.* 22. *de teſtib. ubi Panorm. & Dd.*

De effectibus matrimonii contracti.

TIT. XV.

EFfectus matrimonii contracti ſunt *quatuor.*

Primus eſt: Quod liberi eo procreati vel ſunt legitimi, vel fiunt.

Sunt

Sunt, qui ſtante matrimonio ſunt ſuſcepti; ſive illud ſit clandeſtinum; ſed ab Eccleſia poſtea approbatum; *c. quod nobis. 9. qui filii ſint legit.* ſive jure non valeat; modò alterutro conjugum impedimentum ignorante, in facie Eccleſiæ ſit contractum: *c. pervenit.* 11. *&c. pen. eod.* ſive ab infidelibus in gradu, lege quidem Canonica vetito, ſed eorum permiſſo, ſit contractum. *c. ult. eod.* ſive matrimonium ſit diſſolutum. *c. 2. eod.*

Fiunt legitimi, id eſt, per matrimonium ſubſequens legitimantur, qui antea nati; modò eo tempore quo procreati, nuptiæ inter eorum parentes potuiſſent celebrari. *c. 1. & c. tanta. 6. eod.*

Secundus Effectus eſt, Quod conjuges ſimul habitare, ita tamen ut vir caput ſit uxoris; eaque ei ſerviat. *c. 12. eſt ordo. c. 11. manifeſtum. in princ. & §. fin. c. 13. hæc imago. c. 15. cum caput. c. 18. Adam.* 33. *qu.* 5. & alter alteri exigenti debitum matrimoniale tenetur reddere. *c. 3. noſſe.* 30. *qu.* 1. *c. 2. ſicut. §. unde Apoſtolus.* 32. *qu.* 2. *c. 1. c. 5. ſecundùm verba. in princ.* 33. *qu.* 5. Licet libidinis cauſsâ, *c. 2. ſicut non omnis. §. his ita reſpondetur. c. 3. quicquid. c. 4. connubia. §. fin. c. ult.* 32. *qu.* 2. non tamen ſtudio, ut ex concubitu liberi non procreentur, *c. 7. ſolet. c. 7. aliquando,* 32. *qu.* 2. exigatur.

Qui effectus, quo ad redditionem debiti, tollitur; Si Maritus ſit Epiſcopus, Presbyter, aut Altaris miniſter; *c. lex continentiæ.* 10. *c. omnino.* 11. *c. Nicena.* 12. *diſt.* 31. *c. multorum. 2. c. eos qui.* 10. *diſt.* 32. & intra tempus oblationis, non extra, debitum exigatur: *c. quoniam.* 13. *diſt.* 31. Si mulier ſit in puerperio, vel infantem nondum ablactaverit; *c. ad ejus* 4. *diſt.* 5. *c. ſi cauſa.* 4. *in fin.* 33. *qu.* 4. menſtruo laborat, concepit: *d. c. ad*

ejus. 4. *verſ. quippe & ſine. d. c. ſi cauſa*. 4. Si tempore jejunii: *c*. 3. *fratres. c*. 5. *Chriſtiano. c*. 6. *qui in caſtigatione*. 33. *qu*. 4. aut orationis, *in princ. cum c. ſeq. d. c*. 33. *qu*. 4. niſi ab uxore, *c*. 9. *nec uxorem. in fine. cum c. ſeq. d*. 33. *qu*. 4. aut pœnitentiæ, libidinis, non ſobolis procreandæ gratiâ; *c*. 2. *quotieſcunque &c*. 4. *ſi cauſa. c*. 7. *vir cum*. §. *ſi quis verò*. 33. *qu*. 4. aut die proceſſionis; *d. c*. 4. *ſi cauſa. verſ. & dies proceſſionis. d. c*. 5. *Chriſtiano*. aut benedictionis, debitum exigatur. *c. ult. diſt*. 23. *c*. 5. *ſponſus. in fine*. 30. *qu*. 5. Si alter conjugum adulterium commiſit, & innocens eum retinet; per triennium pœnitentiæ; *c*. 4. *ſi quis uxorem*. 32. *qu*. 1. Si inceſtum conjux; *c*. 30. *qui dormierit*. 27. *qu*. 2. *c*. 21. *qui dormierit*. 32. *qu*. 7. *c*. 1. *c. tranſmiſſæ*. 4. *de eo qui cogn. conſ. ux*. non tamen per ignorantiam, *c*. 5. *ſi virgo*. §. *fin. cum c. ſeq*. 34. *qu*. 2. aut culpam conjugis, *c. diſcretionem*. 6. §. *fin. de eo qui cogn. conſ. ux*. commiſit: Si cognatio ſpiritualis, non tamen fraude alterius conjugum, *c*. 4. *dictum*. 30. *qu*. 1. aut neceſſitate exigente, *c*. 7. *ad limina*. 30. *qu*. 1. inter virum & uxorem intervenit: *in princ. &c*. 1. *c*. 5. *de eo*. §. *ſi autem conjuges*. 30. *qu*. 1. Si thori facta ſeparatio.

Thori ſeparatio non admittitur, niſi judicio Eccleſiæ præcedente. *c*. 3. *de divortiis*.

Opus eſt igitur ut matrimonium accuſetur, & cauſa divortii legitimè probetur, ut rectè ſententia ferri poſſit.

Quocirca qui matrimonium accuſare, & vel contra illud teſtificari poſſint, ſequenti titulo explanabimus.

Tertius effectus; Ut ſimplex donatio inter virum & uxorem regulariter non valeat; donatio

verò

verò propter nuptias à viro in mulierem collata ad virum soluto matrimonio redeat, *c. ult. de donat. int. vir. & uxor.* Nisi propter adulterium ab uxore separetur: *Panorm. in c. plerumque. 4. eod.* pactum de lucranda re donata intercesserit: *d. c. ult. eod.*

Quartus est; Ut dos valeat, sed similiter soluto matrimonio mulieri reddi debeat; *d. c. ult. c. 2. §. fin. de conjug. serv.* Nisi ejus culpa matrimonium sit solutum; *d. c. plerumque. 4.* Nisi pactum de lucranda dote intercesserit: *d. c. ult.* modò hoc casu matrimonium ab initio utiliter fuerit contractum; *c. etsi necesse. 5. de don. int. vir. & uxor.* & æquè de ante nuptias donatione ab uxore lucranda pactum sit, *d. c. ult.* Nisi consuetudo loci in contrarium exstet. *d. c. fin. in fin.*

Qui matrimonium accusare possunt, vel contra illud testificari.

Tit. XVI.

Accusare matrimonium, est impedimentum, ob quod inter conjuges matrimonium consistere non potest, explicare. *c. relatum. 1, hic.*

Illud possunt vel tantum *conjuges ipsi*, vel & *consanguinei*; & *extranei*. Nisi denunciationis tempore tacuerint, nec eam probabiliter ignoraverint, nec ex caussis (*quarum quædam in. c. fin. eod. recensentur.*) accusationem opponere impediti fuerint, nec se de novo didicisse, jurent; *d. c. fin.*

Conjuges ipsi tantum; si impedimentum delictum conjugum non contineat, nec aliorum intersit, ut si mulier tam arcta sit, ut cognosci nequeat, vir tam frigidus ut coire non possit; *arg. c. consultationi. 4. de frigid. & malef.* si in conditio-

ne status erratum; *c. proposuit. 2. de conjug. serv.* si alter conjugum adulterium commisit. *c. quemadmodum. 25. de jurejur.*

Consanguinei & extranei; si impedimentum delictum contineat; ut quia aliqui in gradu prohibito, consanguinitatis, vel affinitatis, vel contraxisse vel contrahere voluisse dicantur; ita tamen ut consanguinei extraneis; & inter illos seniores & præstantiores aliis præferantur. *c. videtur. 3. hic. c. 1. cum palea seq. 35. qu. 6.*

Parentes ergo si exsistunt, aliis conjunctis; his non exsistentibus, frater, soror, patruus, avunculus, amita, matertera; & reliqui consanguinei, extraneis; in iis antiquiores & præstantiores in accusando præponuntur. *d. c. videtur. 3. d. c. 1. cum palea. seq. Fabian. in d. c. 1. consanguineos. 35. qu. 6.* Cum quia illorum interest matrimonium rescindi, vel non; tum quia melius aliis veritatem præsumuntur scire, *c. 2. videtur. 35. qu. 6.*

Hi accusare debent viva voce, duobus vel tribus ex consanguinitate, vel totidem senioribus & honestioribus ejusdem loci testibus adhibitis, coram Episcopo, vel judice competente; præstito juramento, se neque gratiâ, neque precio, neque timore, neque odio id facere, sed quia credunt impedimentum quod allegant, verum esse, vel ita se ab antecessoribus audivisse. *c. 5. de parentela illa quam. & c. 8. de parentela illa unde nos. 35. qu. 6.*

Idem juramentum præstant testes. *d. c. de parentela illa quam. & d. c. de parentela illa unde.*

Testes hic esse possunt non modò extranei, sed & proximi consanguinei, & parentes; favore matrimonii; *d. c. videtur. 35. qu. 6. in fin.* imò idem & testis & accusator esse potest. *c. 4. si duo. 35. qu. 6. c. præterea. 22. de testib.*

Im-

Impedimento quod obſtabat, legitimè probato, divortium conceditur. *d. c.* 1. *conſanguineos* 35. *qu.* 6.

De divortiis.

TIT. XVII.

D*Ivortium*, eſt legitima mariti & uxoris ſeparatio, apud competentem Judicem, cum cauſæ cognitione & ſufficiente ejus probatione, facta. *Panorm. in c. ex conqueſtione.* 10. *de reſtit. ſpoliat.*

Eſt vel *thori*, cum uſus matrimonii, puta conjugum cohabitatio, vel mutua converſatio, ad tempus, aut nullâ temporis habitâ ratione interdicitur: *c.* 2. *dixit Dominus.* 32. *qu.* 1. vel *vinculi matrimonialis*; cum matrimonium, quoad ſubſtantiam, penitus & in perpetuum reſcinditur. *c.* 5. *interfectores.* 33. *qu.* 2.

Quoad thorum fit divortium; 1. Propter *adulterium*, alterutrius conjugum, *c.* 1. *interveniente. c.* 3. *Apoſtolus.* 32. *qu.* 7. licet conjux ejus committendi occaſionem dederit; *c. ex litteris.* 5. *hic. c.* 3. *ita ne.* 32. *qu.* 5. *c.* 2. *licitè.* 32. *qu.* 7. Niſi uterque adulterium commiſerit; *c. ſignificaſti.* 4. *& c. ſeq. hic.* Niſi maritus uxorem proſtituat; *c. diſcretionem.* 6. *de eo qui cogn. conſ. ux.* Niſi uxor animum adulterii committendi non habuerit; puta, quia per errorem ab eo quem maritum putabat fuit cognita, *c.* 6. *in lectum.* 34. *qu.* 2. per vim compreſſa; *c.* 4. *propoſito.* 22. *qu.* 5. maritum credens eſſe mortuum, alii nupſerit *c.* 1. *cum per bellicam.* 34. *qu.* 1. *&* 2. Niſi maritus poſt adulterium uxorem ſibi reconciliaverit. *c.* 1. *&* 2. *&* 3. 32 *qu.* 1. 2. Propter *furorem*, ſi ſit tam vehemens

& ardens, ut probabile mortis periculum inducat. *Covarr. 2. part. cap. 7. §. fin. num.* 3. Propter *hæresin*; si alter conjugum in hæresin labatur. *c. 2. hic. c. fin. de convers. conjug.* 4. Propter *sævitiam*, cum alter conjugum vel veneno, vel fustibus, aut gladio vitæ alterius insidiatur. *c. 1. & 2. hic. c. 1. ut lit. non contest. c. litteras. 3. & ibi Abb. de rest. spoliat.* 5. Propter *Sodomiæ crimen. c. 2. omnes causationes, 32. qu. 7. Abb. in c. maritus. 4. de adult.*

Quoad vinculum fit divortium; Propter *infidelitatem*: cum scilicet alter infidelium conjugum ad fidem Catholicam convertitur; & infidelis sine fidei nostræ injuria, vel scandalo continuo, cum eo cohabitare non vult. *c. gaudemus. 8. & ibi Dd. & c. quanto. 7. hic.*

Matrimonio per divortium, quoad vinculum dissoluto conjuges liberè ad secunda vota transire, vel religionem, alterâ parte invitâ, possunt intrare: *c. 21. Agathosa. 27. qu. 2.* Non si quoad thorum; eo enim casu conjuges manent. *d. c. quanto. 7.*

Sine justa divortii causa & sine Judicis authoritate divertens, per actionem ad matrimonium colendum potest compelli. *c. ex transmissa. 8. de rest. spol. c. ex parte. 9. de sponsal. c. ult. in princ. 31. qu. 2. c. 16. puto. §. cum enim Iudæi. c. 17. horrendus. c. 19. præcepit. 32. qu. 5.*

Quæ tamen ob justam causam, sed divortio non legitimè facto, decessit, repetenti viro, cujus sævitiam veretur, restituitur, si reæ de securitate caveat: *d. c. ex transmissa. vers. recepta*; non restituitur, si tanta sit viri sævitia, ut nulla ei sufficiat cautio; sed usque ad causæ decisionem honestæ & probæ alicui mulieri custodienda committ-

mittitur. *Abb. in c. litteras.* 13. *& c. ex transmissa.* 8. *de restit. spoliat. c.* 1. *seculares.* 33. *qu.* 2.

De secundis nuptiis.

Tit. XVIII.

HActenus de nuptiis in genere egimus: nunc specialiter de *nuptiis secundis* agamus.

Eæ dicuntur omnes, quæ repetitæ sunt post primas, etsi sint tertiæ, vel quartæ, vel pluries repetitæ. *c.* 11. *aperiant. & seq.* 31. *qu.* 1.

In illis quædam sunt propria; puta Quod eis non benedicatur; *c.* 1. 3. *hic.* Presbyter non possit interesse; *can.* 8. *de his.* 31. *qu.* 1. Qui eas contraxit, ad dignitates Ecclesiasticas non possit adspirare: *c.* 3. *de bigam.*

Sunt alioquin, etiam intra annum luctus, *c. pen. & ult. hic.* permissæ, nec censentur injustæ; *c. ult. dist.* 26. *c.* 13. *additur.* 27. *qu.* 2. *c. pen.* 31. *qu.* 1. licet sæpius sint iteratæ, *d. c. aperiant*, 11. *& c. ult.* 31. *qu.* 1.

Iterari tamen non debent; nisi de morte prioris conjugis constet. *c. in præsentia nostra.* 19. *de sponsal.*

De rebus Sacris, Sanctis, & Religiosis.

Tit. XIX.

ABsoluto Sacramentorum tractatu, restat ut de *rebus sacris, sanctis,* & *religiosis* videamus.

Sunt *res sacræ* & *sanctæ*, quæ principaliter ad cultum divinum sunt comparatæ; ut, *Ecclesiæ, Altaria, Sanctorum reliquiæ, vasa, vestes.*

Res religiosæ sunt, quæ piis usibus sunt destinatæ; ut, *religiosæ domus, xenodochia, orphano-*

trophia, nosocomia, gerontocomia, cœmiteria, sepulturæ.

De Ecclesiis ædificandis, vel reparandis.

TIT. XX.

ECclesia, hoc loco, non significat cœtum fidelium, sed ædes sacras, seu domum Deo dicatam ad Sacramenta & officia divina celebranda etiam templum appellatam *c. 2. in princ. de consecrat. dist.* 1. Nam post consecrationem, quæ & dedicatio dicitur, appellatur *Ecclesia*, ante eam *Basilica. c. 1. de relig. domib. & ibi Gl. & c. 2. de consecrat. dist.* 1.

De Ecclesia tria tractanda. 1. *Constructio.* 2. *Consecratio.* 3. *Immunitas.*

Constructio, est duplex; aut enim Ecclesiæ novæ ædificantur; aut veteres collapsæ, vel collapsuræ instaurantur, seu reparantur. *c. 1. & 2. hic.*

Novæ ædificantur; si justa causa id suadeat; *c. fin. hic.* ut si fructus unius Ecclesiæ sint sufficientes ad duas, & parochia latiores habeat fines quàm tempore hyberno possint accolæ in unam convenire: *c. ad audientiam. 5. hic.* si temporis qualitas exigat: *c. 48. & temporis qualitas. 16. qu. 1.* vel notabile populi incrementum: *c. 50. felix. c. 51. multis. c. 53. præcipimus. 16. qu. 1.* si in præjudicium alterius non fiat: *c. 43. Ecclesiæ. c. 44. quicunque. 16. qu. 1. c. 1. de oper. nov. nunc. c. 2. hic.* & loco fiat congruo: *c. 13. Ecclesias. de consecrat. dist.* 1 populus loco sacro indigeat: *c. fin. hic. d. c. 53. præcipimus.*

Ædificare potest Episcopus, si justa sit causa, licet de rebus Ecclesiæ non alienandis juraverit. *c. fin. hic.*

Sine

Sine Epiſcopi loci *c.* 44. *quicunque.* 16. *qu.* 1. *c.* 10. *quidam.* 18. *qu.* 2. *c. nemo,* 9. *de conſecrat. diſt.* 1. conſenſu, nemo novas Eccleſias ædificare poteſt, ſi faciat jure patronatus privatur.

Qui ante ad locum debet accedere, in eo crucem figere, publicè atrium deſignare, *d. c. nemo.* 9. *Nov.* 131. *cap.* 7. illud aqua luſtrali adſpergere. *c. nemo.* 9. *de conſecrat. diſt.* 1.

Eſt & ejus proſpicere, an is qui ædificare ſeu fundare decrevit, id pietatis, an quæſtus cupiditate, puta ut ex eo quod de ſuo, vel in ſuo ædificavit, quæſtum cum Clericis dividat, faciat: *c. ſi quis baſilicam.* 10. *de conſecrat. diſt.* 1. *c.* 33. *Eleutherius.* 18. *qu.* 2. *c.* 15. *hanc conſuetudinem. c.* 13. *quia Sacerdotes.* 10. *qu.* 1. *c.* 11. *Eccleſia, quæ pactione.* 1. *qu.* 4. an proventus, quæ ad luminaria, cuſtodiam, cuſtodumque ſtipendia, *d. c. nemo.* 9. *c. piæ mentis.* 26. *cauſ.* 16. *qu.* 7. onera Epiſcopalia ſolvenda ſufficiant; *d. c. piæ mentis.* 26. *qu.* 7. ſtatuat.

Ad ea enim fundatores tenentur: *c.* 1. *placuit.* 1. *qu.* 2. *d. c. piæ mentis. c. cum. ſicut.* 8. *de conſecrat. Eccl.* ſi non faciant eorum heredes, *d. Nov.* 131 *c. ſi quis ædificationem.* 10. *& c. ſi autem.* 12. aut Epiſcopus ipſe, ſi ſine dotatione ædificari permiſit: exemplo ordinatorum ſine titulo, quos vel alere tenetur, vel de beneficio eis providere. *c. Epiſcopus.* 4. *de præbend.*

Reparantur Eccleſiæ, cum vetuſtate, vel alia de cauſa collabuntur, ſeu ruinam minantur. *c.* 1. *hic.*

Hoc onus incumbit ipſius Eccleſiæ Rectori, ſi quarta huic uſui à ſacris Canonibus & reditibus Eccleſiæ aſſignata non ſufficiat, & ipſi Rectori proventus, unde hos poſſit ferre, ſuperſint, nulla-

laque

laque consuetudo hoc oneris ad Laïcos transtulerit. *c. pri. ubi Gl. &c. de his. 4. hic.*

De consecratione Ecclesiæ & Altaris.

TIT. XXI.

ÆDificata Ecclesia non ante sacris ministeriis deputari potest, quàm consecrata fuerit: proinde, nè divino cultui mora offeratur; hoc quàm citissimè fieri debet. *c. fin. hic.*

Consecrare eam debet Episcopus, qui eo loco jura Episcopalia exercet; *c. 1. de relig. domib. c. Ecclesiis. 3. §. fin. dist. 68. c. 2. & 3. hic. c. 1. vers. ad Episcopum. dist. 25. c. nemo. Ecclesiam. 9. c. nullus Presbyter Missas. 15. de consecrat. dist. 1.* si de dote ei sit prospectum: *c. cum sicut. 8. hic.* non inferior: *c. nullus Presbyter in Ecclesia. 25. de consecrat. dist. 1.* ne quidem Episcopo delegante: quoniam ea quæ ordinis sunt, ut consecratio; alteri mandari non possunt. *c pen. hic. c. 4. Pontifices. 7. qu. 1.*

Fit consecratio superficiei interioris parietum delinitione, cum crucibus. *Abb. c. proposuisti. 4. num. 7. hic.*

Sine Sanctorum reliquiis, *c. placuit ut altaria. 26. c. non oportet. 29 de consecrat. dist. 1.* aut sine Missa, *c. 1. dist. 3. eod.* fieri non debet.

Utrumque requiritur, etiam in consecratione iteranda; *c. de fabrica. 24. eod. dist. 1.* videlicet cum iteranda est; nam regulariter iterari non debet; sed interdum iteratur; ut cum Ecclesia destructa instauratur; *ut in d. c. de fabrica.* cum polluta fuit; puta homicidio, adulterio in ea perpetrato; *c. si motum. 19. &c. seq. de consecrat. dist. 1.* excommunicati corpore in ea humato. *c. consuluisti. hic.*

hic. cum, an ſit conſecrata, dubitatur. *c. ſolennitates*. 16. §. *de Eccleſiarum*. *c. Eccleſiæ*. 18. *de conſecr. diſt*. 1.

Pollutâ Eccleſiâ pollutum quoque cenſetur cœmiterium contiguum, non autem remotum; ſed contra polluto cœmiterio, non ob id cenſetur polluta Eccleſia: item uno cœmiterio polluto, non ob id cenſetur pollutum aliud, quamvis contiguum. *c. un. de conſecrat. in* 6.

Pollui autem hic Eccleſia & cœmiterium dicuntur, quoad opinionem hominum, qui quantum in illis eſt dicuntur polluere; non quod ad res pertinet, quæ remanent incorruptæ, & inquinari non poſſunt. *can*. 97. *quod quidam*. 1. *qu*. 1. *can. fin*. 15. *qu*. 8. *c. fin. de cohab. cleric. & mulier. vid. Gl. in d. c. un. ad verb. pollui*.

Fieri poteſt conſecratio non ſolùm diebus Dominicis, ſed & privatis. *c*. 2. *hic*.

Non ſolùm Eccleſiæ, ſed & altaria, ſi ſint lapidea, conſecrari debent. *c. altaria*. 31. *cum ſeq. de conſecrat. diſt*. 1. certis obſervatis ſolemnitatibus.

Eæ ſunt; ut poſt Altaris inunctionem chriſmate factam, & benedictionem ei à Summo Pontifice tributam, *c. un*. §. *fin. de ſacr. unct. d. c. altaria*. 32. *c. placuit*. 26. *ead. diſt. & tit*. in facie ipſius Altaris, vel in dextro cornu feneſtella aperiatur, Sanctorum reliquiæ, una cum nomine illius Sancti, cui altare dicatur, & Epiſcopi, qui ſacrum facit, condantur: feneſtella parvo lapide quadrato vel rotundo operiatur; qui lapis Sigillum appellatur. *Abb. c*. 1. *hic*.

Altari amoto, vel Sigillo fracto, & diminuto, conſecratio denuo adhibetur: *d. c*. 1. *eod*. Niſi læſio non ſit enormis. *c. ligneis*. 6. *eod*.

Solemnitates conſecrationum Eccleſiarum ſin-

gulis

gulis annis debent celebrari. *c. solennitates. 16. de consecrat dist.* 1.

Qui Ecclesiam vel ædificari, vel consecrari, prohibuerit, aut non permiserit, sacrilegium committit. *in decret. Hormisdæ Papæ : cap.* 10. *can. nullus.* 124. §. *qui autem. & can. seq.* 1. *qu.* 1.

De effectibus consecrationis.

TIT. XXII.

DIctæ consecrationis septem sunt *Effectus.*

Primus est: quod in Ecclesia consecrata, & super Altari consecrato, missæ celebrantur, *c.* 1. *de consecrat. dist.* 1. *& c. fin. c. eod. dist.* 2. non in aliis locis; *c. missarum. eod. dist.* 1. Nisi Ecclesia desit; Tum enim in capellis cum tabula consecrata; aut, ab iter facientibus, sub dio, vel in tentoriis, si tabula altaris consecrata cæteraque sacra ministeria ad id officium pertinentia ibi adfuerint, celebrari possunt. *c. concedimus.* 30. *eod. dist.* 1.

Secundus est, Quod in Ecclesia consecrata fidelibus sacramentum Eucharistiæ præbeatur. *c. liquido.* 54. *de consecrat. dist.* 2.

Tertius: Quod in iis omnes Clerici, (Ni Ecclesiasticam, arbitrio Episcopi, velint sentire disciplinam, *c.* 1. *& ult. dist.* 91. aut, si diebus solemnibus absfuerint, à communione suspendi. *c. si quis in clero.* 29. *caus.* 7. *qu.* 1.) debeant horis Canonicis, divina officia non tantùm voce, sed & corde, *c. non mediocriter.* 24. *de consecrat. dist.* 5. celebrare. *c. Presbyter.* 2. *dist.* 91.

Quartus est; Quod in iis Baptismus celebretur. *c.* 7. *pridem.* 18. *qu.* 2.

Quintus; Quod in iis Sacramenta, veluti Eucha-

charistia, & Chrisma, custodiantur, ut cùm opus fuerit in promptu sint.

Cui ea custodiendi cura commissa, nihil negligentiæ admittere debet: si secus, etsi nihil nefarium, contigerit, trium mensium suspensioni subjicitur; si quid nefandum contigerit, graviori subjacet ultioni. *c. 1. de custod. Eucharist. &c.*

Sextus effectus est: Quod in ea Sanctorum reliquiæ, sine quibus non consecrantur, ut supra diximus, altaria, reponantur. *c. placuit. 26. de consecrat. dist. 1.*

Illis veneratio exhibetur; sed ita demum si aut sint antiquæ, aut Romani Pontificis auctoritate approbatæ. *c. 2. de relig. & vener. Sanct.*

Septimus effectus; Quod in Ecclesiis, veneratio Sanctis exhibetur.

Sancti dicuntur: qui vitæ sanctitate & miraculis editis excelluerunt. *Innoc. in c. 1. eod.*

Sed non omnes qui miracula faciunt, sunt venerandi, quia quandoque etiam per malos miracula fieri possunt: *c. 56. teneamus. 1. qu. 1.* sed ii demum qui auctoritate Papæ approbati, & in numerum Sanctorum relati, vel canonizati sunt. *c. 1. de relqu. & vener. sanct.*

Est *canonizare*, canonicè & regulariter statuere, ut aliquis Sanctus honoretur pro Sancto; puta solemne officium pro eo fiat, sicut pro aliis fit Sanctis, qui ejusdem conditionis sunt; ut si canonizetur confessor, fiat pro eo officium confessorum: si martyr, officium martyrum. *Innoc. in c. 1. num. 1. eod.*

Fit *canonizatio* inquisitione prius factâ in canonizandi vitam, mores, res gestas, *c. 1. §. fin. eod.* an persecutionem in vita fuerit passus, *c. 36. omnis, 7. qu. 1.* in miracula, in vita, & post

post mortem, facta. *Hostiens. in Summa. eod. tit.*

In quibus quatuor necessaria: 1. Quod à Deo, non ex arte quadam, procedant. *d.c. 56. teneamus. 1. qu. 1.* 2. Quod sint contra naturam. 3. Quod non ex vi verborum, sed ex pietate hominis, contingant. *c. cum Marthæ. 6. de celebrat. Missa.* 4. Quod sint ad confirmationem fidei. *arg. c. catechumenum. 37. de consecrat. dist. 4.*

Canonizatione factâ Sanctorum festivitates celebrantur, & in earum festivitatum vigiliis jejunatur.

Iejunium, est parsimonia victus, & ciborum abstinentia. *Innoc. in c. 1. num. 1. de observ. jejun.*

Est vel *necessarium*, vel *voluntarium*.

Illud vel *generale* est, vel *consuetudinarium*, vel *votivum*; vel *pœnitentiale*.

Generale est, quod certis ab Ecclesia institutis diebus ab omnibus hominibus; nisi cum ipsis ex justa causa dispensetur; puta ob ætatem impuberem, senilem, ob morbum: est observandum. *c. 1. §. fin. c. jejunia. 16. de consecr. dist. 3. c. quadragesima. 16. c. jejunia. 17. eod. dist. 5.*

Tale est, quadragesima, *d. c. quadragesima. 16. de consec. dist. 5.* jejunium quatuor temporum anni, videlicet in Martio hebdomade prima, in Junio secunda, in Septembri tertia, in Decembri quarta; *in princ. cum cc. seqq. usq. ad c. scire debet. dist. 76.* jejunium; in quarta & sexta feria ab initio noctis usque in diem sequentem, scilicet quartam & sextam feriam. *c. de esu carnium. 11. c. jejunia. 16. de consecrat. dist. 3.* jejunium in vigiliis Apostolorum, Adventu Domini; &c. *c. consilium. 2. in princ. usque ad §. cum autem quæsieris. de observ. jejun.* vigiliis Sanctorum. *d. c. concilium.*

Vigiliæ dicuntur feſtorum dierum veſperæ, quia olim Chriſtiani, (ut & hodie in Nativitatis Dominicæ vigilia fit) in orationibus, ob majorem diei feſti ſolennitatem, pernoctabant. *can. utinam.* 11. *diſt.* 76 *c. illa autem.* 11. *diſt.* 12.

Conſuetudinarium jejunium voco, quod non generaliter obſervandum, ſed tantum certis in locis, & certis in Eccleſiis, ſecundùm earum conſuetudinem; ut in vigilia Bartholomæi Apoſtoli. *d. c. conſilium.* §. *de feſtivitate.*

Votivum jejunium eſt, cum quis non propter Eccleſiæ præceptum, ſed ob ſuum votum jejunare tenetur. *c. ult. eod.*

Pœnitentiale eſt, quod confeſſis à Canone vel Sacerdote imponitur. *c. ult. diſt.* 82.

Voluntarium eſt, cùm quis, ut ſe ad opera ſpiritualia reddat aptiorem, ſponte ſua jejunat. *d. c. ult. de obſerv. jejun.*

Modus jejunandi à Pontificibus conſtitutus eſt, ut vel ſemel tantùm in die cibus ſumatur; ſive mane ſive veſperi; ut in quadrageſima & quatuor temporibus. *c. ſolent.* 50. *de conſecrat. diſt.* 1. vel à cibis lautioribus abſtineatur, *c. neophyti.* 12. *de conſecrat. diſt.* 5. ut carnibus, vino; *c.* 2. *ab exordio. diſt.* 35. aridioribus tantùm utatur. *c. non oportet.* 8. *de conſecr. diſt.* 3.

Species jejunii eſt abſtinere ab iniquitate & voluptate illicita. *c. jejunium.* 25. *de conſecrat, diſt.* 52.

Erat & olim conſecrationis *octavus effectus*; ut mulieres poſt partum ante purificationis tempus in Eccleſiam, ſecundùm Legem Moſaïcam non admitterentur; ſed hodie ſtatim poſt partum admittuntur. *c. un. de purific. poſtpart.*

De Ecclesiarum unionibus.

TIT. XXIII.

QUia, ut supra titulo decimo nono diximus, una Ecclesia in plures justa de causa potest dividi; ita &, sic rebus suadentibus, plures Ecclesiæ in unam possunt conjungi; ideò de *Vnionibus Ecclesiarum* titulum subjungimus.

Res hoc suadere censetur, si aut, *Necessarium* aut *Vtile. c. exposuisti.* 33. §. *si evidens. de præbend. & dignit.*

Necessarium, si ob paupertatem una ex illis, vel omnes alienis suppetiis egeant; *c.* 3. *unio. in fin.* 10. *qu.* 3. *c.* 49. *postquam.* 16. *qu.* 1. singulæ singulos Sacerdotes alere nequeant: *d. c. unio. c. eam. te.* 4. *in fin. de ætat. & qual.* & si propter hostium incursus, & terrores, vel etiam crebras infestasque hospitationes, altera Ecclesia sit desolata. *d. c. postquam.* 49.

Vtile est; si id locorum opportunitas vel temporum qualitas exposcat; ut si Ecclesiæ adeò invicem vicinæ, ut facilè unus Sacerdos omnibus possit sufficere. *c.* 48. *& temporis.* 16. *qu.* 1. si unius aut omnium populus sit oppidò infrequens factus; *d. c. & temporis.*

Unire Ecclesias possunt, qualescunque Pontifex; *c. sicut unire.* 8. *de excess. Prælat.* in legatione sua sitas, nisi sint collegiatæ, Legatus ejus de latere: *c. pen. de offic. Legat. in* 6. *Caccialup. in tract. de union. art.* 3. *num.* 11. in Diœcesi propria exsistentes & ipsis subjectas, Episcopi: *d. c. sicut unire*; si quidem sint confirmati, licet nondum consecrati; *d. c. sicut unire.* 8. ex speciali mandato Episcoporum, Vicarii; *Caccialup. ubi sup. num.*

num. 23. *Petr. Peruſ. tract. de union. cap.* 4. *num.* 32. Sede vacante, ita tamen ne juribus Epiſcopalibus quid detrahat, Capitulum: *Clem.* 1. *§. ad hæc. de ſtatu monach. Caccialup. ubi ſup. num.* 19. His inferiores Prælati, Eccleſias etiam pleno jure ipſis ſubjectas, unire non poſſunt, *Petr. ubi ſupr. num.* 29. *Caccialup. num.* 20.

Unionem tamen Epiſcopi ſine conſenſu Capituli ſui, *Clem. ſi una.* 2. *de rebus Eccl. non alien. Caccialup. art.* 6. *num.* 1. *eod. tract.* & Prælati inferioris, ad quem jus Eccleſiæ, quæ unitur, conferendæ ſpectat; *clem. ne in agro.* 1. *§. ad hæc. de ſtatu monach. Caccial. eod. num.* 4. facere non poſſunt; omninò ſine conſenſu Rectoris qui Eccleſiam uniendam poſſidet. *d. clem. ſi una. Petr. Peruſ. eod. tract. cap.* 5. *num.* 5.

Uniri ex concilio Tridentino, *cap.* 5. *ſeſſ.* 21. poſſunt qualeſcunque Eccleſiæ Parochiales, Baptiſmales, & alia beneficia curata, vel non curata cum curatis; etiamſi generaliter, vel ſpecialiter ſint reſervata; (contra quam olim. *Petr. Peruſ. ubi ſup. num.* 24. *&* 25.) non Eccleſiæ Parochiales Monaſteriis quibuſcunque, aut Abbatiis, ſeu Dignitatibus, ſeu Præbendis Eccleſiæ cathedralis, vel collegiatæ, ſive aliis beneficiis ſimplicibus, aut Hoſpitalibus, militiisve. *cap.* 13. *verſ. in parochialibus. ſeſſ.* 24.

Uniuntur Eccleſiæ variè: vel ut *una alteri accedat*; vel ut *non accedat*; ſed omnes principaliter conjungantur; vel *ut uni Prælato omnes quidem ſubjiciantur*, ſed & omnes in veteri ſtatu maneant.

Si una alteri tanquam acceſſoria uniatur; illius cui annectitur naturam, privilegium, conſuetudinem aſſumit; propria jura amittit, *d. c. ſicut unire.* 8. *d. c. & temporis.* 48.

Nulla si alteri accedat, non tantùm omnes pristinam naturam, privilegia, consuetudines, jura retinent; sed & altera alterius privilegia nanciscitur. *dd. cc. & c. quod translationem. 4. de offic. leg. Petr. Perus. d. tract. cap. 1.*

Si Unio ita facta, ut omnes in veteri statu maneant; singularum Dignitas, non minus viget, ac si Unio facta non esset: & sic diversæ Diœceseos Ecclesiæ uniri possunt.

Eâ tamen Unione neutri Episcoporum, quo minus uterque in sibi subjecta Ecclesia jus suum integrum retineat, fit præjudicium. *c. 2. de relig. domib. d. c. sicut unire. d. c. quod translationem. d. c. & temporis.*

Sed hoc modo unius Diœceseos Ecclesias parochiales, aut simplicia beneficia, seu præstimonia, aut præstimoniales portiones, ulla de causa alterius Diœceseos beneficio, aut monasterio, vel loco etiam pio, in perpetuum unire Concilio Tridentino vetitum. *cap. 9. sess. 14.*

Fit enim Unio vel *ad tempus*, vel *in perpetuum*.

Ad tempus facta censetur, si illud in Unione expressum; vel si ad vitam alicujus ea facta.

Ea, tempore, ad quod concessa, elapso, vel extincto eo ad cujus vitam concessa, dissolvitur.

In perpetuum unio facta intelligitur; si vel contemplatione Ecclesiæ, cui annectitur alia, vel ad Sedis Apostolicæ beneplacitum, ut perpetua esset, sit expressum. *Petr. Perus. d. tract. c. ult.*

Hæc dissolvitur, si causa, ob quam facta, cessat; si illud Ecclesiæ aut necessarium, aut utile. *Perus. d. tract. cap. 1.*

Dissolutionem petere possunt omnes, quorum interest. *Perus. cap. 2. de revocat. union.*

Eam caussæ cognitione, & his quorum interest adhi-

adhibitis, *Peruſ. cap. 5. de revoc.* poteſt concedere, qui unire, *Peruſ. de revoc. un. cap. 5. num. 1. uſque ad 12.*

Eâ conceſsâ, omnia in antiquum ſtatum redeunt. *Caccialup. Peruſ. dd. locc.*

De immunitate Eccleſiarum.

Tit. XXIV.

Eccleſia poſtquàm divinis officiis dicata, vel conſecrata, gaudet immunitatibus, eis Pontificum Decretis conceſſis.

Eſt *Immunitas*, vacatio muneris, à jure conceſſa.

Eſt vel *perſonalis*, vel *realis.*

Illa eſt, quæ perſonis tribuitur; puta Clericis; ut ſcil. à Juriſdictione Laïcorum, & muneribus perſonalibus, ſint liberi. *c. non minus. 4. hic. c. 40. generaliter. 16. qu. 1. c. 6. cui portio. 12. q. 1. c. ſi Imperator. 11. diſt. 96. vide ſupra tit. de privil. Cleric.* Niſi aut *pietas*, ut in tutela & cura, miſerabilium perſonarum; aut *neceſſitas*; ut in murorum cuſtodia, belli, tumultus, ſeditionis tempore; aliud ſuadeat. *c. pervenit. 2. hic. c. 15. ſi nulla. 23. qu. 8.*

Hæc eſt, quæ tribuitur rei; ut Eccleſiæ, cœmiterio, & rebus Eccleſiaſticis.

Eccleſiæ & cœmiterio tribuitur; Quod in iis nec poſſunt cauſæ criminales, *c. cum Eccleſia. 5. hic.* nec civiles, vel canonicæ, exerceri; nec Judices laïci hoſpitium quærere; *c. 1. eod.* nec publicæ quarumlibet ſocietatum, univerſitatum conciones, conſilia nundinarum, aliorumque, ſecularium tractationes, confabulationes, fœda & pro-

sana colloquia, & alia quæ cultum divinum turbare, vel impedire, aut divinam Majestatem possint offendere, haberi; *c. decet. 2. hic in 6.* Quod ab iis, si liber homo ad eas confugit, ad mortem aut aliam pœnam corpoream, quodcunque crimen patrârit, extrahi non possit; Nisi vel publicus latro sit, vel nocturnus agrorum depopulator, quive itinera frequentata, & vias publicas, insidiis in viatores paratis, obsideat. *c. inter alia. 6. hic.* Nisi quis spe impunitatis homicidium, aut membri mutilationem in Ecclesiis ipsis patrare ausus fuerit. *c. fin. eod.* Si servus ad eas, quia servitia Domino præstare detrectat, confugit, domino petenti reddi debet; si ob domini sævitiam confugit, itidem reddi, præstito tamen prius à Domino juramento de impunitate ejus; si non reddatur propriâ authoritate potest extrahi. *d. c. inter alia. 6.*

Quæ immunitas non tantùm Ecclesiis consecratis, sed & non consecratis, si quidem in iis divina celebrantur officia; *c. Ecclesiæ in qua. 9. eod.* non tantum Ecclesiis ipsis, sed & circumjacenti loco, intra triginta ab Ecclesiæ januis passus, tribuitur; adeò ut ad Ecclesias confugientem, vel intra triginta passus consistentem, violenter abstrahens excommunicetur, aliisque pœnis legitimis plectatur. *c. 35. definivit. c. 10. frater. c. 5. sicut. c. 36. constituimus c. 20. si quis contumax. 17. qu. 4.*

Rebus Ecclesiasticis immunitas tribuitur; ut ab onere tributorum, aliarumque exactionum, quæ à potestate seculari imponuntur, sint exemtæ; adeò ut qui iis ea imponunt, aut exigunt, excommunicentur, *c. 1. §. volentes. eod. in 6. & c. 4. & 7. hic, c. quanquam. 4. de censib. in 6.*

Si

Si tamen magna ſit in Republica neceſſitas, aut evidens Eccleſiæ utilitas, poſſunt, non coguntur, Clerici, conſultô Pontifice, laïcis ſubvenire. *c. adverſus.* 7. §. *verum. hic.*

De religioſis Domibus.

TIT. XXV.

RES ſanctas ſequuntur *religioſæ*; quæ piis uſibus ſunt deſtinatæ; ut, *religioſæ Domus*, *ſepulturæ.*

Religioſæ domus, (aliter & hoſpitales, *c.* 23. *in qualibet.* §. *ſancimus. c. ſancitum.* 23. *qu.* 8. vel Eleemoſynariæ, *Clem.* 2. *de præbend.* dictæ.) ſunt, quæcunque religionis, vel pietatis intuitu, ſunt exſtructæ.

Tales ſunt, *Xenodochia*, ubi peregrini pauperes recipiuntur; *Orphanotrophia*, ubi orphani, hoc eſt, parentibus orbati, nutriuntur; *Bethotrophia*, ubi pauperum, & expoſiti infantes aluntur; *Noſocomia*, in quibus ægroti pauperes à morbo curantur; *Gerontocomia*, ubi Senes & Valetudinarii ſuſtentantur. *d. c.* 23. *in qualibet.* §. *ſancimus* 23. *qu.* 8.

Hæ omnes ſub ejus Epiſcopi poteſtate ſunt, in cujus territorio ſitæ. *c.* 10. *omnes Baſilicæ.* 16. *qu.* 7. Niſi ſingulari privilegio, ſe exemtas, docere poſſint. *c. cum venerabilis.* 7. *hic.*

Quo tamen privilegio, nec capellæ ei ſubjectæ gaudent; nec, ſi certæ rei vel loci ratione, hoc privilegium conceſſum; aliæ res, aut loco alio, *c. cum capella.* 16. *de privileg.* eo potientur.

Poſſunt etiam Epiſcopi, hoc privilegio non obſtante, ſi harum domuum Rectores, res earum collabi ſinant, eas ſalubriter reformare; & ſi quæ oc-

occupata, alienata, deperdita sint. ea ut in pristinum statum redigantur, procurare; contradictores censurâ Ecclesiasticâ, & aliis remediis compescere. *clem.* 2. *in princ. hic.*

Si privilegium non habent; potest Episcopus in eis, hominibusque illis deputatis exercere, ea quæ sunt legis diœcesanæ; & ea quæ juris Episcopalis, vel jurisdictionis contentiosæ: *c.* 17. *monasteria.* 18. *qu.* 2. *& Hostiens. hic.* inprimis attendere debet, ut ea, quibus constitutæ sunt, observentur, *c. de Xenodochiis.* 3. *eod.* ad profanos usus non convertantur; *c. ad hæc.* 4. *eod.* nec clericis, licet consuetudine id fuerit aliàs observatum, in beneficium conferantur; *clem.* 2. *§. ut autem. eod.* de bonis & honestis Rectoribus iis provideatur; *d. clem.* 2. ita tamen, ut ab iis juramentum exigatur; & inventaria de bonis conficiantur, singulis annis de administratione rationes reddantur. *d. clem.* 2. *§.* 1. *vers. illi etiam.* Nisi sint hospitalia ordinum militarium, aut aliorum religiosorum; hos enim ut ordinum institutiones, & consuetudines observent, cogere debet. *d. clem.* 2. *§. præmissa.*

De monasteriis.

TIT. XXVI.

SPecies religiosæ Domus, est, *Monasterium*, seu claustrum.

Hoc ei Episcopo est subjectum, in cujus Diœcesi est situm; *c. cum. venerabilis.* 7. *& c. pen. de relig. domib.* nisi privilegio se ejus jurisdictione esse subtractum probet. *c.* 2. *eod.*

Quo casu monasterium quidem est exemtum, non capellæ ei subjectæ. *c. ex ore.* 17. *de privileg.*

Pos-

Possunt etiam Episcopi, quamvis Monasteria sint exemta, aut privilegiata, si Abbates & Præpositi sint negligentes, ad morum, secundùm eorum regulam, reformationem procedere. *can.* 1. *visis.* 16. *qu.* 2. *c. quanto.* 7. *de offic. Ordin.*

Monachi ex Monasterio exemto ad Prioratus Ordinariis subjectos translati, Ordinariis, quamdiu ibi manent, subjacent; *c.* 1. §. *in eos. de privileg. in* 6. Imò extra monasterium degentes, coram locorum Ordinariis, in caussis mercedum civilibus & miserabilium personarum, conveniri possunt. *Concil. Trident. cap.* 14. *sess.* 7.

De sepulturis.

TIT. XXVII.

SEpulturæ, sunt res religiosæ; siquidem sint in cœmiterio Ecclesiastico factæ.

Non enim hoc jure, ut civili, quisque locum religiosum potest facere: sed tantùm Episcopus, *cap. ad hæc.* 4. *de relig. domib. Innoc. ad c. abolendæ.* 13. *hic.* purum locum consecrando.

Sepeliri quisque debet in Ecclesia parochiali, vel ubi majorum suorum sepulcra constituta reperiuntur, aut quem locum, etiam minus religiosum, *c.* 2. §. *fin. hic. in* 6. ipse delegerit. *c.* 7. *placuit.* 13. *qu.* 2. *c.* 1. *& c. fraternitatem.* 3. *hic. c. is qui.* 8. *c. licet.* 4. *eod. in* 6. nullâ inter virum & mulierem factâ hic distinctione; *c. de uxore verò.* 7. *eod.*

Quæ tamen, sepulturâ non electâ, cum viro ultimo, si plures habuit, sepelienda; utpote cujus domicilium & honorem retinet. *c.* 3. §. *fin. eod. in* 6.

Eligere sepulturam quisque potest; Nisi sit filius familias impubes, *d. c. de uxore. §. fin.* quem pater, si id loci consuetudo patiatur, ubicunque voluerit; si id non patiatur, cum majoribus suis, vel in Ecclesia Parochiali, debet tumulare: *c. pen. eod. in 6.* Nisi sit religiosus, qui apud proprium Monasterium sepulturæ tradendus: Nisi cum moritur, adeò sit remotus, ut commodè ad illud exportari nequeat. *c. fin. eod. 6.*

Sepulturam si quis in locis religiosorum ordinum Minorum, aut Prædicatorum elegerit, eam illi concedere possunt, modò quartam partem funeralium omnium, & quarumcunque obventionum sibi relictarum, ac omnium de quibus portio Canonica alioquin esset detrahenda Parochæ Ecclesiæ solvant. *clem. dudum. 2. hic. c. detestandæ. Ext. hic. c inter cunctas. 1. Ext. de privileg.*

Nullis Clericis quem, ad vovendum, jurandum, vel fide interpositâ, vel aliàs promittendum ad sepulturam in eorum Ecclesiam eligendam, vel electam non mutandam, inducere permittitur; si fecerint, ejus Ecclesiæ sepultura accipienda, cui sepeliendi jus competebat: Clerici cadaver sepultum petentibus, & omnia ejus occasione accepta intra decendium debent restituere. *c. 1. hic. in 6.*

Debitè electâ sepulturâ, ea ubi defunctus elegit fieri debet, præstitâ tamen Ecclesiæ à qua divina officia audire, & Ecclesiastica Sacramenta recipere consuevit, canonicâ suâ portione. *c. 2. ubi Gl. eod. in 6.*

Ea de jure est ejus, quod pro anima sua, Ecclesiæ in qua sepeliri voluit, reliquit, quarta, ex consuetudine modò tertia, modò dimidia. *c. 1. ubi Gl. & c certificari. 9. eod.*

Ea, si quis duo habens domicilia, & æqualiter in

in utroque se collocans, tertio in loco sepulturam delegerit, inter amborum domiciliorum Ecclesias dividetur. *c. 2. vers. cum ab eo. eod. in 6.*

Sepulturâ non electâ, quisque in cœmiterio parochialis suæ Ecclesiæ, vel ubi decimas solvit, vel ubi sepulcra majorum, *c. 1. hic. c. 2. §. 1. eod. in 6.* non in aliis, debet sepeliri. *c. ex parte. 5. c. cum liberum. 6. c. in nostra. 10. hic. c. 6. ubicunque. §. si autem. §. quia ergò. §. fin. 13. qu. 2.*

Si quis domicilium transfert, in loco ad quem transfert, est sepeliendus. *d. c. ubicunque. §. fin.* Nisi ad tempus transtulerit. *c. is qui habet. 3. hic. in 6.*

Sepultura non in Ecclesia, sed in atrio vel porticu, vel extra Ecclesiam in cœmiteriis, fieri debet. *c. 15. præcipiendum. in fin. c. 16. quibus. c. 18. nullus. 13. qu. 2.* Nisi Episcopus, Abbas, Presbyter, vel Laïci fideles, sepeliantur. *d. c. nullus.*

Fieri debet sepultura ecclesiasticè, more & solemnitatibus consuetis; puta cum lumine, psalmis, & sacris orationibus, *c. 28. qui divina. 13. qu. 2.* & oblatione, ubi fit defuncti commemoratio, *c. 12. placuit ut. 23. qu. 5.* isque in loco consecrato, terra operitur, accedente aquâ benedictâ, & plerumque thurificatione, convocatione cleri, *c. 1. §. cæterum. vers. porro. de privil. Ext. commun.* & populi.

Sic tamen non omnes sepeliri debent; nam quibus non communicamus vivis, nec defunctis communicare debemus. *c. sacris. 12. in princ. hic.*

Non ergò Ecclesiastica sepultura sepeliuntur excommunicati. *c. quicunque. 2. in princ. de hæret. in 6. c. Episcoporum. 18. verb. aut excommunicatos. de privileg. in 6.* interdicti, *d. c. Episcoporum, verb. vel interdictos. & c. quod in te. 11. §. 1.*

de pœnitent. uſurarii manifeſti, *c. 2. in princ. uſque ad §. nullus. de uſur. in 6.* Judæi, Pagani, Hæretici; *c. Eccleſia. 8. de conſecrat. diſt. 1.* qui decimas Eccleſiæ debitas poſſidens non reſtituit, *c. prohibemus. 19. de decim.* qui nova vectigalia ſine Principis conſenſu impoſuit; *c. innovamus. 10. de cenſib.* ſacramentum pœnitentiæ quotannis, ſacramentum Euchariſtiæ cum poſſet, in quolibet feſto Paſchatis, reſurrectionis, non ſuſcepit, *c. omnis utriuſque. 12. de pœnit. & remiſſio.* fures, latrones, *c. 2. de furt.* raptores, *c. 2. de raptorib.* qui in torneamentis, pugnandi animo accedens. *c. 2. de torneam.* deceſſit; *c. 1. in. fin. cod.* ſe ipſum interimens, *c. 12. placuit. 23. qu. 5.* propter ſua ſcelera & delicta, morte affectus; *d. c. ſacris. 12. hic.* exenteratus, ſeu cujus oſſa à carne elixatione ſunt ſeparata, aliò transferenda; *c. 1. hic. Ext. com.* qui Presbyterum contra Eccleſiæ prohibitionem tutorem reliquit; *can. neque apud. 14. diſt. 88.* in Deum & Sanctos blaſphemus, *c. 2. de maledicis.*

Qui tamen puram egerunt confeſſionem, ac dignam pœnitentiam, eis nec communio, nec eccleſiaſtica ſepultura denegatur. *c. quæſitum. 30. cauſ. 13. qu. 2. c. fin. hic.*

Si non pœnituerint, & eorum cadavera vel vi, vel caſu fuerint eccleſiaſticè ſepulta, ea, ſi ab aliorum corporibus diſcerni poſſunt, aliàs non, exhumari debent, & procul ab Eccleſiaſtica ſepultura jactari; *d. c. ſacris. 12.* cœmiterium ita pollutum, priuſquam alii Chriſtiani ibi condantur, reconciliari. *c. conſuluiſti. 7. de conſecr. Eccl. vel Altar.*

Qui ea Eccleſiaſticæ ſepulturæ dederunt, ipſo facto excommunicantur, & manent tales, donec ad arbitrium Epiſcopi Diœceſani, ei cui injuria

fuit

fuit irrogata, satisfecerint; nullo eos privilegio adjuvante. *clem. 1. & 2. hic.*

De prebendis & dignitatibus.

Tit. XXVIII.

Absolutis rebus Spiritualibus corporalibus, transeamus nunc ad res *Spirituales incorporales.*

Eæ sunt, quæ in jure consistunt; ut *præbenda, jus patronatus, census, exactio, procuratio, canonica portio.* De quibus ordine tractabimus.

Præbenda, est jus percipiendi reditus Ecclesiasticos, ratione divini officii, cui quis insistit.

Alia est *canonicatui annexa*, alia *sine ea* confertur. *Gl. in c. cum M. Ferrariensis. 9. in verbo receperunt. de constit.*

Præbendam, beneficium & titulum nihil re ipsa interest; usu tamen loquendi in alia Ecclesia vocatur præbenda, in alia beneficium, seu titulus. *secund. Pac. Isag. Decret. hoc tit.*

Introductus præbendæ usus, ut qui in Ecclesia debitum servitium præstat, ab eadem Ecclesia, pro dignitate & officio sufficienter sustentetur. Qui enim altari servit, de altari vivere debet. *c. ex his. 22. caus. 12. qu. 1. c. 67. Ecclesiasticis. 12. qu. 2.*

Hinc Episcopus, qui aliquem sacros ad ordines promovit, nullâ ei præbendâ assignatâ, eum ipse, vel ejus successor, *c. cum secundum. 16. hic.* ex propriis facultatibus, nisi is sit locuples, alere debet, donec certum ei titulum contulerit. *c. 2. & 4. & c. tuis. quæstionibus. 23. hic.*

Quod onus etiam incumbit ei, qui ex potestate sibi generaliter tradita Clericos ad sacros Ordines

nes sine titulo evexit; qui certas personas ad ordines evehi mandavit; vel eis jus, ut ab aliis possint promoveri, fecit. *c. si Episcopus.* 37. *eod. in 6.*

Eâdem ratione, qui ad Canonicatum est receptus, quamprimùm se facultas obtulerit, & præbendâ gaudere; *c. relatum. 9. in fin. ubi. Gl. hic.* interim distributiones quotidianas percipere debet. *d. c. relatum. 9. & c. dilectus filius. 19. ubi Gl. eod.*

Is cui præbenda data, aliquando in dignitate esse dicitur.

Est *dignitas*, prærogativa personæ Ecclesiasticæ, quâ præditi Prælati appellantur, & habent jurisdictionem Ecclesiasticam; ut *Archiepiscopatus, Episcopatus, Archidiaconatus, Archipresbyteratus, Abbatia, Prioratus. c. de multa. 28. hic. c. 3. de offic. ordin. c. 2. & ibi Gl. c. ult. de judic. c. reprehensibilis. 26. de appellation.*

Dignitas & personatus pro eodem accipiuntur; *c. cum accessissent.* 8. *de constit.* sed fortasse pro loquendi consuetudine, alibi vocatur dignitas, alibi personatus. *Panorm. c. 28. de multa. num. 21. hic.*

Præbenda omnis tribus modis erigitur; *fundatione, restitutione, immutatione.*

Fundatione; cum de novo fundatur. *Clem. fin. de rescr. c. dilecto. 25. de præbend. c. 1. de verb. signific. in 6. c. ad audientiam. 1. & 2. de Eccl. ædif.*

Restitutione; cum beneficium exstinctum, vel suppressum, in pristinum statum restituitur: *ut in c. ex parte. 12. de constit. c. cum M. 9. eod.* vel unita beneficia dissolvuntur: *ut in c. 1. Ne sede vacant.*

Immutatione; cum forma beneficii & qualitas mutatur: ut si Abbatia fiat Episcopatus; Episcopatus Archiepiscopatus; *ut in c. Salvator, Ext. hic.*

regu-

regulare fiat feculare: vel contra. *ut in c. inter quatuor. 5. de relig. dom. c. ad audientiam. in. 2. de Eccl. ædif. can. 4. quæ femel. 19. qu. 3. can. 20. pervenit. 18. qu. 2.*

Erigere beneficia poſſunt *Summus Pontifex*, *Epiſcopus*, *Capitulum*, *Privatus*.

Summus Pontifex ſolus erigit beneficia majora; ut Epiſcopatus, Archiepiſcopatus, & ſimilia. *c. ſicut unire. 8. de exceſſ. Prælat. c. quod tranſlationem. 4. de offic. Legat.* in Eccleſiis collegiatis novas & inuſitatas dignitates ponit; *not. ad. c. cum olim. 6. de conſuet. Felin. ad d. c. cum acceſſiſſent.* ex regularibus ſecularia facit; *can. quæ ſemel. 19. qu. 3.* Canonicatum ſupernumerarium ad effectum, dignitatem, vel officium, vel adminiſtrationem in Eccleſia obtinendi, creat; *§. fin. de reſervat. in concord. fac. c. dilectæ. 25. de præbend.* in locis exemtis alia beneficia dat. *c. authoritate. 4. de privileg. in. 6.*

Epiſcopus in ſua diœceſi; (in aliena enim habetur pro privato. *c. 1. ſi quis Epiſcoporum. 16. qu. 5.*) omnia minora beneficia Capituli ſui conſilio adhibito, creat; *c. nemo. 9. de conſecr. diſt. 1.* ex ſeculari, regularem facit; *can. 78. ſi Epiſcopus. 12. qu. 2. c. inter. 5. de releg. dom.* non contra; *d. can. quæ ſemel. &c. inter quatuor. 5. de relig. dom.* niſi authoritate Papæ: *ut in c. cum venerabilis. 21. de cenſib. & c. relatum. 7. ne cler. vel monach. &c.* aut niſi aliter quàm per ſubrogationem Clericorum ſecularium regularis reformari non poſſit; *d. c. inter quatuor. 5.* at dignitates uſitatas, in aliis, & in ſua Eccleſia, creat. *d. c. cum olim. 6. de conſuet.*

Capitulum tantum præbendam in ſpecie dictam creat, & ſuppreſſam dignitatem reſtaurat.

 d. c.

d. c. cum accessissent. 8. de constit. c. dilectus. 19. hic.

Privatus beneficium erigit, non per se, sed licentia & Episcopi authoritate accidente: *c. nemo. 9. de consecr. dist.* 1. eâ non accedente privata oratoria construit & dotat. *can. unicuique. 33. eod. dist. 1. c. patentibus. 8. de privil. c. fin. de censib.*

In erectione beneficiorum debent observari *locus, causa, personæ, dos, Ecclesia.*

Locus, ut is sit beneficii qualitati conveniens & congruus; *can. 28. Ecclesias. 16. qu. 7. can. Ecclesias per congrua. 13. de consecrat. dist. 1. cap. Salvator. 5. de præbend. Ext.*

Causa; ut sit legitima; videlicet gentem de novo esse ad fidem conversam; *can. 2. nulli Archiepiscopi. dist. 99.* Ecclesiam erectam difficulter, aut nullo modo hiemali tempore adiri posse; *vid. c. 3. de Eccl. ædif.* novam ex devotione fidei & pietatis, non ob quæstum, *can. si quis basilicam. 10. de consecrat. dist. 1.* aut per superstitionem, *c. placuit. 26. de consecrat. dist. 1.* ædificari.

Personæ; ut eorum quorum interest fieri aut non fieri beneficium novum, consensus adhibeatur. *c. ad. audientiam. 3. de Eccles. ædif. Clem. 2. de reb. Eccl. non alien. can. 51. multis. 16. qu. 1.*

Dos; nempe ut sufficiens constituatur; *can. cum sicut. 8. de consecr. Eccles. c. 26. piæ mentis. 16. qu. fin.* ex qua puta possint beneficiati, sine magna penuria vivere, jura Episcopalia solvere, hospitalitatem transeuntibus impertiri; *can. 2. de suppl. neglig. Præl. c. de monachis. 12. de præbend. can. 7. cavendum. can. 9. relatum. 10. qu. 3.*

Ecclesia; ut ea publicè designetur, facta ab Episcopo consecretur. *juxt. form in can. nemo. 9. de consecr. dist. 1. vide quæ sup. tit. de Eccles. ædif. & seq. diximus.*

Ere-

Erecta beneficia curæ & solicitudini ejus Episcopi relinquuntur, in cujus Diœcesi sunt. *can.* 10. *omnes basilicæ*, 16. *qu.* 7. *can. obitum.* 16. *dist.* 61. nisi ab ea privilegio aliquo sint exemta; *c. cum & plantare.* 3. *de privil. c.* 2. *de supplen. negl. Prælat.* quæ Pontificis summi dispositioni subsunt. *can. præposuit.* 4. *de concess. præbend.*

De Collationibus.

TIT. XXIX.

Diximus superiori titulo, quomodo beneficia erigantur: videamus nunc, quomodo erecta quis adipiscatur.

Quod fit vel *Collatione*, cùm præbendæ sunt liberæ; vel *Institutione*, cùm non sunt liberæ, sed in aliquorum tutela aut patrocinio.

Collatio est libera quædam præbendæ concessio.

Fit vel *ordinariè*, vel *extraordinariè*.

Ordinariè; cùm eam faciunt Episcopi, Capitulum, aliique Prælati, sive Seculares, sive Regulares, ex lege, vel consuetudine, facultatem præbendas concedendi habentes. *c. postulastis.* 15. *accedens.* 14. *c. cum nostris.* 6. *concess. præbend.*

Consuetudo ante omnia attendenda: Nam si ex ea *Capitulum solum* conferre soleat, soli hoc jus ei permittetur; nisi per sex menses id differat: tum enim Episcopus, consilio virorum religiosorum adhibito; aut si & is negligens, Metropolitanus negligentiam supplebit: *c. ex parte.* 10. *ubi Abb. eod.* Si *Prælatus cum Capitulo*, utriusque factum & consensus exigitur. *c.* 1. *in princ. Ne sede vacant. in* 6. Nisi in altero sit impedimentum mortis, suspensionis, excommunicationis majoris, *d. c.* 1. *in princ. c. un. Ext. eod.* Si *Episcopus solus*,

solus, *sed cum consilio Capituli*; hoc se non potest intromittere, nisi Episcopus justo impedimento non impeditus, per sex menses, à die notitiæ, non vacationis tempore, numerandos, collationem differat. *c.* 2. *in fin. eod.*

Extraordinariè fit *collatio*, vel ex *mandato Legati*, vel *rescripto Pontificis*.

Circa *Legatos* (qui triplices sunt; *missi*, *nati*, vel *de latere. supra. de offic. Legati.*) est differentia: *Legati* enim *missi* vel *nati*, vigore suæ legationis non conferunt, nisi ipsis specialiter concedatur: *Legatis* verò *de latere*, sine speciali concessione, etiam Ecclesiastico Patrono invito, conferendi facultas competit. *c. dilectus.* 6. *de off. leg. c.* 1 *eod. in* 6.

Nisi officium ejus sit finitum; tunc & simul ejus reservatio finitur; si quidem durante officio ad Collationem non sit progressum: *c.* 3. *vers. dummodò ad collationem. de off. leg. in* 6. Nisi unà ejusdem Legati reservatione pendente, in eadem Ecclesia faciat aliam: *d. c.* 3. §. *cæterum.* Nisi Ecclesiam cathedralem, regularem vel collegiatam, ejusve dignitatem electivam conferat. *c. deliberatione.* 4. *in princ. usque ad* §. *prohibemus. eod. in* 6.

Pontifex collationem facit, cum vel *motu proprio*, vel *ad alterius petitionem*, aliquem de beneficio aut præbenda, provideri, rescripto mandat.

Motu proprio id censetur facere; si id expressum. *c. si motu. in fin.* 23. *de præbend. in* 6.

Hoc si factum; valida erit provisio, licet impetrans, beneficium, quod obtinet, tacuerit; Si plura beneficia in eadem Ecclesia simul vacant, & aliud alio sit majoris valoris, hoc censetur collatum; si omnia sint æqualia, intra decem à tem-

pore

pore scientiæ eas vacare dies potest eligere is cui confertur. *c. si pluribus.* 24. *de præbend. in* 6.

Ad *petitionem alterius* si gratia facta: Nulla erit provisio, ut surreptitia, si scienter beneficium quantumcunque modicum taceatur: Si plures in eadem Ecclesia vacant præbendæ; fit relatio ad eam quæ minoris censebitur valoris: Si sunt æquales, ad eam, quam is ad quem Collatio ipsarum spectat, intra decem dies à tempore scientiæ gratiam concessam, elegerit. *d. c. si pluribus.* 24.

Sunt & inter *Pontificem*, *Legatum*, & *Ordinarium*, circa collationis potestatem, gradus quidam. Potest enim *Episcopus*, & alius Prælatus, præbendas, in suo territorio vacantes, conferre, non vacaturas; *c. 2. de concess. præbend. Legatus*, non intra legationis suæ terminos vacantes, sed vacaturas reservare; non alicui in eis jus tribuere; *Pontifex* non modò ubicunque vacantes donare; vacaturas reservare, sed in vacaturas jus tribuere. *c. 2. de præbend. in 6. c. significasti. 4. de elect. c. proposuit. 4. de concess. præbend.* Debet *Ordinarius*, & *Legatus* collationem facere purè; *c. 2. de elect. in 6. c. 20. per laïcos. 16. qu. 7.* Potest *Pontifex* purè, adjecta die, & sub conditione. *c. pastoralis. 7. qu. 1.*

Purè; ut cum mandat simpliciter, ut alicui de præbenda provideatur.

Die adjecta; ut cùm præbenda confertur, quam quis intra mensem, aut alio tempore, à vacationis notitia, acceptandam duxerit. *Clem. un. §. secus. de concess. præb.*

Vacationis notitiam habere intelligitur, si vacatio in loco, vel Ecclesia hujusmodi beneficii, fuit nota. *d. Clem. un. §. secus.*

Sub conditione; cum collationi conditio adjicitur:

tur: ut, cum alicui de beneficio provideri committitur; si exsecutor eum vitæ laudabilis esse invenerit; si consensus Capituli accesserit; *d. clem. un. in princ.*

Conferri præbendæ possunt præsentibus, absentibus per alium *c. accedens.* 24. *de præbend.* nobilibus, ignobilibus, *c. venerabilis.* 37. *eod.* in sacris constitutis, & non constitutis, *c. ult. de Instit. in 6. c. si pro clericis.* 8. *de præbend. in.* 6. sed non nisi iis qui sunt *idonei*; id est, qui servitium, ob quod conferuntur eæ, præstare possunt.

Tales non censentur; Laïci, *c. quamvis.* 17. *de decim.* Clerici seculares ad monasteriorum præbendas; *c. ult.* §. *præcipimus. de statu monach. c. inter quatuor.* 5. *de religios. dom.* Pueri; *c. super.* 35. *de præbend.* Hæretici, eorum fautores, receptatores, *c. quicunque.* 2. §. *hæretici. de hæret. in 6.* liberi usque ad generationem secundam. *d. c. quicunque.* § *hæretici. vers. ipsorum filii. c. statutum.* 15. *eod. in 6.* Beneficium habentes. *c. super.* 35. *vers. & beneficiati. de præbend. c. quia nonnulli.* 3. *de cleric. non resid.*

Præbendæ tantùm eæ conferri & promitti possunt, quæ vacant; non aliæ. *c.* 1. *c. nulla.* 2. *in princ. c. relatum.* 3. *c. ex tenore.* 13. *c. ult. de concess. præbend. c.* 40. *eum qui.* 7. *qu.* 1. Nisi non vacantis Ecclesiæ proprietas alienetur; *c. consultationibus.* 4. *de donation.* Nisi generaliter de præbenda vacatura, non hac, vel illa, alicui promittatur; *c. accedens.* 14. *de concess. præbend. c. ne captandæ.* 3. *eod. in* 6. Nisi antea alii non fuerit rectè assignata; *c. proposuit.* 4. *de concess. præb. c. ult. de jure patron. c. ex ore.* 3. §. *quia vero. de iis quæ fiunt à major. part.* Nisi prior cui præbenda concessa, aliam nactus fuerit; *c. cum in cunctis.* 7. §.

cum

cum verò. de elect. c. cum nostris. 6. c. litteras. 9. de concess. præb. Vel se de ea acceptanda nondum declaraverit; *c. si tibi.* 17. *de præbend. in* 6. modò consensui tempus sit præstitutum; *d. c. si tibi. vers. ipse tamen Episcopus.* sciverit; aut, quia publicè notum, debuerit scire; tempus, intra quod consentire debuit, lapsum esse. *clem. un. §. fin. de concess. præb.*

Vacare præbenda censetur, si nulli collata, licet de ea ei conferenda purè, non sub conditione, *d. clem. un.* sit mandatum. *c.* 1. *eod. in* 6. Nisi mandatum sit præsentatum, *c. si capitulo.* 5. *eod. in* 6. & exsecutor ad providendum datus: *c. si soli.* 6. *eod. in* 6. inhibitio specialis, ratione mandati ab exsecutore sit facta. *d. c. si soli.* 6. *vers. aut exsecutor. item. c. exsecutor*: 4. *§. fin. eod. in.* 6.

Mandatum de beneficio conferendo strictam recipit interpretationem. *c. cum in illis.* 16. *de præbend. in* 6. Nisi motu proprio sit factum. *vide supra.*

Hinc de beneficio conferendo mandatum, continet simplex, non quod dignitatem annexam habet; *c. ult. de præbend.* non curatum; *d. c. cum in illis.* 16. *in pr. usque. ad §. illis verò. eod. in.* 6. non hospitalia & similia horumque Ecclesias; *Clem. per litteras.* 2. *eod.* non Ecclesiam Cathedralem, licet verbum Ecclesiæ in eo expressum; *c. quamvis.* 4. *§. quanquam. in fin. eod. in* 6. non beneficium ex consuetudine Episcopo debitum; *c. cum in Ecclesia.* 25. *eod. in* 6.

Mandatum de dignitate conferenda non continet eam, quæ per electionem datur; *d. c. cum in illis.* 16. *§. illis verò. Clem.* 1. *§. ad hoc. eod.*

Mandatum de certi modi vel generis beneficio conferendo, ad alterius modi vel generis beneficium

cium non extenditur; *d. c. cum in illis. 16. §. cum autem.*

Mandatum de conferendo beneficio ad Mandatarii collationem pertinente, non continet beneficium per ipsius negligentiam ad alium devolutum; *Clem. si de beneficio. 5. eod.*

Mandatum de beneficio certæ summæ conferendo non pertinet ad pensionem; *d. c. quamvis. 4. in princ.*

Mandatum de beneficio vacaturo conferendo, non continet beneficium noviter institutum; *Clem. ult. de rescript.* comprehendit regulariter primum vacans; *c. mandato. 10. de præbend. in 6.* si simul plura vacare cœperint, ordo scripturæ spectandus, *d. c. mandato. vers. si verò plura.*

Quod si is, cui de beneficio vacaturo provideri mandatur; illud, cum vacat, negligat petere, non poterit postea aliud petere, nisi in Canonicum fuerit receptus. *c. si clericus. 11. eod. in 6.*

Beneficia omnia Ecclesiastica sine deminutione conferri debent. *c. un. ut Eccl. benef. sine demin. confer.*

Proinde non possunt dividi, *c. majoribus. 8. de præbend.* nisi adeò sint ampla ut pluribus sufficere possint. *c. vacante. 26. eod.*

Tantum enim conferri debet, quantum oneri ac dignitati Ecclesiasticæ sustinendæ sufficit. *c. exstirpendæ. 30. in princ. de præbend. c. 1. eod. in. 6.*

Hinc Collator fructus beneficii retinere non potest; nisi ante collationem unà cum capitulo statuerit, ut fructus ob justam & necessariam causam ad tempus retineantur. *c. un. vers. unde credimus. ut Eccles. benef. sine demin. conf.*

Conferri beneficia debent intra sex menses ab eo tempore, quo vacare cœperunt. *c. nulla. 2. §.*

cum

cum verò. de conceſſ. præb. c. de multa. 28. §. is quoque. de præbend.

Beneficia tamen quæ in curia Romana vacant, ſolus *Pontifex* intra menſem à Die vacationis conferre debet: ſi non facit; *Ordinarius*, vel ipſe, vel ex Canonico mandato ejus *Vicarius. c. ſtatutum. 3. eod in 6.*

In Curia Romana vacare intelliguntur ea beneficia, quæ *Sedi Apoſtolicæ* reſervata; ut ſunt eorum, qui ratione officii, vel ex cauſa legitima in Curia Romana morantur ibi vel in locis vicinis, aut ab ea, negotia Sedis Apoſtolicæ curaturi, emiſſi, moriuntur; qui ad Curiam Romanam accedentes, vel ab ea recedentes, in loco ubi Curia reſidet, aut in locis à Curia itinere duorum dierum non remotioribus, decedunt; *c. præſenti. 34. eod. in 6.* eorum qui ad Patriarchalem, Epiſcopalem Eccleſiam, Monaſterii regimen aſſumti; aliud beneficium aſſecuti. *Extr. ad regimen. & Extr. ad Romam. de præbend. & Extr. ex debito. de elect. in 1. reg. & ſeq. Cancell.* Cathedrales Eccleſiæ; & multa alia, quæ hic enarrare nimis eſſet longum. *vid. 1. reg. Cancell. uſque ad. 8. & ibi Gomes.*

Collatione factâ, aut Mandato Pontificis de præbenda conferenda, competit actio beneficialis, quâ impetrans eam petere & perſequi poteſt; *c. inter cætera. 17. de præbend.*

Si duo eodem die præbendam impetrarunt, unus ab Ordinario, alter à Legato, aut Pontifice, nec appareat, uter impetraverit, poſſidens præfertur: ſi nullus poſſidet, actio competit ei, qui à Legato, aut Pontifice impetravit. *c. ſi à Sede. 31. eod. in. 6.*

Diverſo tempore, ſi duo de præbenda vacante, vel vacatura mandatum impetrarunt, prior impe-

petrans posteriori præfertur. *c. eum.* 7. *c. quia sæpe.* 15. *eod. in.* 6. Nisi contraria mandantis voluntas probetur; *d. c. quia sæpe. c. authoritate.* 7. *de concess. præb. in 6.* Nisi vacante dignitate, cui præbenda annexa, prior præbendam tantùm, posterior dignitatem cum præbenda impetraverit; *d. c. quia sæpe.* 15. Nisi prius mandatum fuerit generale, posterius de certa persona speciale; *c. dudum.* 14. *de præbend. in 6.* Nisi cum diversis conditionibus impetrassent, posterioris conditio prior exstiterit. *c. susceptum.* 6. §. *fin de rescript. in 6.*

Proceditur in causis quorumcunque beneficiorum simpliciter, & de plano, sine strepitu, & figura judicii, *Clem. dispendiosam.* 2. *de judic.*

Quibus modis beneficia vacent.

TIT. XXX.

DIximus superiori titulo, conferri tantùm posse beneficium vacans: videndum nunc, quæ beneficia vacare dicantur.

Vacare dicuntur ea, quæ à nullo possidentur; vel possidentur quidem, sed non jure.

Hoc trifariam potest contingere: Vel *de jure & de facto.* vel *de jure tantùm*, non de facto; vel *de facto*, non de jure.

De jure & de facto; Beneficiati morte, *c. 2. vers. ne desiderare. de concess. præbend. c.* 3. *&* 4. *de postul. prælat.* aut renunciatione, *c. in præsentia.* 6. *de renunc.* sive simplici, sive permutationis causâ facta, *c. susceptum.* 6. *de rescript. in 6. c. un. de rer. permut. in 6.* aut degradatione, *c. novimus.* 27. *de verb. signif. c. 2. de pœn. in 6. c. gravem.* 15. *de excess. præl.* aut translatione. *c. 2. in fin. & c.* 4.

in

in fin. de postul. prælat. absque Pontificis auctoritate facta. *c. quanto. 3. de translat. Episcop.* & tunc liberè conferri potest. *c. 2. vers. cum verò. cum. sim. de conc. præb.*

De jure tantùm, non de facto. Electione ad Episcopatum, & confirmatione ejus, qui beneficium habebat; *c. cum in cunctis. 7. de election. c. cum nostris. 6. & c. litteras. 9. de concess. præbend.* Acquisitione beneficii curam vel dignitatem annexam habentis. *c. de multa. 28. ubi Abb. 3. no. de præb. Extr. exsecrabilis. eod.* Negligentiâ intra annum sacerdotales ordines accipiendi, ab eo, cui parochialis Ecclesia collata; *c. commissa. 35. & c. licet canon. 14. de elect. in 6.* & tum rectè vacans beneficium in personam idoneam conferetur, *c. cum nostris. 6. & c. litteras. 9. de concess. præb. & dd. cc.* Intitulati delicto; ut Simoniæ manifestæ, *c. insinuatum. 13. de simon.* hæresis, *c. ad abolendam. 9. de hæretic.* assassinatus, *c. 1. de homicid. in 6.* intrusionis beneficii, *c. eum, qui. 18. de præbend. in 6.* &c.

De facto, non jure: Spoliatione; sed tum beneficium spoliato debet restitui, non in alium conferri. *c. 2. & c. 4. cum simul. de his quæ vi met. caus. fiunt.*

Ita quidem generaliter; Jure tamen singulari aliquando recepta beneficiorum antequam vacent, concessio: Sic Summus Pontifex, ut olim litteras exspectativas. *c. eam te. 7. c. constitutus. 19. c. litteris. 39. cum simil. de rescript.* ita nunc (ut tit. præced. diximus) rectè mandata, de providendo ad beneficia vacatura, dat; *c. mandatum. 38. cum 2. seqq. eod.*

Quæ tamen, ut odiosa, strictè explicantur. *c. fin. c. cum in illis. 16. c. cum de beneficio. 5. c. cui de non. 27. de præbend. in. 6. Clem. 1. eod.*

De

De prohibita beneficiorum pluralitate.

TIT. XXXI.

QUòd supra diximus acquisitione beneficii secundi, prius esse vacans, patitur distinctionem. Aut enim beneficia sunt, supremam dignitatem annexam habentia; *ut Archiepiscopatus, Episcopatus, &c.* Aut dignitatem inferiorem: *ut personatus, & beneficia curam animarum habentia*: Aut sunt simplicia; *ut omnia alia.*

Si sunt supremam, aut *inferiorem dignitatem annexam habentia*; assumendo secundum, sine authoritate Papæ, utrumque; cum eâ, primum ipso facto vacat: *c. quanto. 3. de translat. Episc. c. conquerente. 6. de cleric. non resident.* proindè alii conferri possunt. *c. quia in tantum. 5. de præbend. & c. ordinarii. 3. de offic. ordin. in 6.*

Si ea possidens pertinaciter retinere contenderit, ad aliud quodcunque beneficium Ecclesiasticum admitti, ut indignus, non potest. *Extr. Execrabilis. c. cum singula. 32. in princ. de præbend. in 6.*

Nisi posterioris Beneficii fructus percipere non possit, puta quia alicui ad certum tempus concessum; tum enim primum quod habebat vacare non censebitur. *c. si tibi concesso. 26. ubi Gl. eod. in 6.*

Simplicia si sunt *beneficia*; rursus distinguendum: Aut sunt *compatibilia*; qualia sunt (ut vocant) sine titulo, aliàs velut Commendata; ob quorum scilicet possessionem quis numero Clericorum illius Ecclesiæ, in qua est beneficiatus, non adscribitur. *c. 3. & c. fin. 21. qu. 1.* Aut *non sunt compatibilia*, sed Intitulata; ut sunt Ecclesiæ rurales

les ſine cura, vel præbendæ alicujus Eccleſiæ collegiatæ, vel cathedralis.

Illa quis, plura ſimul habere poteſt, niſi privilegio, ſtatuto, conſuetudine, prohibeatur; non *Hæc Panorm. in c. cum jam dudum. 18. de præbend. & Gl. in c. dudum. 54. de electiòn.*

Sed hæc quidem ita obtinent de jure Communi; ſupra quo poteſt diſpenſare Pontifex ſolus, ſi ſint beneficia Dignitatem annexam habentia; & Epiſcopus, ſi utrumque, vel alterum eorum ſit ſimplex; modò juſta cauſa ſubſit.

Ea eſt perſonæ dignitas, integritas, ſcientia, plurimorum rerum uſus, nobilitas, utilitate & Eccleſiæ neceſſitate hoc exigente. *Abb. in c. exſtirpandæ. 30. §. quia verò. num. 43. verſ. ex his. de præbend.*

Ut unus plura beneficia habere non poteſt, ita nec plures unum. *c. majoribus. 8. c. tuæ fraternitatis. 20. c. dilecto. 25. de præbend.*

Poteſt tamen beneficium, ſi ita ſit opulentum, ut duobus victum præbere commodè poſſit, in duas ſcindi partes. *c. vacante. 26. eod.*

De inſtitutionibus.

TIT. XXXII.

HActenus de beneficiorum *Collatione*; reſtat, ut de *Inſtitutione*, non multumà collatione diſcrepante, loquamur.

Eſt ea, beneficii juri patronatus ſubjecti, ad præſentationem patroni, facta tranſlatio.

Inſtituere poſſunt Epiſcopus, Sede vacante Capitulum. *c. 1. de conceſſ. præb. in 6.* Abbates Delegati, & omnes jus illud ex conſuetudine habentes. *Hoſtienſ. §. quis poſſit. hic.*

Institui possunt personæ idoneæ, nobiles, ignobiles; nullâ contrariâ obstante consuetudine. *c. venerabilis.* 37. *de præbend.*

Fieri debet Institutio ad præsentationem Patroni, sive veri, sive putativi, *c.* 32. *decernimus.* & *c.* 31. *filius.* 16. *qu.* 7. sive unius, sive plurium, *c.* 1. 2. 3. *de jure patron.* ita tamen, ut is præferatur, si Patroni dissentiant, qui majoribus meritis, & plurium consensu adjuvatur. *Abb. in c. quoniam.* 3. *eod.*

Præsentare possunt unum, vel plures; si unum, qui sit idoneus, eum debet jus instituendi habens admittere, approbare, instituere; *c. illud.* 8. *eod. c.* 32. *decernimus.* 16. *qu.* 7. si plures, de omnibus magis idoneum eligere. *c. quia propter.* 42 *de elect.*

Factâ institutione institutus nanciscitur jus percipiendi fructus beneficii juri patronatus obnoxii, & potestatem administrandi officium & munus ratione illius beneficii injunctum.

Ordinarii institutio, spretâ patroni præsentatione, facta, non subsistit; ut nec à Patrono propriâ autoritate facta Institutio, valet. *c.* 1. 16. *qu.* 7.

De jure patronatus.

TIT. XXXIII.

IUs *patronatus* est, quod quis *Clericus*, sive *Laïcus* habet in Ecclesia, quam ædificavit, vel dotavit, vel fundavit. *c. nobis fuit.* 25. *hic. c.* 26. *piæ mentis.* 16. & *ibi Gl. c.* 31. *filiis.* 16. *q.* 7.

Patronus habet jus præsentandi instituendum ad beneficium vacans. *Gl. in d. can.* 26. *piæ mentis. c.* 30. *quicunque.* §. *fin. c.* 32. *decernimus. c.* 33. *monasterium. vers. liceatque.* 16. *qu.* 7.

Dico *vacans beneficium*; quia super vacaturo

bene

beneficio, nec præsentatio, nec institutio valet. *c. 2. & c. constitutus. 11. de concess. præb.*

Fieri debet *præsentatio* à *Laïco* patrono intra menses quatuor, ab *Ecclesiastico* intra menses sex; Licet jus patronatus à Laïco acquisiverit. *c. un. §. verum. hic. in 6.*

Hic, cum semel aliquem præsentaverit, variare non potest. *Ille* potest. *c. pastoralis. 29. hic. & d. c. un. in Gl.*

Potest etiam Legatus de latere, in præjudicium patroni Ecclesiastici, juri patronatus derogare; non in præjudicium patroni Laïci. *c. cum dilectus. 28. eod.*

Patronus seipsum, vel liberos suos, præsentare non potest; *c. consuluit. 15. c. per nostras. 26. hic.* potest præsentare, ut diximus, unum, vel plures; ut ex iis Episcopus unum eligat. *Clem. plures. 2. §. fin. hic.*

Si plures, ut possunt esse, *c. 1. 2. 3. hic.* sunt ejusdem Ecclesiæ Patroni, possunt convenire ut singuli alternis vicibus præsentent. *d. clem. plures. 2. §. & ut facilius.*

Si hoc fecerint, & in præsentando discordent, præfertur sententia majoris partis. *c. quoniam. 3. hic.* Nisi ea sine scandalo præferri non possit: Tunc enim Episcopus pro suo arbitrio aliquem ordinare potest: *d. c. quoniam. 3. §. si autem hoc.* Quemadmodum ordinare debet, patrono intra statutum tempus neminem præsentante; *c. si verò. 12. eod.* aut si quæstio de jure patronatus intra alios orta intra prædictum tempus non finita. *d. c. quoniam. 3. in fin. & c. cum propter. 27. eod.*

Si propter patronorum discordiam Ecclesia administratore caret: cessatur in ea à Divinis, tolluntur reliquiæ, ostia clauduntur; siquidem aliter

Ecclesiæ sine scandalo provideri non potest. *c.* 1. *&* 2. *eod. c.* 36. *si plures.* 16. *qu.* 7.

Factâ præsentatione, institutio debet subsequi: intra quod tempus legibus non est definitum, sed arbitrio judicis relinquitur. *Abb. c.* 2. *de concess. præb.*

Cui jus instituendi, debet præsentatos, si sunt idonei, recipere, *c. significasti.* 18. *hic.* si non sunt, potest repellere.

An sint idonei, Episcopi est examinare; præsentatis tamen electis, seu nominatis ab universitatibus, seu collegiis generalium studiorum exceptis; qui non examinandi: *Concil. Trid. cap.* 9. *vers. ad hæc liceat. sess.* 25. *de reformat.*

Potest Episcopus in Ecclesia juris patronatus Laïci, OEconomum ex causa, puta si minus idonei præsententur, vel alia ex causa eos instituere non valeat; ponere, qui fructus in Ecclesiæ utilitatem, erogandos, aut his qui quandoque instituentur, reservandos, colligat. *c. cum vos.* 4. *de offic. jud. Ordin.*

Transit jus patronatus ad hæredes: *d. c. quoniam.* 3. & si plures sint hæredes unius patroni, habentur in præsentatione pro uno. *d. clem. plures.* 2.

Potest etiam titulo donationis, *c. ex. insinuatione.* 14. *hic. c. un. eod. in* 6. permutationis, *Gloss. ad c. cum sæculum.* 13. *hic. Innoc. ad Rub. eod. Host. in sum. vers. qualiter transferatur. per text. in c.* 40. *nemini.* 16. *qu.* 7. venditionis, cum universitate, *d. c. cum sæculum.* rectè in alium transferri.

Universitatis nomine veniunt, hæreditas, bonorum possessio, *l. item veniunt.* 22. §. *ait Senatus. ff. de pet. hæred. l.* 1. *ff. quor. bonor.* civitas, pagus, castrum, prædium; *l. cum fundus.* 10. *in fin.*

fin. ff. de legat. 2. *adde l. si mercedem.* 55. §. 1. *ff. de act. emt.* in quibus Ecclesia patronata continetur; quæ si in alium transferantur, & jus patronatus illis inhærens, unà transfertur. *arg. d. l. cum fundus. l. in modicis.* 24. *in fin ff. de contr. emt.* Licet in conductore universitatis oppignoratæ diversum obtineat. *c. cum Bartholdus.* 18. *de sent. & re jud.*

Per se, sive separatim, jus patronatus, cum spirituali annexum sit, vendi non potest. *c. de jure.* 16. *hic. Concil. Trid. sess.* 25. *cap.* 9. *vers. nec dictum. de reform.*

Patronus nihil proprii juris in Ecclesia habet, nec potest ejus reditus in usus suos convertere. *d c.* 26. *piæ mentis. in fin. c.* 27. *Frigentius. in fin.* 16. *qu.* 7. *c. sicut.* 2. *de suppl. negl. prælat.*

Potest & debet, sollicitudinem Ecclesiæ gerere; &, si Rector aliquid ex Ecclesiæ collatis defraudet, eum honestâ conventione compescere, aut Episcopo vel Judici competenti denunciare. *c. filiis.* 31. *& c. seq.* 16. *qu.* 7.

Si patronus, vel ejus liberi ad inopiam redigantur, competens vitæ subsidium ab Ecclesia ipsis debetur. *c. nobis fuit.* 25. *in fin. hic. c.* 30. *quicunque fidelium.* 16. *qu.* 7.

Sine consensu Patroni Ecclesia vel ejus dispositio non potest mutari. *c.* 33. *monasterium. c.* 34. *rationis.* 16. *qu.* 7.

Patrono debetur præcessionis honos. *d. c. nobis.* 25. §. *fin. d. c.* 26. *piæ mentis. d. c.* 27. *Frigentius. in fin.*

Primus enim & eximius in ordine locus in consessu, vel processu, patrono inter Clericos ejusdem Ecclesiæ debetur. *d. c. nobis.* 25.

Cessat Jus patronatus. Si patronus jus suum Ec-

clesiæ contulerit; Si Ecclesiam sine reservatione juris competentis patiatur fieri collegiatam; Si ædes sacræ igne, terræ motu, aut alio vitio, interiërint; Si Ecclesia ab infidelibus occupetur; Si patronus sit hæreticus. *c. vergentis.* 10. *de hæretic.*

De censibus.

TIT. XXXIV.

PAtronus à præsentato nihil potest exigere temporale; nisi *censum*, quem cum consensu Episcopi constat in ipsa fundatione esse impositum. *c. præterea.* 23. *de jure patron. c. sicut.* 2. *de suppl. negl. prælat. c.* 31. *filiis.* 16. *qu.* 7.

Census, est annua pensio, *c.* 16. *jubemus. in fin.* 16. *qu.* 3. quæ in argumentum subjectionis præstatur. *c.* 2. *hic.*

Accipitur duobus modis: vel *generaliter*; pro omni pensione, quæ Prælatis de Ecclesiasticis proventibus singulis annis præstatur: *c. olim causam.* 20. *c. cum canonicis.* 26. *hic. c.* 4. *quæsitum.* 1. *qu.* 3. vel *specialiter*; pro ea pensione, quæ Episcopo ab Ecclesiis in argumentum subjectionis tribuitur; *Cathedraticum*, eò quod ob honorem Cathedræ solvatur, dicta. *c.* 3. 10. *qu.* 1. & *c. conquerente.* 16. *de offic. Ordin.*

Constituere Censum novum, aut veterem augere, ex justa causa, potest Episcopus, cum consensu Capituli; *Clem. fin. de reb. de Eccl. non alien. c.* 1. *hic. in* 6. aut Ecclesiæ, cui imponitur, si collegiata: *c.* 1. *de rer. permut.* Novum Patronus, authoritate Episcopi. *c. præterea.* 4. *de jure patron.*

Constitui potest in rebus ad Ecclesiam pertinentibus, quæ fructus & reditus ex se producere aptæ sunt; & non tantùm in nummis, sed etiam frumen-

mento, vino, oleo, capis, gallinis, pullastris. & aliis id genus annuis. *c. cum canonicis.* 26. *c. ex parte.* 18. *hic.*

Debet esse moderatus; ut non majorem tertiâ partem beneficii deducat: id est, ut quantitas fructuum, quæ ex beneficio in pensionem detrahitur, tertiæ partis reditus beneficii onerati summam non excedat: ut post eum solutum tantum beneficiato remaneat, undè commodè possit vivere, jura Episcopalia solvere, beneficii onera ferre. *c. de monachis.* 12. *c. vacante.* 26. *c. cum causam.* 36. *de præbend. c.* 1. *hic.*

Constituitur vel *tempore fundationis*, aut *donationis*, ob remunerationem; vel *tempore consecrationis*, aut *immunitatis indultæ*, in signum subjectionis.

Censu constituto, nascitur obligatio; cujus vigore census debetur, & rerum censualium annua perceptio.

Censum qui debet, si neget, actio nascitur in factum, aut interdictum recuperandæ, vel retinendæ possessionis. *Specul. de censib.* §. 1.

De exactionibus.

Tit. XXXV.

Censui valde affines sunt, *Exactio, Procuratio, Canonica portio.*

Exactio, hoc loco, vocatur gravamen, quod extra ordinem, ratione personæ, facultatum, negotii, vel alterius cujusdam rei gratia ex justa caussà imponitur.

Fieri debet rei licitæ, & modo, lege, vel consuetudine permissis. *c. ea quæ.* 12. *c. innovamus.* 10. *de censib. & exaction.*

Modum si Exactores excedant, officio privantur, *d. c. ea quæ.* & , nisi desistant, excommunicantur. *d. c. innovamus.*

De procurationibus.

TIT. XXXVI.

PRocuratio, est necessariorum sumtuum exhibitio, Prælatis Ecclesias subjectas visitantibus facta. *c. cum Apostolus. 6. c. ea quæ. 12. censib. &c.*

Eam debent, qui invisuntur, licet ad alium locum è domo sua sint evocati: *Gloss. in c. 1. vers. visitatus. de censib. in 6. ubi Inn. Host.* oratoria, Ordinarium Sacerdotem habentia; *c. 12. placuit. & c. 11. Episcopum. 10. qu. 1. Innoc. in c. fin. de censib.* capellæ in collegiatis Ecclesiis positæ; *Maria. in tractat. de visit. n. 85. vers. 5.* monasteria; *c. 1. & fin. de censib. in 6.* non Laïci suo nomine; Sacerdotis Parochi nomine, si is sit inops, tenentur. *Gloss. in d. c. 1. ver. laïcos. & in d. c. 12. placuit. 10. qu. 1.*

Debetur non minùs Episcopo, ubi civitatis ipsius Ecclesias circuit, quàm si extra urbem positas, remotasque inviseret; quia non tantùm in victus necessitatem, sed & in subjectionis & obedientiæ signum præstanda. *c. venerabili. 24. ubi Abb. no. 2. de censib.*

Tamdiu dari debet, quoad visitationis officium est perfectum.

Debet esse moderata, habitâ personæ & dignitatis visitantis; *c. cum Apostolus. 6. eod. c. 1. §. procurationis. eod. in 6.* & opum ejus qui visitatur *Gloss. in d. c. cum Apostolus. verb. sumtuosas.* & consuetudinis, ratione. *Ioan. Andr. Goffr. in c. cum secundum. 16. de prabend.*

Sol-

Solvi olim poterat in pecunia, *Gloss. in. c. felicis. 3. verb. concedimus. de censib. in 6. per. c. 11. relata. 10. qu. 1. &c. 9. relatum. 13. qu. 3.* quod postea vetitum; *c. 1. §. procurationes. de censib. in 6.* deinde rursus permissum. *c. felicis. eod. in 6.*

Visitator non nisi unam, licet plura loca visitet, eadem die accipere potest. *d. c. felicis. 3.*

Si Ecclesia visitata procurationi solvendæ sola non sufficiat, vicinarum Ecclesiarum suppetiis pro cujusque Ecclesiæ reditibus utetur; *c. cum instantia. 17. &c. procurationes. 23. eod. Clem. 2. de censib. ubi Imol.* si nullis vicinorum symbolis, aut paucis, adjuvari possit, visitantis erunt partes suis sumtibus hoc munus absolvere; si modò & ipse hoc præstare possit. *Gloss. Io. And. & alii in d. c. procurationes. 23.*

A procurationis onere immunem se esse nullus subditus præscriptione se tueri potest, *c. cum ex officio. 16. de præscript. d. c. cum instantia. 17. de censib.* potest, privilegio Apostolico, *c. accedentes. 11. c. cum ex officii. 16. de præscr. d. c. cùm instantia. 17. Clem. 1. eod.* visitatione jam semel eo anno ab eodem Prælato facta; nec alteram ullâ necessitate urgente; *Marian. tr. de visit. num. 66.* fructuum enormi sterilitate. *d. c. relatum. ubi Archidiac. in Gloss. fin.*

De Canonica portione.

TIT. XXXVII.

Canonica portio est, quæ de relictis, & proventibus Ecclesiæ obvenientibus detrahitur, & Prælatis debetur. *Lancelot. hic.*

Est vel *Parochialis*, vel *Episcopalis*.

Illa

Illa est, quæ Parochiali Ecclesiæ, vel ipsius Curato & Rectori, debetur.

Detrahitur ex rebus, sive corporalibus, sive incorporalibus, mobilibus, sive immobilibus, quæ quis ægritudine correptus, in alia Ecclesia, quàm in qua officia Divina audit, & Ecclesiastica percipit Sacramenta, sepulturam sibi eligens, ei reliquit.

Ratio est, ne Rectores Parochialis Ecclesiæ, vel ii, quibus cura animarum est commissa, debitis fraudentur subsidiis. *Clem.* 2. *& c. cum super.* 8. *& c. seq. de sepult. c.* 23. *vobis.* 12. *qu.* 2.

Est vel quarta pars ejus quod relictum, vel tertia, vel dimidia, si eam legitima consuetudo præfixit. *d. c. cum super.* 8. *& c. certificasti.* 9. *eod. d. c.* 23. *vobis.* 12. *qu.* 2.

Ea tamen de rebus alteri Ecclesiæ quàm Parochiali relictis non detrahitur; nec si sanus eas reliquit; aut adversa valetudine laborans pro fabrica, anniversario, pro equis, armis, contra infideles exercendis, vel ad perpetuum cultum Divinum. *c. in nostra.* 10. *de sepult. c. fin. de testam.*

Canonica Episcopalis portio est, quæ de relictis alicui Ecclesiæ pro anima, ab Episcopo, propter onus Episcopale quod ei incumbit, deducitur. *c. requisisti. in princ.* 15. *de testam.*

Debetur ei, nisi quadragenaria obstet præscriptio, *c. de quarta.* 4. *de præscript.* licet testator expresserit, se velle Ecclesiæ, non Episcopo, esse relictum. *d. c. requisisti. vers. secus autem.*

Deducit etiam eam Ecclesia, si extraneus, non si propinquus, simpliciter rem aliquam, *d. c. requisisti.* §. *si verò.* Episcopo, relinquat. Nisi is expressè voluerit, Episcopi illud esse, non Ecclesiæ. *d. c. requisisti.* §. *si ab extraneo.*

Si

Si quid Episcopo & Ecclesiæ Cathedrali conjunctim legatum, fit inter ipsos Canonica divisio, etiamsi testator hoc reliquerit Episcopo, illud Ecclesiæ: nisi testatoris voluntati stare velint: *d. c. requisisti. §. quid si. & seq.*

Ea non fit, si quid Episcopo, cum capellis, monasteriis, & aliis locis conjunctim legatum, sed de ea portionem Canonicam detrahet; *d. c. requisisti. §. secus autem.* si quidem simpliciter sit relictum; non si conditione adjectâ, ut Episcopus suo legato sit contentus: *c. officii. & infra.* 14. *eod.*

Est canonica Episcopalis portio, quarta redituum & oblationum.

Reditus enim & oblationes fidelium quatuor in partes dividuntur; Quarum *prima* Episcopo, ejusque familiæ, propter hospitalitatem & susceptionem, debetur; *Altera* Clericis, pro officiorum suorum sedulitate, distribuitur: *Tertia* fabricæ & Ecclesiæ religiosisque domibus reparandis impenditur. *Quarta* in pauperes & peregrinos erogatur. *c. 26. concesso. c. 25. Vulturanæ. c. 30. mos est. c. 23. vobis. c. 28. de reditibus. 12. qu. 2.*

Portio hæc pari passu cum Parochiali ambulat, ut de quibus hæc non detrahitur, nec illa detrahatur.

De decimis.

Tit. XXXVIII.

Explicatis rebus spiritualibus, corporalibus & incorporalibus, superest ut de *rebus Ecclesiasticis temporalibus* agamus: sed quia *decimæ, primitiæ, oblationes*, mixtam quandam inter spirituales & temporales naturam obtinent, (jus enim

decimandi, primitias, oblationes, exigendi, spirituale est, fructus verò ipsi temporales) de his primò tractabimus.

Decima, est quota fructuum, vel lucri, portio, Deo debita. *c. parochianos.* 14. *& c. tua nobis.* 26. *vers. cum Deo debita: hic.*

Sunt decimæ vel *personales*, vel *prædiales*.

Personales sunt, quæ ex lucro, quod quis suâ industriâ, seu negotiatione, fecit, deducuntur. *c. ex transmissa.* 23. *hic.*

Prædiales, seu *reales*, sunt, quæ de fructibus, ut frumento, uvis, pomis, sumuntur. *c. ex multiplici.* 3. *eod. c. cunctis.* 41. *c. de decimis.* 45. *cum cc. seqq.* 16. *qu.* 1.

Inter quas plures sunt differentiæ; Nam. 1. *Prædiales decimas*, (Nisi speciali privilegio, *c. ex parte tua ad nos.* 10. *hoc. tit. c.* 2. *§. pen. eod. in* 6. *c. quid per novale.* 12. *de verb. signif.* à Papa. *d. c. ex parte tua ad nos.* non Imperatore. *c. tua.* 25. *hoc. tit.* concessò, sint exemti) debent Judæi, *c. de terris.* 16. *eod. c. pen. in fin. de usur.* nec non clerici regulares, atque monachi; non decimas *personales*. *c. decimas,* 47. 16. *qu.* 1.

2. *Personales* ei parœciæ debentur, in qua quis Sacramenta percipit, quamvis alibi lucrum sit factum; *c. ad Apostolicæ.* 20. *vers. noveris. hic.* *Prædiales* ei Ecclesiæ, in cujus territorio ipsa prædia sita sunt; nisi consuetudine aliud sit introductum. *c. cum sint homines.* 18. *c. ad Apostolicæ.* 20. *in fin. eod. c. ult. de parœciis.*

3. *Personales* debentur deductis impensis: *Prædiales* præstantur sine deductione impensarum. *c. pastoralis.* 28. *hic.* ut & sine deductione censuum, ac tributorum. *c. cum non sit.* 33. *eod.*

Tam *personalibus*, quàm *Prædialibus*, commu-

ne eſt, quod impenſæ, pro inſtaurandis rebus, de quibus decimæ ſunt ſolvendæ, factæ, non deducuntur. *d. c. paſtoralis.* 28. §. *nec pro.*

Decimas ſolvere tenentur regulariter omnes; *d. c. à nobis.* 24. *hic.* niſi ſint ab iis ſolvendis *immunes*, aut *ſpeciali privilegio exemti.*

Immunes ſunt Clerici, vel alii Religioſi; *c. novum.* 2. *eod. c.* 45. *de decimis.* §. *fin. c.* 46. *queſti. c.* 47. *decimas.* §. *cæterum.* 16. *qu.* 1. Niſi prædia non propriis laboribus, ſed per colonos colant; *d. c. queſti. in fin. c. ult. in fin.* 16. *qu.* 1. Niſi ſint conjugati, qui ab aliis Clericis ſpiritualia recipiunt: *d. c. novum.* 2. *verſ. illi profecto. & ibi Gl.* Niſi prædia à Laïcis comparaverint: *d. c.* 41. *cunctis.* §. *fin. cum c. ſeq. c. commiſſum.* 4. *c. nuper.* 34. *hic. c. ſtatuto.* 2. §. *cæterum. eod. in* 6. Niſi prædia conduxerint: *c. dilecti.* 8. *hic.* Niſi prædia ſint vetera. *c. ex parte.* 10. *eod.*

De veteribus tamen prædiis decimas Clerici non debent; Si ſint Ciſtercienſes, Templarii vel Hoſpitalarii, *d. c. ex parte. verſ. ſed prædeceſſor noſter. & c. ad audientiam.* 12. *eod.* aliis puta quam ſui ordinis Clericis. *c.* 1. §. *cæterum. de verb. ſignif. in* 6. *& ibi Gl.* Si ſint horti veteres. *d. c. ex parte. verſ. & de nutrimentis.* Si novale vetus ſit factum. *c. ult. de privileg.*

Eſt *novale*, ager nunc primùm ad culturam redactus, de quo quod aliquando cultus fuerit, memoria non exſtat. *c.* 1. *de verb. ſignif.*

Qui ſpeciali privilegio ſunt exemti, decimas nec de veteribus, nec novis prædiis, ſolvunt, *d. c. ex parte. d. c. à nobis.* 24. *verſ. niſi à præſtatione. hic.* Niſi cum privilegium eſſet impetratum de immunitate novalium, agatur de decimis novalium tempore impetrati privilegii poſſeſſis. *c. du-*

dum. 31. *de privileg. c. statuto.* 2. *in princ. hic. in* 6. Nisi agatur de decimis ante impetratum privilegium promissis. *c. ex multiplici.* 3. *hic.* Nisi privilegiati per triginta vel quadraginta annos decimas solverint: *c. si de terra.* 6. *de privileg.* Nisi certis in rebus privilegiati, de aliis conveniantur. *d. c. statuto.* §. *diœcesani.* Nisi prædia aliena conduxerint. *c. in aliquibus.* 32. *hic. c. ult.* §. *fin.* 25. *qu.* 2. Nisi eorum bona nimium creverint. *c. suggestum.* 9. *hic.* Nisi Laïcus privilegium concesserit. *c. tua.* 25. *in princ. eod.*

Solus enim Pontifex tale privilegium concedere potest: *c. tua.* 26. *eod.* non Princeps Laïcus; Quia ut jus decimandi nequit conferre, ita nec ab obligatione præstandæ decimæ, potest eximere. *c. dudum.* 31. *eod. c. cum & plantare.* 3. *de privileg.*

Potest privilegium Pontificis, si Ecclesiæ læsionem inferat, revocari. *d. c. suggestum.* 9.

Quia privilegia ita sunt interpretanda, ne cui jus suum, & potissimum Ecclesiæ, auferatur. *c.* 1. 21. *qu.* 1.

Solvi debent decimæ de fructibus & lucris quarumlibet rerum; *c. ex transmissa.* 23. *c. pervenit.* 5. *c. nuncios.* 6. *c. ex parte.* 21. *c. non est.* 22. *hic. c.* 4. *quicunque. c.* 5. *omnes.* 16. *qu.* 7. statim cùm collecti sunt fructus; *c. cum homines.* 7. *eod.* ante censuum ac tributorum solutionem; *c. cum non sit.* 33. *eod.* aut expensarum in servos, vel mercenarios, pro agris colendis, fructibus colligendis, factarum, deductionem; *c. tua nobis.* 26. *eod.* iis, quibus debentur; non aliis. *c.* 4. *nullus.* 16. *qu.* 2.

Sunt regulariter, decima pars fructuum: Nisi alia sit consuetudo; quæ attendenda. *c.* 1. *eod. c. quoniam. fin.* 16. *qu.* 1. *Clem. si beneficiorum.* 2. *in princ. eod.*

Si decimæ non ſolvantur, actio competit confeſſoria, ad eas petendas; imò detrectans excommunicationis ſententiâ ad ſolutionem poteſt compelli. *c. pervenit.* 5. *eod.*

De primitiis.

Tit. XXXIX.

Primitiæ, ſunt primæ fructuum obventiones, Domino offerendæ, *ut cautum Exod.* 22. antequam uſibus noſtris ſecundæ deputentur. *c. cauſa Carpenſis.* 13. *de verb. ſignif.*

Parocho, ſeu Sacerdoti proprio. *c.* 21. *doctos. c.* 23. *moderamine.* 16. *qu.* 1. aut Clericis qui pro offerentibus preces fundunt. *c. Eccleſias.* §. *item cum.* 13. *qu.* 1. *d. can. doctos. d. can. moderamine.* debentur; licet Deo offerantur, *can.* 65. *revertimini.* 16. *qu.* 1.

Earum nomine ad ſummum datur pars quadrageſima; ad minimum ſexageſima: inter has duas portiones plus aut minus datur, quantum requirit conſuetudo, vel quantum libet ei qui ſolvit. *c.* 1. *de decim. primit. & oblat. Gloſſ. ad. can. Eccleſias. ad verb. & primitias.* 13. *qu.* 1.

Sunt primitiæ, in diſpoſitione Epiſcopi. *c.* 6. *præter hoc.* § *deinde. verſ. & ut ipſæ diſt.* 32.

Debent inter Diaconos & Clericos alios dividi. *Apoſt. can. omnium.* 37. *c. manifeſtæ.* 39.

De oblationibus.

Tit. XL.

Oblatio, eſt voluntaria & ſpontanea præſtatio, quam Chriſtiani Sacerdotibus pro peccatis ſuis ad altare offerunt. *c.* 13. *quia Sacerdotes.* 10. *qu.* 1.

Qui non debent oblationes acccipere; fratrum diſſidentium; *c. oblationes. 2. c. neque. 3. diſt. 90.* eorum qui pauperes opprimunt; *d. c. oblationes. & c. eorum. 7. diſt. 90.* qui liberos exhæredarunt; *c. ult. in princ. 17. qu. 4.* excommunicatorum, *c. 11. ſi aliquis. 26. qu. 6. c. Sacerdos. 6. §. pœnitentes. 26. qu. 7.* ſacrilegorum. *c. 17. de viro. 12. qu. 2.* invitos ab Eccleſia, ad quam confugerunt, extrahentium, *c. 8. miror. 17. qu. 4.* raptorum; *c. ſuper eo. 2. de raptor.* uſurariorum, *c. quia in omnibus. 3. de uſur.* meretricum, *Gl. in c. oblationes. 2. diſt. 90. Gl. ad princ. 14. qu. 5.*

Nec accipere debent oblationes ex rebus turpiter quæſitis. *c. 2. immolans. c. 11. ſcriptum. 14. qu. 5.*

Modus offerendi, non in certa quantitate conſiſtit, *c. 28. odi. 24. qu. 1.* ſed in bona ſinceraque offerentis voluntate, *d. c. 28. odi.* in fide Chriſtiana, & charitate. *c. odit Deus. 62. & c. ſeq. illi offerunt. 1. qu. 1.*

Quod ſemel Deo oblatum, non revocandum, nec retinendum eſt. *c. 3. ſunt qui opes. cum. c. ſeq. 17. qu. 4.*

Oblata ad diſpoſitionem Epiſcopi pertinent, ſine cujus conſenſu ab aliis non debent uſurpari. *c. 57. in canonibus. c. 59. quia juxta. §. cum ergò. 16. qu. 1.*

De rebus Eccleſiæ temporalibus, & quando, & quibus ſolennitatibus alienari poſſunt.

TIT. XLI.

HActenus de rebus Spiritualibus: conſequenter agendum de *rebus Eccleſiæ temporalibus.*

Cir-

Circa quas, an, quomodo, & quibus modis alienari possint, considerabimus.

Res Ecclesiæ regulariter alienari nequeunt; sive Prælatus, sive Capitulum, sive quidam ex Capitulo, sive Prælatorum authoritate, eas distrahant; in tantum ut alienantes, nisi res restituantur, excommunicationis sententiam incurrant. *c. si quis. 6. de reb. Eccles. alien.*

Ex caussis tamen justis, & debitis Solemnitatibus adhibitis, hoc permittitur.

Justæ caussæ sunt; 1. *Necessitas æris alieni*, quod ex fructibus Ecclesiæ non potest dissolvi. *c. 2. hoc jus. 10. qu. 2.* 2. *Pietas*; ut ad redimendos captivos, vel pro alendis pauperibus, tempore caræ annonæ: *c. 68. cum redemtor. c. 71. gloria. c. 70. aurum. 12. qu. 2.* 3. *Utilitas*; ut quia alienatur res, quæ servando servari non potest, aut quæ magis oneri est, quàm emolumento. *c. 52. sine exceptione c. 53. terrulas. 12. qu. 2. c. ad aures. 7. de reb. Eccl. alien.*

Res quæ servari non possunt, sine ullis solemnitatibus alienari possunt: *d. c. terrulas. Hostiens. in. §. quis ex caus. vers. res autem tit. de reb. Ecclesf. alien.* quæ servari possunt, sed sunt exiguæ & parum utiles, à solo Episcopo, sine Cleri consensu: *d. c. terrulas.* quæ non tales, non sine solemnitatibus requisitis.

Eæ sunt, ut alienatio fiat, cum totius Cleri tractatu, consensu, & subscriptione, aut saltem tractatu præcedente, ac Prælato cum Capitulo authoritatem interponente. *c. 1. de reb. Eccles. non alien. in 6. c. 20. non liceat. c. 52. sine exceptione. c. 37. alienationes. 12. qu. 2.*

Quæ si non observentur, alienatio nullius est momenti. *d. c. 1. d. c. non liceat. d. c. sine exceptio-*

ptio-

ptione. d. c. alienationes. alienans officio privatur, deponitur, & damnum Ecclesiæ illatum restituere compellitur; *c. 18. monemus. c. 35. Diaconi. 12. qu. 2.* recipiens, rem cum omnibus fructibus perceptis restituit; precium non recipit; regressum tamen adversus alienantem habet. *c. 2. hoc jus porrectum. 10. qu. 2. d. c. aures. c. 25. Vulteranæ. 12. qu. 2.*

Alienationis vox, hic, non solum dominii translationem, sed & juris alicujus constitutionem complectitur. *c. nulli liceat. 5. de reb. Eccl. alien.*

Proinde alienare hic dicitur; non tantùm qui rem vendit, permutat, donat; sed & qui in precarias, emphyteusin, feudum, hypothecam dat.

De quibus omnibus alienandi modis cùm nobis tantum sit propositum explicare ea quæ juris Pontificii inprimis sunt propria, non agemus; sed tantùm de precariis: utpote quarum, non in jure Civili, sed tantùm Canonico fiat mentio; & spectentur tantùm in rebus Ecclesiasticis. *Pac. Isag. Decret. tit. de precar.*

De precariis.

TIT. XLII.

PRecariæ sunt contractus, quo prædium perpetuò, vel ad longum tempus, fruendum conceditur, *c. 4. precariæ à. 10. qu. 2.* ita ut annua pensio præstetur, *ut colligitur ex Nov. Leon. 13.* & de quinquennio in quinquennium contractus renovetur. *c. 1. hic. c. 5. precariæ de. 10. qu. 2.*

Pro qua renovatione is, qui precariæ nomine tenet, quid solvere tenetur; *Laudemium* Doctores vocant.

Est

Est duplum canonis emphyteutici. *d. Novel. Leon.* 13.

Verti debet in rem Ecclesiæ, non lucro Prælati cedere. *d. Novel. Leon.* 13.

Qui hunc contractum cum Ecclesiæ OEconomo, ut fieri solet, init, pro re Ecclesiæ quam accipit, vicissim rem aliam Ecclesiæ donare debet, usufructu quoad vixerit ad certum tempus sibi retento, ut eo finito proprietas ad Ecclesiam transeat. *d. c. precariæ d.* 10. *qu.* 2.

Differt hic contractus ab Emphyteusi; ut species à genere; quoniam Emphyteusis dicitur etiamsi non debeat singulis lustris renovari; precariæ verò omnino.

Differt à precario: quia hoc tamdiu conceditur, quo ad is, qui concessit, patitur; precariæ verò pro voluntate concedentis non revocantur, nisi sint irrationabiles. *c. fin. hic.*

De peculio Clericorum, relictis & successionibus Eorum.

TIT. XLIII.

SEquitur ut videamus *de rebus Clericorum propriis*, seu, de proprio eorum patrimonio, quod non quatenus sunt Clerici, habent.

Quæ ex proventibus Sacerdotiorum conquisita, ejus censentur esse naturæ, cujus Jure Civili bona peculii quasi castrensis.

Ea Clericus in vita sua, prout vult, administrare, & distrahere potest; Non autem testamentario vel successorio nomine alicui hæredum relinquere. Nisi forsan cui Episcopus, pro servitiis ac præstatione Ecclesiæ largiri voluerit: *c. si quis sanè. ult. hic.*

Quia

Quia de rebus Ecclesiæ, vel Ecclesiæ intuitu quæsitis, testari prohibetur, cum illa Ecclesiæ undè provenerunt, debeant remanere. *c. 1. de testam.*

Nisi ex privilegio, consuetudine, vel aliâ rationabili causa, ea ad Clericum pertineant. *c. præsenti. §. porro. de offic. ordin. in 6.*

Præsumitur de bonis Ecclesiæ quæsitum, quicquid à Rectore Ecclesiæ, tempore promotionis nihil habente, quæsitum est. *d. c. 1.*

Contra quam præsumtionem admittitur probatio. *can. 21. sint manifesta. 12. qu. 1. c. 1. & 2. caus. 12. qu. 3.*

De his quæ aut paternæ successionis, vel cognationis intuitu, seu consanguineorum, vel amicorum munere, respectu non habito ad Ecclesiam, ad Clericum pervenerunt, liberè testari potest. *c. quia non. 9. de testam.*

Si sine testamento decesserit, ea deferuntur cognatis secundùm legitimæ successionis ordinem: *c. fin. 12. qu. 5.* Si verò cognatos non habuerit, Ecclesiæ vindicantur. *d. c. fin.*

Si omnia Clerici bona ita sunt confusa, ut quid patrimoniale, vel ab Ecclesia sit, secerni non possit; in quatuor partes ea dividentur: & una pars Ecclesiæ, altera Episcopo, tertia pauperibus, quarta parentibus idoneis assignabitur *c. sancto. 2. de success. ab intest.*

In beneficia & alia bona Ecclesiastica nullo consanguinitatis jure succeditur. *c. 1. de præbend. can. 7. Apostolica. 8. qu. 1. c. conquerente. 4. c. præsentium. 3. c. ex transmissa. 7. de filiis presbyt.* Beneficiati enim tantùm censentur usuarii, vel ad summum usufructuarii. *d. c. præsenti. de off. ordin. in 6.*

Quod diximus, Clericum de rebus patrimonia-

li-

libus testari posse; non trahendum ad Religiosos tria substantialia; scilicet paupertatem, Obedientiam, & Castitatem; professos. *c.* 2. *de testam.* & *c.* 11. *non dicatis.* 12. *qu.* 1. etiamsi sint Abbates, *d. c.* & *d. can.* Quia qui monasterium ingrediuntur, se, & sua Deo, & monasterio, dedicant. *can.* 7. *quia ingredientibus.* 19. *qu.* 3.

Eremitæ tamen, qui nulli monasterio & regulæ se dedicarunt, testari, quia proprium habent, possunt. *can. perlatum.* §. *è contr.* 19. *qu.* 3.

De testamentis.

Tit. XLIV.

Occasione ejus, quod superiori titulo diximus, Clericum posse de rebus patrimonialibus testari, propria quædam circa materiam testamenti præcepta, Jure hoc Canonico, contra leges Civiles, introducta, enarrabimus.

Est testamentum novissima voluntas, quæ tempore mortis suprema invenitur.

Valet hoc jure coram proprio Presbytero, & duabus vel tribus aliis personis idoneis, factum. *c. cum esses.* 10. *hic. contr. l.* 12. *C. de testam.*

Qui extremam voluntatem suam in alterius dispositionem confert, non decedit intestatus. *c. cum tibi.* 13. *cod. contr. l. illa institutio. ubi Gl. ff. de hæred. inst.*

Res aliena legari non potest. *c. filius noster.* 5. *hic. ubi Abb. contr.* §. 4. *Inst. de legat.*

Liberi fidei commisso gravati, & legitimam, & quartam Senatusconsulto Trebelliano debitam detrahunt. *c. Raynutius.* 16. *c. Raynaldus.* 18. *hic.*

Finis Libri Secundi.

ARNOLDI CORVINI
à BELDEREN I. V. D.

IVS CANONICVM,

PER

APHORISMOS

Strictim

EXPLICATVM.

LIBER TERTIVS.

De Iudiciis.

TITVLVS I.

BSOLUTIS duobus hujus Juris objectis, *personis* puta, & *rebus*; restat explicandum tertium; puta *judicia*.

Iudicium, est legitima controversiæ apud Judicem tractatio & dijudicatio. *arg. c. forus.* 10. *de verb. signif.*

Est vel *Ecclesiasticum*, vel *Sæculare*; *Ordinarium*, vel *Extraordinarium*; seu *Summarium*.

Ecclesiasticum est, quod coram Judice Ecclesiastico, inter personas Ecclesiasticas, vel saltem contra personam Ecclesiasticam, (si quidem Actor sequitur forum Rei) aut de causa Ecclesiastica, agitatur. *c. decernimus.* 2. *hic. c. causam matrimonii.* 16. *de offic. deleg. c. fin. de foro compet.*

Seculare est, quod coram judice Laïco, inter per-

personas seculares, de causa seculari exercetur. *d. c. decernimus.*

Ordinarium est, in quo exquisito & solenni juris ordine servato proceditur; *ut puta, libellum porrigendo, litem contestando, & alia à jure præscripta faciendo. De quibus infrà latius.*

Extraordinarium, seu *Summarium* est, quando non in figura judicii, sed ex Judicis officio, per modum inquisitionis, vel denunciationis, vel aliàs de plano, ex æquitate, proceditur. *c. super his. 16. & c. qualiter. 17. de accusat. de quo infra tit. ult.*

Est & judicium aliud *Civile*; cujus finis privatum commodum respicit; de quo hoc libro agemus: aliud *Criminale*; quod publicum interesse, publicamque vindictam respicit, *Dd. in rubr. hic.* Et de hoc lib. 4. tractabimus.

Constituunt judicium, *Iudex*, *Actor*, *Reus. d. c. forus. verb. in omni.* 10. *de verb. signif.*

Pro quibus aliæ personæ accedere possunt, ad tres tamen illas pertinentes, ut, *Procurator*, *Advocatus*, *Testis*, &c. pro litigantibus, pro Judice, *Vicarii*, *Consiliarii*, *Assessores*, *Notarii*, *Amanuenses*, *Apparitores*, &c.

De Iudice.

Tit. II.

Iudex, est persona, quæ Jurisdictioni præest, ac populo, juxta legis præscriptum, locique consuetudinem, jus dicit. *c. forus.* 10. §. *judex de verb. signif.*

Est vel *Ordinarius*, vel *Extraordinarius*, sive *Delegatus.*

Ordinarius est, qui jure suo, vel superioris beneficio,

ficio, jurisdictionem universaliter potest exercere; ut Episcopus, Archiepiscopus, Legatus, & similes, jurisdictionem à Papa habentes. *c. omnes. 1. dist. 22.*

Hic potest quocunque in dioecesis suæ loco non exemto, per se, aut per alium, pro tribunali sedere; causas ad forum Ecclesiasticum pertinentes audire: personas Ecclesiasticas, si earum merita exposcant, capi, & in carcerem detrudi, jubere; cæteraque ad officium ejus spectantia exercere. *c. cum Episcopus. 7. de offic. ordin. in 6.*

Archiepiscopus, etsi in omnes provinciæ suæ suffraganeos Juris habeat dictionem; in eorum tamen subditos, paucis articulis exceptis, potestatem non habet. *c. pastoralis. 11. in princ. ubi Gloss. de offic. ordin.*

Sic & Patriarcha non potest de causis eorum cognoscere, qui Archiepiscopi sui vel Episcopi subditione sunt. Nisi appellatione ad eum legitimè interpositâ, aut consuetudinis alicujus, aut privilegii, jure, *c. duo simul. 9. eod.*

Extraordinarius Iudex est, qui non jure suo, vel superioris beneficio, sed vel ex partium consensu, ut *Arbiter*, *de quo infra*: vel ex superioris commissione, ut *Delegatus*, alicujus causæ judicialem cognitionem recipit. *c. sanè quia. 91. c. cum olim. 33. de offic. deleg.*

Delegare Judicem possunt, & Ordinarii, & Papæ Delegati; Licet dati sint ex officio, vel de partium consensu, vel cum clausula, *Quod si non omnes, &c. c. fin. eod.* Non Delegati Ordinariorum; nisi causarum universitas delegetur. *c. in literis. 29 eod.*

Qui delegantur, debent esse homines liberi, masculi, ætatis legitimæ, id est, viginti annorum,

c. cum

c. cum vigesimum. 41. *eod.* ingenio & judicio præditi, providi, periti, jurisdictioni Delegantis subditi, personæ Ecclesiasticæ; licet simplices sint Clerici, si ab Ordinariis delegentur: si à Papa, aut ejus Legato; debent aliqua in dignitate, vel personatu esse constituti, aut saltem Ecclesiæ alicujus cathedralis esse Canonici. *c. statutum.* 11. *vers. sancimus. & ibi Gl. de rescript. in 6.*

Hinc est, quod principalis Episcopi Officialis, & Religiosus conventualem prioratum obtinens, à Sede Apostolica & ejus Legato delegari possit, non Officialis Foraneus, aut Religiosus Monasterii sui Prior claustralis. *Clem. Etsi.* 2. *de rescript.*

Delegari quidam impediuntur *Naturâ*, quidam *Lege*, quidam *Moribus*.

Naturâ; surdi, muti, *c.* 1. *§. tria sunt.* 3. *qu.* 7. perpetuò furiosi, *d. c.* 1. *vers. & qui perpetuo.* minores viginti annis. *d. c.* 1. *vers. & impubes*; *d. c. cum vigesimum.* 41.

Lege; qui Senatu moti, *d. c.* 1. *vers. Lege qui.* infames. *c. licet ex.* 47. *de testib. c.* 2. *infames.* 3. *qu.* 7.

Infames sunt, hæretici, fures, Sacrilegi, capitalibus criminibus irretiti, sepulcrorum violatores, & qui se Episcopis opponunt, incestuosi, homicidæ, perjuri, raptores, malefici, venefici, adulteri, anathematizati, & omnes, quos Ecclesiasticæ & civiles leges infames pronunciant. *c.* 17. *infames.* 6. *qu.* 1. *c.* 9. *hi qui Episcopos.* 3. *qu.* 4.

Moribus impediuntur delegari; fœminæ, servi. Quia receptum ne civilibus officiis fungantur. *d. c.* 1. *vers. Moribus. c. ad probandum.* 24. *de sentent. & re jud. c.* 17. *mulierem.* 33. *qu.* 5.

Non tantùm unus, sed & duo, tres, vel plures, ad eandem caussam Judices, dari possunt: idque vel *simpliciter*, vel *clausulâ aliquâ adjectâ*.

Si *ſimpliciter*, tum unus, vel aliqui ex ipſis, ſine aliis, vel ſubdelegatione eorum, in delegatæ cauſſæ cognitione, procedere, & ſententiam ferre non poſſunt; ſi fecerint, illa ipſo jure erit nulla. *c. cum cauſa. 22. de offic. deleg.*

Dixi, *ſine aliorum ſubdelegatione*; Quia qui impediti, loco ſuo alios ſubdelegare poſſunt; quos ſi Collegæ non admiſerint, proceſſerintque, proceſſus fiet irritus. *c. quamvis. 6. & Abb. in c. coram. 34. eod.*

Si delegatio pluribus facta, cum Clauſula, *Si non omnes intereſſe potuerint, reliqui nihilominus exſequantur*, vel cum Clauſula, *Si ambo intereſſe nequiverint, unus ex illis cognoſcat*; tum, ſi unus vel plures intereſſe non poſſint, vel non velint, dummodò per nuncium, aut litteras de hoc conſtet; cæteri ad cauſſæ cognitionem procedere poſſunt; nec impediti delegati ſubdelegatum admittere tenentur; *c. cum cauſa. 22. c. cum ſuper. 23. c. prudentiam. 21. §. adjicimus. eod.*

Si unus tamen negotium inchoaverit, alii ſe intromittere non poſſunt; Niſi is qui prævenit, poſtmodum juſta aliqua cauſa fuerit negotium finire impeditus, aut doloſè detrectet procedere. *c. cum plures. 8. eod. in 6.*

Juriſdictio ab eo, vivo delegante, fundata, & aliis, eo, & mandatore mortuo, competit. *d. c. cum plures. 8.*

Fundatur, hoc jure, juriſdictio, etiam ſolâ citatione. *c. gratum. 20. eod. c. 28. anteriorem. 2. qu. 6.*

Delegari poſſunt, & *principium*, & *medium*, & *finis cauſæ. c. ſuper quæſtionum. 27. §. intentionis. eod.*

Principium; ut ſi citatio, vel litis conteſtatio, delegetur. *c. 28. paſtoralis. eod. & d. c. ſuper quæſtionum. §. 1.*

Me-

Medium; ut si totius caussæ examinatio, à tempore litis contestatæ, usque ad sententiam committatur. *c. cum, te consulente.* 19. *& d. c. super quæstionum.* 27. §. *nos autem.* & §. *intentionis. eod.*

Finis; cum diffinitiva sententia, reservatâ exsecutione, delegatur. *d. c. super quæstionum.* §. *verum.*

Debet Delegatus mandati formam, si præscripta; *c. venerabilis.* 37. *eod. c. cum dilecta.* 22. *de rescript.* si non; juris diligenter servare. *c. ex parte tua.* 13. *& d. c. super quæstionum. de offic. deleg.*

Eo tamen ipso, qui alicui causa committitur, & plena ei tributa censetur potestas, super omnibus quæ ad ipsam causam pertinent, & omnium sine quibus officium suum exercere non potest; licet delegationis litteræ hoc non contineant: ut partes compellere & severitate Ecclesiasticâ contumaces coërcere possit; *c. præterea.* 5. *c. suspicionis.* 39. *eod:* si nulla à jure in eos qui judicio ipsius parere contemnunt, pœna statuta; eam arbitrio suo pro delicti & causæ qualitate statuere, *c. de causis.* 4. *in fin. eod.* alio, quam in mandato expressus, loco, mandatum exsecutioni mandare, necessariâ aut probabili ratione hoc suadente. *c. statuimus.* 13. *eod. in* 6.

Si Delegatus, ob absentiam suam, causam aliis delegaverit, Subdelegatus & eo mortuo, (cum & tunc abesse censeatur) eam, si, Delegato vivente, jurisdictione uti cœperit, definire potest: ut & si ipsi vices demandatæ, donec delegatus eas duxerit revocandas. *c. si delegatus.* 7. *eod in* 6.

Potest enim Delegatus re adhuc integrâ, mandatum quo causam alii delegaverit, pro arbitrio revocare; *c. quamvis.* 6. *eod. in* 6. &, illo defuncto, causam resumere. *d. c. quamvis.* 6.

Delegatus Papæ potestatem habet non solum

in partes, ſed etiam in alios, qui Jurisdictionem ſuam impediunt; etiamſi ſe ſint multò ſuperiores. *c.* 1. *&c. ſane quia.* 11. *eod.*

Poteſt etiam ſubdelegatum, niſi malitiosè ſe exoneret, ad cauſam ſuſcipiendam compellere: in coactione tamen dignitatis & perſonæ ratione habitâ. *c. paſtoralis.* 28. *eod.*

Sententiam à ſe latam, exſequitur; etiam uſque ad annum: Delegatus ordinarii, ſententiam ſuam non exequitur, ſed ipſe Ordinarius; licet ſententiam ſciat eſſe injuſtam. *d. c. paſtoralis.* §. *quia verò. c. quærenti.* 26. *c. ſignificaſti.* 7. *eod.*

Sententia diffinitiva, ubi exſecutioni mandata, exſpirat Delegati juriſdictio. *c. in litteris.* 9. *eod.*

Sed & ea aliis modis finitur; ut *revocatione, morte, impedimento, temporis lapſu, contrario reſcripto, recuſatione.*

Revocatione; ut cum Delegans, re integrâ, id eſt, antequam Delegatus Juriſdictione mandatâ uti cœpit, mandatum revocat. *c. quamvis.* 6. *eod. in* 6.

Morte; ut ſi re integrâ, Delegans, aut Delegatus, aut is qui reſcriptum impetravit, aut is contra quem impetratum, decedant. *c. ſignificavit. de reſcript. & ibi Gl. & Dd. c. cæterum. de reſcript. Gl. in c. in litteris.* 9. *c. licet.* 30. *de off. jud. deleg.*

Impedimento; ut ſi Delegatus, impedimento aliquo, ſive juris; ut, *quia infamis*, *c. ſciſcitatus.* 13. *de reſcript. c.* 1. 3. *qu.* 7. &c. ſive facti, ut, *quia infirmus*; Delegationis negotio intereſſe impediatur.

Temporis lapſu; ut, ſi dies, intra quem cauſa ex mandati forma debuerat terminari, ſit lapſa; nec à partibus prorogata. *c. de cauſis.* 4. *in princ. de offic. deleg.*

Con-

Contrario reſcripto; puta ſi in eo prioris expreſſa fiat mentio. *c. cæterum. 3. de reſcript. Gl. in d. c. in litteris.*

Recuſatione; cum judex datus (idem & , hoc jure, in Ordinario. *c. 4. de foro comp. c. cum ſpeciali. 61. in princ. de appellat.*) ab altero litigatorum, non ex ſola ſuſpicione, ut jure Civili; *l. apertiſſimi. 16. l. ult. C. de judic.* ſed juſta ſuſpicionis cauſſà, removeri poſtulatur. *d. c. 4. c. inter monaſterium de ſentent. & re jud. d. c. cum ſpeciali. vide infra de recuſat. tit. 36.*

Juriſdictio Judicis Delegati, ſi exſpirat in termino peremtorio, quem partibus adſignavit, poſt congruam peremtorii horam, contumacem non exſpectabit; ſi non exſpirat, poteſt exſpectare in diem alteram, & iterum citare. *c. conſuluit. de offic. judic. deleg.*

De in jus vocando.

TIT. III.

DIximus in genere de judiciis, & ejus occaſione de Judice: reſtat, ut explicemus judicii *præparatoria, principium, media, finem.*

Præparatoria judicii futuri ſunt, *in jus vocatio, libelli oblatio, reconventio*, ſeu *mutua petitio.*

Primò agendum de *in jus vocando*; ſeu *Citationibus*; quia eæ omnium judiciorum inſtituendorum ſunt fundamentum; utpote ſine quibus omnia, quæ in negotio aut loco adverſus abſentes aguntur, viribus careant. Nam neque civilis, neque naturalis ratio, quenquam indefenſum judicari permittit. *Gl. pen. can. Eccleſia Sanctæ Mariæ. 10. de conſtitut.* Undè nullo modo tolli poſſunt. *clem. paſtoralis. de ſent. & re judic. ubi Dd.*

Est *citatio*, actus judicialis, seu judicii præparatorius, quo is, quem coram sisti opus est, judicis mandato legitimè vocatur, juris experiundi gratiâ.

Partes ejus sunt tres; *Præceptio Iudicis*; *c.* 1. §. *contrahentes. de foro comp. in* 6. *Marant. in spec. aur. c. de citat. num.* 51. de qua debet apparere; non enim præsumitur: *Felin. ad c. quoniam. de probat.* nisi alia sit consuetudo: *Corn. consil.* 95. *lib.* 4. *Verbalis citatio*; quam Nuncius exsequitur; & ejusdem *Nuncii relatio. Marant. d. loc. num.* 55. *Felin. ad c. gratum. col.* 3. *de off. deleg.*

Quæ ex actis apparere debet, alioqui Citatio nullius momenti est. *Specul. de citat.* §. *sequitur. num.* 11.

Nuncio hac in re creditur, utpote jurato, & de suo officio testificanti, donec contrarium ostendatur. *Gl.* 2. *in c. cum à nobis.* 28. *de testib.*

Est Citatio, *vel Iuris, Clem.* 2. *de pœn.* cum Lex, vel Canon, certum dierum terminum, intra quem quis ad actum aliquem exercendum se judicio debeat sistere, vel adesse, statuit: *ut in c.* 1. *& c. quam sit* 6. *vers. cupientes. de elect. in* 6. *in c. quamvis de offic. ordin. c.* 1. *de appell. in* 6. Vel *Hominis*; cum mandato Judicis in jus vocatur, *ut in c. cum dilecti.* 6. *de dolo & cont. c. veniens.* 15. *de accus.*

Utraque vel est *Generalis*, qua quicunque sua interesse putaverit, negotio ut adsit, & in jus veniat, admonetur; *ut in c.* 1. *de election. in* 6. *Host. & Innoc. in c. dilecti. de except.* Vel *Specialis*, qua persona certa, & vocandi caussa, exprimitur.

Hæc est vel *Verbalis*, eaque aut *Publica*, aut *Privata*; vel *Realis*.

Verbalis est, quæ fit verbo; *Publica*, cum publicè,

blicè, affixis citationis litteris, *Felin. in c. quoniam. §. porro. Vt lite non contest.* (*Edictalis* dicitur) aut per præconem, campanam, vel tubam;, *Marant. part. 6. cap. de citat. num.* 98. *Privata* cum quis privatim per nuncium, partem, vel Notarium, ad domum citatur. *arg. c. Circumcelliones.* 23. *qu.* 5. *& c. cum parati.* 19. *de appellat.*

Realis est, cum fit personæ citandæ apprehensio. *c. si clericus.* 15. *de sent. excomm. in* 6.

Edictalis citatio tum demum fieri potest, si quis alio modo citari nequeat; *c. causam quæ.* 3. *de dolo & contum. clem.* 1. *de jud.* ut si citandus per se, vel per alios efficiat, ne citatio possit ad se pervenire; *d. clem.* 1. *&c. ex tuæ.* 11. *de cleric. non resid. c. Romana.* 1. §. *contrahentes. de foro comp. in* 6. si locus ubi citari debet, non est tutus; *d. clem.* 1. *c. statuimus ut is.* 13. *de offic. deleg. in* 6. *Clem un. de foro comp. clem. causam.* 3. §. *verum: de electión.* si citentur omnes quorum interest. *c. fin. de elect. in* 6. *Felin. d. c. quoniam.* §. *porro.*

Fieri debet in locis vicinis; *d. clem. un. &c. ubi periculum.* 3. §. *porro. de elect. in* 6. in locis remotioribus affixa citatum non arctat. *d. clem. causam.* §. *fin.*

Vicina loca intelliguntur, quæ domicilio citandi ita vicina sunt, ut verisimiliter citationis notitiam habere possit. *l. dies cautioni.* 4. §. *toties.* 6. *ff. de damno infect.*

Fit omnis citatio jussu Judicis, per apparitorem, ad instantiam & postulationem litigatoris; citra quam Judex neminem citare debet in causis privatis, *c. significasti.* 18. *verb. petitionem. de foro comp.* potest in publicis. *c. qualiter.* 24. *de accus. Socin. de citat. art.* 6. *num.* 2.

Citare possunt, sed non extra locum, ubi judi-

care tenentur; *c. fin. §. conservatores. & c. statutum. 11. §. in nullo. de rescript. in 6.* Judices Ordinarii; & Delegati, *c. 1. de caus. poss.* Non tamen hi per Edictum; Nisi hoc aut ex consuetudine, aut speciali concessione habeant. *c. cum contingat. 13. in fin. de foro compet. ubi Gl. in verb. vel consuetudine. c. dilecti. 4. de arbitr. ubi Gl. in verb. consuetudinem. Gail. 1. obs. 57. num. 13.*

Citari debent omnes quorum interest, quorumque causa agitur: *Marant. d. loc. num. 2. 3. 4.* præsentes personaliter, absentes ad domum habitationis. *c. causam quæ. 3. de dolo & contum. ubi Gl. in verb. ad domum. & commun. Canonistæ.* Non tamen, nisi veniâ prius impetratâ, personæ quibus reverentia debetur; sub pœna quinquaginta aureorum. *c. 58. Episcopus, qui mancipium. 12. qu. 2.*

Citatio facienda non modò in singulis causis, sed singulis etiam causarum actibus & partibus expediendis; si quidem in iis cognitione opus sit. *c. 1. de caus. poss. c. inter. de major. & obed. clem. pastoralis. de sent. & re jud.*

Certis tamen casibus ad totam causam fieri potest citatio; ut si fiat ad locum remotum, non si ad propinquum. *c. cum. dilecti. 6. de dolo & contum. ubi Panorm. num. 5. & c. auditis. 8. num. 7. de procur. c. tum ex litteris. 5. §. fin. de in int. rest. ubi Gl. in verb. locorum distantiam.*

Citatio ut valeat, debet committi à Judice, *c. ex parte. 33. de rescript. Felin. in c. 1. de judic.* competente; *d. clem. pastoralis. Panorm. in c. præterea. 2. num. 16. de dilat.* eam nuncius, juxta præscriptum suæ commissionis, exsequi; *c. venerabili. 37. de off. deleg. d. c. cum dilecti.* in personam, si illa haberi & inveniri potest; si non, ad domum, aut affixâ citationis scripturâ.

Ea

Ea continere debet; *Nomen Iudicis citantis*; 2. *Nomen & cognomen Ejus qui citatur*. 3. *Illius ad cujus petitionem fit*. 4. *Causam, propter quam fit citatio*. 5. *Locum judicii*. 6. *Diem & terminum comparendi*.

Nomen Iudicis citantis; ut citatus possit cognoscere; utrum à competente judice sit citatus: citatio jussù judicis sit facta; Judex sit delegatus, an Ordinarius.

Delegati enim citatio, ad hoc ut citatum ad comparendum arctet, non valet; nisi litteras, tenorem commissionis suæ continentes, inseruerit. *c. cum in jure*. 31. *de offic. deleg. & Innoc. num*. 4. *Panorm. num*. 5. *Felin. num*. 5.

Nomen & cognomen citandi exprimi debet: ut æquivocatio evitetur; ut citatus cognoscat, utrum citatio ipsum concernat; ut actor amplius variare nequeat. *c. cum in multis*. 2. *in fin. de rescript. in* 6. *ubi Gl. in verb. quorum. & verb. nomina. c. pastoralis*. 13. *c. significante*. 34. *de rescript.*

Nomen & cognomen citantis; ut citatus de eo qui ipsum citari curavit, sit certus, ad hoc, ut deliberare secum possit an contendere, vel cedere velit: *c. fin. de rescript. ubi Gl. in verb. ejusdem nominis*. ut intelligere queat, citationem non ex officio Judicis, sed ad instantiam citantis, esse factam. *vid. Panorm. in c. prout*. 4. *n*. 9. *de dolo & contum. & in c. pen. n*. 2. 4. *de foro compet. Ratio est in c. bonæ memoriæ*. 3. *de post. præl. & Gl. ibid. in verb curavimus.*

Causa ob quam quis citatur, exprimenda; ut sciat per quo convenitur, se possit instruere. *c. præterea*. 2. *de dilat. ubi Gl. in verb. plene potuit. c. cum dilecti*. 6. *de dol. & contum. ubi Gl. in verb. quædam. clem*. 2. *ut lite pend. & ibi Gl. in verb. plene.*

Locus judicii exprimi debet; ut intelligere citatus possit, an Judex fines Jurisdictionis excedat; *c. statutum. 11. §. in nullo. de rescript. in 6. c. pende off. Vicar.* an locus, ut esse debet, sit tutus, *clem. pastoralis. §. notorium. de sent. & re jud. c. accepimus. 6. de fid. instr. ubi Gl. verb. securo. c. ex parte. 47. de appell. c. accedens. 2. ut lit. non cont. c. cum personæ. 7. de privil. in 6.* non pestiferus. *Gl. in clem. 1. §. sane prioratus. in verb. rationabilis. de statu monach. Felin. d. c. accedens. 2.*

Sed hoc intellige de citatione Judicis Delegati; non Ordinarii: quia certum tribunal habet. *Philip. Franc. in c. cum parati. 19. de appellat.*

Dies & terminus comparendi debet exprimi; ut citatus sciat, an dies juridica sit, an feriata; ad quam comparere non tenetur; sed demum die sequente: *c. cum dilecti. 6. de dol. & cont. ubi Panorm. num. 4. & in c. veniens. 15. de accusat. num. 5.* an sit congruus, ut ad locum destinatum pervenire commodè possit. *d. c. cum dilecti. 6.*

Fieri debet citatio tribus Edictis, intervallo decem dierum discriminatis; vel uno peremtorio, tantum temporis, quantum tria Edicta continente; si quidem id sit necessarium; puta propter viarum distantiam; vel res celeritatem desideret. *c. tum ex litteris. 5. §. fin. de in int. rest. c. cum dilecti. 6. de dol. & cont. c. 1. de dilat.*

Quod tempus peremtorium Judex non nisi ex justa causa, in citatione exprimenda, *Abb. in c. 1. in ult. not. de dilat. Lanfr. in c. quoniam in verb. citationis. vers. sed quæro. de probation. Innoc. in c. ad petitionem 22. de accus.* abbreviare potest, aut debet. *Dd. in c. 1. de dilat.*

Citatione factâ legitimè, reus in judicium debet comparere, & causam suam defendere; *c. propo-*

fuisti. 19. *de foro compet.* non tenetur si illegitimè: *c. fin. de feriis. Gl. in c. de causis.* 4. §. *illis. in verb. venire. de off. deleg.* & *in c. veniens.* 15. *in verb. propter. de accus. Felin. in c. illud. de præsumt.* Convalidatur tamen ea Citatio, si id spontè faciat. *clem. causam.* §. *fin. de elect. Felin. in c. illud.* 8. *num.* 8. *de præscript.*

Nonnunquam, etiam legitimè citatus comparere non tenetur; ut si spoliatus, nec restitutus; *c.* 1. & *c.* 6. *prius ergò.* 3. *qu.* 2. si facto adversarii impeditus; ad majus Tribunal vocatus; vinculis, aut infirmitate detentus; aut aliis similibus causis implicatus. *c. quoniam.* 5. §. *si autem de carnali. ut lite non contest.* Impedimento tamen cessante, sui copiam Judici, quantò citiùs potuerit, facere debet. *c. cum dilecti.* 6. *de dolo & contum.*

Qui citatos ad Curiam Romanam, ne sedibus convenientibus ibi se sistere possint, detinent; & qui citati, ne ibi tempore statuto venirent, se capi curant, beneficiis Ecclesiasticis privantur. *Clem. multorum.* 2. *de pœnis.*

Operatur citatio præventionem, *c. proposuisti.* 19. *ubi Socin. de foro comp. Gl. in clem.* 1. *de judic.* perpetuat jurisdictionem, *c. gratum.* 20. *c. relatum.* 19. *de offic. deleg. clem.* 2. *ut lite pend.* & actionem; *d. c. gratum.* 20. *cum seq. clem.* 1. & 2. *ut lit. pend.* suspendit Judicis potestatem per intervallum termino datum; *c. cum inter.* 16. *de elect.* Inducit litis pendentiam.

Litem pendere dicimus, postquam à Judice competente citatio emanavit & ad partem citatam pervenit, vel per eam factum fuit, quominus ad notitiam ejus pervenerit. *Mynf. cent.* 4. *obs.* 26. *per clem. cum lite. ut lite. pend.*

De foro competente.

TIT. IV.

VOcari Reus, ut suprà diximus, debet ad *Iudicem suum competentem.*

Actor enim sequi debet forum Rei. *c. cum sit.* 8. *c. si clericus.* 5. *hic. c.* 15. *experientiæ.* 11. *qu.* 1.

Forum, est locus, vel sedes, in qua lites & controversiæ Judiciales exercentur. *c. forus.* 10. *de verb. signif.*

Illud quis sortitur, vel *ratione domicilii*; vel *privilegii*; vel *rei controversæ situs*; vel *delicti*; vel *contractus*; vel *causæ*; vel *continentiæ*, & *causarum affinitatis.*

Ratione domicilii; originis, si ibi reperiatur; *Canon. Dd. in c. fin. hic.* habitationis. *c. cum sit generale.* 8. *eod.* sive ibi reperiatur, sive non: *Gl. in c. causam.* 3. *in verb. ad domum. de dol. & cont.* &, licet domicilium post judicium cœptum immutetur. *text. & Gl. in c. proposuisti.* 19. *verb. præventus. hic.*

Ratione privilegii; Clerici etiam in minoribus ordinibus constituti, *c.* 2. *eod. ubi Dd. c. clerici.* 8. *de judic.* regulariter coram Judice Ecclesiastico tam à Clerico, quàm Laïco, conveniri debent: *c. cum nobis ab homine.* 10. *de judic. c. cum sit generale.* 8. *c. si diligenti.* 12. *c. cum contingat.* 13. *hic.* nec ei possunt renunciare. *d. c. si diligenti.* 12. §. *fin. ubi Gl. in verb. manifestè. c. significasti.* 18. *in verb. Clerici. eod.*

Forum tamen seculare nonnullis casibus sortiuntur; ut; Si lis sit de feudo; *d. c. si diligenti* §. *fin.* tum enim conveniri possunt coram Judice Laïco, puta feudi Domino, aut Curiæ Paribus: *c.*

ve-

verum. 7. *c. ex transmissa.* 6. *hic. c. cæterum.* 5. *de judic.* Si res, de qua inter Clericum & Laïcum quæstio, sub Judice Laïco sita; *c. fin. hic. Socin. in c. Sane si Episcopi.* 3. *n.* 3. *eod.* Si super possessorio vel quasi agatur; *Guid. Pap. decis.* 1. *num.* 1. & 2. *Covar. resol. pract. cap.* 35. *cum seq.* Si Clericus ratione officii; ut quia tutor, curator, procurator Laïci fuit, conveniatur: *Socin. ad rubr. hic. num.* 1. & 15. & *in c.* 1. *eod. num.* 52. *cum seq.* Si Laïco in lite succedat. *Panorm.* & *Felin. in c. quia. de judic. Boër. decis.* 69. *per c. proposuisti.* 19. *hic. vid. Gail.* 1. *obs.* 37.

Ratione rei controversæ forum quis sortitur, ubi ea sita. *c. fin. hic. c.* 6. *ubicunque.* 13. *qu.* 2.

Ratione delicti; in loco ubi reperitur & deprehenditur. *d. c. fin.* & *ibi Canon.* & *præcipuè Panorm. num.* 29. *cum. seq.* & *Socin. in c. postulasti.* 14. *eod.*

Ratione contractus: si ubi contraxit reperiatur. *c.* 1. §. *contrahentes. hic. in* 6.

Ratione causarum; quia causæ Ecclesiasticæ & spirituales in foro Ecclesiastico tractandæ: *c. contingit.* 8. *ubi Dd. de arbitr. c. si clericus.* 5. *c. quod clericis* 9. *c. ex tenore.* 11. *hic.* temporales, sive civiles, sive criminales, in foro seculari; *c. licet.* 10. *eod.* nisi secularis justitiam facere negligat: *Socin. in d. c. licet.* feudales in judicio feudali. *c. verum.* 7. *c. ex transmissa.* 6. *eod.*

Ratione continentiæ causæ; quia ea non est dividenda. *c. pen. de in int. rest. c. de prudentia.* 3. & *seq. de don. inter vir.* & *ux.*

Continentes causæ dicuntur, quæ communem judicationis rationem habent, ut una sine altera non facilè possit definiri. *Ias. in l. nulli.* 10. *C. de judic.*

Ad fundandum judicium sufficit allegasse causas & qualitates jurisdictionem tribuentes, etiamsi non sint veræ, modò de falsitate evidenter non constet. *Felin. in c. si Clericus Laicum. 5. n. 2. hic. Mynf. cent. 1. obs. 9.*

De pactis.

Tit. V.

Ad forum competens vocati, quia nonnunquam, judiciorum metu, ad *pacta* & *transactiones* veniunt, aut ad *arbitros* declinant, paucis de iis & pro ratione instituti nostri, videamus.

Pactum, hoc jure, *c. pactum. 11. de verb. signif.* dicitur, inter partes ex pace, conveniens scriptura, vel sine ea; *Gl. in d. c. pactum. verb. scriptura.* legibus ac moribus comprobata sententia.

Pacisci de rebus Ecclesiasticis possunt ii, quibus eas sine consensu capituli vel superioris Prælati, alienare concessum. *c. fin. hic. in 6.*

Pacisci potest de dignitatibus, prælaturis, & omnibus beneficiis, tam curatis quàm non curatis: de rebus quæ in commercio sunt, sive sint præsentes, sive absentes; modò ex earum conventione nec *periculum animæ*, nec *turpitudo*, nec *impossibilitas*, nec *Ecclesiæ damnum* inferatur: tunc enim pacta non valent.

Periculum animæ infertur; si pacto beneficium pro pecunia resignetur; quia committitur simonia: *c. cum pridem. 4. hic.* si fiat de succedendo post mortem Prælati in ipsius Ecclesia; *c. accepimus. 5. eod.* aut aliis spiritualibus obtinendis. *c. fin. eod.*

Turpitudo infertur; cum quis promittit se crimen aliquod commissurum; aut de crimine com-

missio

misso non acturum. *c.* 8. *unusquisque. c.* 5. *in malis promissis. c.* 12. *non semper promissa. c.* 17. *diffinitio. c.* 20. *si ad peccatum. c.* 21. *mulier.* 22. *qu.* 4.

Impossibilitas; cum rei in pactum deductæ commercium per rerum naturam haberi non potest. *c. fin. hic.*

Ecclesiæ damnum infertur; cum quid Ecclesiæ reditibus detrahitur, vel ei gravamen adjicitur, vel aliquod præjudicium fit. *c. plerique.* 7. *eod. c.* 42. *si quis Laicus.* 16. *qu.* 1.

Cætera pacta, etiam nuda, quæ hæc vitia non incurrunt, hoc jure obligant, & ad agendum & excipiendum sunt efficacia. *c.* 66. *quicunque.* 12. *qu.* 2. *c.* 1. *&* 2. *hic. c.* 8. *puellæ.* 20. *qu.* 1. *c.* 23. *innocens.* 22. *qu.* 4. *c.* 30. *Eleutherius.* 18. *qu.* 2.

Nisi conditio pacti defecerit; *c. pervenit.* 3 *&c. sicut.* 29. *in fin. de jurejur.* Pontifex ex causa à promissione absolverit; *ut in c.* 2. *authoritatem. c.* 3. *alius. & c.* 4. *nos sanctorum.* 15. *qu.* 6. *c.* 2. *de voto.* qui pactum vult impleri, ex sua parte non impleverit. *d. c. pervenit. d. c. sicut.* §. *fin. c. quemadmodum.* 25. *de jurejur.*

Derogant etiam pacta Apostolicis privilegiis & indultis in favorem paciscentium & renunciantium; *c. ex multiplici.* 3. *de decimis. Clem. dudum.* 2. *de sepult*: nocent tantum paciscentibus, non aliis; *c. præterea* 8. *de censib. c. veniens.* 8. *c. de cætero.* 5. *de transact.* nec faciunt præjudicium superioribus.

Semper enim in omni pacto & juramento, excepta censetur superioris auctoritas. *c. venientes.* 19. *et te credimus.* 22. *de jurejur. c. constitutus.* 19. *de rescript.*

De

De transactionibus.

TIT. VI.

TRansactio, est rei dubiæ & litis incertæ, neque finitæ, aliquo dato vel remisso, conventa decisio.

Transigere de rebus Ecclesiasticis possunt, qui pacisci; ut Prælati, sed cum consensu Capituli superioris. *c contingit*. 3. *c. de cætero*. 5. *c. veniens*. 8. *hic*.

Transigi de rebus temporalibus, & spiritualibus, de quibus lis est, vel futura esse possit: *c. super eo*. 7. *eod*. ita tamen, quoad has, si ut proprietates in litigium deducantur; *c. ad quæstiones*. 6. *de rer. permut. c. statuimus*. 2. *hic*. (Et res, propriè amicabiliter componi dicitur. *d. c. super eo*.) Non si ut pro rebus spiritualibus dentur temporales; *c. præterea*. 10. *c. super eo*. 7. *eod*. aut quidem spirituales, sed ut quis ad beneficium Ecclesiæ recipiatur, vel præferatur. *c. ex frequentibus*. 3. *de instit. c. admonet*. 4. *de renunc. c*. 11. *nullus omnino*. 16. *qu*. 7. cum utraque in vitium simoniæ recideret. *dd. cc.*

Habet transactio, hoc jure, similem firmitatem, quàm pactum. *c*. 1. *hic*.

De arbitris.

TIT. VII.

ARbitri, hoc loco sunt, qui nullam potestatem in eligentes habentes, consensu litigantium in Judices eliguntur, in quos compromittitur, ut eorum sententiæ stetur, *c. à judicibus*. 33. *in princ. & §*. 1. 2. *qu*. 6.

Sunt vel *Ordinarii Arbitri*, vel *simpliciter Arbitri*, seu *Arbitrarii*.

Ordi-

Ordinarii ſunt, qui poteſtatem quidem habent judicandi; ſed non in eos, qui ſuæ ſe juriſdictioni ſubjiciunt ad judicium accipiendum, eos eligendo. *d. c. à judicibus.*

Arbitrarii tantùm ſunt, qui aliundè nullam legitimam poteſtatem acceperunt, quàm à compromittentibus, ad judicandum de quæſtione quam inter ſe habent, eos eligentibus. *c. ſi quis Epiſcopus.* 36. *§. arbitrarii tantum.* 2. *qu.* 6. *c. pervenit,* 3. *hic.*

Compromittere in Arbitros poſſunt, qui nominatim non prohibentur, & qui liberam rerum ſuarum habent adminiſtrationem.

Compromitti poteſt in omnes, qui ſpecialiter non prohibentur, cujuſcunque ſint dignitatis vel æſtimationis.

Parvi enim refert, ſint integræ famæ, an ignominioſi; *c. infames.* 2. *§. cognitores.* 3. *qu.* 7. in poteſtate eligentium, an extra; *d. c. infames. §. filius.* libertini, an ingenui; magiſtratus, an privati; modò ſpecialiter in eos compromitti non prohibeatur.

Prohibetur in ſervos; *c. infamis.* 1. *§. tria.* 3. *qu.* 7. mulieres, *c. dilecti.* 4. *hic.* quæ juriſdictionem in ſubditos non habent: *d. c. dilecti. fac. c.* 7. *Mennam.* 2. *qu.* 5. *c.* 8. *cum devotiſſimam.* 12. *qu.* 2. manifeſtè, *fac. c. ad probandum.* 24. *de ſent. & re jud. c. exceptionem.* 12. *de except.* (non occultè. *c. un. ut Eccleſiaſt. benef. ſin. dim. conf.*) excommunicatos; monachos; maximè ſine ſuperiorum licentia; *arg. c.* 20. *de præſentium.* 16. *qu.* 1. *& ibi Gl.* judicem ordinarium ea de re de qua cognoſcere cœpit; *d. c. infames. §. ſi quis verò judex.* aliàs poteſt: *c. quis membrorum.* 23. *qu.* 8. *c. ſi primates.* 5. *qu.* 2. in laïcum (niſi cum clerico, *c.*

per

per tuas. 9. hic.) de rebus spiritualibus; *c. contingit. 8. hic. c. causam. 7. præscript. c. tua nobis. 26. de decim. c. 2. de jud.* nisi authoritate Papæ, vel superioris, vel delegati, *c. 6. præter. §. verum. & ibi Gl. 32. dist. c. per tuas. 9. hic.* omninò de rebus Ecclesiæ temporalibus. *d. c. contingit. 8. & ibi Canon.*

Compromitti potest de omni controversia, *c. fin. de transact.* nominatim non prohibita.

Talis est, super beneficio; *c. non sine. 2. de arbit. c. 21. nisi essent. de præb.* decimis; *c. cum Apostolica. 7. de his quæ fiunt à Præl. sin. cons. cap.* electione; *c. cum dilectus. 32. c. cum in jure. 33. de elect.* matrimonio; *c. causa restitutionis. 9. §. fin. de rest. in int.* statu personæ; *d. c. causa restitutionis.* crimine famoso, *d. c. causa restitutionis. vid. Dd. ad. c. Quintavallis. 23. de jurejur.* re Ecclesiastica, in præjudicium Ecclesiæ; *c. cum tempore. 5. hic. ubi Panorm.* causa jam sententiâ legitimi judicis sopita; aut dubiis ex ea sententia provenientibus, quæ sententiam possent pervertere. *c. exposita. 11. hic.*

Eligi in arbitros possunt, unus, vel plures; sed numero potius impari, quàm pari; *c. 1. hic.* propter naturalem hominum ad dissentiendum facilitatem; *l. item si unus. 17. §. 6. ff. de recept. qui arbitr.* ut ortâ dissensione plurium sententia prævalere possit. *c. 1. hic. in 6.*

Nam alii absque aliis, licet discrepare sententiis possint, *d. l. item si unus. 17. §. 4. cum l. seq. d. c. 1. hic. in 6.* nequeunt arbitrari.

Nisi in compromisso sit adjectum, ut si unus vel alter abesset, reliqui nihilominus procederent; *c. uno delegatorum. 42. de off. jud. deleg. l. non distinguemus. 32. §. cum in plures. 13. ff. de recept.*

qui

qui arbitr. aut nisi absens legitimè requisitus causæ cognitioni aut definitioni adesse nolit. *c. 2. hic. in 6. contra l. item si unus. 17. §. fin. ff. eod.*

Si compromissum sit in duos, & dissentiant, tertium concorditer eligere possunt. *ut in c. suspicionis. 39 de offic. deleg.*

Quod ut possint, etiam compromisso inseri potest: modò certa & nominata persona exprimatur; non incerta. *c. innotuit. 12. hic.*

Compromisso, ut arbitrium teneat, vel pœna adversus non servantem, vel juramentum de servando, debet adjici; *c. 2. c. per tuas. 9. hic.* licet & nudum pactum sufficiat. *c. 1. de pact.*

Tenentur arbitri arbitrium in se compromissum recipere, nec illud sine peccato renunciare possunt; si quidem sint liti judicandæ idonei. *c. 30 sicut enim ubi Gl. ad verb. usum. 11 qu. 1. per c. præcipimus dist. 90.*

Possunt tantum de his judicare, super quibus in eos fuit compromissum. *c. cum dilectus. 6. hic.*

Eorum sententia; sive æqua sit, sive iniqua, ab utraque parte, *c. 2. in fin. hic. c. si quis Episcopus. 36. §. arbitrarii. 2. qu. 6.* appellatione remotâ, *c. 2. hic. c. à judicibus. 33. & c. seq. 2. qu. 6.* servari debet: Nisi contineat peccatum per partes non remissibile; *d. c. 2. hic.* ut simoniam, *ut ibi & c. cum pridem. 4. de pact. c. præterea. 9. & 10. de transact.* aut illicitum præceptum; ut puta filium exheredari, uxorem dimitti; *c. Quintavallis. 23. de jurejur. c. 3. hic.* aut si contra formam juris, vel compromissi, sententia sit dicta; *c. examinata. 7. de confirm. util. vel. inutil. c. cum olim. 7. hic. c. cum in veteri. 52. de elect.* aut contra prius rem judicatam. *c. exposita. 11. hic.*

Si ex pluribus arbitris, pares numero diversas di-

dicant sententias, eorum sententiæ non necessè stare; major tamen pars si in unam conveniat, ei, nè pœna committatur, stari debet, *c. fin. §. fin. de re jud. c.* 1. *hic.*

Compromisso pendente, judicis Ordinarii jurisdictio & cognitio, etiam in causa principali & appellationis, *clem. quamdiu.* 3. *de appellat.* suspenditur.

Per arbitrium comprobatum & homologatum lis finitur. *l. ne in arbitris.* 4. *C. de rec. arbitr. vid. Anchar. in c.* 1. *de lit. contest. in* 6.

Tempus compromissi, in tempore alioqui litis finiendæ, vel appellationem prosequendi, vel testes audiendi, non computatur: *d. Clem. quamdiu.* quia nulla est negligentia in eo, & ideò nulla pœna. *c. quia diversitatem.* 5. *de concess. Præb.*

Acta coram Arbitris; fidem faciunt coram Judice *c. causam.* 11. *c. præsentata.* 50. *de testib. & attestat.*

Arbitrorum potestas finitur; Morte omnium, vel alterius ipsorum, *c. ex parte.* 10. *hic.* Morte litigantium, aut alterius; *c. fin. eod.* Lapsu temporis compromisso inserti; *l. quid tamen.* 21. *§. si cum dies.* 5. *l. arbiter ex compromisso.* 50. *ff. de recept. qui arbitr.* sententiæ prolatione; diffinitivæ puta; *l. qualem.* 19. *§.* 1. *ff. eod.* & aliis modis; *de quibus consule Specul. tit. de arbitris. & arbitrat. §. finitur.*

De postulando.

TIT. VIII.

QUod si neque pactionibus, neque transactionibus, neque compromissis res componi potuerit, partes vel per se, vel per patronum, judicem

cem accedunt, & desideria sua exponunt: quod dicitur postulare.

Est enim *postulare*, desiderium suum, vel amici sui, in jure, apud eum qui Jurisdictioni præest; exponere, vel alterius desiderio contradicere. *c. infames. 2. §. est autem. 3. qu. 7.*

Postulare possunt omnes, qui aut Edicto, aut Lege, aut sententia Judicis, aut Canone non prohibentur.

Canone prohibentur postulare, Clerici regulares; nisi pro utilitate Ecclesiæ, vel sui monasterii, & præcepto Abbatis: *c. ex parte. 2. hic. c. 8. placuit. 16. qu. 1.* Prælati Ecclesiarum secularium, *c. 3. quia Episcopus. 5. qu. 3. ratio in c. 4. perlatum. dist. 88. c. 16. denique. 14. qu. 5. c. 29. te quidem. 11. qu. 1.* excommunicati. *c. intelleximus. 7. de judic. c. decernimus. 8. de sent. excom. in 6.*

Alia quæ hic pertinent, & juri Canonico non sunt propria, sed ex Jure Civili desumta, *ut patet ex d. c. infames. 2. per tot.* in Aphorismis nostris ad Digesta & (quos brevi publici juris facturi) ad Codicem ad hunc titulum latiùs explicavimus.

De procuratoribus.

Tit. IX.

Postulationi valde affinis est *procuratio*; quapropter hunc titulum de *procuratoribus* titulo de postulando subnectimus; in quo idem faciemus, quod in præcedenti: nempe ea quæ hujus juris maximè sunt propria referemus; quo ad alia, quæ cum jure Civili habet communia, ad Aphorismos, ad Digesta & Codicem, lectorem remittentes.

Procurator est, qui aliena negotia mandato Do-

Domini, aut Prælati, alteriusve Clerici, domini vicem gerentis, *c.* 1. *& passim. hic. c. olim causam.* 12. *de rest. spoliat.* administrat.

Negotia intellige judicialia; in quibus procurator, ad lites dicitur. De quo nobis tantùm hic sermo.

Talis constitui potest omnis, qui specialiter non prohibetur.

Prohibetur, hoc jure, Excommunicatus, *c. intelleximus.* 7. *de judic.* infamis, si detur pro personis Ecclesiasticis; non si pro laïcis: *Panorm. in c. Imperatorem* 4. *num.* 9. *de juram. calumn.* Monachi & Clerici tam Regulares, quàm Seculares in quolibet gradu constituti, in temporalibus: non in spiritualibus: *c. un. de synd. c. sed nec procuratores.* 4. *ne cler. vel monach.* minor viginti quinque annis, *c. qui generali.* 5. §. *fin. hic. in* 6.

Constitui potest procurator, tam in causa spirituali, *ut in c. cum venissent.* 2. *de int. rest.* quam civili: imò & criminali; si civiliter ad pœnam agatur; *c. veniens.* 15. *cum seq. c. super his.* 16. *de accusat. c. tuæ fraternitati.* 5. *hic. c.* 1. *ut lite non cont.* non si criminaliter. *d. c. veniens.* 15. *de accus. d. c. tuæ fraternitati. c.* 40. *si quando.* 2. *qu.* 6. *c.* 2. *in criminalibus.* 5. *qu* 3. Nisi in crimine injuriarum, & persona sit illustris: *c.* 18. *absens. vers. Nisi.* 3. *qu* 9. & suspecti Prælati accusatione. *sec. Innoc. in c. veritatis.* 8. *de dolo & cont.*

Constitui possunt unus, vel plures: ita tamen ut non seorsim singuli, sed omnes simul gerant; præterquam si in solidum sint dati; cum enim melior est conditio occupantis; lite puta per eum contestatâ: nisi mandato aliud contineatur. *c. si duo.* 6. *hic. in* 6.

In causis tamen spiritualibus; ut *electionum, postu-*

postulationum, provisionum, &c. cum hæ celeriorem desiderent expeditionem, ex pluribus procuratoribus non in solidum datis Judex magis idoneum potest eligere. *d. c. si duo. §. fin.*

Duo procuratores diverso tempore si dentur, posterioris datione prior revocatus censetur; nisi litem fuerit contestatus. *c. penult. hic.*

Constituitur procurator *consensu* domini, vel Capituli (quod loco domini est) vel *expresso*, (puta per pactum, nuncium, litteras), vel *tacito* (puta, si dominus præsens patiatur rem suam agere.) *in judicio*, aut *extra illud. Clem.* 1. *hic.*

In Iudicio; cum dominus mandatum actis insinuat: hoc est, litteras procurationis parti, vel Judici dirigit, offert & mittit, & ad acta redigi curat: aut coram Judice procuratorem eligit, ejusque personam confirmat, & quicquid ille gesserit, se ratum habiturum cavet. *Specul. in tit. de procur. §. ratione formæ. num.*13. *&* 19.

Extra judicium; coram Notario & testibus, aut si is haberi non potest, litteris, privato, vel publico sigillo, consignatis.

Mandatum procuratorium continere debet, *nomen Iudicis, coram quo litigatur, constituentis, constituti, & ejus, contra quem, in qua causa, & ad quid* (puta an ad agendum, an defendendum) *constituitur, & quod Dominus id quod cum eo erit actum, ratum habebit: & potissimum, si à Reo detur, satisdationem*, qua dominus sub hypotheca rerum suarum procuratoris fidejussor judicatum solvi exsistit. *c. accedens.* 10. *c. constitutis.* 12. *hic. c. Nicolao.* 64. *de appell. l. un. c. de satisdand.*

Procurator ad lites constitutus, alium substituere non potest; nisi litem sit contestatus, vel id mandato suo contineatur; *c. is qui.* 3. *hic. in* 6.

vel

vel nisi in rem suam sit datus. *d. c.* 1. §. 1. *eod. in 6.*

Ad lites intelligitur etiam procurator constitutus, qui generaliter ad negotia; non tamen ad actus, qui speciale desiderant mandatum; ut *juramentum deferrre, transigere, pacisci. c. qui ad agendum.* 4. *cum. c. seq. eod. in 6.*

Omnia quæ procurator in judicio facit, si de mandato appareat, nec illud sit extinctum, rata sunt; *c.* 1. *eod.* potest enim domino & nocere & prodesse. *c.* 2. *de confess. in 6.* non tamen post revocationem.

Revocari ante litem contestatam semper potest; post, cum jam dominus litis factus, non, nisi volens; siquidem justa caussa revocationem non suadeat.

Justa caussa est, si procurator sit suspectus, affinis, hæres adversarii; valetudine aut aliâ re impediatur. *c. quamvis.* 2. *hic. in 6.*

Revocatio Judici vel Adversario insinuari debet; alioqui, si eam hi ignorant, quæ gesta, rata habentur: *c. mandato.* 13. *c. in nostra.* 4. *hic. ubi. Dd.*

Post conclusionem in causa si appareat procuratorem revocatum, nihilominus fertur sententia. *c. auditis.* 8. *eod.*

De libelli oblatione.

TIT. X.

Sive per se, sive per procuratorem compareat Reus; Actor Reo quid petat, coram Judice exponere debet.

Quod facere potest in caussis summariis, & aliis nonnullis; quas enarrat Speculator *de libell. concept.* §. *in quibus.* verbo tantùm sine scriptura, per se, vel per Advocatum; *c. pastoralis.* 14. *de judic.*

Lanfr.

Lanfr. in Clem. sæpe. de verb. signif. ad verbum Libellus. factum & quæstionem proponendo; in plenariis caussis scripturâ; quæ libellus dicitur. *c.* 1. *hic.*

Est *libellus*, brevis scripturâ, claram actoris petitionem, seu intentionem continens, contra Reum necessariò concludens. *c. fin. hic.*

Est vel *conventionalis*, seu *postulatorius*; qui in civilibus negotiis; *c.* 1. *& fin. hic.* vel *accusatorius*, seu *querimonialis*, qui in criminalibus datur. *c.* 5. *perscripta. §. libellorum.* 2. *qu.* 8. *c.* 9. *legum.* 2. *qu.* 1.

Hic, sive crimen publicum prosequatur, sive privatum, sive civiliter, sive criminaliter agatur, continere debet diem & annum; nomen & cognomen accusantis & accusati, & Judicis, coram quo accusatio fit; crimen, & tempus, quo commissum fuit; cum inscriptione interdum. *c. tuæ fraternitati.* 5. *de procurat. d. c.* 5. *perscripta. §. libellorum.* 2. *qu.* 8.

Libellus conventionalis eadem ferè continere debet; Nempe non solum agentis & conventi nomen, sed & jus dicentis, & petitæ rei, *c.* 2. *hic.* & actionis qualitatem: (nomen ut exprimatur non necessè *c. dilecti.* 6. *ubi Dd. de judic.*&, si personali actione agatur, petendi caussam. *c. fin. eod.*

Quæ requiruntur & *Rei* & *Iudicis gratia*: *Rei*; ut deliberare possit, contendere, an cedere debeat: *d. c. fin. c. pervenit.* 5. *de censib.* cui propterea certæ indulgentur induciæ: *can. induciæ.* 4. *§. offeratur.* 3. *qu.* 5. *Iudicis*, ut sciat, qualiter debeat formare sententiam; Ea enim secundùm petitionis formam ferenda est. *c. qualiter.* 24. *§. debet. de accusation. c. examinata.* 15. *de judic. Clem. sæpe. §. verum quia. verb. pronunciatio. de verb. sign. ubi*

 Gloss.

Gloss. Bald. in l. 1. C. si plures una sent. cond. &c. Ias. in l. 22. cum seq. ff. si cert. pet.

Utrique proinde, ab Actore, libellus offerri debet, & quidem ultrò. *c. 1. hic. Specul. d. tit. §. restat videre. num. 1. & §. utrum. num. 4.*

Eo nullo exsistente, processus nullus redditur: *d. c. examinata. 15. ubi Felin. de judic. d. c. 1. ubi Can. hic.* rectè si conceptus, & Reo oblatus, si is respondeat, vel partem negaverit, partem autem defendendo confiteatur; lis censetur contestata. *c. un. de lit. cont. c. dudum. 54. de elect. c. prout nobis. 4. de dolo & cont.*

De mutuis petitionibus.

TIT. XI.

REus conventus, si ei nulla suppetat exceptio, quâ judicium vel differat, vel litis ingressum impediat, potest Actorem, quem vel ratione rei, vel alicujus negotii habet obligatum, vicissim apud eundem Judicem reconvenire.

Cujus enim in agendo quis observat Arbitrium, eundem habere contra se judicem in eodem negotio dignari non debet. *can. 1. §. nullum. vers. cujus. 3. qu. 8. c. 1. & 2. hic.*

Est *reconventio*, mutua petitio, contra convenientem, vel agentem, in eodem judicio constituta.

Est vel *Propria*; quæ ita ab initio instituta, ut pari passu cum conventione procedat; *Socin. in Rubr. art. 1. num. 1. & in c. prudentiam. 2. num. 3. & num. 19. hic.* vel *Impropria*; quæ non ita instituta.

Hæc usque ad conclusionem in causa locum habet; *Marant. par. 4. dist. 6. num. 5. de ord. judic.*

Illa

Illa ante litis contestationem, vel statim post; ut utraque petitio mutuâ vicissitudine, eodem ordine & formâ judiciorum, simul tractari possit. *Gl. in d. c. prudentiam. 2. verb. eo modo. Gl. in Clem. sæpe. §. verum. verb. exordio. de verb. signif.*

Reconvenire regulariter quilibet Adversarium suum potest, coram eodem judice, coram quo fit conventio: sive is sit Ordinarius, sive Delegatus, *c. dispendia. 3. de rescript. 6.* non Arbitro; *c. cum dilectus. 6. de arbitr.* non Judice appellationis; puta tali, qui tantum de causa appellationis potest cognoscere; cum antequam pronunciet, dubium sit, an judex sit inter partes; *c. ut debitus. 59. de appellat.* Omninò coram eo, qui cognoscit, de pronunciatione, vel tali appellatione extrajudiciali in qua venit negotii principalis cognitio; ut cum super hujusmodi provisione appellatur; *c. statuimus. 1. de election. in 6.* quia certum eum partium esse Judicem, *c. 1. accusatores. §. nullum. vers. cujus in agendo. 3. qu. 8.* talis enim appellatio est citatio ad caussam.

Fieri potest *reconventio* in omni causa, sive in rem sive in personam agatur; nisi jure prohibeatur. *d. clem. sæpe. c. 1. & 2. hic.*

Prohibetur; in causis criminalibus; *c. 1. neganda. 3. qu. 11.* præjudicialibus, *c. 1. de ord. cogn. c. 4. prius est ut. 4. §. aliquando. 3. qu. 11.* spiritualibus, coram laïco; *c. decernimus. 2. de judic. c. tua. 25. de decim. c. relatum. 21. §. ad hoc. de jur. patron. c. gravem. 15. de excess. Pral.* causa spoliationis, nisi de alia; *c. fin. de ord. cognit.* depositi; *c. bona fides. 2. de depos.* caussis exsecutivis, *Socin. in d. c. ex litteris. art. 5. num. 57.* simplici; non in modum actionis, judicis imploratione; *Socin. in c. ex litteris. 1. n. 92. hic.* momentanea possessione. *Gl in c.*

fin. de ord. cogn. Gl. & Hostiens. in d. c. cum dilectus. 6. de arbitr.

Proponi debet *Reconventio*, libello comprehensa, ante litem contestatam, vel statim post, & deinde cum conventione simultaneo processu, eodemque judiciorum ordine & figura procedere; *Gl. in c. prudentiam. 2. verb. eodem modo. hic.* ita tamen, ut prius in conventione Actoris, deinde in reconventione, & ita deinceps in singulis actibus uno quasi cursu ad metam litis procedatur, *Gl. Felin. & Dd. in d. c. ex litteris. hic. Gl. in Clem. sæpe de verb. sign.* modò de utraque caussa pariter constet: si non, in negotio liquido, judex procedere, in non liquido, supersedere potest. *Dd. in c. cum dilectus. 2. de ord. cognit. Spec. tit. de reconvent. §. videndum, num. 5.*

Caussa conventionis & reconventionis eadem causa dici potest, eò quod idem Judex, iidem litigatores, eadem instantia, & una sententia determinanda. Accedit, quod prohibitâ appellatione in conventione, prohibitâ etiam in reconventione censeatur, *d. c. cum dilectus. 2. de ord. cognit. c. fin. hic.*

De litis contestatione.

TIT. XII.

ABsolutis præparatoriis, sequitur ipsius Judicii principium, & fundamentum; quod est *Litis contestatio.*

Est judicii fundamentum: quia si à partibus fuerit omissa, nec testes recipi, nec ad sententiam definitivam deveniri potest, adeoque judicii processus corruit. *tot. tit. ut lite non cont. c. dudum Ecclesia. 54. §. licet. de election.*

Fit

Fit per actoris intentionem in jure propositam, & responsionem rei, animo litem contestandi subsecutam, *d. c. dudum. §. licet. c. un. hic. c. prout. 4. de dolo & cont.*

Is animus, ex verbis propositis ad litem contestandam aptis præsumitur: *arg. c. 9. humanæ aures. 22. qu. 5*

Nuda facti narratio, & responsio in negando non consistens, non inducit litis contestationem. *c. 2. hic. in 6. & Dd. com.*

Litem contestantur vel ipsæ personæ principales, si habent personam standi in judicio, vel eorum procuratores, tutores, curatores, syndici, actores, *c. cum ad sedem. 15. de rest. spoliat. d. c. prout 4. c. cum causam. 6. de juram. calum. c. 1. un. hic.* Advocati. *c. cum causam. 62. de appell.*

Hoc facere debent in jure, id est, coram Judice competente; *c. at si. 4. in princ. de judic. c. ad nostram. 3. de consuet.* tempore ad agendum legitimo.

Litis contestatio regulariter in omni caussa necessaria, de qua non de plano absque figura Judicii, sed processu juris habito ordinariè cognoscitur. *Socin. ad c. quoniam. num. 8. ut lite non cont. ubi caussas exceptas vide.*

Nec solùm necessaria, cùm per actionem judicium instituitur, verùm etiam ubicunque judicis officium pro actione proponitur: veluti, cum in integrum restitutio non incidenter, sed principaliter postulatur. *c. fin. de offic. Iudic.*

Litis contestationis effectus est varius: Alius *à parte Iudicis*, alius *à parte Actoris*, alius *à parte Rei*, alius *communis*.

A parte Iudicis; quod jurisdictionem ipsi demandatam perpetuet: *c. relatum. 19. de off. deleg.* quod in præjudicium unius litigantis nihil in-

novare queat. *tot. tit. C. ut lit. pend. nihil. innov.*

A parte Actoris; quod actiones, temporales perpetuet: *l. ult. ff. de fidejuss. tut. l. ult. C. de præscr. 30. ann.* quamlibet præscriptionem, etiamsi facta sit litis contestatio coram arbitro, interrumpat; *c. 9. post. 16. qu. 3. Panorm. in c. illud. num. 11. cum seq. de præscript. & Felin. ibid. num. 3.* quod rem petitam litigiosam faciat; *l. 2. C. de reb. litig.* quod actor libellum mutare nequeat. *Gail. 1. obs. 74. num. 4.*

Ex parte Rei; quod res petita post litem contestatam Reo pereat; *Hottom. 4. obs. 5.* puta si fur, prædo, &c. sit: *l. 40. ff. de petit. hered. l. 49. ff. de furt. l. 1. §. rectissimè. l. 19. ff. de vi & vi arm.* quod post eam possessores in mala fide constituantur. *l. 25. §. 7. ff. de pet. hæred.*

Communis effectus est; quod litis contestatio novationem inducat; *l. 11. l. 29. ff. de novat. l. 3. C. eod.* quod ab ea judicium incipiat; *Cujac. ad c. 1. de juram. calum. Gail. 1. obs. 74. num. 1. Fac. c. super quæstionem. 27. in princ. de offic. judic. deleg.*

Ut lite non contestata non procedatur ad testium receptionem, vel ad sententiam definitivam.

TIT. XIII.

QUod diximus titulo præcedenti lite non contestatâ nec testes posse recipi, nec ad sententiam definitivam posse procedi, quoad testium receptionem non est perpetuum.

Eam enim aliquando Judex, tam *Ordinarius*, quam *Delegatus*, perspecta negotii & personarum qualitate, *Myns. obs. 72. cent. 4.* admittit, si de testium vel obitu, vel diuturna absentia periculum

lum sit. *c. quoniam frequenter. 5. in princ. hic.* Idque tam in causa *civili*, quàm *criminali*: ita tamen ut in *hac* eam, alterâ parte absente, non admittat; *Gloss. in c. veritatis. 8. de dolo & cont.* in ea potest, si periculum sit in mora: si non; pars adversa, ad videndum jurare testes, & dandum interrogatoria, debet citari. *Socin. in d. c. quoniam frequenter. 5. Hostiens. in c. significavit. 41. de testibus.*

Sunt & alii casus, in quibus ante litem contestatam testium receptio permittitur; *Innoc. in d. c. quoniam frequenter. 5. verb. procedendum. Specul. tit. de teste. §. nunc tractemus.* Puta, 1. Cùm actor propter interpositum juramentum nequit agere; *c. ad nostram. 20. de jurejur.* 2. Cum causa est merè spiritualis, & sine alterius commodo; ut est hæresis crimen; *c. 6. sanè profertur. 24. qu. 2. c. ab infirmis. 26. qu. 7. c. à nobis. 28. de sent. excomm.* 3. Cum publicum commodum offenditur; *c. 9. quia ea. 3. qu. 2.* 4. De statu Ecclesiæ agitur; *c. cum olim. 34. de testib. & attest.* 5. In causa denunciationis; *c. veritatis. 8. de dolo & cont. c. novit. 13. de judic.* 6. In caussà appellationis cum appellatus est contumax; *c. interposita. 70. §. sane. de appell.* 7. In caussà matrimonii carnalis, cum alter se malitiose absentat; *d. c. quoniam frequenter.* 8. In dilapidatione; *arg. d. c. quia ea. 3. qu. 2.* 9. In caussà purgationis. *c. cum. P. 7. de purg. can.* 10. Ubi aliquid officio judicis actioni serviente petitur; ut in expensis lite pendente factis: *c. 2. de offic. Iud. c. ex litteris. 1. de consf. & affin.* 11. In omnibus, in quibus simpliciter, & de plano proceditur. *Spec. d. loc. qui plures usque ad 36. enumerat.*

Testes sic producere ante litis contestationem, non tantum *Actor* potest, sed & *Reus*; diverso tamen modo. *Mynf. cent. 4. obs. 71. Gail. 1. obs. 92. num. 3.*

Actor eos producit, si testes sint, vel senes, vel valetudinarii; ita ut mortis subsit periculum; aut diu absfuturi; *d. c. quoniam frequenter.* 5. *c. cum olim.* 34. *significavit.* 41. *de test. & attest. c. præsentata.* 5. *de testib. & attest.* & in ipsius potestate non sit, quod agat. *Innoc. in d. c. significavit. & d. c. quoniam frequenter. in Gl. senex.* veluti si debitorem sibi sub conditione habeat obligatum.

Ætas, infirmitas, & absentia testium, quomodo sit æstimanda, judicis committitur & relinquitur arbitrio. *Innoc. in d. c. quoniam frequenter.*

Actori, testium hac receptione concessâ, necesse, ut intra annum, à quo agere potuit actionem instituat: aut saltem Reo hujusmodi testium receptionem denunciet. *d. c. quoniam frequenter §. sed si noster. ubi Gl. & Panorm. num.* 7.

Reus indifferenter, & sine ætatis, valetudinis, aut absentiæ discrimine, quoslibet testes producere potest, modò ipsi exceptio, vim actionis non habens, competat, quâ actionem, quam metuit, elidere possit. *Lanfranc. in c. quoniam contra. De probat. c.* 8. *num.* 34.

Fieri debet hæc testium productio coram ipsius seu causæ principalis competente judice: *Panorm. in d. c. significavit. num.* 10. parte, ut dictum, citatâ; *Host. in d. c. significavit*; Nisi præsens, ob mortem testis, periculum versetur; Tum enim & coram incompetente judice, & parte adversâ non citatâ, facta testis hujus receptio, valet. *Felin. in c. si qui testium.* 8. *num.* 13. *de testibus. & attestat.*

De

De juramento calumniæ.

TIT. XIV.

Lite contestatâ, varii actus ante sententiam definitivam interponuntur: qui ad tria genera referri solent. In primo genere ponitur *jusjurandum Calumniæ*; in secundo *dilationes*: in tertio *progressus contra Reum contumacem*, vel *fatentem*, vel *negantem*.

Iuramentum calumniæ nihil aliud est quàm juramentum à litigantibus super causa bonâ fide susceptâ, & deinceps prosequenda, præstandum.

Illud, hoc jure, judex, non nisi petitum sit, partibus imponere tenetur, *c.* 1. §. *propter omissum. ubi Gl. verb. annullandus. hic. in 6.*

Impositum, si quis præstare recusaverit, actor ab instituta cadet actione, reus pro confesso habetur. *c. fin.* §. *fin. hic.*

Præstant hoc litigantes omnes, etiam universitas, municipium, &c. *c. Imperatorem.* 4. *c. ult. eod.* personæ Ecclesiasticæ, *c. cæterum.* 5. *c. ult. eod.* in caussis propriis, (non in caussis Ecclesiæ; *c.* 1. & *d. c. cæterum.* 5. *hic.*) sive suo, sive alieno nomine judicium suscipiant. *c.* 3. 4. & *c. cum causam.* 6. *eod. c.* 2. §. 1. *eod. in* 6.

Utrùm illud in propria persona præstent, an per procuratorem, nihil interest.

Procurator, hoc juramentum ut præstet, debet ad hoc speciale habere mandatum; *c. fin. eod. in* 6. & tum in animam Domini & suam jurat. *Ioan. Andr. in add. ad. c. in pertractandis.* 3. *hic. text. in c.* 2. *in princ. de testib. in* 6.

Præstatur in omnibus causis, in quibus necessitas probationis incumbit, *Petr. Greg.* 48. *Syntagm.* 6. *num.* 3. tam in prima quàm secunda appella-

tionis instantia; *c. 2. in princ. hic. in 6.* etiam causis criminalibus, *c. 1. §. nos itaque. verb. criminali. hic. Hostiens. in sum. hic. num. 3.* spiritualibus; *c. 1. §. fin. eod. in 6.*

Et quidem hac forma; *Ab Actore*; ut juret se non animo calumniandi litem intendere, sed quod existimet, se bonam causam habere. *A Reo*; quod putet se justè resistere, opinione juris sui. *l. 2. in pr. C. hic. Ab utroque*; quod nihil penitùs patrocinii gratiâ, Judicibus aut alteri cuicunque, in causa vel dederit, vel promiserit, vel etiam daturus sit per se, sive per alium, præterquam Advocatis honoraria, cæterisque quibus à jure dari permittitur: *c. statutum. 11. §. insuper. de rescript. in 6. Auth. principales. C. hic.* Item quod neuter ullam probationem, quam non existimaverit necessariam, exiget. *Auth. in isto. C. eod.*

Jurant Prælati propositis Euangeliis, alii omnes tactis. *c. ult. in princ. hic.*

De dilationibus.

TIT. XV.

SEquuntur *Dilationes*; Quæ sunt temporum, ad judiciale actus perficiendos concessorum, prorogationes. *c. 1. 2. & 3. hic.*

Sunt vel *Judiciales*, quæ ob actum Judicialem; vel *Extrajudiciales*, quæ ob actum Extrajudicialem expediendum dantur. De illis, non de his, nobis hic est sermo.

Sunt illæ vel *Legales*, hoc est, certo jure constitutæ; vel *Arbitrariæ*, id est, ab arbitrio Judicis pendentes.

Conceduntur, ad testes producendos, *c. licet causam. 19. de probat.* ad peremptorias proponendas,

das, *c. 1. & c. seq. 3. qu. 3.* probationem per instrumenta, *Novell. 115. c. sed & hoc. 2.* solutionem faciendam, *l. 2. 3. C. de usur.* se purgandum, *c. tam. litteris. 33. de testib. & attest.* ad accusandum & agendum, *c. licet. 14. de accus. & c. fin. de cland. despons.* Prælatum optandum, *c. cum in veteri. 52. de elect.* appellationem prosequendam, excessus puniendum, *c. irrefragabili. 13. de offic. jud. ord.* negotium decidendum, *c. de causis. 4. de off. jud. deleg.* restitutionem petendam, *c. frequens. 1. de restit. spoliat. in 6.* excommunicationis exceptionem probandam, *c. pia. 1. de except. in 6.* litem contestandam, *c. 2. hic.* &c.

Earum spatia, hoc jure, sive à judice propria authoritate, sive à lege dentur (Judex enim ea, negotii qualitate, & partium utilitate vel necessitate inspectâ, producit, vel arctat.) sunt arbitraria. *c. ult. de transact. c. 1. si ægrotans. 5. qu. 3. c. 8. si Episcopus. 3. qu. 2. c. quod ad consultationem. 15. de sent. & re jud. c. oblatæ. 57. §. licet. de appellat.* Exceptis iis quæ ad appellationem prosequendam, & restitutionem in integrum petendam à lege concessa. *Gloss. in c. cum sit Romana. 5. eod.*

Judex dilationes non debet concedere, nisi sedens pro tribunali, præviâ causæ cognitione, & utraque parte præsente. *c. ult. §. à Iudice. 3. qu. 3. Hostiens. in sum. hic. num. ult. Spec. de dilat. §. 2. num. 1.* puta, quas ipse sua authoritate concedit: Lege enim concessæ, cunctis partibus absque causæ cognitione competunt; quamvis eas, qualitate personæ & causæ, aliisque circumstantiis consideratis, interdum Judex moderari possit: ut statim diximus. *per jur. ibi all.*

Judex suâ authoritate dilationes concedit, ubi

eæ jure non proditæ; ut ad sistendum aliquem in judicio: *l. sancimus. 26. C. de fidejussor.* & opponendas exceptiones dilatorias. *c. pastoralis. 4. de exception.*

Et tum potest, non tantum cuique exceptioni opponendæ tempus præfigere, sed & omnibus simul opponendis unum terminum: *d. c. pastoralis.* qui censetur tum, licet non sit expressum, peremtorius. *arg. d. c. pastoralis.*

Alioqui in assignandis dilationum terminis necesse, si judex terminum velit esse peremtorium, illud evidentibus verbis exprimere. Nisi enim id fuerit factum, tres termini dandi sunt: sive dilationes ante litem contestatam sint concessæ, sive post. *ut vult Lagus meth. utr. jur. hoc. tit. per Gl. in clem. sæpe. 2. verb. non peremtoriè. de verb. signif.*

De feriis.

TIT. XVI.

PRæter Dilationum caussas titulo præcedenti enarratas sunt & aliæ: Nempe *Feriæ; Ordo judiciorum; Plus petitio, Concursus judicii petitorii & possessorii.* de quibus hoc & sequentibus titulis agemus.

Feriæ, (omnium, non unius litis dilationes.) sunt dies ab actibus judicialibus vacui. *c. ult. hic.*

Cum alias septimanæ dies ferias vocamus, feriarum nomine abutimur. *Cujac. ad c. 1. & 2. hic. Covar. 4. resol. 19. num. 1. vers. eadem.*

Sunt *Feriæ* aut *Solennes*, seu *Ordinariæ*, quæ scilicet certo spatio quotannis recurrunt; aut *Repentinæ*, seu *Extraordinariæ*, quæ subitò pro re nata indicuntur.

Solennes aut sunt *Sacræ*, aut *Profanæ*, seu *Necessariæ*.

Sacræ sunt, dies cultui & honori Dei, & Sanctorum reverentiæ dicati. *d. c. ult. hic. ubi vide. c.* 1. *&* 3. *nullus.* 15. *qu.* 4. *in princ. dist.* 3. *de consecr.*

Quos singulis diebus dominicis Parochus populo prænunciare debet. *cap.* 1. *de consecrat. dist.* 3.

Profanæ, seu *Necessariæ*, sunt, quæ non propter honorem Dei, vel Sanctorum, sed propter utilitatem, vel necessitatem hominum sunt institutæ; ut sunt messium, & vindemiarum. *d. c. ult. in fin. hic.*

Repentinæ feriæ sunt, quas Princeps, aut Magistratus, propter inaugurationem, triumphum, rem prospere gestam, *Gl. in verb. ob necessitates. in Clem. sæpe.* 2. *de verb. signif.* vel hostilem incursum, seditionem, pestem, aliamve causam publicam extra ordinem evenientem, indicit.

Hisce omnibus feriatis diebus expediri non possunt, quæ sunt Jurisdictionis contentiosæ; ut est citatio ad causam dicendam, respondendum, jurandum, sententiam audiendam, *c. ult. hic. c.* 1. *&* 2. 15. *qu.* 4. *c. auditis.* 29 *de election.* damnatio ad mortem, vel aliam pœnam: *c.* 1. *hic.* possunt quæ sunt jurisdictionis voluntariæ; ut tutorum, vel curatorum datio, emancipatio, testamenti, aut donationis, aut contractûs, confirmatio. *Kling. ad. c.* 1. *num.* 9. *&* 14. *hic. l. actus.* 8. *C. eod.*

Possunt etiam hisce feriis expediri eæ caussæ, quarum disceptationem *pietas* vel *necessitas* suadet. *c. ult. hic.*

Pietas suadet, si sint causæ debilium & miserabilium personarum, *arg. c. utinam.* 9. *dist.* 76. *c. nunquam.* 33. *dist.* 5. *de consecrat. Hostiens. in sum. hoc tit. num.* 4. *Cling. ad c.* 1. *num.* 4. *hic.* si de alimentis futuris officio judicis debitis; *Ias. ad l.* 1. *§.*

sed excipiuntur. num. 7. ff. hic. causa spirituali, agatur, *Innoc. in c. ult. num. 2. hic.* de causa matrimoniali Judex ex officio statuat. *Hostien. in d. Summ. num. ult.*

Necessitas suadet; si res, vel actio, tempore vel morte sit peritura. *c. fin. §. verum. cum seq. de judic.*

Feriis sacris & repentinis partes renunciare non possunt: *c. fin. hic.* possunt profanis, seu necessariis. *d. c. fin. c. licet. 3. hic. & c. si diligenti. 12. de foro compet.*

Tacitè id fecisse intelliguntur partes, quibus præsentibus & scientibus, nec contradicentibus, Judex diem, quam feriatam esse scit, assignat. *c. quod ad consultationem. 15. de re judic.*

His feriis, si non renunciatum, quod actum non subsistit. *d. c. fin. hic. d. c. si diligenti. 12.*

Computantur feriæ Sacræ vel de vespera in vesperam, *c. 1. & 2. hic.* vel potiùs secundùm earum qualitatem, & regionum diversarum consuetudinem; *d. c. 2. hic.* Profanæ & Repentinæ à media nocte in mediam noctem. *VVesemb. in com. C. hoc tit. num. 25.*

De ordine cognitionum.

Tit. XVII.

SEquitur de ordine cognitionum; quia interdum accidit, ut aliqua cognitio differatur, donec altera terminetur.

Ordo judiciorum, seu *cognitionum*, est dispositio, quâ unum judicium alteri judicio anteponitur.

Spectatur is tum, cum plures actiones in Judicium veniunt.

Quod fit, cùm mutuis petitionibus actor & reus se impediunt: & tum eæ aut sunt *principales*, aut *una est principalis*, *altera incidens*.

Si

Si utraque principalis & *civilis*; prius proposita, prius est tractanda, unâ tamen sententiâ ambæ terminandæ; modò se non contingant. *c. 2. hic.*

Si sunt *criminales*; major, minori præponetur.

Si una civilis, altera criminalis; prius criminalis tractabitur; *c. 3. non est. §. civili. 3. qu. 11.* Nisi civilis criminali præjudicet. *c. 4. prius. §. si crimen. 3. qu. 11.*

Si ambæ actiones non sunt principales, sed *una incidit alteri*; tum incidens, si talis sit ut principalis impediat cognitionem, prius terminari debet; *c. tuam. 4. hic.* aliàs prius principalis. *Bald. tit. de incident. quæst. Gl. 1. in c. 1. hic.*

De plus petitionibus.

TIT. XVIII.

QUia plus petentis petitio aliquando differtur, ideò *de plus petitionibus* sequitur.

Plus quis petere dicitur, quatuor modis: *Causâ, Tempore, Re, Loco. c. un. hic.*

Causâ, cum quis electionem Adversario competentem sibi arrogat; ut, cum id quod vel in genere, vel alternativè debetur, in specie, vel præcisè petit. *d. c. un.*

Tempore; cum ante diem, vel conditionem existentem, petit id quod debetur. *d. c. un. in fin.*

Re; cum majorem summam, vel quantitatem, quam debetur. *d. c. un. vers. Re.*

Loco; si eo, quo convenit solvere loco, non petit; sed alio. *d. c. un. vers. Loco.*

Hoc modo plus petens; tenetur quanti rei interest convento loco non solvisse. *d. c. un.*

Re plus petens, in expensis adversario condemnatur. *d. c. un. in princ.*

Tem-

Tempore plus petenti duplicantur induciæ: quibus finitis, Reus litem non excipiet, nisi expensis ipsi solutis. *d. c. un. vers. Ei verò.*

Causâ plus petens; ad omnes expensas in triplum & omne damnum, quod Reus occasione institutæ actionis tulit, condemnatur. §. *si quis agens.* 33. *vers. & siquidem. Inst. de action.*

Has tamen pœnas effugiet, si ante litis contestationem à plus petitione desistat. *Hostiens. hic.*

De causa possessionis & proprietatis.

TIT. XIX.

Diximus supra in genere de ordine cognitionum, videamus nunc in specie de ordine cognoscendi in concursu petitorii & possessorii judicii.

Concursus fit, si Actor, agens petitorio, à Reo, conquerente forte de spoliatione, conveniatur possessorio: idque vel *de eadem re*, vel *de diversa*.

Si utrumque judicium est *eadem de re*, prius super possessorio est cognoscendum, & pronunciandum; petitorio, prius proposito, suspenso. *c. ex conquestione.* 10. *c. litteras.* 13. *de restit. spoliat.* Et hoc sive possessorium præcedat, sive sequatur. *c. in litteris.* 5. *eod.*

Judicium utrumque si est *de re diversa*; subdistinguendum est. Nam aut *possessorium*, puta de spoliatione, proponitur *in modum reconventionis*, aut *in modum actionis*, aut *in modum exceptionis*.

Si in modum reconventionis; puta quia Reus conventus reconveniendo petit restitui; tunc vicissim sunt tractanda, & una sententia terminanda. *vid. supr. de mutuis petit.*

Si in modum actionis, tunc sive civiliter, sive cri-

criminaliter ſpoliatus ab Actore conveniatur, poſſeſſorium prius excutiendum. Spoliatus enim ante omnia eſt reſtituendus. *c. in litteris.* 5. *c. gravis.* 11. *de reſtit. ſpoliat.*

Si in modum exceptionis; primò exceptio ſpoliationis; deindè petitorium, tractabitur. *c.* 2. *verſ. Sed quoniam. de ord. cognit.*

Qui petitorio agit, ante concluſionem in cauſa, & poſſeſſorio, adipiſcendæ, vel recuperandæ, non retinendæ, agere poteſt: non poſt concluſionem; niſi juſta cauſa ſubſit. *c. paſtoralis.* 5. *& c. cum dilectus.* 6. *hic. c. ſignificaverunt.* 36. *de teſtibus & atteſt.*

Si petitorio & poſſeſſorio ſimul eſt actum, unâ ſententiâ terminatur, & præmittitur poſſeſſorium in definiendo, licet priùs in petitorio fieri debeat exſecutio; *c. cum dilectus.* 6. *c. cum. Eccleſia.* 3. *c. ad ultimum.* 2. *hic.*

Succumbens in poſſeſſorio, poteſt de proprietate agere. *c. cum olim.* 7. *eod.*

De reſtitutione ſpoliatorum

TIT. XX.

QUia ſtatim diximus, Spoliatum ante omnia eſſe reſtituendum, *c.* 1. *c. in litteris* 5. *hic. c. ult. de ord. cognit.* nunc videndum, *quid ſit ſpolium, quomodo fiat, quis ejus ſit effectus.*

Spolium, eſt violenta poſſeſſionis privatio. *c.* 1. 2. 3. *& paſſim. hic.*

Cadit in omnes res mobiles, *c. gravis.* 11. *hic.* immobiles, *c.* 1. *hic.* jura, *c. olim inter.* 17. *eod.* beneficia. *c. ſolicite.* 2. *c. in litteris.* 5. *c. accepta.* 3. *eod.*

Fit vel per vim expulſivam, *c. item cum.* 6. *eod.*
vel

vel ablativam, *d. c. gravis.* 11. vel compulsativam. *d. c.* 2. *eod.*

Spoliasse etiam dicitur & Judex, qui prætermisso juris ordine, vel cum non esset competens, aliquem jure suo, vel re sua privat: *c. conquerente.* 7. *eod.* & is qui spolium mandavit, aut spoliationem suo nomine factam ratam habuit, *c. cum ad sedem.* 15. *eod.* aut rem à spoliatore accepit. *c. sæpe.* 18. *eod.*

Effectus spolii, quod de eo quis potest conqueri aut *agendo*, id est, conveniendo, vel reconveniendo; aut *excipiendo.*

Si *conveniendo* hoc faciat, est ante omnia restituendus. *c.* 1. *& c. fin. de ord. cognit. ubi Abb.*

Si *reconveniendo*; utraque quæstio pariter est tractanda. *d. c.* 2.

Si *excipiendo*; non cogitur ante restitutionem Actori respondere *c. ult. de mut. petit.*

Restitutio hic facienda, unà cum fructibus, damnis. *d. c. gravis.* 11.

De contumacia.

TIT. XXI.

AGitur deinceps de judicii, in reum contumacem, vel confitentem, vel negantem, progressu.

Contumax est, qui dolo malo judici, vel Prælato, non obtemperat. *Gloss. in c. ad aures.* 5. *de temp. ordinat. c. cordi.* 1. *§. fin. de appellat. in* 6.

Quare qui juridicè citatus, nec legitimè impeditus, nec per se, nec per procuratorem, comparet, *c. cum dilecti.* 6. *§. fin. de dolo & cant. c. quoniam.* 5. *ut lite non contest.* vel qui quidem comparet, sed non obedit; vel sine judicis licentia recedit; *c.* 43. *certum.* 11. *qu.* 3. *c. ex litteris.* 10. *de excess.*

Præ-

Prælat.c.6.de illicita.24. qu.3. contumax dicitur.

Juridicè citatus eſt, ſi trinis Edictis, vel uno peremtorio, quod tantum temporis, quantum illa tria Edicta continere debet, in jus vocatus eſt. *l. contumacia.* 53. §. 1. *de. re jud.*

Hæc contumacia, ſive *Actoris*, (nam & is poteſt eſſe contumax) ſive *Rei*, variè, & quidem aliter ſi lis conteſtata, aliter ſi non, à Judice puniri poteſt: ita tamen, ut is non omnes pœnas ſimul infligat, ſed ex eis unam; quâ ſi non corrigatur contumax, ad aliam procedere poterit. *Lancel. in juſt. jur. Canon. hic. in fin.*

Actor ſi contumax, id eſt, ad terminum ad quem Reum citavit, non compareat, damnatur Reo in expenſas, nec ad novam citationem admittitur, niſi caveat ſe in aſſignato termino compariturum. *c. actor.* 1. *de dolo & contum. in 6.*

Poteſt etiam Reus, ſi lis nondum conteſtata, petere ut actor legitimè citetur, & ſi non compareat, ipſe ad probationem admittatur, ſententiaque feratur, *c.* 3. *eod. ubi Panorm. num.*15. *& ſeq. vid. Novell.* 112. *cap.* 3.

Quod ſi actor lite conteſtatâ contumaciter abſit, & tempus inſtantiæ, puta triennium, uſque ad ſemeſtre præterlapſum ſit, poteſt ſimiliter judex, ſi cauſa liquida ſit, ad definitivam ſententiam progredi, etiam in favorem actoris, ſi eum meliorem cauſam fovere videat; alioqui Reum ab obſervatione judicii abſolvit, actore in expenſas condemnato. *l. properandum.* 13. §. *& ſi quidem.* 2. *C. de judic.*

Reus ſi ſit contumax, ei aut mulcta infligitur, à judice, *l.* 2. *ff. ſi quis in jus voc.* aut actori in expenſas aliaque damna condemnatur, *l. ſancimus.* 15. *C. de judic. & ibi Bald. Salic.* aut invitus ad ju-

judicium ducitur, *Panorm. ad. c. 4. circa fin. hic. l. consentaneum. 8. C. quom. & quand.* aut excommunicatur, *c. fin. §. fin. ut lite non cont.* aut missionem in bona patitur. *c. 1. 2. 3. c. fin. de eo qui mitt. in poss. rei serv.*

Contumax *Reus* dicitur vel *Verus*; qui personaliter citatus, dicit se nolle ad judicium venire. *c. 2. de dolo. & cont. & ibi Gloss.* qui dicit se venturum, nec venit: *decis. Rotæ. 3. cum jura.* qui venit, non tamen respondere vult; *c. 1. de judic.* qui tribus Edictis citatus non comparet: *can. 6. de illicita. 24. qu. 3.* vel *Fictus*, qui ad domum tantum vocatus non comparet; *Accurs. Barth. ad l. si tutor. 15. ff. de adm. & peric. tut.* Nisi, *secund. Bald. ad. c. quoniam frequenter. 5. §. porro. ut lite non. cont.* citatio ad domum facta ei ab amicis, vel domesticis fuerit denunciata.

Hic appellare potest, *Gloss. approb. ad Clem. 1. de dolo & cont.* non *Ille. l. ex consensu. 23. §. fin. ff. de appell.*

De missione in possessionem.

TIT. XXII.

REus contumax, ut diximus, *missionem in bona* patitur; sed aliter *lite contestatâ*, aliter eâ *non contestatâ*.

Lite contestatâ; si de causa non liqueat, Actorem judex in possessionem bonorum Rei immittit, ita ut statim verus efficiatur possessor, & Reo absenti sola proprietatis quæstio relinquatur: *c. prout nobis. 4. ubi Gloss. de dolo & contum.* si de ea liqueat, sententiam definitivam fert. *d. c. prout nobis. ubi Gl.*

Lite non contestata, tum ac causæ merita devenniri non possit, *tot. tit. ut lite non contest.* solet ad mis-

missionem in possessionem deveniri. *c. quoniam*. 5. §. *in aliis. ut lite non contest. d. c. prout. nobis.*

Ea fieri debet per *Decreti* modò *primi*, modò *secundi*, interpositionem.

Est *primum Decretum*, prima à Judice jubente ob contumaciam absentis, in possessionem bonorum ejus custodiæ caussâ, facta missio. *c. constitutis*. 1. *de eo qui mitt. in poss. &c.*

Illud interponunt Judicis Ordinarii, *d. c. constitutis*. 1. & Delegati, Papæ & Principis, & alii; *c. 1. & ibi Gœd. num. 69. cum. seq. de sequestr. possess.* saltem mixtum imperium habentes; *l. jubere. 4. ff. de jurisd.* ad instantiam partis obedientis, *c. quoniam. 5. ut lite non cont. l. dies cautioni. 4. §. hoc autem. ff. de dam. infect.* præviâ caussæ cognitione. *Panorm. in d. c. quoniam. §. ult. num. 9. & 10. & c. 2. num. 28. de probib. sequest.*

Ex eo missionem decerni petere possunt, omnes, quibus aliquid debetur purè; non sub conditione. *l. 7. §. 14. ubi Zas. l. pen. §. fin. ff. quib. ex caus. in poss.* Nisi sit legatarius. *d. l. pen. §. 1.*

Fit missio primò in possessionem rerum mobilium, post in immobilium; *d. c. quoniam. §. fin. ut lite non cont.* denique in incorporalium. *juxta l. à Divo Pio. 15. ff. de rejud. Spec. §. restat. num. 1. de primo decret.*

Sed aliter *in actione reali*, aliter *in personali*.

In reali actione, fit missio in bona petita; ut actor ea verè possideat; & post, non ante, *Panorm. in d. c. quoniam. 5. §. ult. num. 33.* annum fructus lucretur; *c. 1. de eo qui mitt. in poss. c. pastoralis. 11. §. præterea de offic. Iud. c. contingit. 11. de dolo & contum.* intra annum si reus veniat, & contumaciam, præstitâ satisdatione de judicio sisti, & restitutis expensis, purget, rem recuperat. *d. c. quoniam. §. si reus. c. 1. de sequest. poss.* *In*

In actione personali, fit missio pro mensura debiti; *d. c. quoniam.* §. *ult. & ibi Gloss.* (Nisi res certa petita sit: *l. Fulcinius.* 7. §. *Celsus.* 17. *ff. quib. ex caus. in poss. eat.*) non ut actor possideat rem; sed unà cum domino detineat, & custodiat. *l. si finita.* 15. §. *si plures.* 15. *ff. de damn. infect. l.* 3. §. *fin. ff. de acq. poss. l. si duo.* 3. §. *creditores.* 8. *ff. uti possidet.* Reus quandocunque, ante tamen secundum decretum, veniat, rem recuperat; prius tamen cautione de judicio sistendo præstita, & expensis refusis. *d. l. si finita.* 15. §. 34. *l. si quis.* 8. §. *pen. C. de præscr.* 30. *vel.* 40. *ann.*

Secundum decretum (Quod, quoad possessionis acquisitionem, non in reali actione, *c. pastoralis.* 28. §. *præterea. de off. jud. deleg. c. contingit.* 11. *de dolo & contum. l. pen.* §. *pen. C. de præscr.* 30. *vel* 40. *ann.* sed tantum personali, est necessarium. *Bart. post Gl. in d. l. si finita.* §. *Iulianus. num.* 42.) est secundus jussus Judicis, mixtum saltem Imperium habentis, *l.* 1. & 4. *ff. de jurisd.* quo missus in possessionem, ob perseverantem Rei contumaciam, verus & incommutabilis efficitur possessor. *c.* 1. *de eo qui mitt. in possess. l. Prætoris.* 5. *ff. de dam. inf.*

Interponitur post annum à tempore primi decreti interpositi, *Bart. in d. l. si finita.* §. *Iulianus*, ad petitionem partis; si citatus ter, vel semel peremtoriæ, *d. c. quoniam.* 5. §. *fin. ut lite non cont.* reus Contumax, *Panorm. in d. c. quoniam.* §. *fin. num.* 31. 41. & 46. non compareat, nec se ad judicium cum debita cautione & refusione sumtuum offerat; *c. pastoralis.* 11. *de offic. jud. ord. c.* 1. *de dolo & cont. tot. tit. de eo qui mitt. in poss.* nec ullum justum impedimentum, (de quo Judex debet cognoscere, alioqui dabitur restitutio, *d. l. si fini-*

finita. §. *Iulianus. ubi Bart. num.* 36. *&* §. 22. *&* §. 33. *l.* 19. *ff. de damno. inf.*) quo minus veniat, obſtet.

Variè hoc Judex pro circumſtantiarum varietate interponit: Modò enim *bona contumacis diſtrahi jubet*; modò *in ſolutum dat*; modò *actorem rei poſſeſſæ dominum facit*, modò *ſolum poſſeſſorem.*

Bona diſtrahi jubet; *l.* 7. §. 1. *& paſſim. ff. quib. ex cauſ. in poſſeſſ. l. item* §. *certum.* §. *ex quib. cauſ. major.* ſi ad æs alienum, id eſt, ad quantitatem debitam, agatur. *fac. l.* 8. *C. quom. & quand. jud.*

In ſolutum dat; ſi res poſſeſſa publicæ diſtractioni expoſita, emtorem non invenit. *Specul. de ſecund. decret.* §. 2. *num.* 19. *arg. l.* 15. §. *ſi pignora. ff. de re jud. l. ordo.* 3. *C. de exſecut. rei jud.*

Et tum creditor, cui res in ſolutum data, juſtam habet poſſidendi & præſcribendi cauſam, ſive debitor illius fuerit dominus, ſive non. *c. Abbate.* 3. *de ſent. & re jud. in* 6.

Actorem rei poſſeſſæ dominum facit; puta potiſſimum in materia damni infecti, propter periculum ſumtus & moleſtias ædium ruinoſarum, quæ non facilè emtorem inveniunt. *l.* 15. §. 16. *ff. de damn. inf.*

Actorem rei poſſeſſæ ſolum facit poſſeſſorem, Reo jure ſuo, etiam poſt annum rei ſuæ repetendæ reſervato; cum defenſionis præſertim cauſa, qua contumacia purgari & excuſari poſſit, ſubeſt. *d. c. quoniam.* 5. *ubi Gl. & Dd. ut lite non cont.*

Diximus ſuprà in actione reali ex primo decreto immiſſum verum fieri poſt annum poſſeſſorem; quod adeò verum eſt, ut etiam obtineat, licet ob adverſarii potentiam poſſeſſionem non potuerit ingredi, vel eam amiſerit. *c.* 1. *de dolo & contum.*

Non

Non si per eum steterit, quominus possessionem intraverit. *c. 2. in fin. de eo qui mitt. in p ss.*

Sed hoc obtinet, si reus nullam de stando juri dederit cautionem; Dans enim eam, restituendus est. *d. c. 1.*

Sed hæc omnia, quæ diximus obtinent, si talis sit causa, ut actor in possessionem mitti possit: *c. 3. ut lite non contest.* id est, si quæstio sit de rebus profanis, non de dignitate, seu personatu, vel beneficio Ecclesiastico obtinendo: Tunc enim missioni in possessionem non est locus, sed ad sententiam definitivam proceditur: *c. un. de eo qui mitt. in poss. in 6.* vel contumax per censuram Ecclesiasticam coërcetur, & parere compellitur. *d. c. 3.*

Vt lite pendente nihil innovetur.

TIT. XXIII.

TRaditur hoc titulo Regula; *Lite pendente, nihil esse innovandum*: Cujus exceptio ex superioris tituli doctrina.

Lis pendere dicitur, non solùm post contestationem, *c. ex parte 30. de verb. signif.* sed etiam (ut Doctoribus placet) post citationem reo intimatam usque ad sententiam definitivam, *c. 1. & 2. hic.* imò etiam post sententiam definitivam, si ab ea sit appellatum *c. pastoralis. 28. §. præterea. de offic. Iud. deleg. c. 1. de sent. & re jud. c. sæpe contingit. 44. vers. salvis. de appellat.*

Citatio ut litis pendentiam inducat, sex requiruntur; *sec. clem. cum lite. 2. hic.* 1. Quod citatio emanârit; 2. A Judice competente; 3. Ad citatum pervenerit, aut per eum steterit, quominus perveniret; 4. Citatus ex citationis tenore plenè cognoscere potuerit, qua de re controversia sit futura;

tura; 5. Citatio sit apta; 6. Nuncius eam legitimè & sufficienter insinuaverit. *per Gl. in d. clem. cum lite. Mynſ. obſ. 24. cent. 4.*

Lite pendente, nec judici, nec adversario, licet, sive propriâ, sive etiam Principis authoritate, sine caussæ cognitione aliquid innovare.

Undè privilegium vel rescriptum, lite pendente impetratum, si de hoc expressè mentionem non faciat, non valet. *c. 1. & c. ult. hic. c. causam. 19. de testibus. & attestat.*

Nec, matrimonio ob causam consanguinitatis accusato, alter conjugum jure suo privari potest, quousque consanguinitas fuerit probata. *c. 2. hic.*

Si tamen, dum super primo matrimonio lis pendet, secundum ritè sit contractum, hoc, si primum declaretur fuisse nullum, pendentis litis obtentu irritari non poterit. *c. cum in Apostolica. 18. de sponsal.*

Alioqui quod lite pendente innovatum, nullum est; & qui innovavit in expensas damnatur & jure sibi competente privatus, infamis efficitur, *l. pen. & ult. C. ut. lite pend. nulli hic. Imper. supplic.*

De sequestratione possessionum & fructuum.

Tit. XXIV.

Non solùm contumacia Rei missione in possessionem punitur, & aliis modis, de quibus titulo proximum præcedente diximus; sed & *Sequestratione. c. 2. de dolo & contum.*

Ea est rei controversæ, vel fructuum ejus apud Sequestrem, contendentium consensu, vel judiciariâ authoritate, facta depositio, ut ab eo custo-

diatur, & lite finitâ victori restituatur. *l. licet. 17. ff. depos. l. sequester. 110. ff. de verb. sign.*

Est vel *conventionalis*, quando liberâ voluntate contendentes ex sponsione rem deponunt: vel *judicialis*; quæ fit mandato Judicis inter litigatores.

Hæc, cum ab exsecutione non sit incipiendum, *l. 1. C. de exsecut. rer jud.* nec alicui temerè possessio, (cujus magna est commoditas. *§. commodum. Inst. de interdict.*) auferenda: *can. 2. volumus. 16. qu. 4. c. 2. ut lite pend nihil. innov. c. 1. hic. c. causam matrimonii. 16. de offic. jud. deleg.* tantum certis casibus fieri potest.

Nempe 1. Si Judex veretur, ne partes ad arma & rixas procedant: *l. 13. §. 3. ff. de usufr.* 2. Missus in possessionem fructus dissipet: *c. dilectus. 2. hic.* 3. Maritus uxoris virginis, matrimonium contractum negantis, restitutionem petat: *c. cum locum. 14. de sponsal.* 4. Uxor, cujus restitutionem maritus postulat, de sævitia viri probabiliter timeat: *c. ex transmissa. 8. & c. litteras. 13. de rest. spol.* 5. Denique si periculum in mora sit.

Sequestrari possunt res mobiles, ut fructus, *c. 1. 2. hic.* instrumentum, *l. cætera. 4. §. fin. & l. seq. ff. fam. ercisc.* immobiles, ut Ecclesiæ, *c. examinata. 15. de judic.* prædia. *l. ab exsecutione. 5. C. quor. appell. non recip.*

Non tamen sequestrari potest beneficium, si ejus triennali possessori, moveatur quæstio; *Clem. un. hic.* potest si non triennali possessori. *d. Clem. un.*

Transfert in sequestrem possessionem conventionalis sequestratio; nisi convenerit, ut tantum detineat: *l. 17. §. 1. ff. depos.* Undè ratione possessionis jus habet fructus percipiendi; & beneficia præsentandi; si fortè apud eum Ecclesiæ & juris pa-

patronatus, ſequeſtrum factum eſt. *Felin, in c. Bertholdus, de ſent. & re jud. Gl. in Clem. in hic.*

Judicialis ſequeſtratio, non transfert poſſeſſionem; ſed eam, quoniam eſt dubia, relinquit in ſuſpenſo, donec vel partes inter ſe de lite amicè convenerint, vel judicis ſententiâ, quis poſſeſſor ſit, & eſſe debeat, declaretur. *c. 1. & 2. hic. l. 39. ff. de acquir. poſſ.*

Sequeſtrationem Beneficii Eccleſiaſtici legitimè factam qui impedit, vel fructus ſequeſtratos occupat, excommunicationem ipſo facto incurrit, à qua non niſi impedimento amoto, & fructibus reſtitutis, abſolvitur: ſi ex litigantibus ſit, beneficio, vel jure quod in eo habebat, nihilominus amiſſo. *d. Clem. un.*

De confeſſis.

TIT. XXV.

HActenus diximus de reo contumace: ſequitur, ut de *confitente* dicamus.

Confitetur quis vel *in jure*; & *Iudicialis* dicitur confeſſio; *c. 1. ſi quandoque. 15. qu. 6. c. 2. hic. c. præterea. 10. de tranſact.* vel *extra judicium*; & *Extrajudicialis* dicitur.

Non tantum ore fit, ſed & rei evidentiâ, contumaciâ nimiâ, paciſcendo ſuper crimine, taciturnitate: Nam qui tacet, conſentire videtur: puta, ſi in jure id faciat, & judici interroganti contumaciter reſpondere nolit; vel ab adverſario allegata non neget. *d. c. 1. ſi quandoque cum c. ſeq. 15. qu. 6. c. tua nos. 8. & c. ult. de cohabit. cleric. & mul. c. nullus. 4. c. nonne. 5. de præſumt.*

Nocet confeſſio tantum ei, qui confeſſus eſt, non aliis. *c. 1. hic.*

Non tamen omnis confessio nocet confitenti, sed tantùm ea, quæ à domino litis, majore viginti quinque annis, sanæ mentis, contra se, in jure, coram competente judice, & adversario, aut ejus procuratore, liberè, spontè, & scienter facta. *Lanfr. in c. quoniam. verb. confessiones. num.* 18. *&* 15. *de probat. Hostien. in sum. hic.* §. *qualiter.*

Quæ & tum demum valet, si nec naturæ, nec juri adversetur; & certum, vel incertum, cujus incertitudo declarari possit, contineat. *c.*2. *&* 3. *hic. d. c.* 1. *si quandoque.* 15. *qu.* 6. *d. c. præterea.* 10.

Confessio facta revocari nequit, nisi ex continenti, *c. præterea.* 7. *de testib. cog.* aut nisi quis errore lapsus, quem ante sententiam probet. *c. fin. hic.* Non post sententiam: nisi fuerit appellatum. *l. sub prætextu. C. de transact.*

In appellationis enim caussà, cum novis allegationibus, defensionibus, & peremtoriis exceptionibus, in prima instantia omissis, uti liceat, errorem etiam in ea commissum, licet corrigere. Quia hoc ipsum est peremtoriam exceptionem proponere. *c. fraternitatis.* 17. *de testib. attestat. c. cum Ioannes.* 30. *de fid instrum.*

Confessio repentina, calore iracundiæ puta effusa, non obligat, & statim revocari potest. *Panorm. in c. cum venerabilis.* 6. *num.* 12. *de except.*

Ut & ea, quæ ante litem contestatam facta, *Lanfr. in d. c. quoniam. num.* 32. utpote extra judicialis.

Quæ vim probationis plenam non inducit; sed tantum in caussà criminali indicium facit ad torturam contra confitentem; *Bart. & Gl. in l. capite.* 25. *in pr. ff. ad Leg. Iul. de adult.* non alium. *c.* 1. *hic. l. fin. C. de accus.* in civili, si ex aliqua

certa

certa caussà, coram adversario & testibus facta, vim pacti obtinet. *Canon. in c. per tuas. 10. de prob.*

Judicialis confessio habet vim sententiæ; *c. 7. nunc autem. dist. 21. l. 6. §. 2. ff. hic. l. 5 6. ff. de 18. judic.* adeò ut in confessum, si judex de plano sine forma judicii procedat, sententia postea non sit ferenda: *l. 6. §. ult. ff. hic.* est, si ordine judiciario procedat; *l. 3. 4. 5. ff. eod. l. ult. C. de exsec. rei jud.* ut & in criminalibus. *l. 5. ff. de cust. & exhib. reor. Bald. in l. fin. C. de edend. vide Aphorism. nostr. ad Digest. hoc tit.*

De probationibus.

TIT. XXVI.

CUm dictum sit de Reo contumace, vel confitente, superest, ut dicatur de *Reo inficiante.*

Contra hunc debet Actor probare, quod intendit. *Actore* enim *non probante, Reus etiamsi nihil præstiterit, absolvitur. c. un. ut Eccles. benef. sine dim. c. cum. Ecclesia. 3. de caus. poss. & propr. c. fin. de jurejur.*

Probare, est rei dubiæ, in judicio, fidem facere. *c. forus. 10. §. causa. de verb. signif.*

Probatio, alia est *Artificialis*; quæ ex ipsa causa, argumentis & judiciis trahitur; alia *Inartificialis*; quæ extra causam, à testibus, tabulis, confessione, juramento, accipitur.

Rursus utraque vel est *Plena*; quæ plenam fidem judici de eo quod propositum est, facit; *Panorm. ad. c. fin. §. 1. num. 7. de jurejur.* ut fit per duos testes, instrumenta publica, præsumtiones, partium confessiones judiciales, *ut in c. cum causam. 13. hic.* rei evidentiam, *Spec. tit. de probat. §. videndum.* &c. vel *Semiplena*, quæ imperfectè

concludit, & Judici non tantam fidem facit, cui soli stare debeat: ut fit per unum testem, omni exceptione majorem, *Mascard. de prob. vol.*1. *qu* 4. instrumentum privatum, comparationem litterarum, confessionem extrajudicialem, rationes, famam, & similia, *Dd. in c. fin. de jurejur. Mascard. d. loc.*

Plures tamen probationes semiplenæ conjungi possunt, ut faciant plenam; puta si probationes tendant ad unum finem, non autem si ad diversum; *Felin. c. cum causam.* 13. *hic.* sive sint ejusdem generis, ut est in duobus testibus, sive diversi, ut unus testis cum fama, *Mynf. obs.* 100. *cent.* 2. Nisi tales probationes conjungendæ, sint in sua specie imperfectæ; puta si fama probetur, per unum testem, & fuga probetur per alium testem, tunc non conjunguntur, cum quodlibet judicium duos testes requirat. *Abbas. in c. transmissæ.* 3. *qui filii sint legit.*

Probare debet actor, non reus; *c. bonæ memoriæ* 23. §. *porrò excessus. de elect. c. quod autem.* 1. *& seq.* 6. *qu.* 5. & sic affirmans, non negans.

Negantis enim factum per rerum naturam nulla est probatio. *c. quoniam contra.* 11. *hic. d. c. bonæ memoriæ.* 23. *vers. contra.*

Reus tamen qui excipit, & eo quid asserit, probare debet, cum in eo censeatur Actor; *c. in præsentia.* 18. *hic.* ut & si pro Actore sit præsumtio *c. contra morem.* 8. *dist.* 100. *not. in c.* 3. *Pontifices.* 12 *qu.* 3.

Per indirectum etiam potest admitti ut factum negantis admittatur probatio, dum à negativa in adfirmativam quodammodo fit transitus. *c. ex tenore.* 35. *de testib.*

Quod ut melius intelligatur, distinguendum *cum*

cum Gloss. in c. accusator. 2. ad verbum accusator. 6. qu. 5. & in d. c. bonæ memoriæ. 23. §. contra ligati. ad verb. per rerum naturam. inter *negativam juris, facti* & *qualitatis.*

Negativa juris probari debet, ut cum quis emancipationem negat esse factam, rectè illud probare debet; *l. ab ea parte. 5. §. 1. ff. hic.* quia hic negans, affirmat solemnitatem esse omissam, vel à jure requisita non fuisse adhibita.

Negativa facti est duplex: vel *Pura*, quæ simpliciter, sine determinatione loci, temporis, aut alterius rei proponitur; vel *Non pura*, cui locus, tempus, aut alia circumstantia adjicitur.

Illa nec directè, nec indirectè probari potest; ut, *si quis dicat se non contraxisse, Bertham non duxisse, &c.* & proinde onus probandi transfert in affirmantem: *ut in d. c. accusator. 6. qu. 5. d. c. bonæ memoriæ. cum simil.*

Hæc probari potest per indirectum, *d. c. ex tenore. c. series. 26. de testib. l. optimam. 14. C. de contrah. stipul.* veluti si instrumenta exhibeantur, in quibus contineatur, alio die, vel alibi, quam asseritur, rem fuisse gestam.

Negativa qualitatis probanda, si qualitas contra juris communis præsumtionem negetur: ut cum negat quis quem ad beneficium esse idoneum, id probare debet; quia quilibet præsumitur idoneus, nisi de contrario constet. *c. fin. de præsumt. c. un. de scrutin. in ord. faciend. l. ex persona. 3. C. de probat.*

Probari debent ea, quæ inter partes controvertuntur, seu dubitantur: non quæ adversarius confessus, *c. ult. vers. nisi sua sponte. 15. qu. 5. c. 1. nos. 2. qu. 1.* notoria, *c. super eo. 3. in princ. de testib. cog. c. tua nos. 8. in princ. de cohabit. cleric.*

evidentia, *c. evidentia. 9. de accusat.* quæ judici, ut Judici, nota. *d. c. ult.* §. *sed mirandum. 15. qu. 5. c. si Sacerdos. 2. de offic. jud. ord. c. 6. unus ex nobis. 2. qu. 1.*

Sed & controversa ita demum probanda, si probata probanti profutura sunt. *c. per tuas. 32. in fine.* §. *noveris: vers. etsi probatæ. de Simon. Gloss. in c. cum contingat. 36. verb. ubi nihilominus. de off. jud. deleg.*

Non tantùm in Civili causa probatio necessaria, sed & in criminali; *Hostiens. in sum. num. 4. hic. & Dd. commun.* ita tamen, ut (sed maximè in hac, *c. 3. quisquis. c. 2. sciant. 2. qu. 8. l. fin. C. de probat.* & matrimoniali caussa, *c. in litteris. 24. & ibi Gl. verb. probatæ. de testib. & attest.*) ea sit clara & liquida. *c. in præsentia. 8. hic. l. 6. ff. eod. Gail. 2. obs. 13. num. 5.*

In crimine tamen Simoniæ, *c sicut. 6. de simon.* & hæreseos, *c. cum contumacia. 7. de hæretic. in 6.* quia in secreto solent committi, præsumtiones verisimiles admittuntur.

In quæstione speciei, fieri debet probatio in specie; generis probatio non sufficit: velut, si quis, dicens aliquem sibi esse subditum, hoc probare velit ex eo, quod tributum sibi solverit: quia tributi præstatio aliud quam subjectionem significare potest. *c. recepimus. 8. de privileg. c. quanto. 16. c. præterea. 8. de censib.* Ita probatio generalis, vel æquivoca non relevat probantem super certa specie sub genere probato contentâ. *c. constitutus. 6. de relig. dom. c. cum venerabilis. 21. de censib.*

Fit probatio per testes, *c. 2. hic.* confessionem partium, *c. 1. nos in quenquam. 2. qu. 1.* instrumenta debitâ solennitate confectâ, *tot. tit. de fid. instr.* evidentiam facti, *c. 17. de manifesta. 2. qu. 1.*

exempl.

exempl. vid. in c. priusquam. 4. *dist.* 28. famam, *c. tertio loco.* 5. *hic. c. cum causam.* 13. *eod.* per libros antiquos, & scripturas antiquas in lapidibus, vel columnis sculptas, *d. c. cum causam. c.* 1. *pervenit.* 30. *qu.* 1. litteras sigillo Episcopi, *c. post cessionem.* 7. *hic. c.* 20. *curæ sit omnibus.* 11. *qu.* 3. Legati, Cardinalis, Abbatis, Capituli, sigillatas, *d. c. tertio loco.* 5. *hic. c.* 3. *statuimus.* 19. *qu.* 3. communem opinionem, indicia indubitata, *c. excommunicamus.* 13. *de hæretic.* præsumtionem violentam, *c. adferte.* 2. *c. litteris.* 12. *c. tertio loco.* 13. *de præsumt.* &c.

Actor si plenè probavit, non tenetur jurare, *c.* 2. *hic. d. c. ult. de jurejur.*

Fertur sententia pro eo, qui meliùs & magis sufficienter probavit. *c. licet.* 9. §. *ex præmissis hic.*

Judex enim non secundùm proprium animi sui motum, sed allegata & probata judicare debet. *c. in præsentia.* 6. *de renunciat.*

De testibus & attestationibus.

TIT. XXVII.

POst generalia de probationibus explicata, transeamus nunc ad earum species, quæ præcipuè duæ sunt; *testes*, de quibus hoc titulo; & *instrumenta*, de quibus titulo proximum sequente agemus.

Testis est, qui de aliquo facto controverso testimonium dicit: vel, generalius, qui alicui actui adhibetur, ut possit de eo, quandocunque opus erit, testimonium dicere.

Testimonium, seu *attestatio*, *tot tit. hic.* est ipsius testis asseveratio.

Testis esse potest, non omnis, sed tantùm ido-

neus & fidelis; id est, qui omni exceptione major. *c. 1. hic. c. 2. placuit. 4. qu. 2.*

Talis esse dicitur, qui jure non potest rejici. *c. 3. si testes. in princ. & §. testium. 4. qu. 2.*

Jure alii rejiciuntur *in totum*, alii *pro certis personis*, alii *contra certas personas*, alii *in certis caussis*.

In totum, impubes, *c. 1. testes. 4. qu. 2. c. forus. 10. §. fin. de verb. signif. l. 3. §. pen. ff. hic.* præterquam in crimine læsæ Majestatis; *l. de minore. 10. ff. de quæstion.* furiosus, mente captus, *c. 14. in dicas. 3. qu. 9. c. ult. de success. ab. intest.* infamis; qualis est, usurarius; qui publico judicio damnatus; qui ob testimonium dicendum, vel non dicendum, pecuniam accepisse judicatus & convictus; repetundarum, ob carmen famosum, calumniam, adulterium damnatus; ad vitæ turpitudinem Senatu motus; hæreticus, *c. 1. de hæret. c. 24. non potest. c. 39. testes. 2. qu. 7.* Nisi contra hæreticum: *c. in fidei favorem. 5. de hæret. in 6. c. si hæreticus. 26. in princ. 2. qu. 7.* perjurus, *c. 18. quicunque. 6 qu. 1. c. parvuli. 14. vers. & qui semel. 22. qu. 5.* mulier quæ corpore quæstum palàm facit, fecitque, aliive omnes Legibus secularibus notati. *c. 9. constituimus. 3. qu. 5. l. 3. ff. hic. c. placuit. 2. cum seq. §. Lege Iulia. in fin. 4. qu. 2. c. sicut. nobis. 9. hic.*

Pro certis personis prohibentur testimonium dicere; Domesticus, familiaris, cognatus, affinis, vel cui imperari potest ut testis fiat; pro eo cui talis est; *c. 1. vers. vel etiam. c. testes. vers. idonei. 4. qu. 2. c. 1. c. 10 similiter. verb. adfines. c. 12. accusatores. 3. qu. 5. c. super eo. 22. c. in litteris. 24. hic.* Non contra; *c. 1. vers. sed si voluerint. 3. qu. 3.* Non in consanguineitate probanda; & in matrimonio contrahendo & disjungendo: *c. videtur. 3.*

qui

qui matr. accuſ. poſſ. Amicus pro amico; *c. ult.* §. *teſtium.* 4. *qu.* 2. *c. quoties.* 5. *hic.* Socius pro ſocio; ſive ejuſdem criminis, *c. veniens.* 10. *c. perſonas.* 20. *hic.* ſive contractus. *c. ſi teſtes.* §. *teſtium.* 4. *qu.* 3.

Contra certas perſonas teſtari prohibentur; Reus de ſe crimen confeſſus, contra ſocios criminis; *c.* 1. *de confeſſ. c. fin. ubi Gloſſ. verb. præterquam.* 15. *qu.* 3. exceptis quibuſdam occultis & gravioribus criminibus, ut læſæ Majeſtatis, *d. c.* 1. *& d. c. fin. verb. præterquam*, hæreſeos, *c. in fidei favorem.* 5. *de hæret. in* 6. ſimoniæ: *c. veniens.* 10. *& ibi Gl. verb. confeſſio. hic. c.* 1. *eod. in* 6. *c. ſi quis Papa.* 2. §. *propter occultas. diſt.* 79. Inimicus contra inimicum; *c. cum* I. *&* A. 22. *de ſent. & re jud. c. per tuas.* 32. *& c. licet. Heli.* 31. *de ſimon. c. cum oporteat.* 19. *ubi ratio. de accuſat.* Libertus contra patronum; *can. Epiſcopus.* 58. §. *fin.* 12. *qu.* 2. *c. fin.* §. *liberti.* 4. *qu.* 2. Filius contra patrem; pater contra filium; Niſi in cauſſa matrimoniali; *c. fin.* §. *parentes.* 4. *qu.* 2. Hæreticus & Judæus contra Chriſtianum; *c.* 26. *ſi hæreticus.* 2. *qu.* 7. Laïcus contra clericum, in cauſa criminali; *c. de cætero.* 14. *hic. c.* 37. *beati.* §. *fin. cum c. ſeq.* 2. *qu.* 7. Non in cauſſa civili, & cauſſa electionum vel ordinationum: *c. tam litteris.* 33. *hic.* Clericus contra Laïcum; *c.* 9. *teſtimonium. in princ.* 11. *qu.* 1. Auctor inimicitiæ contra Epiſcopum. *c.* 10. *detractores.* 3. *qu.* 4.

In certis cauſſis teſtimonium ferre prohibentur mulier in teſtamento, & in criminali cauſſa, quæ criminaliter intentatur; non quæ civiliter; *c.* 1. *de crimine* 15. *qu.* 3. *c. forus.* 10. §. *ult. de verb. ſignif. c. quoniam.* 3. *& c. tam litteris.* 33. *hic.* patronus ſeu Advocatus, Procurator, in cauſa quam defen-

 dit;

dit; exſecutor cauſæ, in ea; *c. ult.* §. *patroni.* 4. *qu.* 2. *c. inſuper.* 6. *hic. c. ult. in princ. eod. in* 6. judex in cauſſa, in qua judex, *c.* 37. *hoc etiam.* §. *quæritur. cum c. ſeq.* 2. *qu.* 6. *c.* 1. & *c.* 2. *nullus. verb. ſed per ſe.* 4. *qu.* 4. quiſque in ſua cauſſa. *can.* 4. *ſane.* 15. *qu.* 3.

Produci debent teſtes ad minimum duo, *c. veniens.* 10. *c. licet.* 23. *hic.* etiam ab homine in dignitate poſito: *arg. c. ego ſolis.* 5. *diſt.* 9. *Covarr. princ. quæſt.* 33. *num.* 3. *verſ. his. accedit.* ſive de cauſſa civili, ſive de criminali agatur. *d. c. veniens.* 10. & *c. licet.* & *c. cum à nobis.* 28. *eod.* Niſi jus nominatim plures requirat: *d. c. licet.* 23. *in fin.* ut in Cardinali Epiſcopo convincendo ſeptuaginta duo, Presbytero Cardinali quadraginta quatuor, Diacono Cardinali viginti quatuor, Subdiacono, Acolytho, Exorciſta, Lectore, Oſtiario, ſeptem: *c.* 2. *præſul.* 2. *qu.* 5. præterquam ſi teſtes ſint ſpectatæ vitæ & ſcientiæ. Quo caſu duo aut tres videntur ſufficere. *c.* 3. *nullam.* §. *fin. nullam verſ. ſed hoc.* 2. *qu.* 4. In Purgatione Epiſcopi duodecim, Presbyteri ſeptem, Diaconi tres requiruntur, *c.* 19. *omnibus. in fin.* 2. *qu.* 5. *c.* 12. *ſi legitimi.* 2. *qu* 4. in teſtamentis tres. *c. cum eſſes.* 10. *de teſtam.*

Unus vel ſingularis teſtis, cujuſcunque ſit dignitatis, regulariter non probat. *d. c. licet univerſis.* 23. & *c. licet ex quadam.* 47. *hic.*

Dico *regulariter*; nam certi ſunt caſus, in quibus probat; ut cum alicui non ſit præjudicium; puta, cum dubitatur, an quis ſit baptizatus, vel an Eccleſia ſit conſecrata, & hujuſmodi; *c. parvulos* 110. *de conſec. diſt.* 4. *c. ſolennitates. de c. conſec. diſt.* 1. item cum dubitatur de voluntate obmuteſcentis ſeu morientis; *arg. c.* 7. *qui recedunt.* & *c.*

ſeq.

seq. 26. *qu* 6. cum matrimonium impeditur prætextu consanguinitatis contrahi; *c. super eo.* 22. *hic. c. præterea.* 12. *de sponsal.* cum dicit Sacerdos aliquem pœnituisse; *c. nemo.* 14 *de simon. & arg. c. testimonium.* 54. *hic.* cum exsecutor se dicit citasse, vel denunciasse; *c. cum parati.* 19. *de appellat.* cum pater dicit filium invitum monachum esse factum; *c.* 4. *præsens.* 20. *qu.* 3. cum de crimine læsæ Majestatis agitur; *c. si quis Papa.* 2. *dist.* 79.

Non plures Judex admittere debet, quam ad probandam caussam sunt necessarii. *arg. c. significaverunt.* 36. *&c. seq. c. de testibus.* 29. *hic. c. cum te.* 18. *de offic. jud. deleg. c. finem.* 5. *de dolo & cont. c. frequens.* 1. *de restit. spoliat. in* 6.

Qui admittuntur non se ultrò offerre; sed vocari, & veluti inviti deponere debent: *tot. tit. hic.* Qui enim ultrò se offert habetur, ut dicunt, subornatus & suspectus. *arg. c.* 4. *illi.* 5. *qu.* 5.

Produci & recipi debent regulariter post litem contestatam; *c.* 1. & 2. *ut lite non contest.* non ante; nisi forte de morte testium vel absentia diuturna timeatur, vel de causa matrimonii, electionis, publicationis, inquisitionis, *d. c. fin. eod.* denunciationis, *c. novit.* 13. *de judic.* agatur. *vid. Gl. ad. d. c. fin. verb. regulariter.*

Fieri debet productio coram eo judice, qui de causa cognoscit: *c cum olim propter.* 14. §. *interim. de privil* Nisi testes sint valetudinarii, senes, debilitate confecti, paupertate nimiâ oppressi, ita ut ad judicis personam adduci non possint: tum enim ad ipsos examinandos personæ idoneæ & discretæ mittuntur *c. si qui testium.* 8. *hic.*

Testes antequam examinet judex, debet & partem citare, non trinâ sed unâ citatione *c. in nomine Domini.* 2. *hic.* & à testibus de veritate di-

cenda prævia admonitione super perjurio facta, *c. 1. de crim. falſ. c. 80. quiſquis. 11. qu. 3.* jusjurandum exigere. *c. qualiter. 17. &c. ſeq. de accuſat. c. nuper. 51. c. tuis quæſtionibus. 39. hic. c. fin. §. & prius. 2. qu. 5. c. pen. 3. qu. 9.* Quantumvis cauſa ſit ſummaria. *vid. Imol. in Clem. ſæpe. de verb. ſignif.*

Juramentum hoc (Niſi à partibus remittatur, *c. tuis quæſtionibus. 39. c. nuper. 51. hic.*) præſtare debent teſtes omnes tam regulares, quàm ſeculares; *Dd. in c. fin. de juram. calum.* Hi tactis ſacroſanctis Scripturis, Illi iis propoſitis & manu ad pectus admotâ. *Gl. ad Clem. 1. de homicid. ad Clem. 1. §. porro. de hæretic. text. in c. teſtimonium. 9. §. fin. 11. qu. 1.*

Juramento præſtito quemque teſtem Judex, aut is cui examen commiſſum examinat, clam partibus, ſeparatim, adhibito Notario, qui dicta conſignet, cum ſuper articulis ab Adverſario exhibitis; *c. venerabili. 52. c. nuper nobis. 51. c. ſignificavit. 41. hic.* tum ſuper interrogatoriis, ſeu quæſtionibus ſuper ipſis teſtium perſonis; item ſuper ipſa lite, veritatis eliciendæ causâ, ab eo contra quem teſtes producuntur propoſitis, *c. 2. hic. in 6.* & omnibus circumſtantiis; videlicet cauſſis ſcientiæ, *c. cum cauſam. 37. hic.* perſona, loco, tempore, viſu, auditu, credulitate, fama & certitudine.

Debet enim teſtis, ſi petitur, ſcientiæ rationem reddere. *Innoc. in d. c. cum cauſam. 37. num. 1.*

Solâ enim atteſtatione prolatâ, nec aliis legitimis adminiculis probata cauſsâ, nullius eſt momenti. *c. fin. §. ſola. 4. qu. 2.*

Eam reddet per illum corporis ſenſum, quo id, quo de interrogatur, percipitur: ut viſum, auditum,

tum, vel alium. *Gloss. in d. c. fin. §. in testibus. considerandum. verb. ex tempore.*

Debet interrogatoriis respondere, non absens per scripturam, sed præsens verbis, *c. 15. testes. 3. qu. 9. c. fin. §. alia est. 4. qu. 2. c. 3. relatum. §. leges. vers. unde canonica. 5. qu. 2. c. tua nos. 8. §. si verò publicum. vers. cum non sit. de cohabit. cleric. & mulier. c. à nobis. 2. qui matr. accus. poss.* claris, *d. c. cum causam. 37. hic.* necessariò vel probabiliter concludentibus, *Farin. qu. 70. num. 147.* veram depositionis caussam continentibus; non ex credulitate, *c. quoties. 5. hic.* auditu alieno, *c. præterea. 27. c. licet. 47. hic.* nisi cum ea alia adminicula accedant; aut de antiquis agatur, quæ se audivisse à senioribus; alioquin tamen fide dignis, dixerit. *d. c. præterea. & c. 5. de parentela. 15. qu. 6. ubi Gloss. in verb. audistis. & d. c. licet.*

Depositione factâ, Judex diligenter annotari curabit, quid testis tam super interrogatoriis, quàm articulis deposuerit, annotata testi prælegget, & tandem eum de silentio servando admonitum dimittet. *Specul. de testib. §. 4. num. 2.*

Annotata prælegit testi, cùm ut ejus constantia appareat: Potest enim is non ex intervallo, sed incontinenti se corrigere, & dictis suis in depositione addere, vel diminuere: *not. in d. c. cum causam. 37. & c. præterea. 7. de testib. cog. & ibi Panormit.* tum ut ipsius depositionis claritas appareat: si enim testis obscurè deposuit, iterum, ut veritas habeatur, est examinandus. *c. cum clamor validus. 53. hic.*

Examinatione peractâ, operam judex dare debet, ut partes ulteriori productioni renuncient; *Specul. eod. §. satis. in princ. & §. ult. per c. cum venisset. 25. hic.* Alioqui litigantes, intra terminum

num à Judice productionibus præstitutum, vicissitudine probationum, usque ad tertiam super iisdem articulis testium productionem progredi possunt; non quartam; nisi producens juret, se nec calumniæ causa eam facere, nec testificationum copiam habuisse. *c. cum clamor.* 53. *& c.* 2. *c. pen. c. in causis.* 15. *c. significaverunt.* 36. *hic.*

Quippe publicatis seu cognitis semel testimoniis super iisdem articulis nulla ampliùs est productio, super novis est. *c. fraternitatis.* 17. *in textu & Gloss. c. constitutis.* 46. *c. causam quæ.* 19. *hic.* nisi fuerit ei renunciatum. *d. c. cum venisset.* 25. *c. veniens.* 38. *c. cum in tua.* 44. *eod.*

Publicatis testationibus, earum copia litigatoribus à Judice communicari debet: *c. quoniam.* 11. *de probation.* quo contrà excipere, aut pro illis dicere alternis possint.

Qua de re ante, vel in ipsa publicatione, protestari & mentionem inferre debent, alioqui non audiuntur. *c. præsentium.* 31. *& ibi Mynsing.* 1. *hic.*

Nisi ea, propter quæ testium personas pars rejicere velit, demum post publicationem oriantur, *d. c. præsentium.* 31. pars juret, se id ex malitia non facere; *d. c. præsentium.* judex (contra quem protestari debet) eum, quominus antea exceperit, impediverit, *Mynsf. in d. c. præsentium.* tales testes repellere velit, qui omninò testes esse non possunt. *Idem. d. loc. num.* 16.

Exceptionem hanc probare Reus, contra quem testes sunt producti, potest intra terminum ad reprobandum datum, per testes alios, qui reprobatorii dicuntur, vel instrumenta. *d. c. præsentium. c. licet Heli.* 31. *de simon.* Quos Actor rursus per alios reprobare potest. Neuter ultra audietur.

Quia testes probatorios, & eorum reprobato-

rios reprobare licet, non reprobatorios reprobatoriorum. *c. licet dilectus. 49. hic.*

Exceptione propositâ, & probatâ, Judex cognoscit, quibus plus fidei debeat tribuere.

Quod non ex testium multitudine sola, nec testimoniorum verisimilitudine, sed ex testium fide, dignitate, moribus, fortuna, constantia, religione, ponderat. *c. si testes. §. testium. 4. qu. 2. c. præterea. 27. hic. c. forus. 10. §. fin de verb. sign. c. Ecclesia. 48. de elect. l. testium. 3. ff. hic.*

Si testes, Actoris & Rei, authoritate & conditione sint pares, pro Reo sententiam ferre debet; promtiores enim ad absolvendum esse debemus, quàm ad condemnandum. *c. ex litteris. 3. de probat.* Nisi Actoris causa sit Rei favorabilior.

Talis est, si sit pro re aut persona favorabili; ut libertate, dote, testamento, legitimatione, pupillo, vidua, orphano, fisco, Ecclesia, &c. *c. fin. de re jud. l. inter pares. 38. ff. eod.*

De testibus cogendis, vel non.

Tit. XXVIII.

Testes si vocati spontè noluerint veritati testimonium perhibere, à Judice Ordinario, vel ejus Delegato, seu Commissario, Ecclesiasticâ censurâ, etiamsi juraverint se testimonium non dicturos, *c. intimavit. 18. de testib. & attest.* cogi possunt; *c. 1. 3. 4. 7. 8. 9. 10. hic.* maximè si nullo excusationis privilegio sint muniti, & se gratia, timore, vel odio, ferendo testimonio subtrahant. *c. dilectorum. 10. & c. 1. eod.*

Publicè enim, ne veritas, ad quam eruendam testes adhibentur, *c. 1. eod.* occultetur, *c. fin. eod.* imò & ipsius testis interest; cum veritatem occul-

tare

tare sit mortale peccatum. *c.* 80. *quisquis*. 11. *qu.* 3. *c.* 1. *& ibi Gl. verb. occultent. hic.*

Cogi non potest testimonium quis dicere, contra socerum, generum, vitricum, privignum, sobrinum sobrinove natum, eosque qui priore gradu sunt, &c. *c. ult.* §. *Lege Iulia publicorum.* 4. *qu.* 2. nec libertus contra patronum; *d. c. ult.* §. *liberti adversus*. nec senex, valetudinarius, miles, qui cum Magistratu abest, aut cui venire non licet: *d. c. ult.* §. *inviti.* publicanus, qui exercitui præbendum conduxit, *d. c. ult.* §. *publicani.* Episcopus, *c.* 9. *testimonium.* §. *nec. honore.* 11. *qu.* 1. Clericus, aliaque Ecclesiastica persona. *c.* 38. *statutum. in fin.* 2. *qu.* 6.

Quæ tamen personæ, si aliter de veritate constare nequit, ad testimonium vel coram judice evocatæ, vel coram persona ad illas missâ, *c. si qui testium.* 8 *de testib. & attest.* dicendum, cogi possunt. *c. super.* 3. *c. pervenit.* 4. *hic.*

Cavendum tamen, ne temerè, & nisi exigente caussâ, testes evocentur, *c. statutum.* 11. §. *pro ferendo. de rescript. in* 6. & ut sumtus evocandis à producente dentur; alioquin enim venire non tenentur. *d. c. statutum.* §. *pro ferendo. vers. sed nec tùnc. c. fin.* §. *liberti testes.* 4. *qu.* 2.

Qui testes testimonium dicere, vel ad examen venire impediunt; puniendi sunt. *c. cum causam.* 37. §. *quod si forte. & c. constitutis.* 46. *de testib. & att.*

De fide instrumentorum.

TIT. XXIX.

TEstium & instrumentorum probationes in exercendis litibus æquiparantur: *l. in exercendis,* 15. *C. hic.* imò interdum, sed lata significatione,

ne, instrumentorum appellatione testes continentur, *c. pervenit.* 4. *de testib. cog. c. forus.* 10. *de verb. signif.* in stricta, sunt diversa. *c. cum Ioannes.* 10. *hic. c.* 11. *forte. in fin.* 23. *qu.* 4.

In hac significatione *Instrumenta* accepta, sunt scripturæ rei controversæ fidem facientes.

Sunt vel *Publica*, vel *Privata*.

Publica dicuntur, quæ à publicis personis (ut Notariis.) *c. quanquam.* 2. *de usur. in* 6. *c. illud.* 11. *de præsumt.* confecta; *c.* 2. *hic.* quæ sigillo aliquo publico, ut Episcopi, *c. post cessionem.* 7. *de probat. c.* 20. *curæ.* 11. *qu.* 3. Capituli, *c.* 5. *de probat. c. in nomine Patris.* 1. *fin. dist.* 73. Principis secularis; *c. cum dilectus.* 9. *hic.* sunt signata; *c. scripta.* 2. *hic.* quæ authoritate Magistratus interveniente publicata; *c. G. perpetuus.* 12. *hic. l. publicati.* 2. *ubi Dd. C. de testam.* quæ à scribente, licet privato, & duobus testibus, subscripta; *c.* 1. *de testib. & attest. c. quoniam contra.* 11. *de probat.* (sed hæc vim instrumentorum publicorum tantum habent, dum testes vivunt. *c.* 2. *hic.*) quæ ex archivis publicis extracta, *c. ad audientiam.* 13. *de præscript. c.* 1. *pervenit.* 30. *qu.* 1. Imò omnis scriptura, cui de jure vel speciali consuetudine creditur. *d. c. cum dilectus.* 9. *hic.*

Privata instrumenta sunt, quæ authoritate privatâ fiunt à privatis personis, nullis adhibitis testibus: ut sunt rationes, privatæ annotationes, apochæ, antapochæ, epistolæ, cautiones.

Hæc per se non probant; nisi contra scribentem, & non inficiantem, *l.* 26. *§. fin. ff. depos. Ias. & Bart. in l. admonendi. ff. de jurejur.* aut eum qui ea acceptavit, *Lanfr. in c. quoniam. ad verb. instrument. num.* 50. *de probat.* aut nisi subscriptione testium, vel contrahentium, vel vetustate tem-

temporis, vel judiciariâ cognitione sint roborata. *Bald. in rubr. C. hic. num. 44. & 45.*

Illa, si coram judice facta, plenam fidem faciunt; ut nulla in contrarium probatio admittatur; *l. in hac. 30. in fin. C. de donat. l. census ff. de probat.* si à Notario facta, itidem plenam fidem faciunt, si omnia solemnia in eorum confectione observari solita, intervenerint: ita tamen ut probationem in contrarium admittant. *l. cum precibus. 18. C. de probat. Novel. 73. cap. 5. c. cum Iohannes. 10. hic. c. ad audientiam. 13. de præscript.*

Solemnia ea sunt: Invocatio nominis Domini, anni ejusdem, indictio, dies, contractus, nomen Imperatoris, vel Papæ, vel Regis, locus, testes, nomen & signum Notarii: *Specul. de instr. edit. §. 2. in princ.* Non subscriptio & subsignatio contrahentium & testium. *Panorm. & Innoc. in c. 1. de his quæ fiunt 3 Prælat. sine consf. Capit.*

Quæ si observata, faciunt instrumento plenam fidem; Si sint authentica; non si exempla, *c. 1. hic.* (Nisi authore Judice; *c. fin. eod.* aut ab eodem Notario, qui authentica confecit, eo animo fuerint scripta, ut perinde ac authentica valerent. *Dd. per c. dudum. 20. de convers. conjug.*) Si integra, non cancellata, innovata, rasa, suspecta. *c. ex litteris. 3. c. inter dilectos. 6. hic. c. licet. 5. de crim. falsf. c. cum venerabilis. 7. §. sed part. de relig. dom. c. cum olim. 12. & 14. de privileg.*

Produci debent instrumenta regulariter post litem contestatam, *Mynsf. ad. c. 1. num. 41. de probat. ratio in c. quoniam. in princ. ut lite non cont.* possunt usque ad conclusionem in caussâ; *c. cum dilectus. 9. hic ratio. in c. pastoralis. 5. de causs. propr. & possess. c. auditis. 8. de procur.* non post, si caussâ sit profana; *ut in d. c. cum dilectus.* omninò,

nò, secundùm aliquos, si beneficialis. *Hostiens. ad c. ad petitionem. de accusat. c. lator. 7. c. consanguinei. 11. de sent. & re jud. ratio in clem. sæpe de verb. signif.*

Fieri debet productio judici, coram quo litigatur; sed & ex caussâ alii; *c. accepimus. 4. hic.* in loco tamen congruo, & securo; *d. c. accepimus. c. 20. hortamur. 3. qu. 9. c. ex parte. 47. de appellat. c. accedens ad. 4. ut lite non cont.*

Eduntur instrumenta, interdum, si producenti ita videatur, non in totum, sed in tantum quoad causæ convenit. *c. contingit. 5. in fin. hic.*

Reus non tenetur Actori instrumenta sua edere, vel in judicio contra se proferre; *c. ult. §. qui intendit. 4. qu. 3. c. 1. de probat.* nisi forsan ea sint communia. *c. G. perpetuus. 12. hic.*

Si instrumenta, non cum Actore communia, in judicio producat, quibus uti vult, ea actori edere tenetur; ut & vicissim ei actor. *secund. Gloss. in d. c. G. perpetuus.*

Qui contraria duo instrumenta in judicio profert, sibi fidem invicem derogantia, neutro probat. *c. imputari. 13. ubi Gloss. verb. contrarius. hic. c. cum inter. R. 16. de electton.*

Nec quis probat instrumentis quantumvis publicis & sigillatis, quarum litteræ legi non possunt, ut non valeat intelligi, quid in eis fuerit scriptum. *c. inter dilectos. 6. hic.*

Possunt instrumenta, contrariis testibus, sed pluribus & honorabilioribus, quàm in instrumentis scripti, refelli: si quidem agatur de facto recenti; *c. ex tenore. 35. de testib. c. cum Ioannes. 10. hic.* non si de antiquo. *c. un. ut Eccles. benef. sin dim. Vid. quæ ad hunc titulum diximus in Aphorismis ad Digesta, & maximè ad Codicem dicemus.*

De

De præsumtionibus.

TIT. XXX.

SEquitur de *præsumtionibus*, quia eæ quandoque probationem faciunt, & Judicem in formanda sententia instruunt. *c. litteras.* 14. *& tot. tit. hic.*

Est *præsumtio*, probabilis conjectura, & certo signo proveniens, quæ alio non adducto, pro veritate habetur. *Alciat. tract. de præsumt. in princ. part.* 3. *incipit. veniamus. num.* 1.

Est, secundùm Canones, quadruplex: *Temeraria*, *Probabilis*, *Violenta*, *Necessaria*. *c. adferte.* 2. *c. litteris.* 12. *c. litteras.* 14. *hic.*

Temeraria est, ex causis levibus proficiscens vana hominis opinio. Dant Canones exemplum in Presbytero mulierem amplexante; Et dicunt temerè judicare, quem illud illum ex libidine facere; cum benedicendi, vel ad pœnitentiam exhortandi gratiâ id facere eum præsumtio sit. *c.* 14. *absit.* 11. *qu.* 3. *c. in scripturis.* 8. *dist.* 96. Tales etiam in foro olim fuerunt præsumtiones & indicia ex aqua frigida, fervente, zeli, ferro candente, duellis, sorte; quas Pontifices, & piissimè, utpote fallacia, sustulerunt. *c.* 22. *monomachiam.* 2. *qu.* 4. *c.* 2. *&c. fin. de purg. vulg. c ex tuarum.* 8. *de purg. can.*

Ea nec semiplenè probationem facit, nec animum judicis movere debet. *c.* 1. 2. *qu.* 1. *c.* 9. *oves pastorem.* 6. *qu.* 1. *c. si quid verò.* 23. *dist.* 86. *c. licet Heli.* 31. *de simon.*

Probabilis præsumtio; est verisimilis conjectura, ex certo signo proveniens, quæ alio non adducto, pro veritate habetur: *Alciat. d. loc. par.* 3. *per c. quia verisimile.* 10. *hic.* Sic præsumitur non esse pudi-

pudicam, quæ cum aliis viris vagatur. *c. tertio loco. 13. hic.*

Hæc, si lege juvatur, vim habet probationis, nisi contrarium probetur: (Hoc enim admittitur. *c 3. præsentium. 7. qu. 1. c. super hoc. 5. de renunc.*) Si eâ non juvatur, sed tantùm in hominum opinionibus consistit, non probat per se, sed tantùm probationem sibi concordantem juvat: *c. illud. 11. hic. c. fin. §. sæpe. 4. qu. 3. c. 4. si duo. 35. qu. 6.* ad juramentum ei deferendum, pro quo est præsumtio; *c. ex insinuatione. 3. de procur. c sicut consuetudo. 2. de probat.* & purgationem præsumto infamato. *c. si quis. 2. de purg. canon. c. 5. & 13. presbyter. c 16. si mala. &c. 19. omnibus. 2. qu. 4.*

Violenta præsumtio, alias *præsumtio juris* dicta, est verisimilis probatio ex multis indiciis, vel uno multum efficaci & veritati proximo, collecta. *Venat. in Analys. Iur. Pontif. hic.* Ut, fugiens cum gladio sanguinolento præsumitur vulnerasse; inventus nudus cum nuda, solus cum sola, in eodem lecto jacentes, secretis locis, & latebris, præsumitur fornicatus. *c. litteris. 12. hic.* &c.

Hæc onus probandi in adversarium transfert, & tam diu stat, donec contrarium probetur; *c. proposuisti. 4. de probat.* In criminalibus facit tantum indicium ad torturam, non ad condemnationem. *c. litteras. 14. hic. arg. c. 12. nomen. 2. qu. 1. c. quia verisimile. 10. hic.*

Necessaria præsumtio (*juris* & *de jure* dicta) est depositio legis aliquid præsumentis, super præsumto, tanquam sibi comperto, statuentis. *Alciat. d. loc. in princ.* Sic virgo, quæ ab eo, qui eam per verba de futuro desponsavit, postea cognita, censetur in sponsalia de præsenti consensisse. *c. Vsqui fidem. 30. de sponsal.* ut & ea purè, quæ se à spon-

so

so conditionali passa est cognosci. *c. de illis. 7. de desponſ. impub. c. per tuas. 6. de cond. appoſ.*

Hæc præſumtio plenam probationem, facit & pro veritate habetur, nec probationem admittit in contrarium; niſi per confeſſionem partis, reſtitutionem in integrum, & alii. *de quibus vide Alciat. in d. tract. & Felin. in c. quanto. 8. hic. & Bald. in addit. ad Specul. hoc tit.*

Cauſſæ, ex quibus præſumtiones proficiſcuntur, ſunt ferè infinitæ; paucas hic enumerabimus.

Deſumuntur, ex perſona, *c. decenter. 6. diſt.* 89. *c. fin. hic.* loco, *c.* 21. *quiſquis.* 17. *qu.* 4. *c. litteris.* 12. *hic.* tempore. *c.* 1. *Gonſaldus.* 17. *qu.* 2. *c.* 26. *in omnibus. diſt.* 81. qualitate, *c.* 2. *ſunt nonnulli. diſt.* 46. *c. fin.* §. *hermaphroditus.* 4. *qu.* 3. taciturnitate, *c.* 1. *ſit Rector. verſ. primo. diſt.* 43. *c. nonne.* 5. *hic.* utilitate. *c.* 24. *ipſa pietas.* 23. *qu.* 4. fletu, *c.* 1. *ſi verum.* 31. *qu.* 2. *c.* 10. *imitare.* 6. *qu.* 1. fuga, *c.* 111. *conſtat.* 1. *qu.* 1. *c.* 1. *ſit rector. verſ. rectores. diſt.* 43. negligentia, *c.* 6. *pervenit. diſt.* 18. *c. ſcribam.* 9. *hic.* familiaritate; *c.* 1. *quorundam. diſt.* 34. *c. repellantur.* 7. *de accuſ.* vicinitate, *c. ſed continuo.* 46. *diſt.* 1. *de pœn.* dignitate, *c.* 14. *abſit.* 11. *qu.* 3. dilectione, *c.* 51. *ea.* 23. *qu.* 4. *c. grave.* 29. *de prab.* frequentatione. *c. clericus.* 20. *diſt.* 81. *c. monaſteria.* 8. *de vita & honeſt. cleric.* ætate, *c. cum in juventute.* 15. *hic. c. fraternitatis.* 7. *diſt.* 34. &c.

De jurejurando.

TIT. XXXI.

QUod ſi Actor in probatione deficiat, interdum ei *juſjurandum*, maximum expediendarum litium remedium, defertur. *c. etſi Chriſtus.* 26. §. *Iacobus. hic.*

Eſt

Est divini Nominis assumtio, ad id, quod asseritur, confirmandum. *d. c. etsi Christus.*

Est vel *Promissorium*, vel *Assertorium*; *secund. Dd. vid. Hostiens. in sum. hic. num.* 3. *& Sarmient. select. interpr. lib.* 1. *cap.* 3.

Illud dicitur, quod contractui, vel alteri actui adjicitur, confirmandi, sive, non retractandi juris caussâ.

Tale est Juramentum Obedientiæ, *c. nullus.* 5. *hic. c. legebatur.* 3. *de major. & obed. c. quanquam.* 6. *dist.* 23. fidelitatis, *c. veritatis.* 13. *hic. c.* 18. *de forma.* 22. *qu.* 5. quo quis jurat aliquid se facturum, ut judicio sisti, litem exsequi; *c.* 1. *de sequest. possess.* vel daturum; *c. cum contingat.* 28. *hic. c. quamvis.* 2. *de pact. in* 6. *c. Quintavallis.* 23. *c. veniens.* 16. *c. debitores.* 6. *hic.* Juramentum contractus confirmatorium; quo is vim, quàm alioqui non haberet, accipit: *d. c. cum contingat.* 28. *eod. c. licet mulieres.* 2. *eod. in* 6. modò moribus bonis, naturalibus, *c.* 4. 5. *& ult. de pact. & c.* 2. *& fin. cod. in* 6. aut publicæ utilitati, *c.* 2. *hic. d. c.* 2. *de pact. in* 6. non repugnet.

Iuramentum Assertorium, est quo rei præsentis, vel præteritæ, veritas asseritur.

Tale est *juramentum Veritatis*, quod præstant testes in dicendo testimonio; *c. nuper.* 51. *de testib. & attest. c.* 2. *de juramento calum. c. ex litteris.* 32. *hic. Iuramentum calumniæ*, quo *Actor* jurat se non calumniandi animo; sed existimans se bonam causam fovere, ad litigandum venire; & *Reus* jurat, se arbitrari justam caussam habere deferendi, & in aliis se non odio, nec differendi judicii gratiâ probationes vel juramentum ab alio exigere: *tot. tit. de juram. calum. Iuramentum malitiæ*; quod quis de malitia suspectus, requiren-

rente judice, jurat, se non maliciosè exceptionem proponere, dilationem petere: *c. 2. §. fin. & ibi Gloss. fin. de juram. calum. in 6. c. pastoralis. 4. de except. c. ultra tertiam. 55. de testib. c. 11. judicantem. 20. qu. 5. Iuramentum purgatorium*, quod præstat accusatus, vel diffamatus de aliquo crimine, quod non fuit probatum; jurat & purgat se ita non commisisse: *c. 1. c. quoties. 5. c. constitutus. 3. de purgat. can. Exod. 22. Iuramentum litis decisorium.* Quod tantum ad præsens argumentum pertinet.

Est hoc juramentum, litis finiendæ causâ, à parte litigante, præstandum.

Est triplex, *Voluntarium*, *Iudiciale*, & *Necessarium. ut patet ex Rubr. hujus tit. in ff.*

Voluntarium. (sic dictum, quod spontè ab uno deferatur, ab altero suscipiatur. *l. 2. l. 3. l. jusjurandum.* 17. *ff. hic.*) est quod ex conventione per modum transactionis pars parti, extra judicium, defert. *d. l. 17. l. 28. §. ult. ff. eod.*

Iudiciale est, quod in Judicio (undè Judiciale, licet & ipsum sit voluntarium, dictum) pars parti, judice approbante defert. *c. fin. hic. l. 12. §. 1. ff. eod.*

Necessarium est, quod Judex ex officio, in defectum legitimarum probationum, ubi neque nihil, neque plenè probatum est, alterutri litigatorum defert: sic dictum à necessitate præstandi. *d. c. fin. l. generaliter. C. de reb. cred. l. admonendi.* 31. *ff. eod.*

Juramentum, ut valeat, deferri debet, sive à judice, sive à parte ad deferendum habili. Nemo enim debet sine necessitate, aut nisi aliquo compellente, jurare. *c. 4. si quis Presbyter. 2. qu. 4. d. c. etsi Christus. 26. hic.*

Ha-

Habiles ad juramentum *voluntarium* & *Iudiciale* deferendum sunt; & qui rerum suarum, & qui litis sunt Domini, nisi specialiter prohibeantur; *l.* 7. *C. l.* 17. §. *ult. l.* 35. §. 1. *l.* 3. §. 5. *ff. hic.* ad *Necessarium* solus Judex, ad instantiam partis, vel ex officio; *Gail.* 1. *obs.* 108. *num.* 5. *Panorm. in c. ult. hic.* Non refert, an Ordinarius sit, an Delegatus. *d. l. admonendi. l.* 3. *l.* 12. §. *sin autem. l. ult. C. hic.*

Actori an reo sit deferendum, Judex, inspectis personarum & caussæ circumstantiis, arbitrabitur. *c. ult.* §. *sane. hic.*

Deferri *judiciarium* & *voluntarium*, potest omnibus qui ex conventione vel sibi, vel aliis, actionem & exceptionem acquirere possunt; *l.* 20. *l.* 24. *l.* 25. *l.* 26. *ff. hic.* cujuscunque qualitatis, ætatis, sexus sint; *dd. ll. & Gl. ad c.* 2. *de exception.* si quidem rei controversæ habeant scientiam; *l. Marcellus.* §. 1. *ff. rer. amot. l.* 5. *in princ. ff. de in lit. jurand.* Exceptis Sacerdotibus in levi causa, *c. etsi Christus.* 26. *hic.* non in magna. *in d. c. Etsi Christus. d. c. si quis Presbyter.* 2. *qu.* 4.

Necessarium deferri potest omnibus semiplenè probantibus; Nisi sint viles, infames, *Beust. in l. admonendi. num.* 8. *ff. hic.* perjuri, de perjurio suspecti, *c.* 6. *ille qui hominem.* 22. *qu.* 5. *c.* 3. *de cohabit. cleric. & mulier. arg. c.* 5. *ita ergo. & c.* 2. *non est contra.* 22. *qu.* 1. *c. ex tenore.* 10. *de sent. excomm. c. litteras.* 14. *de præsumt.* veritatem rei ignorent. *Bart. in d. l. admonendi. num.* 27.

Defertur *juramentum voluntarium* & *Iudiciale* in omni actione, quæ in judicio proponi potest; *l.* 3. *l.* 7. *ff. hic.* Neque refert, an illa super statu hominis, *Bart. in d. l.* 3. *num.* 3. *per d. l.* 3. §. 2. & *l.* 30. §. 4. *eod.* an matrimonio, sed saltem

pro eo; *Bart. in d. l. 3. num. 2. fac. c. lator. 7. de sent. & re judic.* aut crimine admisso, *Accurs. in d. l. 3. verb. agatur.* (sed ita ut Reo, non Actori, deferatur. *Ias. in d. l. 3. num. 23. Beust. ibid. num. 56.*) aut alia etiam caussa moveatur. *l. 9. §. 2. l. 30. ff. hic.*

Iuramentum Necessarium etiam regulariter in quavis caussa admitti potest: *d. l. 3. ibi in cæteris. Dd. in c. ult. hic.* Excipiuntur caussæ civiles magnæ & arduæ, *Bald. in d. l. 3. num. 9. hic. Beust. in l. admonendi. num. 238. ff. hic. fac. c. 1. §. illum. de rest. spol. in 6.* criminales, *c. 2. sciant. 2. qu. 8. l. ult. C. de probat.* matrimoniales, *Gloss & Panorm. & alii Dd. in c. mulier quæ. 34. in verb. absoluto hic. fac. c. ult. de probat. c. super eo, de eo qui cogn. consi. ux.* spirituales, status, feudales; imò omnes in quibus jura evidentissimas & plenas requirunt probationes. *Mascard. de probat. cas. 358. num. 43. & 44.*

Caussa quæ juramentum hoc admittit, ut ei sit locus, debet esse dubia. *l. admonendi. 31. & ibi Dd. com. ff. hic.*

Dubia est, si probationis inopiâ laborat, *l. 3. C. eod.* id est, non si nihil sit probatum; Tum enim Reus, etsi nihil præstiterit, est absolvendus; *l. qui accusare. C. de edend. c. fin. §. sane. hic.* sed si semiplenè probatum sit. *Costal. in d. l. admonendi. 31. Dd. commun.*

Defertur *Iuramentum voluntarium*, extra judicium; *Iudiciale* in judicio, & vel in principio, vel in medio; *Necessarium* in fine, id est, sententia definitiva: *l. pen. in princ. vers. omne igitur. C. hic.* Idque tam in prima, quàm secunda instantia. *Petr. Foller. ad Marant. par. 6. de juram num. 20.*

Ius ju-

Iusjurandum voluntarium, delatum; nemo suscipere tenetur; qui tamen suscepit, illud præstare debet, nec potest referre. *l. jusjurandum.* 17. *ff. hic. Iudiciale* delatum, aut præstandum, aut referendum. *c. fin. hic. l. delata. C. l.* 34. §. *ait Prætor. ff. eod.* Nisi is qui detulit, de calumnia jurare nolit: *d. l. delata.* 9. *d. l.* 34. §. 4. jusjurandum remiserit: *l.* 1. *C. hic. Necessarium* ab eo cui defertur necessariò est suscipiendum & præstandum, aut causa cadendum. *d. c. fin. hic. l.* 12. §. 2. *&* 3. *C. eod. c.* 2. *de probat. c.* 2. §. 1. *de juram. calum.*

Iuramentum Iudiciale & *Necessarium* præstari debet coram eo Judice, coram quo causa ventilatur, *l.* 12. *in fin. princ. C. hic.*

Jurandum prout juramentum fuit delatum. *l.* 3. §. *fin. l. seq. l. qui per salutem.* 33. *ff. hic. Ratio est in l. jusjurandum.* 34. §. *non semper. ff. eod.*

Jurabatur tempore legis veteris, *Vivit Dominus, vivit anima mea*; *c.* 7. *Et jurabunt.* 22. *qu.* 1. in primitiva Ecclesia, *Testis est mihi Deus, & testis est mihi conscientia mea*; *c.* 14. *si peccatum. vers. non vobis.* 22. *qu.* 1. Modernorum juramentum est: *Sic me, vel te, Deus adjuvet, & istæ reliquiæ Sanctorum, c.* 5. *de parentela. cum.* 4. *can. seqq.* 35. *qu.* 6. *c.* 9. *quoties.* 1. *qu.* 7. *c.* 12. *habemus.* 22. *qu.* 1. *Sic me Deus adjuvet, & ista Evangelia. c. Ego N. in fin.* 4. *hic.*

Jurandum semper per Deum, non per creaturas, aut Deos falsos. *d. c.* 7. *Et jurabunt. c.* 8. *considera. c.* 9. *clericum. c.* 10. *si quis per capillum. c.* 16. *movet te.* §. *sicut etiam.* 22. *qu.* 1.

Per creaturas tamen ita prohibetur jurare, in quantum solæ considerantur; quia illis divinitatis & superioritatis numen tribueretur, quod fieri

non debet : non prohibetur per creaturas, jurare, in quantum earum honor refertur ad Deum : ut dum juratur tactis Euangeliis, per Euangelia, per Crucem : & ita intentio jurantis inspicitur : quare si quis juret super lapidem, putans se jurare super Euangelia, obligatur. *c.* 11. *humanæ. §. item objicitur qui.* 22. *qu.* 5.

Qui sciens per lapidem, vel aliam creaturam, falsum jurat, perjurus est. *c.* 10. *ecce.* 22. *qu.* 5.

Per Deo falsò attributa, quæ ei verè non insunt jurare, est blasphemia damnata; ut & temerè, & detestando, quæ ei insunt, usurpare, & per Virginis matris & Sanctorum nomina temerè dejerare. *c. statuimus.* 2. *de maledic. c.* 10. *si quis per capillum.* 22. *qu.* 1.

Debet omne juramentum tres habere comites : *Iustitiam, veritatem, discretionem. d. c. etsi Christus,* 26. *hic. d. c. Et jurabunt.* 22. *qu.* 1. *c.* 2. *animadvertendum.* 22. *qu.* 2.

Iustitiam habet; si licitum, nec ad mortale peccatum tendit. *c. innocens.* 23. *§. illicitum.* 22. *qu.* 4.

Veritatem; cum falsum abest.

Discretionem; quando cum causa, deliberatè, non ex impetu, vel ira, vel odio, vel amore nimio, aut sola gratia, fit. *d. c. innocens. §. illicitum. c. sacramentum.* 2. *qu.* 4. *c. sicut ex litteris.* 12. *hic. c.* 10. *non est.* 15. *qu.* 1.

Juramentum præstitum regulariter est servandum; si sine æternæ salutis detrimento servari possit, *c. si vero.* 8. *c. cum contingat.* 28. *hic. c. licet mulieres.* 2. *eod. in* 6. *c. quamvis pactum.* 2. *de pact. in* 6. & qui non servat, perjurus habetur. *c. Brevi.* 17. *hic. c.* 14. *si peccatum.* 22. *qu.* 1.

Maximum habetur remedium expediendarum li-

litium, *l. 1. l. 2. l. 26. §. fin. §. hic.* confirmat dubia, & ad veritatis indagationem pertinet: *c. 7. Et jurabunt. 22. qu. 1. c. 2. animadvertendum. 22. qu. 2. c. significasti Reges. 4. hoc §. nimirum. de elect. ad Hebr. cap. 6.* sententiis & transactionibus *Voluntarium & Iudiciale* præponderat: *d. l. 2. l. duobus. 28. l. cum. 30. §. si mulier. ff. eod.* novationi, *l. qui jurasse. 26. §. fin. ff. eod.* solutioni, *l. jusjurandum ad. 27. ff. eod.* acceptilationi, æquiparatur: *l. jusjurandum. 40. ff. eod.* probationis vim *Necessarium habet: d. l. eum. & l. admonendi. & ibi Dd. ff. eod.* ex delato & relato præstito actio datur & exceptio, *l. si duo. 13. §. si quis. l. ait Prætor. 17. l. nam postea. 9. §. 1. & d. l. jusjurandum. 40. ff. l. cum proponas. C. eod.*

Juramentum, quoad perjurii vinculum, ex parte jurantis est personale, & personam ejus non egreditur: neque ad heredes transit; omninò reale est ex parte recipientis, & transit ad heredes. *c. veritatis. 13. hic. & ibi Dd. c. fin. de foro comp. Guido Papa. decis. 375.*

Transit etiam ad successores, quod pertinet ad effectum obligationis, *Panorm. ad d. c. veritatis. Felin. ad c. cum sit. num. 9. de foro comp.* & in quantum pertinet ad probationem. *Guid. Pap. d. decis. 375.*

Perjurium committit, qui mendacium juramento firmat; qui juramentum promissorium indiscretè transgreditur. *c. 1. & 2. 22. qu. 3.* qui post juramentum profert contraria; nisi eum justa & rationabilis causa excuset: *c. fin. hic. in 6.* puta diversi intellectus in aliquo concurrant, error sit tolerabilis. *ut in c. cum dilecti. 18. de accus. vid. Gloss. ad. c. fin. ad verb. justa causa. hic. in 6.*

Perjurium Deum ultorem habet: *l. 2. C. eod.* Il-

lud tamen committens ex legibus & Canonibus fit infamis; *c. 17. infames. 6. qu. 1. l. si quis major. C. transact.* testimonii dicendi, *c. 14. parvuli. 22. qu. 5. c. 18. quicunque. 6. qu. 1. c. testimonium. 54. de testib. l. si cui. §. iisdem. C. de accus.* collationis beneficiorum, *Innoc. ad c. constitutus. in 2. vid. Panor. ad c. querelam. ad c. cum nostris. de concess. præb. ad c. cum in cunctis. de elect. fac. c. fin. hic. in 6.* fit incapax; actione in qua pejeravit privatur; *d. l. si quis major. C. de transact.* ab Ecclesiæ administratione submovetur. *d. c. querelam. 10. c. cum quidam. 12. hic. ubi Gloss.*

In foro conscientiæ pro juramento temerario unius anni, pro directo perjurio septem annorum pœnitentia imponitur. *d. c. 18. quicunque. 6. qu. 1. c. fin. 22. qu. 4.*

A perjurio tamen excusat necessitas: *c. 15. si nulla. 23. qu. 8. c. Presbyteros. 32. dist. 50. c. brevi. 17. hic.* Ea enim legem non habet. *c. si nulla. 113. de consecr. dist. 4. c. 26. discipulos. de consecr. dist. 5. c. si quis propter 3. de furt. c. significante. 7. vers. cum igitur. verb. quantum. de pignor.*

De perjurio, *Lud. Rom. sing. 430. Gloss. ad l. ictus fustium. ff. de his qui not. infam.* & pœna juramentum licitum transgredientis, cognoscit Judex secularis. *c. 40. Rex. 23. qu. 5.* & Ecclesiasticus; *c. novit. 13. de judic.* quisque in suo foro: ut & an juramentum sit licitum, nec ne: *c. licet mulieres. 2. hic. in 6.* aliàs regulariter juramenti, cum inter res spirituales sit, cognitio ad forum Ecclesiasticum pertinet, *c. fin. de foro comp. in 6.* nec de eo est competens Judex Laïcus. *Gloss. fin. ad c. venerabilem. ad verb. perjurii. de elect. Gloss. ad. c. cum sit. de foro comp. & in c. prædicandum. 21. qu. 1. vid. Felin. ad c. præterea n. 28. de sponsal.*

Li-

Licet juramentum omne, quod ſine detrimento ſalutis æternæ ſervari poteſt, quamvis bonorum detrimentum immineat, ſit ſervandum; *c. ſi vero.* 8. *c. cum contingat.* 18. *hic. c. quamvis.* 2. *de pact. in 6.* tamen, ſi ex eo contra aliquem ſequeretur peccatum, vel delictum aliquod, *vid. Paul. Caſtr. conſ.* 122. *vol.* 2. ſuper eo diſpenſari poteſt. *vid. c. prædicandum. fin.* 22. *qu.* 1. *c. venerabilem.* 34. *de elect. c.* 11. *qui ſacramento.* 22. *qu.* 4. *c. pervenit.* 2. *c. cum contingat.* 28. *cum c. ſeq. c. verum.* 15. *c. debitores.* 6. *c. ad noſtram.* 7. *hic. c. licet mulieres.* 2. *eod. in* 6. *vid. Guid. Pap. qu.* 224. *Panorm. in quæſt. qu.* 2. *circ. fin. verſ. ſi ego. &c. poſt ejus conſilia.*

Fit diſpenſatio ab eo qui poteſtatem, *c. venientes.* 19. *hic.* Eccleſiaſticam puta, ut Epiſcopo, Pontifice, habet; *c. fin de foro comp. in* 6. & cauſsâ cognitâ, *Gloſſ. ad c. non eſt.* 5. *de voto. c. requiritis.* 5. §. *niſi rigor. &c. ſequ.* 1. *qu.* 7. vocatis, quorum intereſt non abſolvi. *vid. Guid. Pap. deciſ.* 225. & 140. & *quæſt. Tholoſ.*

Epiſcopus, non de omnibus, ſed tantùm de his diſpenſat, in quibus dubium eſt, an juramentum ſit licitum, nec ne. *c. conſtitutis.* 14. *de teſtib. & atteſt. c. ſi verò.* 8. *c. verum.* 15. *c. cum quidam.* 12. §. *illi. hic.* Pontifex, propter plenitudinem poteſtatis de omnibus, per viam commutationis, diſpenſationis, & totalis relaxationis. *Innoc. in c. fin. de conſuet. Gloſſ. & Archidiac. ad c.* 6. *ſunt quidam.* 25. *qu.* 1. Quia in omni juramento ſuperioris voluntas cenſetur excepta. *d. c. venientes.* 19. *hic.*

De exceptionibus & replicationibus.

Tit. XXXII.

PRobatâ Actoris intentione, Reus condemnabitur, nisi aliqua exceptione se defendat.

Exceptio, est defensio ex justa & legitima causa competens, adversus id quod ab Adversario intenditur. *l. eum nondum.* 4. *l. siquidem.* 9. *cum l. seq. C. hic.*

Est summa exceptionum divisio, quod aut sunt *dilatoriæ*, aut *peremtoriæ. Gloss.* 1. *in c. exceptionem.* 12. *hic.*

Dilatoriæ sunt, quæ rem & judicium differunt, non tollunt. *d. Gloss. in c. exceptionem.*

Hæ rursus sunt, vel *declinatoriæ judicii*, *vel dilatoriæ solutionis. Gloss. ad d. c. exceptionem.*

Illæ vel *ipsum Iudicem* concernunt, vel *litigantes*, vel *modum actionis instituendæ.*

Quæ *propter judicem* opponuntur, partim *ex ipsius persona* proveniunt; partim *ipsius occasione.*

Ex ipsius persona, proveniunt; exceptio fori incompetentis, *c.* 3. *pulsatus.* 3. *qu.* 6. *c.* 48. *clericus.* 11. *qu.* 1. *c.* 2. *si quis Episcoporum.* §. *exceptio.* 3. *qu.* 6. præventionis, suspicionis, *c. si quis contra.* 4. *c. licet.* 10. *de foro comp. c. quoniam.* 11. *de probat. c. secundo requiris.* 41. §. *tertio. & c. cum speciali.* 61. *de appel.* inhabilitatis. *c.* 1. §. *tria sunt.* 3. *qu.* 7. *c. insinuante.* 25. *c. cum R.* 35. *de off. jud. deleg. c. fin.* §. *Et re vera.* 3. *qu.* 5. *de hac vide supra tit. de judice.*

Iudicis occasione proveniunt; exceptio loci non tuti, *Clem. pastoralis*, §. *notorium, de re jud. c. ex parte.* 47. *de appellat. clem.* 2. *de foro comp.* inhonesti, *fac. l. quid tamen*, §. *si arbiter*, *ff. de recept. arbitr.*

arbitr. termini angusti, *c. 1. de dilat. c. ult. 2. qu. 6.* feriarum. *tot. tit. de feriis.*

Exceptiones *quæ litigantes* concernunt, aliæ *ex personis principalibus*, & vel *Actore*, vel *Reo*; vel *utroque*; aliæ *ex accessoriis*, puta *procuratore*; descendunt.

Ex persona actoris descendunt; exceptio non impetratæ veniæ, si agat contra personam cui reverentiam debet; *c.58. Episcopus qui mancipium. 12. qu. 2. l. 1. 2. 3. l. parentes. l. fin. ff. de in jus voc.* caussæ connexæ non dividendæ. *Gœd. ad c. 1. num. 25. de sequestr. Mind. 3. de process. 2. num. ult.*

Ex persona Rei; exceptio revocandi domum; competens Legatis, tempore legationis, ex negotio, ante contracto, *c. ult. de foro comp. l. 2. §. legatis, ff. de judic.* & studiosis; *juxta Auth. habita, C. ne fil. pro patr.* exceptio spoliationis, *c. 2. omnes. c. nullus. 3. c. in scripturis. 4. c. fin. 2. qu. 2. c. 2. Episcopi. 3. qu. 1.*

Ex utriusque Actoris & *Rei persona*; exceptio justi impedimenti, *l. 1. & ibi Dd. & tot. tit. C. de dilat. Menoch. cas.* 153. contumaciæ, *l. 13. §. 1. & seq. C. de judic. vide Old. in Enchir. Except. except. contumac.* cautionis, *tot. tit. ff. qui satisd. cog. Zang. 2. de except.* 21. inhabilitatis.

Actor dicitur inhabilis, vel *in totum*, vel tantum *certo modo*.

In totum; si minor viginti quinque annis, nec tutoris vel curatoris authoritatem adhibeat; *l. 1. & 2. C. qui legit. pers. l. clarum. 4. C. de auct. præst.* si mente captus, furiosus, *l. fin. C. de curat. furiosi.* mutus, surdus, prodigus, puta per sententiam declaratus; *Vant. de nullit. ex def. habil. num. 23. & seq.* servus, *l. servus. C. de judic.* nisi cer-

tis casibus; *relatis in l. vix. 53. & ibi Gloss. & Dd. ff. eod.* excommunicatus, *c. exceptionem. 12. hic. c. decernimus. 8. de sent. excom. in 6.* religiosus, *propter ration. text. in c. fin. in princ. de testam. in 6.* nisi, utilitate vel necessitate id exigente, pro dignitate, officio, aut obedientia ipsi commissâ; *c. cum deputati. 16. de judic. clem. religiosus. de procur. c. 35. Monachi. 16. qu. 1. c. un. & ibi Dd. Ext. de Syndico;* Magistratum, puta majorem, qui cum imperio, non minorem, qui sine imperio, *l. nec Magistratibus. 32. ff. de jurejur.* gerens; *l. pars litterarum. 48. ff. de judic.* Illustris persona. *l. 25. cum Auth. seq. & ibi Dd. C. de procur.*

Certo modo inhabilis est filius familias, absque assensu patris; *c. fin. in fin. de judic. in 6 l. fin. circa princ. vers. necessitate. C. de bon. quæ lib. ubi Bald. Salyc.* nisi caussâ sit castrensis vel quasi, *l. lis nulla. 4. & ibi. Gloss. ff. de judic.* spiritualis, *c. 3. de judic. in 6.* pro dote adventitia, *juxt. Auth. quod locum. C. de collat.* experiatur; patris absentis consensus sine filii incommodo exspectari non possit. *l. si longius. 18. §. 1. ff. de judic. l. cum filius familias. 17. ff si cert. pet.*

Reus etiam dicitur inhabilis, vel *in totum*, vel *certo modo.*

In totum; si minor viginti quinque annis, mutus, surdus, furiosus, prodigus, servus. *per jura in actore allegata.* non excommunicatus. *c. cum inter. 5. hic. c. intelleximus. 7. & ibi Gloss. de judic. c. dilectæ. 10. hic. c. si verè. 34. de sent. excomm.*

Certo modo inhabilis dicitur Reus, si Magistratum cum imperio gerat, & caussâ sit civilis: *d. l. pars. 48. ff. de judic.* non si criminalis; *l. jubemus.*

mus. C. ad leg. Iul. repet. l. nulli. C. quor. appell. non recip. Novel. 86. *cap.* 4. Non si minorem Magistratum gerat: *d. l. nec Magistratibus*. 32. *ff. de jurejur.* Est & inhabilis filius familias; si de adventitiis, in quibus patri est ususfructus, & profectitiis bonis agatur; nam tum pater conveniendus: *l. ult. C. de bon. quæ lib.* In aliis causis etiam ex delicto descendentibus, absque patris assensu conveniri potest. *l. tam ex contractibus.* 57. *ff. de judic. l. filius familias.* 39. *ff. de obl. & action.*

Ex procuratoris persona exceptio descendit procuratoria, quâ vel contra procuratoris *personam*, vel contra ejus *mandatum* excipitur.

Contra ejus *personam*, quod procurator esse prohibeatur: *quis autem prohibeatur. vide supra tit. de procurat. & in Aphorismis nostris ad Digesta & Codicem. eod.*

Contra *mandatum*; quod nullum habeat, *c. in nostra.* 4. *de procur. l. licet.* 24. *C. eod.* vel habeat quidem, sed non legitimum, *c.* 1. *eod. c. procurator.* 38. *de elect. in* 6. vel mandatum tantum habeat generale, cum in negotio speciale requiratur. *c. qui generaliter.* 5. *de procurat. in* 6.

Exceptiones *modum actionis* concernentes, sunt, quod libellus sit ineptus, incertus, *c. examinata.* 15. *de judic.* ante tempus, & conditionem, & plus quam debetur, petitum. *c. un. de plus petition. l. un. C. eod.*

Exceptiones *dilatoriæ solutionis* possunt esse, per quas debiti solutionem quis in aliud, quam petatur, tempus esse differendam proponit: ut si pactum sit de non petendo, nisi post annum; si creditor usuras debiti pro futuris annis acceperit; *l. qui in futurum.* 57. *ff. de pactis.* si à Principe, nè, nisi post quinquennium solvere teneatur, im-

petraverit; *l. universa. C. de precib. Imp. offr.l. fin. C. qui bon. ced.* si cum juratoria cautione ob inopiam à judicio & actione petitionis sit relaxatus. *c. Odoardus. 3. vers. mandamus. de solut.*

Peremtoriæ exceptiones sunt, quæ in totum jus & agentis intentionem perimunt. *Gloss. in d. c. exceptionem. 12. hic.*

Tales sunt, exceptio transactionis, *c. fin. de transact. c. fin. eod. in 6. l. postquam liti. C. de pact.* præscriptionis, juramenti, maximè delatorii, *c. 1. de litis cont. in 6. Ias. ad l. ait Prætor. junct. l. nam & postea. ff. de jurejur. c. etsi Christus. 26. eod. c. veniens. 15. de accusat.* pacti juramento firmati, *c. licet mulieres. 2. de jurejur. in 6. c. quamvis pactum. de pact. in 6.* rei judicatæ, ab eo puta qui judicandi potestatem habuit; *c. at si clerici. 4. de judic. l. res judicata. ff. de div. reg. jur. l. 4. §. condemnatum. ff. de re jud.* si quid contra leges, canonesve, *l. non dubium. C. de legib. l. Iurisgentium. §. Prætor ait ff. de pact.* aut vi, metu, *tit. ff. C. & Decret. quod metus caus.* dolo, *l. si pactum. 6. C. hic.* actum dicatur; si agenti quod sua non intersit agere, objiciatur. *In decis. Capell. Tholos. 68. ibi. quinta regula.*

Harum quædam dicuntur *peremtoriæ litis finitæ*, quædam *simpliciter peremtoriæ.*

Illæ sunt quæ impediunt litis ingressum, & adversus agentem omni tempore, *c. 1. de litis cont. in 6.* vel ipso judicii limine, *c. 2. 3. qu. 6.* opponi possunt. *Qualis est transactionis, jurisjurandi & rei judicatæ exceptio.*

Hæ litis ingressum non impediunt, sed post litem contestatam, in quacunque litis parte, ante sententiam, non post, nisi certis casibus, ut de sententiæ nullitate vel manifesta iniquitate, *Gloss.*

&

& Dd. in l. 1. C. de jur. & fact. ignor. debent opponi. *l. 2. C. sent. resc. non posse. l. praescriptionem. C. de except. c. cum in tua. qui matr. accus. poss.*

Dilatoriae exceptiones, si *declinatoriae judicii*, ab initio & in litis ingressu proponi debent, alioquin omissae non repetuntur; ut neque quae contra judicem, vel ejus incompetentiam proponuntur; quae defensionem praecedere debent; *c. inter monasterium. 20. ubi Gloss. ad verb. subeundo judicium. de sent. & re judic. l. pen. & l. ult. C. hic. l. 19. C. de probat. c. pastoralis. 4. hic c. 2. si quis Episcoporum. §. exceptio. 3. qu. 6. c. si testes. §. item si quis. 4. qu. 3. c. 1. §. nullum. v. cujus in agendo. 3. qu. 8. l. apertissimi. & l. cum specialis. ff. de judic.*

Dilatoriae exceptiones solutionis post libellum oblatum ante litem contestatam intra terminum à judice assignatum, quandocunque opponi possunt. *c. pastoralis. 4. hic.*

Post litis tamen contestationem quandoque dilatoriae opponi possunt; puta, si de novo sint ortae; *c. insinuante. 25. de off. jud. deleg. c. pastoralis. 4. hic & ibi Coler. num. 8.* Si antè quidem natae, verum post litis contestationem demum ad excipientis notitiam pervenerint; *ut in c. in nostra. 4. de procurat. d. c. pastoralis. 4. ubi Color. num. 9.* Si judex parti ejusdem exceptiones reservârit; *c. ad dissolvendum. 13. de despons. impub.* si continuum tractum eae habeant *Coler. d. c. pastoralis. num. 11.* Si est exceptio excommunicationis. *c. exceptionem excommunicationis. 12. hic.* puta majoris. *c. 1. eod. in 6.*

Potest judex terminum, intra quem exceptiones omnes necessariò proponi debeant, assignare. *d. c. pastoralis. Hostiens. in sum. num. 3. hic. Specul. de except. §. 3. num. 4.*

Re-

Regulariter exceptiones omnes sunt perpetuæ. *l. 5. ult. ff. de doli except. l. 5. l. 6. C. hic.*

Inducunt oppositæ litis contestationem. *ut vult. Innoc. ad c. cum venerabilis. 6. num. 1. hic.*

Qui excipit non propterea confitetur agentis intentionem, cum eidem non solum unam, sed & plures exceptiones, etiam contrarias proponere liceat; quas, si legitimæ fuerint, si Judex non admiserit, potest appellari, judex verò punitur. *d. c. cum venerabilis. 6. hic. c. exceptionem. 63. de reg. jur. in 6.*

Contrariæ exceptionibus sunt *Replicationes.* Nam quomodo exceptio actionem, ita replicatio exceptionem enervat.

Denique quemadmodum replicatio exceptionem, ita replicationem duplicatio, duplicationem triplicatio, triplicationem quadruplicatio, & ita deinceps excludit. *l. 2. ff. hic. & tit. Inst. de replicat.*

Quæ tamen multiplicatio hoc jure non admittitur, saltem quod ad testes antea productos attinet, quos tertio refutare non licet; nè nimium judicium extrahatur. *c. licet. 49. de testib. & attest. ubi latè Panorm.*

Habet replicatio tum rectè locum, quando Reus exceptionem suam contra actoris intentionem opponit. *arg. c. ad dissolvendum. 13. ubi Gl. & not. in verb. accusari. de despons. impub.*

In quacunque parte judicii opponi potest. *Gloss. & Dd. l. 2. §. 1. ff. de except.*

Ut reus non tenetur probare suam exceptionem, antequam fundaverit actor suam intentionem: Ita hic contra non tenetur probare replicationem, nisi reus probaverit suam exceptionem, & sic deinceps. *Specul. in §. nunc dicendum. vers. re-*

replicationes. sub tit. de except. Summa enim æqualitas in judiciis semper est servanda. *c. non licet. 32. de reg. jur. in 6. & in c. novit. 13. de judic. & in c. cum inter. 5. hic.*

Tempus ad replicandum, duplicandum, triplicandum, &c. in arbitrio Judicis consistit.

De præscriptionibus.

TIT. XXXIII.

QUia in judiciis, sive in personam, sive in rem agatur, usucapionis, vel præscriptionis solet opponi exceptio: ideò de præscriptionibus hoc loco tractabimus, præsertim quia præscriptionis exceptio est litis finitæ exceptio, ac non secus quàm exceptio transactionis, aut rei judicatæ ad impediendam litis contestationem opponi solet. *l. fin. ubi Castr. ff. pro suo.*

Est *præscriptio*, adjectio dominii, per continuationem possessionis temporis lege definiti. *l. 3. ff. de usucap.*

Definiri etiam, à fine & effectu, potest, jus quoddam ex tempore continuæ possessionis rerum mobilium & immobilium, interdum dominii utilis, interdum utilis actionis, aliquando legitimæ exceptionis caussàm tribuens. *c. 16. qu. 3. per tot. Hostiens. tit. de præscript. rer immob.*

Quod tempus variè à jure pro varietate materiarum circumscriptum; undè & diversæ præscriptionum species.

Nam quædam est *triennalis*, in rebus mobilibus; *§. 1. Inst. de usucap.* quædam *quadriennii*, ut cum à fisco res emuntur; *l. 1. & tot. tit. C. de quadr.* quædam *decennii*, videlicet in rebus immobilibus, & incorporalibus, ut servitutibus, inter præsen-

ſentes; quædam *vicennii* inter abſentes; *tot. tit. C. de long. temp. præſcr.* §. 1. *Inſt. de uſuc. l. pen. C. de uſufr. l. pen. C. de ſervit.* quædam *annorum triginta*, cum quis ſine titulo longiſſima poſſeſſione rem adipiſcitur; *l.* 8. *& tot. tit. C. de præſcr.* 30. *ann.* quædam *quadraginta*, ut in rebus Eccleſiæ præſcribendis; *Auth. quas actiones. C. de SS. Eccleſ. c.* 4. *c. ad aures.* 6. *c.* 7. *hic.* quædam *centenaria*, aut tanti temporis, ut de ejus initio non exſtet memoria; ut in rebus Eccleſiæ Romanæ, *c. ad audientiam.* 13. *cum cc. ſeqq. hic. Novel.* 10. regalibus. *c. ſuper quibuſdam.* 26. *de verb. ſignif. & ibi Canon.*

In præſcriptione contra Eccleſiam Romanam, ſchiſmatum tempora quamdiu perſeveraverint, non numerantur; Quia Eccleſia eo tempore, videtur legitimo defenſore carere. *c. placuit.* 1. *c. cum vobis.* 14. *c. de quarta.* 4. *c. auditis.* 15. *hic. c.* 1. *& fin. Ne ſede vacant. quid innov.*

Actionibus omnibus ſpatio triginta annorum præſcribitur, ita ut exceptione elidantur, *l.* 3. *l.* 4. *l.* 8. *C. de præſcr.* 30. *ann.* nonnullis tamen quadraginta annis, *d. l.* 4. *l.* 7. *l. fin. C. eod.* quibuſdam uno anno, ſicut actioni injuriarum; *l.* 5. *C. de injur.* aliis biennio, ut actioni doli; *l. fin. C. de dolo mal.* aut quinquennio, ut inofficioſi querelæ, *l.* 34. *C. de inoff. teſt.* aut quadriennio, ut reſtitutioni in integrum. *l. fin. C. de temp. pet. reſt. in int.*

Ad præſcriptionem perficiendam requiruntur quinque; 1. *Ut res præſcribi poſſit*; 2. *Bona fides*; 3. *Titulus juſtus*; 4. *Continuata poſſeſſio*; 5. *Ut poſſeſſio ſuo, non alieno nomine, contingat.*

Res præſcribi poſſunt, quæ ſunt in commercio & poſſideri poſſunt.

Quæ poſſideri non poſſunt, cum præſcriptio, abſque

absque possessione non inducatur, *c. sine possessione. 3. de reg. jur. in 6.* præscribi non possunt. Hinc publicæ functiones Ecclesiæ, res publicæ, primitiæ, decimationes, à Laïcis; omnino Clericis: *c. causam. 7. hic. c. antepen. §. quod si privatus. 16. qu. 3.* provinciæ, parochiæ, diœceses certis limitibus distinctæ, omninò; *c. 5. licet. 16. qu. 3. c. cum causam. 13. de probat. c. super eo. 4. de paroch.* à visitatione, subjectione aut procuratione solvenda immunitas, *c. accedentes. 11. hic.* præscribi non possunt.

Nec etiam, contra quam olim, præscriptio in matrimonio illegitimo; *c. non debet. 8. ubi Gloss. de consang. & affin.* aut voto, *can. 4. quod Deo patri. 33. qu. 5. c. sicut nobis. 1. de regular. & transf.* aut iis, quæ quis alieno nomine possidet, *c. si diligenti. 17. hic.* locum habet.

Bona fides est, *ut not. Gloss. in d. c. si diligenti. 17. hic.* credulitas, quâ quis putat tradentem esse dominum, vel jus distrahendi habere, licet in facto erret.

Ea, hoc jure, per totum præscriptionis tempus necessaria est. *c. ult. hic. c. possessor. 2. de reg. jur. 6.*

Malæ fidei possessor nullo unquam tempore præscribit. *d. c. possessor. c. si diligenti. 17. & c. veniens. 19. hic.*

Sola bona fides ad præscriptionem non sufficit, sed & justus titulus requiritur; quia sicuti ex temporis tractu non tollitur aliquod jus, ita & non constituitur. *c. dudum. 31. de decim. l. obligationum. 44. ff. de oblig. & action.*

Titulus, est justa possidendi, quod nostrum non est, causa. *Gloss. & Dd. in d. c. si diligenti. per illum text.*

Justus dicitur, qui si à Domino fuisset habitus, do-

dominium potuisset transferre. Cujusmodi sunt tituli solutionis, emtionis, transactionis, hæreditatis, occupationis, apprehensionis rei pro derelicto habitæ, legati, dotis, pro suo. *De quibus vide Aphorismos nostros in Digesta. hoc. tit. & seqq.*

Hic tamen in præscriptione quadraginta annorum, in qua bona fides sufficit, necessàrius non est; nisi jus commune aut præsumtio præscribenti adversetur. *c.* 1. *hic. vid. Covarr. var. resol. lib.* 1. *cap.* 17. *num.* 7.

Præter titulum ad præscriptionem requiritur possessio, *c. sine possessione.* 3. *de reg. jur. in* 6. aut quasi, ut in incorporalibus, *l. sequitur.* 4. §. *si viam.* 27. *ff. de usucap.* eaque continuata per tempus lege definitum. *l.* 25. *ff. eod.*

Si ea interrupta præscriptio ad nihilum reducitur, & priore nihil commodante, de novo est inchoanda. *vide Panorm. Felin. in c. ex transmissa.* 10. *hic.*

Interrumpitur, vel naturaliter, quia possidere possèssor desiit; vel civiliter, per citationem solennem, denunciationem, litis contestationem. *l. moræ.* 26. *C. de rei vind.*

Interruptio, quia facti est, probari debet; *l. asseveratio. C. de non num. pec.* quod & per testes singulares fieri potest. *secund. Dd. Felin. in c. illud.* 8. *num.* 12. *hic. Bald. in tract. de præscript.* 3. *part.* 6. *& ult. part. qu.* 3. *num.* 45.

Possèssio autem continua non sufficit ad præscriptionem, nisi rem possèssor sciat se suo nomine, sive per se, sive per alium possidere.

Alieno enim si possideat, ut is qui precarias ab Ecclesia consecutus, *can.* 11. *Clerici quilibet &c. seq. si Episcopus.* 16. *qu.* 3. *can.* 72. *sæpe fit.* 12. *qu.* 2. colonus, Emphiteuta, vasallus; non præscribit.

l. 2.

l. 2. *C. de præscr.* 30. *ann. l.* 7. §. 1. *ff. com. div. d. c. si diligenti.* 17. *hic.*

Perfecta præscriptione dominium, quia justum inducit titulum, *c. de quarta.* 4. *hic. c.* 1. *eod. in* 6. acquiritur, sic, ut ejus exceptione præscribens non modò adversus agentes muniatur, sed & ipsam rem à domino antiquo vindicare possit: *l.* 8. *in princ. C. de præscr.* 30. *ann. Guid. Pap. decis.* 416. *num.* 15. *Socin. in c. olim. num.* 19. *de litis cont.*

De sententia & re judicata.

Tit. XXXIV.

COgnito Actoris & Rei Jure Judex ad sententiæ pronunciationem procedere debet. Quod æquitati & juris rigori convenit. *c.* 2. *hic.*

Est *sententia*, judicialis diffinitio, controversiæ finem imponens, condemnationem vel absolutionem continens. *c. ei qui appellat.* 41. §. *diffinitiva.* 2. *qu.* 6.

Est alia *Interlocutoria*; alia *Diffinitiva*;

Illa est, quæ inter principium & finem caussæ super aliquo incidenti, vel emergenti, ut super libello ferendo, vel corrigendo, dilatione danda, vel deneganda, similibusque exceptionibus; profertur; *c. significantibus.* 49. *de appellat. c. significaverunt.* 36. *& de testib. attest. c. cum olim. de offic. jud. deleg.*

Dicitur interlocutoria à modo ferendi; quod summariè inter partes interim & dum exspectatur judicium diffinitivum feratur. *c. quod ad consultationem.* 15. *hic.*

Est ratione caussæ principalis, quæ adhuc non determinatur, Interlocutoria; ratione verò negotii

tii emergentis, de quo fertur, diffinitiva potest dici. *Felin. ad rubr. hic. num. 2.*

Diffinitiva sententia est; quæ causæ principali omninò finem imponit, per condemnationem vel absolutionem. *c. 2. hic. c. 70. summopere. 11. qu. 3.*

Absolutionem, vel condemnationem, si expressè, vel verbo æquipollenti, *c. in his quæ. 15. de verb. signif. l. 59. in princ. ff. hic.* non contineat, non valet. *c. ult. §. diffinitiva. 2. qu. 6. l. 3. C. de sent. & interloc.*

Inter utramque sententiam & ea est differentia. Quod *Interlocutoria*, quandocunque ante sententiam ab eodem judice revocari potest, licet ab ea non sit appellatum: *l. quod jussit. 14. ff. hic. c. cum cessante. 60. de appellat. Diffinitiva* ab eodem judice retractari aut corrigi non potest. *l. Paulus. 53. l. Iudex. 55. ff. hic. l. Divi fratres. 27. ff. de pœnis. Interlocutoria*, nisi à summo Pontifice sit interposita, nec scribi, nec ex scripto recitari debet: *Gloss. & Philip. Franc. in c. fin. hic. in 6.* quamvis hoc fieri melius sit. *c. quoniam. 11. de probat.* Debet *Diffinitiva. tot. tit. C. de sent. ex brev. recit.*

Fertur sententia vel *à Iure*, seu *Canone*, seu *Lege*; vel *à Iudice*; vel *ab Arbitro*.

Ius sententiam dicitur ferre, cum Canon, aut Lex statuit, ut qui tale aliquid commisit, tali pœna habeatur condemnatus.

Quæ interdum ipso jure & facto, sine alio judicis declaratione, tanquam lata, incurritur; *ut in c. fin. de consuet. in 6. c. à nobis. 21. de sent. excomm. c. 29. si quis suadente. 17. qu. 4. c. non dubium. 5. c. veniens. 16. c. demonialibus. 33. de sent. excom. c. licet Episcopus. 18. de concess. prœbend. in 6.*

c. cum

c. cum nostris. 6. eod. interdum non nisi cum declarationibus judicis; ut in omnibus fere pœnis à jure impositis.

Iudex is fert sententiam, qui jurisdictionem habet in quæstione proposita. Nam à non competente judice sententia lata, ipso jure non valet. *c. at si clerici. 4. de judic. c. ad nostram audientiam. 3. de consuet.*

Plures si Judices sunt competentes, omnes simul sententiam ferre debent, nisi quis per contumaciam absens sit: valet enim tunc sententia præsentium: *c. prudentiam. 21. §. abjicimus. de off. jud. deleg.* vel nisi unus de mandato aliorum pronunciet: vel nisi in commissione contineatur, quod unus possit sine alio procedere. *l. item si unus. 17. §. fin. ff. de recept. arbitr.*

Quæ etiam obtinent in Arbitris: qui etiam sententiam ferre dicuntur. *tot. tit. ff. & C. & Decret. de arbitr. l. 3. C. de sent. & interl. om. jud.*

Dici sententia à Judice debet, de omnibus quæ veniunt in controversiam; si quidem ei de negotio liqueat; in dubiis enim non potest quicquam neque de jure, neque de facto statuere: *c. 74. grave. 11. qu. 3.* sed debet judicium suspendere, vel ad superiorem, ut summum Pontificem, negotium referre, *c. denique. 3. §. quod si qualibet. 6. qu. 3. c. de libellis. §. nam si tale. dist. 20.* litigantibus consultationis & relationis exemplo communicato, *c. intimasti. 68. de appell. l. 1. §. fin. l. 2. C. de relation.*

Ferenda est sententia de eo quod petitur, non de alio, *l. 1. & 2. C. si à non comp. jud.* ut sententia sit libello conformis. *c. licet Hely. 31. de simoniac. c. qualiter. 24. §. ad corrigendos. in fin. de accusat. Clem. sæpe. §. verum quia de verb. signif.*

c. con-

c. consultationibus. 10. *de off. jud. deleg. c. ex parte.* 32. *de rescript. c.* 2. 3. *qu* 9.

De absentis & inauditi caussa sententia regulariter ferri non potest; *c. inter quatuor.* 8. *de major. & obed. l. absentem. C. de pœnis.* nisi is prius contumax fuerit declaratus. *d. c. inter quatuor. d. c. consultationibus.*

Debet sententia, ut valeat, maturâ deliberatione adhibitâ, & absque præcipitatione, *c.* 70. *summopere.* 11. *qu.* 3. *c. quoniam contra.* 11. *de probat. c.* 4. *Apostolicæ.* 35. *qu.* 9. juxta sacrorum Canonum, si caussæ sunt Clericorum & spirituales, *c. quod Clericis,* 9. *de foro comp. c. pen. & fin. de secund. nupt.* si temporales & sæculares, secundùm legum decreta, *c.* 1. *&* 2. *nov. de oper. nunc. fac. tot.* 10. *dist. apud Gratianum.* ferri: *c.* 1. *& c. ne innitaris.* 5. *de constit. c.* 1. *hic. c. Iudicet.* 4. §. *bonus Iudex.* 3. *qu.* 7. si Canon, vel lex deficiat, judicium Judicis arbitrio relinquitur. *c. unaquæque.* 3. §. *fin.* 13. *qu.* 2.

Contra jus litigatoris facta sententia valet quidem ipso jure, sed per appellationem suspendi, *l.* 2. *C. quand. prov. non nec.* vel in integrum restitutionem, sine alio extraordinario remedio, rescindi potest.

Debet & judex in dicenda sententia animadvertere, ut non ad acclamationes populi, *c. ad nostram audientiam.* 3. *de consuet. c. Osius.* 2. *de elect.* sed ex jure, & juris ordine servato, *c. fin.* 2. *qu.* 6. *c. in caussis.* 19. *hic.* & in scriptis, per se, *c. fin. hic. in* 6. *c.* 7. *in primis.* §. *fin.* 2. *qu.* 1. sedens, *d. c. fin.* §. *fin. hic. in* 6. certam, *l. in sententiis.* 58. *ff. hic. l.* 1. *&* 2. *C. de sent. quæ sin. cert. quant.* libello, *c.* 1. *&* 2. *de libell. oblat.* aut, si inter partes conveniat, conventis conformem, *c.* 2. *de*

pact.

pact. c. 1. *de transact. l. si convenerit.* 26. *ff. de judic.* die juridica, *c.* 1. *de feriis.* in loco constituto, *c. fin. de rescript. l. si ut proponis. C. quom. & quand. jud. l. si cum dies. §. si arbiter. ff. de recept. arb.* publicè, *c. consuluit.* 24. *de offic. Iud. deleg. l. cum sententiam.* 6. *C. de sent. & interloc.* purè, non sub conditione, *c.* 29. *biduum. §. quid ergò.* 2. *qu.* 6. secundum allegata & probata, *c. si Sacerdos.* 2. *de offic. jud. ord.* eam ferat: Citatis ad hoc litigatoribus; vel tribus Edictis, vel uno peremtorio, trium tamen tempus, integrumque spatium in se continente. *c.* 1. *de caus. poss. & propriet. Lanfr. in c. quoniam. verb. citationes. num.* 7. *de probat. & c. cum olim.* 34. *de testib. & attestat.*

Sententia, rectè lata, post decem dies, si ab ea non fuerit appellatum, transit in rem judicatam: *c. quod ad consultationem.* 15. *§. taliter. hic.* & actionem & exceptionem producit. *c.* 1. *c.* 2. *loci nostri.* 35. *qu.* 9. *c. cum inter.* 13. *hic.*

In rem judicatam non transit sententia, quæ impugnari potest: ut est ea, quæ contra matrimonium, *c. lator.* 7. *& ibi Gloss. ad verb. permanere. c. tenor.* 10. *c. consanguinei.* 11. *hic & ibi. Panor. & ad c. ex litteris. n.* 12. *de cons. & affin.* aut pro matrimonio, in gradu prohibito contracto, lata: *d. c. consanguinei. & c. tenor. fac. c. fin. c. videtur.* 3. *qui matrim. accus. poss.* quæ à judice, per sordes aut imperitiam magnam, dicta; puta quoad judicem non transit ea in rem judicatam, omninò quoad partes. *Bart. ad l.* 1. *num.* 9. *ff. quod quisque jur. Alex. ibid. num.* 19. *Angel. num.* 3. *Franc. ad c. sæpe. num.* 43. *& seq. de appell.*

Talis judex, si per sordes malè judicavit parti læsæ tenetur in litis æstimationem; *l. fin C. de pœn.*

jud. mal. jud. ubi Gloss. Salic. si per imperitiam, in factum actione convenitur, & in quantum Judicantis religioni visum fuerit, condemnatur; *l. si Iudex. 6. ff. de var. & extr. cogn. l. 15. ff. de judic.* & insuper ex hoc jure, ab executione officii per annum suspenditur: interim à divinis arcetur; si iis se ingesserit, irregularitatis laqueo innodatur; à quo non nisi per Pontificem summum liberari potest. *c. 1. hic. in 6.*

De executione rei judicatæ.

TIT. XXXV.

VT ante sententiam, *Executio* fieri non debet contra debitorem, *c. significante. 69. de appell. l. 1. C. de execut. rei jud.* sic contra post-quam sententia lata est, maximè si transierit in rem judicatam, *Executio* differri non debet: *c. 3. sicut. 2. qu. 1.* non obstante exceptione, *d. c. sicut.* quæ puta, in continenti probari nequit. *c. veniens. 38. de testib. & attest. c. litteras. 13. de rest. spol. l. 3. §. ibidem. ff. ad exhib.*

Fieri debet executio ab eo Judice, qui sententiam tulit; sive Ordinario, *c. si quis contra. 4. §. fin. de foro comp.* sive Delegato; *c. significasti. 7. de offic. jud. deleg.* Qui & Ordinario sententiam suam exequi mandare potest: *c. pastoralis. 28. §. quia verò. de offic. deleg. c. de cætero. 5. de sent. & c. jud.* Isque eam executioni mandabit, licet ipsi videatur injusta. *d. c. pastoralis. 28. §. quia verò.* non si nulla. Tum enim quæstionem ad judicem, qui sententiam tulit, deferet. *d. c. de cætero. 5.*

Fit Executio aliter in *actione personali*, aliter in *actione reali.*

In *Reali* facienda statim post decendium; *c. cum*

cum Bertoldus. 18. *eod. c. cum dilectus.* 32. *de elect. c. significaverunt.* 36. *de testib. & attest. In personali*, non nisi post emensa quatuor mensium spatia. *c. quærenti.* 26. *de offic. jud. deleg. c. quod de sent. & re jud. ad consultationem.* 15.

Quod tamen quadrimestre tempus nonnunquam personarum locorumque qualitate, & aliis circumstantiis consideratis, arctari extendique à Judice potest. *d. c. quod ad consultationem. l.* 2. *ff. de re jud.*

Executionem aliter facit *Iudex secularis*, aliter *Ecclesiasticus*.

Ille; primò bona mobilia & se moventia capi jubet; secundò immobilia; tertiò ad nomina, sive jura, id est, ad ea quæ debentur condemnato, modò sint liquida & confessa, pervenit; si dare recusat, manu militari cogit. *vid. l. à Divo Pio.* 15. *ff. eod. l. qui restituere.* 68. *ff. de rei. vind.*

Hic; pro conditione & statu personæ victæ, vel suspendit, vel deponit, vel excommunicat, vel degradat: si ea censura Ecclesiasticæ non paret, brachium seculare implorat. *c. cum nobis ab homine.* 10. *de judic.* Judicem secularem auxilium denegantem excommunicat. *c.* 1. *de offic. jud. ord. Dd. in c. quoniam.* 14. *eod. c. statuimus.* 2. *de maledi.*

Qui executionem injustam putat, precibus, non vi tentare debet, an ea, donec superior Magistratus consulatur differri possit. *c. si quando.* 8. *c. pastoralis.* 28. §. *quia verò. de offic. deleg.*

De appellationibus.

TIT. XXXVI.

QUia, ut diximus, sententia à qua appellatum non transit in rem judicatam, nec propterea

executioni tradi debet; *c. venientes.*19. *de jurejur.* cum propter superioris authoritatem, tum etiam quia nihil est post appellationem innovandum; *c. dilecti.* & 52. *hic. tot. tit. nihil. appell. pend. innov.* ideò de Appellationibus dicemus.

Est *appellatio*, à minore Judice ad majorem, ratione gravaminis, facta provocatio. *c.* 1. *c.* 28. *anteriorum.* 2. *qu.* 6.

Est vel *Iudicialis*, vel *Extrajudicialis*. *Clem.* 3. *hic.*

Hæc est, quæ extra judicium ad superiorem, vel ab *instanti*; ut quia beneficium alteri in præjudicium meum collatum; *c. concertationi.* 8. *eod. in* 6. *vel à futuro gravamine*, ut ne fiat electio, postulatio, beneficii collatio; *c. consideramus.* 10. *c. cum nobis.* 19. *c. auditis.* 29. *de elect.* in possessione mea turber; *c. bonæ.* 51. *hic.* suscipitur. *not. in d. c. bonæ.* 51.

Hoc enim jure à quocunque gravamine, etiam extrajudiciali rectè appellatur. *c.*3. & *c. super.*12. *eod. c. concertationi.*8. *eod. in* 6. *c.*18. *non ita.*2. *qu.*6.

Est Extrajudicialis appellatio dupliciter consideranda: *primò*, quando non à judice appellatur, sed à parte extra judicium: *d. c. bonæ.* 51. *ubi Dd. secundò*, quandò à judice procedente extrajudicialiter appellatur. *Philip. Franc. in d. c. bonæ. num.* 7.

Facienda hæc appellatio ad Judicem Ordinarium, coram quo, cum ordinariâ viâ est litigandum, adversarius est vocandus; non ad Judicem appellationis; *c. cum sit Romana.* 5. §. *si verò. hic. Gloss. ad d. c. concertationi.* 8. *ad verbum gravatum. eod. in* 6. *Panorm. in c. dilecti filii. num.* 7. *hic.* Quippe ea nihil aliud est, quam ad caussam provocatio; *d. c. cum sit Romana. Panorm. in d. c.* di-

dilecti filii. num. 4. ut non tam appellatio, quam provocatio sit appellanda. *d. c. cum sit Romana. §. si verò.*

Iudicialis appellatio, est quæ in judicio, de his quæ in illud veniunt, vel circa illud accidunt, ante vel post sententiam definitivam, à minore judice ad majorem interponitur. *c. significante.* 34. *c. Rodulphus.* 35. *de rescript. d. c. cum sit Romana.* 5. *d. c. super.* 12. *hic.*

Ante sententiam definitivam, cum ab interlocutoria, *c. significante.* 34. *cum* 6. *seq. de rescript.* vel alio gravamine; ut si quis citetur ad locum non tutum, *c. accedens.* 4. *ut lite non contest.* vel ad diem breviori termino constituto; *c.* I. I. *de dilation.* provocatur.

Siquidem hoc jure, ab omni onere appellari potest. *d. c. super.* 12. *c. cordi.* I. *hic in* 6. *clem. appellanti.* 5. *eod. c. ut debitus.* 59. *c. cum speciali.* 61. *& passim. hic.* Quippe appellatio species est defensionis, & in innocentiæ præsidium comparata. *d. c. cum speciali.* 61. *§. porrò. hic.*

Sed hoc Concilio Tridentino est emendatum, admittente, secundum normam Juris civilis, appellationem ab ea duntaxat interlocutoria sententia, quæ vim habet definitivæ, vel cujus gravamen per appellationem à definitiva reparari nequit. *Sess.* 24. *de reformat. cap.* 20.

Post sententiam definitivam, cum ab ipsa, vel ejus executione appellatur. *l. ab executore.* 4. *ff. hic. l. ab executione. C. quor. app. non recip.* Siquidem in ea modus excedatur. *d. l. ab executiore. c. quod ad consultationem.* 15. *de sent. & re jud.*

Appellare possunt sive suo, sive alieno nomine, ut quia mandatum habent, negotium alienum gerunt; omnes, quorum interest, non fuisse ita ju-

dicatum, vel extra judicium aliquid actum, sive in sententia contineantur, sive non; *c. 30. non solent. c. 28. anteriorum. c. 3. omnis oppressus. 2. qu. 6. c. ut debitus. 59. hic. c. ult. §. fin. ut lite pend. c. interposita. 70. §. eidem. c. significante. 69. hic.*

Non qui condemnatus ob contumaciam veram, *l. 23. §. fin. ff. hic. l. 53. ff. de re jud. cas. in c. ut inquisitionis. 18. de hæretic. in 6.* ob manifestum crimen, *c. cum sit. 5. §. fin. c. pervenit. 13. hic.* qui de crimine confessus & convictus, *l. 2. C. quor. appell. non recip. l. non tantum. 6. ff. hic.* qui se à judice non provocaturum, juravit; *c. quæstioni. 21. hic. ubi Gloss.* sententiam quoquomodo probavit; *c. gratum. 20. de off. jud. deleg.* qui adversarii appellationi in eadem caussa non detulit, *c. constitutis. 23. c. an sit. 42. hic. c. bonæ. 36. de elect. c. fin. de immun. Eccles.*

Appellari debet ab inferiore judice, gradatim, *c. dilecti. 66. hic. c. duo simul. 9. de offic. & pot. jud. ord c. Romana. 3. §. ab Archidiaconis. hic. in 6.* ad superiorem, *c. 28. anteriorum. c. 9. placuit. 2. qu. 6. fac. c. cum inferior. 16. de major. & obed. Gloss. ad c. 2. verb. officiali. de consuet. in 6.* non parem; *d. c. anteriorum. §. illo videlicet.* Nisi consuetudo eum in eo casu fecerit majorem. *Ioan. Andr. ad c. Romana. 3. hic. in 6.*

Sic appellatur à subdito ordinario Episcopi ad Episcopum: *c. 3. §. 1. hic. in 6. c. à collatione. 11. eod. in 6.* ab Officiali generali Episcopi, & ab Episcopo ad Archiepiscopum, *c. 2. de consuetud. in 6. c. 3. hic. in 6.* à concilio Archiepiscopali ad Primatem. *c. 9. placuit. 2. qu. 6. c. 3. si inter. 6. qu. 4. c. 34. Presbyteri. 11. qu. 3.*

Ad Papam, ut & ejus Legatum, *c. 1. de offic. legati.*

gati. omnes appellare possunt, etiam intermissis mediis, *c.* 45. *Metropolitanum.* 2. *qu.* 7. *c.* 4. *si quis vestrum. c.* 5. *omnes. c.* 6. *ad Romanam. c.* 7. *si quis putaverit. c.* 10. *ideo huic. c.* 11. *decreto.* 2. *qu.* 6. non tamen à sæculari judice; nisi is de temporali Ecclesiæ Romanæ jurisdictione sit. *c. si duobus.* 7. §. *fin. hic.*

Ad Papam tamen si facta appellatio, *juxta formam. c. statutum.* 11. *de rescript. in* 6. ejus caussa non in Curia Romana debet agitari; sed in partibus seu locis litigantium cognoscenda & determinanda delegari. *c. qua fronte.* 25. *& ibi Dd. hic.* Nisi propter defectum justitiæ, aut justum metum summo Pontifici probatum, partibus delegari non possit. *in Concil. Basileensi.* §. *si verò quippiam. de caus. in pragmat. sanct.*

Appellari non potest, à Papa, *c. ipsi sunt canones.* 16. *c. cuncta per mundum.* 17. *cum ibi notat.* 9. *qu.* 3. *c. omnes.* 1. *dist.* 22. ab Imperatore, *l.* 1. *ff. à quib. appell. non licet.* à Principe superiorem non habente; ut Rege Franciæ. *c. per venerabilem.* 13. *qui filii sint legit.*

A delegato Judice appellatur delegans, *c. super quæstionem.* 27. §. *fin. de offic. jud. deleg. l.* 3. *C. de pedan. jud.* sive is sit Papa, *c. ab arbitris.* 11. *de offic. jud. deleg. in* 6. sive Princeps, *c. significantibus.* 49. *hic. l. eos etiam.* 16. *ff. eod.* sive alius: præterquam si Delegans totius caussæ jurisdictionem Subdelegato mandaverit; Hoc enim casu, cum ipse nihil jurisdictionis sibi reservarit, non ad eum, sed ejus superiorem facienda provocatio; *d. c. super quæstionum.* §. *porrò. & d.* 1. §. *fin. ff. quis à quo app. c. cum te consulente.* 18. *de offic. jud. deleg. c. si delegatus.* 7. §. *eod. in* 6.

Clericus non debet appellare Judicem Laïcum,

in princ. & canon. seqq. 25. *qu.* 1. nec Christianus alterius fidei judicem: *c.* 32. *Catholicus.* 2. *qu.* 6. nisi sub eo degat. *c. si in adjutorium.* 7. *dist.* 10.

Appellari potest, in quacunque caussa, sive civilis sit, sive criminalis, *can. liceat.* 2. *qu.* 6. *c. cum sit Romana.* 5. §. *fin. hic. l. & in majoribus. l. addictos supplicio.* 19. *l. si quis.* 30. *C. l. non tantum. ff. eod.* sive major, sive minor, *c. de appellationibus.* 11. *hic. l. litigatoribus.* 14. *l. & in majoribus. l.* 25. *in fin. C. eod.* Nisi expresse prohibeatur.

Prohibetur appellatio, Ea per quam quis impedire conatur, ne testamentum aperiatur; & sic scriptus hæres in possessionem non mittatur; *c. fin.* §. *si quis etiam.* 2. *qu.* 6. *l.* 6. *C. hic.* 2. Ab eo quod Edicto perpetuo receptum & decretum est; *c. consuluit.* 27. *hic. l.* 7. §. *pen. ff. de appell. recip.* 3. A possessione momentanea; *c. fin.* §. *si de possession. c.* 2. *qu.* 6. *l.* 2. *C. de Edict. D. Adr. toll. l. un. C. si de mom. poss. appell.* 4. Ab exsecutione; nisi (ut dictum) modus excedatur; *c. quoad consultationem.* 15. *de sent. & re jud. l. ab exsecutione. C. quor. appell. non recip.* 5. Ab regularis disciplinæ correctione. *c. ad nostram.* 3. *c. reprehensibilis.* §. *nec subjecti. &* §. *fin. c. quia nos.* 32. *hic.* nisi modus excedatur; *c. de priore. hic. c. super quæstionum.* §. *nos autem. de offic. deleg.* 6. A Sententia Interdicti; *c. ad hoc.* 37. *hic. c. ei qui appellat.* §. *quoties.* 2. *qu.* 6. 7. In caussa fisci vel tributariæ functionis: *d. c. ei qui.* §. *quoties etiam.* 2. *qu.* 6. *l.* 4. *C. quor. app. non recip.* 8. A gravamine futuro: nisi de eo communicatio facta sit, vel cum per indicia appareat: *c. inter cætera: c. consuluit. c. cum cessante. hic.* 9. Ab electionis confirmatione; *c. constitutus.* 47. *hic.* 10. Rescripti concessione;

c. si

c. si quando de rescript. c. ex parte. 4. de ætat. & qual. ordin. l. 1. ff. à quib. app. non lic.

Fieri debet appellatio, vel *illico* à sententia lata, aut gravamine imposito, id est, judice adhuc pro tribunali sedente, aut nondum ad extraneos actus divertente; *c. post appellationem. §. forma. 2. qu. 6. l. litigatoribus.14. C. l.25. ff. hic.* vivâ voce, verbo, *Appello*; vel *intra tempus* à jure constitutum, id est, hodie, decendium; *Nov. 23. §. 1. Auth. hodie. C. hic. c. concertationi. 8. hic. in 6. c. biduum. §. quod autem. c. anteriorum. 2. qu. 6.* à tempore illati gravaminis, de momento in momentum computatum, *d. Auth. hodie. d. c. quoad consultationem de re jud.* in scriptis post vivam vocem, aut sine ea: *c. appellatione 9. hic.* insertâ, si ab interlocutoria, aliove gravamine fiat, appellationis rationabili caussâ, *c. 1. hic. in 6. c. ut debitus honor. 59. c. interposita. c. cum speciali. 51. c. causam. hic.* & addito exceptionem suam non fuisse admissam: *c. dilecto filio. 65. hic.* sin à diffinitiva; neutrum est necessarium. *c. 1. vers. is qui. & ibi Gloss. hic. in 6. c. Romana. §. cum autem. & ibi not. hic.*

Potest ergò qui à definitiva appellavit in judicio appellationis, quas placuerit gravaminis caussas proponere, etiam non coram judice, à quo est appellatum, propositas, item nova instrumenta, novos testes, producere, non adducta adducere, non probata probare. *c. constitutis. in 2. hic. c. fraternitatis. de testib. c. cum Ioannes. de instrum. l. per hanc. C. de temp. appell. c. accedens. ut lit. non cont. non proc. ad test. exam.*

Qui ab interlocutoria, vel alio gravamine extra judicium, *c. ut circa. de elect. in 6. c. 1. de his quæ fiunt à major. part. Capit. c. bonæ, hic.* appellavit, solam appellandi caussam expressam, non

 aliam

aliam in appellationis judicio prosequi debet; ut & illud ex iisdem prioris judicii actis terminari & judicari. *Clem. appellanti. hic. c. caussam. 62. c. ne debitus. hic.*

Appellasse censetur; qui post gravamen illatum, se protectioni superioris, omisso, per simplicitatem, verbo *Appello*, submisit; *c. ad audientiam. 34. hic.* qui metu appellare prohibitus, intra tempus, quo provocatur, coram judice à quo appellare voluit, vel si ejus copiam habere non potest, coram viris probatis, protestatione, super hoc propositâ, appellationis caussas, *c. fin. hic. c. fin. de offic. ordin. c. fin. de elect.* puta si ab interlocutoria appellatio fit, expressit. *l. 2. C. qui per met. jud. non appell.*

Appellatione ritè interpositâ, appellans *litteras dimissorias*, quibus scilicet caussa ad eum qui appellatus est, dimittitur (quæ vulgo *Apostoli* dicuntur) instanter & sæpius uno contextu, *Clem. quamvis. hic.* intra triginta dies continuos, *Gloss. in c. non solum. verb. dicendum. hic. in 6.* à lata sententia numerandos, *Gloss. ad c. ab eo. de appell. in 6.* ab eo à quo appellatum est, ad eum qui de appellatione cogniturus est petere debet. Alioqui appellationi suæ renuntiasse censetur: *d. c. ab eo. 6. hic. in 6. Clem. 2. eod. l. judicibus. 24. C. eod. l. un. ff. de libell. dimiss.* ut & si *Apostolos* intra præfixum à judice terminum non petierit. *d. c. 2. vers. verum si judex.*

Si Judex Apostolos dare negat, à denegatione ea appellans iterum appellare debet: alioqui Judici consentire, & appellationem deserere videretur, & sententia transiret in rem judicatam. *Zabarell. ad Clem. 1. col. 3. vers. ex hac Glossa. de dolo & contum.*

Apo-

Apoſtolis conceſſis, & Appellato appellatio inſinuari debet, ut vocatus ad ejus judicium veniat: *Clem.* 1. *§. eſt tamen. hic. Clem. cauſſam. de elect.* & judici ad quem intra terminum præfixum, præſentari; *c. §. ſi verò vocatis. §. quod ſi objiciant. hic. in 6.* alioqui prior ſententia in rem judicatam tranſit. *c. perſonas. hic. Gloſſ. in l. præſens. C. hic. & c. ſæpe. Ext. hic.*

Præfigitur is terminus vel *à Lege*, cum lex, vel ſtatutum, certum præſentandæ appellationis tempus præſcribit; vel *ab Homine*, cum judex perſonæ cauſſæque circumſtantiis perpenſis, illud ſtatuit; uterque ejuſdem effectus, niſi quod terminus *Legis* à Judice à quo minui, non prorogari, poſſit: *c. ad hæc quoniam. hic. Gloſſ. in d. c. cum ſit Romana. Hominis* verò ab ipſo judice, à quo intra tempus à ſe præſcriptum rectè prorogatur. *Franc. in d. c. perſonas.*

Præſentatione factâ, ſi judex, ad quem appellatum, appellationem recipiat, debet appellans judici à quo, ſuam præſentationem, una cum compulſorialibus & inhibitionibus, ſi eas petierit referre. *ut not. l. Præſes. C. hic. c. perſonas. & tot. tit. hic.*

Compulſoriales, ſunt litteræ, quibus Judex ad quem, poſt appellationis receptionem, Judici à quo mandat, ut acta cauſſæ ad ſe, intra certum terminum, tranſmittat; *l. Is apud quem. & Dd. ibi. C. de edend.* ut veritas inquiri, & falſitas vitari poſſit. *c. quoniam. de probat.*

Quod ſi nolit, mandatis pœnalibus per judicem appellationis, ut edat, poteſt compelli. *d. l. Is apud quem. vid. Gail. lib.* 1. *obſ.* 13. *&* 134.

Dantur hæ litteræ non ſolum pro edendis actis, ſed & in privatorum cauſſis pro edendis rationi-

bus, instrumentis, investituris, civitatum statutis. *Canon. in c. 1. de probat. & Dd. in l. 1. §. editiones. ff. de edend.*

Inhibitiones, sunt litteræ, quibus Judex appellationis judici à quo provocatum interdicit, nè appellatione pendente, quid in caussâ attentet, innovet, vel ulterius procedat.

Eæ tantum decernuntur ad petitionem appellantis, si à sententia definitiva, aut definitivæ vim habente appellatum: *per text. in c. non solum. c. Romana. §. si verò hic. in 6.* siquidem de appellatione interpositâ, & jurisdictione judicis appellationis competenti constet, *c. pastoralis. §. præterea. de offic. deleg. d. c. non solum.*

Non decernuntur; si coram judice appellationis dicatur non esse appellatum; Aut non debitè; Appellationem ad eum defectu Jurisdictionis non pertinere; *d. c. Romana. §. si verò. c. super litteris. de rescript.* Nec in extrajudiciali appellatione; *Panorm. in c. dilecti. num. 4. de major. & obed.* Nec cum tertius pro sua interesse appellat; *Felin. in c. cum super. num. 11. de judic. & Panorm. in c. in litteris. de rest. spoliat.* Nec in interdicto retinendæ possessionis; *c. 2. delect. Gloss. in d. c. non solum. Rot. decimum. num. 1.* Nec in caussa nullitatis, *c. præsentium. 67. qu. 1.*

Appellatione & inhibitione factâ, si quid nihilominus innovatum vel attentatum, sive à judice à quo, sive à parte, omnino rescinditur. *c. non solum. 7. c. post appellationem. §. Vlpianus. 2. qu. 6. c. 1. c. ad præsentiam. 16. c. dilectus. 55. hic.*

Appellatio enim devolvit caussæ cognitionem ad superioris tribunal, maximè ubi ab inferiore est admissa: *c. sæpe. §. satius. hic. c. 1. c. non solum 7. eod. in 6.* & suspendit sententiæ exsecutionem,

ut & Judicis officium, qui eam protulit; puta regulariter, & ea in caussa, & articulo, in quibus est appellatum; *c. venientis. 19. de jurejur. c. dilectis. 55. hic. c. licet. de offic. legat. c. sacro. de sent. excommun. c. pastoralis. §. praeterea. c. fin. de offic. legat.*

In alia caussa, quàm à qua appellatum, potest judex contra appellantem procedere; *c. cum teneamur 17. & c. praeterea. 22. hic.* Nisi forsan ea caussa, in qua non appellatum, ita ei in qua est appellatum sit conjuncta, ut separatim, & nisi post appellationis decisionem tractari & decidi nequeat: *c. super eo. 10. eod. c. post appellationem. §. si quis ex pluribus. 2. qu. 6.*

Non suspendit aliquando, justâ ratione id suadente, appellatio judicis officium quin aliquid cum effectu agere possit; Nam fructus rei petitæ, si ab appellante à sententia à se lata dissipentur, rectè jubet sequestrari; *c. fin. de sequestr. poss. can. quoties post. 2. qu. 6.* & ea quæ jure, non obstante appellatione, & sine præjudicio ejus exsecutioni possunt mandari, rectè exsequitur. *l. Iudex. l. Paulus. ff. de re judic. l. divi fratres. ff. de pœn. l. 1. ff. sent. resc. non posse.* Rectè etiam in caussa à qua appellatum, non diffinita procedit, si appellans appellatione renunciavit *c. constitutus. 45. hic.*

Is Appellatione renunciat, vel *expresse*, desistendo ab appellatione, *ut in c. ei, qui. §. si quis libellos. 2. qu. 6. c. 4. hic. in 6.* quod potest, si adversarii non intersit; & sumtus in appellatione prosequenda non fecit; aut si fecerit, eos ei restituat; *c. interposita. §. 2. hic.* vel *tacitè*; putà Apostolos intra triginta dies non petendo, *c. ab eo 6. c. ut super. hic. in. 6. Clem. 2. eod.* judicem ad quem appellavit intra præfixum tempus non adeundo,

d. c. personas. 4. *hic.* appellationem intra annum, vel biennium, vel aliud tempus à judicibus, prout caussarum qualitas desiderat, *c. ex ratione. c. oblata. §. superior. c. constitutus. hic.* definitum, non prosequendo: *c. cum sit Romana.* 5. *hic. c. directa.* 39. *eod. c. gratum. de offic. deleg.* & tum adversario negligente in expensis appellans damnatur. *c. reprehensibilis.* 26. *c. adhæc.* 17. *c. pervenit.* 28. *c.* 33. *hic.*

Currit hoc tempus appellationis prosequendæ à die interpositionis ejus, aut à die illati gravaminis, ubi à futuro gravamine est appellatum. *c. sicut.* 3. *hic. in Clement.*

Ex eo subducitur tempus compromissi; si quod inter partes interea intercessit; *c. quamdiu.* 4. *hic in Clem. Novel.* 23. §. 1. nec nocet ejus lapsus, si mora judicis sit extractum; *Novel.* 119. §. *hoc quoque.* si ipse justa caussà impeditus, appellationem prosequi non potuerit: *c. ex ratione.* 1. *hic.*

Non tantum qui appellationem deseruit, in expensis condemnatur, sed & qui temerè appellavit; *c. reprehensibilis. hic. c.* 1. *de elect. in* 6. *Abb. in c. inter cætera. hic.* puta si de ejus temeritate indubitatò constet.

Appellans enim, qui in prima instantia obtinuit, etiamsi in appellationis caussà succumbat; non tamen est in expensis condemnandus. Quod ita procedit, si ex novis probationibus, & actitatis succumbat; secus si ex iisdem, seu actis prioribus. *juxt. Gloss. in c. ignorantia. de reg. jur. in* 6. *Imol. & Hostiens. in c. finem. litibus. De dolo & cont. & tradit Mynsing. observ.* 89. *cent.* 2.

De

De recusationibus.

TIT. XXXVII.

APpellationibus affinia sunt *Recusatio*, *Relatio*, *Supplicatio* , *In integrum restitutio*; de quibus proinde ordine tractabimus.

Recusatio appellationi affinis, quia sicut per hanc receditur ab audientia Judicis , ita per illum. *c. secundo requiris. de appell. c. quod suspecti. 9. qu. 5.*

Est enim *recusatio* , jurisdictionis vel audientiæ, caussâ suspicionis propositâ , declinatio. *d. c. quod suspecti. c. suspicionis. de offic. deleg.*

Recusari potest tam Judex Ordinarius , *c. si quis contra. de foro comp. c. placuit. 2. qu. 6. c. pervenit. 11. qu. 1. cum specialis. de appell.* quam delegatus: *d. c. suspicionis. c. postremo. de appell.* Nisi hic ad petitionem partis sit datus. Is enim qui eum petiit , si non ex nova caussa oriatur , suspicio ; *c. insinuantem. de offic. deleg.* recusare eum non potest. *c. induciæ. §. offeratur. 3. qu. 3. &c. cum olim. de off. deleg.*

Proponi debet recusatio ante litis contestationem; *c. inter monasterium. de re judic.* vel post, si tum demum suspicionis caussa oriatur , *c. insinuantem. de offic. deleg.* in quacunque litis parte etiam post conclusionem; si post supervenit: *juxt. Felin. in d. c. insinuantem.* præstito tamen à recusante juramento , eam de novo ad ejus notitiam pervenisse. *c. pastoralis. de exception.*

Fieri debet scripto; quia interlocutoriæ, à qua, ut supra diximus, in scriptis appellandum , comparatur; *Angel. Fulgos. Salic. in l. fin. C. de judic.*

Illud, (Judici præsenti exhibendum. *l. apertissimi.*

simi. C. de judic.) justam suspicionis caussam, postea probandam, continere debet.

Justæ caussæ inter alias sunt: Si Judex litigatori sit inimicus; aut amicus, cognatus, affinis, adversarii; aut si in eodem negotio fuerit Advocatus, Procurator; vel ipse cum alio habeat litem similem: nè jus inter alios dicat, quod sibi dici postulat. *d. c. cum speciali.* 61. *c. cum causam quæ.* 18. *de judic.*

An caussa justa sit, cognoscit, si recusatur unus ex Delegatis Papæ, & Clausula; *Quod si ambo interesse non possint, alter in causa procedat*, adjecta; is qui non recusatur; si ea clausula non adjecta, Arbitri; si delegatus Episcopi recusatur, Episcopus: *c. si contra. de offic. deleg. in 6.* si ordinarius judex recusatur, Arbitri: *c. cum speciali.* 16. *c. secundo requiris.* 41. *de appell.*

Qui partibus terminum, ad suspicionis caussam probandam, assignant; judex recusatus, eas ad caussam finiendam compellit. *c. suspicionis. de offic. deleg. in 6.*

Caussâ intra annum non probatâ, judex perinde procedit, ac si recusatus non fuisset. *d. c. secundo requiris.* 41.

Eâ probatâ, debet abstinere, & caussam alteri committere, vel ad superiorem transmittere. *d. c. cum speciali.* 16. *c. cum te. offic. deleg. c. pervenit.* 11. *qu.* 1. *c. placuit.* 2. *qu.* 6.

De relationibus.

TIT. XXVIII.

RElatio Appellationi affinis est, quia cum ea in effectu convenit; nam ut appellatione instituta, nihil est innovandum, ita nec ad superiorem relatione factâ.

Est

Est *Relatio*, Judicis competentis de jure ob difficultatem, vel ejus ambiguitatem, *l.* 1. *&* 2. *C. de dilat.* dubitantis ad Papam aut Principem missa consultatio. *c. intimasti.* 68. *de appell. c. si quid in Ecclesia.* 2. *qu.* 7. *à Iustin. prohib. Nov.* 185.

Locum habet, cum vel in casu controverso nullum jus expressum; vel expressum quidem, sed propter diversas Interpretum sententias, dubium aut sibi ipsi contrarium. *c. pastoralis. de fid. instr. c. literas. de restit. spoliat.*

Fieri debet ante sententiam definitivam inscripto; processu coram judice habito, dubitationis articulis, & juribus quæ ipsum perplexum reddant, insertis. *Specul. in* §. *qualiter. tit. de relat.*

Cujus exemplum partibus edi debet, ut si forte relatio alicui minus plena videatur, suas opponere rationes & refutatorios libellos Pontifici aut Principi, offerre possit. *c. cum inter de elect.*

Relatione pendente, quæ innovantur vel de causæ meritis inquiruntur, vel fiunt, irrita habentur. *c. licet. de offic. deleg. c. bonæ. de postul. Prælat. c. nomen.* 2. *qu.* 1. *c. denique.* 6. *qu.* 3.

De supplicationibus.

Tit. XXXIX.

Supplicatio Appellationi est affinis; quia ut hæc ad inferioris Judicis sententiam corrigendam interponitur; ita illa ad mitigandam sententiæ severitatem illorum, à quibus appellari non licet.

Est ergò *supplicatio* quædam superioris imploratio, adversus sententiam, contra quam ordinarium appellationis remedium non competit. *Abb. in c. ex literis. de in int. rest.*

Est

Eſt enim remedium extraordinarium, ex gratia Principis, ſeu ſuperioris conceſſum. *Abb. in d. c. ex litteris. in ult. not.*

Proinde conceditur tantum ei cui appellationis remedium ordinarium non competit. *Gloſſ. in d. c. ex litteris. in 4. not. Specul. tit. de offic. om. jud. §. quæ ad 1. num. 12.*

Supplicatur ad eundem Judicem, à quo aliàs appellare non licet. *Auth. quæ ſupplicatio. C. de precib. Imp. offr. ubi Iaſ. Specul. de ſupplic. in princ.*

Supplicatur tantum in caſibus, ubi remedium appellationis ordinarium ceſſat, *Gloſſ. in d. c. ex litteris. in 4.not.* puta propter Judicis vel excellentiam vel privilegium; non ubi de jure communi appellare non licet. *Innoc. & comm. Canon. in d. c. ex litteris.*

Fit ſupplicatio, ut Appellatio, vel in continenti; vel poſt in ſcriptis. *Salicet. Iaſ. Gloſſ. in d. Auth. quæ ſupplicatio.*

Fieri debet intra biennium, ſi fit ſuperiori, ut Principi; *l. un. C. de ſent. præf. præt.* intra decem dies, ſi judici. *ut in d. Auth. quæ ſupplicatio. ita Gloſſ. in d. c. ex litteris. in verb. ſupplicavit.*

Intra decem dies ſi facta; ſententia non aliter exſecutioni mandatur, niſi victor tantum reſtituendi, ſi ipſum poſtea ſuccumbere contingat, quantum fuerit in condemnatione, ſatiſdationem præſtiterit. Intra biennium poſt decem dies, ſi facta ſupplicatio, indiſtinctè, ſine ulla ſatiſdatione fit exſecutio. *Abb. in d. c. ex litteris & Gl. ibid. in verb. ſupplicari. text. in d. c. Auth. quæ ſupplicatio. Mynſ. 1. obſ. 74. & cent. 6. obſ. 74.*

De

De in integrum restitutione.

TIT. XL.

RESTITUTIO *in integrum* Appellationi est affinis, quia ut hâc judicis imperitiâ vel sententiæ iniquitate læso succurritur; ita illâ ei, qui metu, dolo, errore, aliave caussâ excusationem merente, in captionem incidit.

Est *Restitutio in integrum*, in pristinum statum reductio. *l. quod si minor. 25. §. restitutio. ff. de minor. l. un. C. de reputat. quæ fiunt. & c. l. 1. C. de sent. pass.*

Datur sive sententiâ judicis, vel alio judiciali actu, sive & contractu alioque casu; læsis; *l. 1. & passim; ff. de minor. & tot. tit. ff. & C. quib. ex caus. major. c. 1. c. 8. hic. c. 1. eod. in 6.* Minoribus viginti quinque annis; *l. 1. & tot. tit. C. si adv. rem judic. l. pen. C. sent. resc. non posse. l. ait. Prætor. 7. §. sed &. ff. de minor.* & eorum exemplo Reipublicæ, *l. 4. C. quib. ex caus. major. l. 3. C. de jure Reip. lib. 11.* & Ecclesiæ, *c. 1. & 2. hic. Gloss. in c. 1. verb. jure minoris. &c. auditis. eod. c. quid ergò. 23. qu. 4. c. jus publicum. dist. 1.* etiam contra aliam Ecclesiam; *d. c. auditis.* item Majoribus viginti quinque annis, sed his ob justam, doli, metus; *tot. tit. quod vi met. caus.* absentiæ, *l. 1. & 2. C. quib. ex caus. major. l. nec non. 28. ff. eod.* erroris, aliamve caussam. *l. 1. §. 1. ff. quod fals. tut. l. 2. ff. de restit. in integ.*

Conceditur etiam contra Summi Pontificis, *c. tum ex litteris. 5. cum c. seq. hic. c. sententiam. 35. qu. 9. adde c. veniam. eod. qu. 3.* aut Principis sententiam. *l. minor. 19. §. 1. ff. de minor.*

Peti debet intra quadriennium continuum à tem-

tempore læsionis computandum, *c.1. in princ. cum c. seq. hic. in 6. c. un. eod. in Clem. l. ult. C. de temp. in int. rest.* Nisi ob aliquam caussam, ex qua in integrum restitutio decerni solet, ea intra hoc tempus non sit petita; *d. c. 1. vers. aut alia rationabilis.* Nisi jure communi juvetur læsus; ut quia ipso jure non valeat, quod actum est: Hoc enim casu quadriennii præscriptio non obstat. *c. ult. in fin. hic. in. 6.*

Peragi debet cognitâ causâ, & præsente adversario, *l. 3. ff. hic. l. 3. ff. ex quib. cauf.* aut per contumaciam absente. *c. cum ex literis. 5. §. tandem deliberatio hic. l. in caussa. ff. de minor.*

Eam concedere possunt judices ordinarii administrationem habentes; & ab eis delegati; si scilicet specialiter ea caussa ipsis delegata sit, vel alii caussæ delegatæ incidat. Non delegati ab ordinariis administrationem non, sed tantum judicandi facultatem, habentibus; non arbitri Compromissarii. *c. caussa. 9. hic. l. 3. C. ubi & apud quem &c.*

Eam si semel alicui in alio judicio denegarunt, præterquam ad appellationem omissam, amplius concedere non debent; nisi ob novas defensiones. *c. fin. hic.*

Ea si concessa; si contra sententiam, causa ex integro agitur; *l. 1. C. si adv. rem jud.* sin contra contractum aliumve actum, res retractatur, & in pristinum statum reponitur, ita ut unusquisque tam qui restituitur, quàm alius contra quem restitutio postulata, *c. generalis. dist. 54. c. suam. de pœnis.* jus suum integrum recipiat. *l. quod si minor. 25. §. pen. ff. de minor. l. un. C. de reputat. quæ fiunt. l. 1. & 2. C. si adv. transact.*

Tempore si quis se læsum dicit, non fiet totius temporis restitutio, sed ejus tantum, quanto se læsum probat. *Clem. un. in fin. hic.*

Pen-

Pendente caussa restitutionis, nihil innovari debet, sed, donec ea sit finita, omnia in suo statu manere: *l. un. C. in int. rest. post.* Nisi restitutio contra sententiam petita malitiæ & tergiversationis suspicione laboret; tum enim sententia exsecutioni mandatur, præstitâ tamen ab adversario cautione idoneâ de restituendo eo, si superatus in restitutione petenda fuerit, quod medio tempore sententiæ ipsius occasione percipiet. *c. suscitata. 6. hic.*

Quod omne Judicis arbitrio committitur. *d. c. suscitata. 6.*

De confirmatione utili, vel inutili.

Tit. XLI.

Sequitur de confirmatione utili, vel inutili: quia aliquando sententia per appellationem suspensa, per superiorem, vel inferiorem judicem confirmatur.

Est *confirmatio*, actus legitimi vel canonicè celebrati per jus confirmandi habentem, ex certa scientia & causâ cognitâ facta corroboratio. *c. studuisti. de offic. deleg. & c. bonæ memoriæ. 3. hic.*

Fit vel *à lege*, cum ea ex caussa jus constitutum firmat; ut ex lapsu fatalium, neglectu vel desertione appellationis sententiam firmat, eaque in rem judicatam transit: *c. cum sit Romana. de appell. Clem. sicut appellationem. eod.* Vel *à Iudice* superiore, & inferiore ordinariam aut mandatam jurisdictionem habente; *c. de confirmationibus. c. examinata. hic. c. 2. de rescript.* ab inferiore cum, ob appellationem desertam, suam; à superiore cum inferioris sententiam confirmat, non contra: *c. innotuit. de elect. c. cum inferior. de major. & obed. c. inferior. dist. 21.* Vel *à quovis Prælato* pro ratio-

ne

ne dignitatis, qua aliis præeminet. *c. nihil est. de elect. c. ad nostram. c. fin. hic.*

Confirmantur non tantum actus judiciales, *Auth. ei qui appellat. C. de temp. & reparat. appell.* sed & actus Canonici; ut sunt electio, institutio, præsentatio, collatio, &c. *c. ex insinuatione. de procurat. & c. postquam. de elect.* item actus legitimi; ut sunt adoptio, acceptilatio, tutoris datio, &c. *vid. l. actus legitimi. ff. de div. reg. jur.* Non actus juris gentium, qui voluntate partium nituntur; ut sunt emtio venditio, locatio conductio, &c. Nisi partes confirmationi consentiant: Pontifex eos de plenitudine potestatis ex certa scientia confirmet. *arg. c. quia diversitatem. de concess. præbend.* Item confirmantur privilegia, *c. inter dilectos. de fid. instrum.* beneficia, *c. ad nostram. hic.* possessionis, *c. dudum. de decim.* arbitria, compositiones, transactiones. *c. fin. & c. examinata. hic. c. fin. de transact.*

Fieri debet confirmatio, ex certa scientia, cum caussæ cognitione, ad petitionem partis, si ea alii possit præjudicium afferre. *c. 1. de transact. c. venerabilis. hic.*

Ea concessa vel *jus tribuit.* ut in confirmatione electionis datur administrandi potestas: *c. transmissam. de elect.* de beneficio, per Pontificem ex certa scientia, & cum caussæ cognitione confirmato, præter Pontificem, & cui is specialiter commisit, nemo cognoscere potest. *c. quoniam Abbas. de offic. deleg. c. veniens. de test. c. Raynutius. de testam.* Vel *jus constitutum* tantum *declarat & conservat. c. præceptum. dist. 12. c. quia intentionis. de privileg.*

Priori modo concessa, petitionem alterius & Judicis cognitionem remoratur, non posteriori mo-

modo; in forma puta communi, concessa. *c. quia diversitatem. de concess. præb. c. conquestus.* 11. *qu.* 3.

Sed hæc obtinent, si confirmatio sit *utilis*, id est, si valet; non, si *inutilis*.

Inutilis est, quæ per subreptionem, *c.* 2. *hic.* vel obreptionem. *c. ad nostram. hic.* impetrata.

De Iudiciis extraordinariis.

Tit. XLII.

Hactenus diximus de judiciis Ordinariis: restat ut & de Extraordinariis, seu Summariis aliquid dicamus.

Est *Iudicium Extraordinarium*, seu *Summarium*, quando non in figura judicii, sed ex judicis officio, per modum inquisitionis, vel denunciationis, vel aliàs de plano & æquitate proceditur. *c. super his. & c. qualiter. de accusat.*

In eo ergò, nec solemnis libelli porrectio, nec litis contestatio est necessaria; tempore feriarum ob hominum necessitates concessarum judex potest procedere, dilationes, exceptiones, appellationes dilatorias & frustratorias repellere, testium superfluam multitudinem refrenare; terminum ad simul positiones & articulos dandum præscribere, ad omnia acta & monumenta, quibus partes in caussa post articulorum dationem uti volunt, diem certam pro libitu assignare, stans vel sedens, etiam conclusione non factâ, sententiam proferre. *Clem. sæpe. de verb. sign.*

Sic proceditur, in caussis electionum, postulationum, vel provisionum, dignitatum, personatuum, officiorum, præbendarum, decimarum, matrimonii, usurarum, & similium. *Clem.* 2. *de judic.*

Finis Libri Tertii.

A R-

ARNOLDI CORVINI
à BELDEREN I. V. D.

IUS CANONICUM,
PER
APHORISMOS
Strictim
EXPLICATUM.

LIBER QUARTUS.

De Delictis.

TITULUS I.

HActenus de Judicio Civili: nunc ad *Criminale* transgrediamur, in quo de crimine sive delicto, publicæ disciplinæ caussâ, agitur.

Nam, licet Jus Pontificium pœnarum atrocitatem exhorreat, præsertim quibus de sanguine, & vita hominis agitur, tamen, ut mali coërceantur, & boni inter malos quieti vivant; *c. non frustra. 23. qu. 5.* certas adinvenit pœnas, quibus sontes, citra sanguinis vindictam, aut membrorum debilitationem, plecti possint.

Sustulit etiam hoc Jus distinctionem Juris Civilis inter privata delicta & publica; & omnia voluit publica esse. *per Gloss. in c. infames in verb. fures. 4. qu. 1. Hostiens. in c. statuimus. num. 19. de malef.*

De-

Delicti, sive criminis, nomine hic venit non solum dolo malo admissum, sed damnum, culpâ, licet levissimâ, datum, *c. fin. de jurejur.*

Oritur delictum ex ipsa re, id est, maleficio. *l.4. in princ. ff. de oblig. & act.*

Cogitatione solâ conceptum delictum à jure non coërcetur. *c. cogitationis qu.3. de pœnit. dist.1.*

Delicta, quæ hoc jure considerantur, sunt vel *quarumcunque personarum*; vel *certarum.* ut *puerorum, Clericorum.*

Quarumcunque personarum crimina committuntur contra Decalogum; ejusque vel *tabulam primam*, vel *secundam.*

Contra primam; *Simonia, Iudaismus, Saracenismus, Hæresis, Schisma, Apostasia, Anabaptismus.*

Contra secundam; *Homicidium*, contra præceptum secundum: *Adulterium, & Stuprum*, contra præceptum tertium; *Furtum*, tam *qualificatum*, quam *simplex*, contra præceptum quartum: *Falsum*, contra præceptum quintum.

Certarum personarum crimina sunt; *Calumnia* in crimen deferente; *Collusio*, in accusato de crimine & accusatore; *Venatio*, *Percussio*, *Maledictum*, *Ministratio*, in Clerico; *Excessus officii* in Prælato.

De his omnibus ordine tractabimus

De Simonia.

TIT. II.

SImoniæ crimen (à Simone Mago, qui primus in novo testamento hoc scelus admisit, dictum, *c. qui studet. 1. qu. 1.*) tunc admittitur, cum aliquid pro rebus spiritualibus exigitur, vel promittitur.

Res ſpirituales intellige non tantum propriè, ut conſecrationes, benedictiones, Sacramentorum diſtributiones, ordinationes; *& quæ habentur in c. non ſatis, &c. cum in Eccleſiæ. 9. c. nemo* 14. *c. ea quæ.* 16. *hic.* ſed & res temporales ſpiritualibus adnexas; ut præbendas. *c. ſi quis objecerit.* 1. *qu.* 3.

Eſt *Simonia* vel *Conventialis*; cum aliquid datum eſt, vel de dando convenit; *c.* 2. *de Confeſſ. c. ſunt nonnulli.* 1. *qu.* 1. Vel *Mentalis*; cum nullum factum interceſſit, ſed ſola prava dantis aut recipientis mens, & intentio. *c. tua nos.* 24. *c. ult. hic. c. ex multis.* 1. *qu.* 1.

Hæc nulla pœna à jure coërcetur; nequidem reſignationis aut reſtitutionis, cum cogitationis pœnam nemo patiatur, ſcilicet quoad forum exterius; proinde ſufficit eam expiari per pœnitentiam coram Deo. *c. ult. hic. junct. c. cogitationis. de penitent. diſt.* 1.

Contrahitur *conventionalis Simonia*, non tantum cùm pecunia ipſa pro re ſacra datur, recipitur, promittitur; ſed & cum dans à lingua, vel manu, vel obſequio recipientis munus exigit. *c. ſunt nonnulli.* 1. *qu.* 1. *Gloſſ.* 1. *in ſum.* 1. *qu.* 1.

Munus à lingua, eſt favor; munus à manu, eſt pecunia; munus ab obſequio, eſt ſervitus indebitè præſtita. *d. c. ſunt nonnulli.* 114.

Pecuniæ appellatione intellige, quicquid homines poſſident: *c. totum quicquid.* 1. *qu.* 3. ſive ſit res corporalis, mobilis vel immobilis; ſive incorporalis. *l. pecuniæ nomine.* 222. *ff. de verb. ſignif.*

Quod ſponte, ſine promiſſione, pacto, conditione, animo permutandi pro re ſpirituali, eique annexa, offertur, recipi, abſque ſcrupulo ſimoniacæ pravitatis, poteſt. *c. tua nos. §. ſi verò. hic.*

c. etſi

c. etsi quæstiones. §. qui autem. c. veniens. c. ex tua c. fin. eod.

Ad cognoſcendam enim Simoniam, conſiderandum eſt, quid, *c. ſervi. diſt.* 19. quale. *c. pen. & ult. diſt.* 49. à quo, *arg. c. ingradibus.* 3. 3. *qu.* 8. pro quo, *c. dictum eſt.* 1. *qu.* 1. quâ intentione, *c. in ſcripturis.* 8. *qu.* 1. *c. officii de elect.* quantum, *c. Ananias.* 15. *qu.* 1. offeratur. *vid. c. etſi quæſtiones. hic.*

Accuſare Simoniæ, quilibet catholicus poteſt; *c. dominus. hic.* licet ſit ſervus, etiam dominum: criminoſus; meretrix. *c. tanta.* 7. *hic.*

Teſtes, de Simonia teſtimonium reddentes, repelli non poſſunt, niſi exceptionibus, quibus probatis appareat, eos malignitate potius, quàm juſtitiæ zelo adductos teſtificari, *c. licet. Heli.* 21. *circ. fin. hic.*

Accuſari de Simonia poteſt tam dans, quam accipiens, *c. non ſatis.* 8. §. *unde quiſquis. c. veniens.* 19. *c. dilectus.* 30. *verſ. tam in dantes. c. conſulere.* 38. *c. ſicut.* 39. §. *fin. c. quoniam.* 40. *verſ. tam recipiens. hic.* item is pro quo ſciente & conſentiente alius dedit: *c. Matthæus.* 23. *c. ſicut tuis.* 33. *verſ. niſi poſtea. eod.* non is pro quo ignorante, aut invito dedit alius, aut promiſit. *c. nobis fuit. eod.*

Accuſatus interim, donec de veritate conſtiterit, Miſſarum ſolemnia celebrare prohibetur. *c. accuſatum. & c. ſeq. hic.*

Convicti de Simonia variè puniuntur, pro varia inter Simoniacos diſtinctione. Nam alii ſimoniacè ordinantur à Simoniacis, alii ſimoniacè à non Simoniacis, alii non ſimoniacè à Simoniacis. *c. ſtatuimus, ut ſicut.* 107. §. *ult. & cann. ſeqq.* 1. *qu.* 1.

Simoniacè ordinantes vel ordinati, ut & mediatores, *c. ſi quis Epiſcopus.* 1. *qu.* 1. deponuntur; *c. conſulere.* 38. *hic. c. quos conſtiterit.* 6. & *c. ſtatuimus decretum.* 108. 1. *qu.* 1. fructus, quos perceperunt, ſub periculo animæ reſtituere obſtringuntur; *c.* 2. *hic. Extr. com.* excommunicantur; nec niſi à Pontifice abſolvi poſſunt; *c. quicquid.* 1. *qu.* 1. *c. reperiuntur.* §. *fin. c. ſi quis Epiſcopus.* §. *fin. c. qui ſtudet.* 1. *qu.* 1. *d. c.* 2. *Ext. com. hic.* pecunia data aut accepta reſtituitur. *c. ſi quis dator.* 1. *qu.* 3. id eſt, confiſcatur. *Gloſſ. in d. c. ſi quis dator.* ſi non reſipiſcant, ſed in hoc crimine perſeverent, perpetuo anathemate feriuntur. *d. c. ſi quis dator. c. quos conſtiterit. & c. ventum eſt.* 1. *qu.* 1.

A Simoniacis, licet non ſimoniacè, ordinati, tamen deponuntur; niſi probent, ſe cum ordinarentur, neſciviſſè eos eſſè ſimoniacos, eoſque pro Catholicis in Eccleſia fuiſſè habitos. *c. de ſimoniacè.* 22. *hic. d. c. ſtatuimus decretum.* 108. & *cum cann. ſeqq.*

Monachus ignorans per ſimoniam in monaſterium receptus, poſt monaſterii à ſe factam abdicationem, ad idem monaſterium reducitur, vel in alio ejuſdem ordinis collocatur; *c. de regularibus.* 25. *hic.* ſciens; ad arctius monaſterium transfertur, *d. c. de regularibus.*

Monialis, hoc caſu, monaſterio exturbata, in locum regulæ arctioris, ad agendam perpetuam pœnitentiam retruditur. *c. quoniam.* 40. *eod.* & *d. c. de regularibus.*

Pecuniâ aliquid ab Eccleſia qui redemit, & qui ab eo accepit, & qui pro eo interceſſit, infamiâ notantur. *c. ult.* 1. *qu.* 3.

Ne Prælati vices suas, vel Ecclesias sub annuo censu concedant.

TIT. III.

Sequitur de concessione jurisdictionum & Ecclesiarum sub precio vel annuo censu; quia simoniæ species est: *arg. c. ex multis.* 1 *qu.* 3. puta si Prælatus certam pecuniæ summam accipit; lucrum vero totum, vel ejus partem, is cui concessio facta: *arg. c. ex multis.* 1. *qu.* 3. *c.* 2. & 3. *hic.* Non si Prælatus certo salario alicui, ut jurisdictionem exerceat, quia ipse fortassè infirmus, absens, *c. pervenit. de appell. c. de rectoribus. de cleric. ægrot.* constituto, totum lucrum recipiat. *c. militare.* 23. *qu.*

Quo casu nec Prælatus peccat, quia Episcopalem Jurisdictionem exercentibus, salarium dare post: *c. charitatem.* 12. *qu.* 2. Nec qui operas suas spirituales locat; si aliundè sumtus non habeat; *c. duces.* 1. *qu.* 1. quia qui Altari servit, de Altari vivere debet. *c. secundum Apostolum. de præb.*

Aliter si Prælati jurisdictionem suam & Ecclesiarum regimen, ut dictum, concedant; quia, cum jus spirituale, id est, jurisdictionem, quæ spiritualis est, vendant, *c. ex multis.* 1. *qu.* 3. simoniam committunt, *ut not. in c. si quis Episcopus.* 1. *qu.* 1. *c. salvator.* 1. *qu.* 3. & propterea pœnis Canonicis in simoniacos constitutis, subjacent. *c.* 2. *hic.* Proinde Episcopus, si id commisit, potestate conferendi privatur; *c.* 2. *hic.* si eo sciente & dissimilante, à subditis perpetratum, canonicæ pœnæ subjicitur, *c.* 2. *eod.* id est, duobus mensibus excommunicationi subjacet: *c.*

quicquid. 1. *qu*. 1. Si Epiſcopo ſubditus, eo ignorante, id commiſit, ſi Presbyter, quatuor menſium excommunicatione plectitur; ſi Diaconus, trium; ſi Subdiaconus, vel alius Clericus, arbitraria pœna & excommunicatione plectitur. *d. c. quicquid.*

Qui vices Prælati, vel Eccleſiæ adminiſtrationem precio dato, & annuo cenſu conſtituto, ſuſcepit, officio ſuſcepto privatur, *c.* 1. *hic.* & è Clero removetur. *d. c.* 2. *eod.*

Fructus Eccleſiarum & obventiones temporales ementes & vendentes his pœnis non ſubjacent, quolibet enim alienationis titulo diſtrahi poſſunt. *c. fin. hic.*

De magiſtris: & ne aliquid exigatur pro licentia docendi.

TIT. IV.

SImoniæ ſpeciem præ ſe fert, *Abb. in c.* 1. *hic.* licet propriè Simonia non ſit, *Innoc. in c.* 2. *eod.* cum docendi licentia, pro pretio conceditur.

Qui docendi munere fungitur, *Magiſter* vocatur, eò quod magis quàm alii monet ac monſtrat. *l. cui præcipua.* 57. *ff. de verb. ſignif.*

Talis debet in qualibet Eccleſia Cathedrali, imò & alia, cujus ſufficiunt facultates, à Prælato cum Capitulo, aut majori & ſaniori ejus parte conſtitui, eique de beneficio (quo fruiturus quamdiu in docendi perſtiterit munere, *c. quia nonnulli.* §. *aſſignetur. hic.*) proſpici, ut Clericos & pauperes, in humanioribus litteris aliiſque facultatibus gratis doceat. *c. quia nonnullis.* 4. §. *verum. c. prohibens.* §. *ſane. hic.*

Tenetur enim Eccleſia, ſicut pia Mater, neceſſitati

ſitati eorum providere, qui parentum opibus non poſſunt juvari: *c. quoniam. c. qui nonnulli. eod.*

Qui docendi licentiam vendunt, aut idoneæ perſonæ licentiam docendi petenti interdicit, ne doceat, beneficio Eccleſiaſtico privatur. *c. 1. & tot. tit. hoc.*

De Iudæis.

Tit. V.

IVdæos hic dicimus non ſecundùm carnem, ſed ſecundùm fidem; id eſt, non eos qui ſunt ex natione Iudaïca (Tales enim poſſunt eſſe Chriſtiani;) ſed eos qui veteri teſtamento, ad litteram ſuperſtitiosè intellecto, fidem habent; novum verò rejiciunt. *c. Marthæ. §. cæterum. de celebr. Miſſar. & c. tranſlato. de Conſtit.*

Hi aliquando *eodem cum Chriſtianis jure* utuntur; aliquando *deteriori.*

Eodem jure: In contractibus, matrimoniis; leges Chriſtianorum, ſequuntur: *l. nemo Iudæorum. 7. C. hic.* ut Chriſtiani die Dominico; ita nec hi die Sabbatho inviti ad judicium trahuntur; à Chriſtianis violari prohibentur. *l. nullus. l. die ſabbatho. l. in ſynagogam. C. eod. ubi vide Aphoriſmos noſtros.*

Deteriori jure; Quia ab honoribus & dignitatibus removentur; *c. cum ſit. 16. hic.* Novas ſynagogas exſtruere prohibentur; *c. 3. 7. hic. l. ult. §. 1. C. eod.* Ab actis legitimis repelluntur; *c. alieni. 2. qu. 7.* Chriſtiana mancipia, *c. 1. hic.* famulos, nutrices, obſtetrices Chriſtianas, *c. ad hæc. 8. & c. etſi Iudæos. 13. eod.* habere prohibentur; Ab aſſidua Chriſtianorum communione, *c. ſæpe. 8. qu. 1.* & connubiis, *c. cave. 15. & cc. ſeqq. 28. qu. 1.*

qu. 1. abstinere tenentur; In die parasceues ostia & fenestras clausas habere coguntur; *c. quia* 4. *hic.* In diebus passionis dominicæ in publicum prodire vetantur; *c. in nonnullis.* 15. §. *in diebus. eod.* Habitu, per quem à Christianis discernantur, utriusque sexus, uti jubentur; *d. c. in nonnullis.* Judæi Medici Christianos in infirmitatibus invisere, eis medicamenta præbere, in iisdem cum eis balneis esse prohibentur. *c. nullus c. omnes.* 28. *qu.* 1.

Quæ si Judæi non servaverint, puniuntur; vel in personis, *ut c. sæpe. dist.* 28. vel pecuniariter, *c. cum sit hic.* vel spiritualiter, sed indirectè, ut cum fideles eis participantes excommunicantur. *c. etsi Iudæos. hic. c. quanto. de usur. c. de terris. de decim.*

Christianum mancipium si habeant, illud, quicunque Christianus, datis duodecim solidis, vel ad ingenuitatem, vel ad servitium redimere potest. *c.* 1. *&* 2. *hic.*

Judæi qui prædicta servant, nec ad fidem Christianam cogi; *c. sicut. Iudæi.* 9 *hic.* nec in personis, nec bonis violari, nec in festivitatibus molestari, nec eorum cœmiteria violari, corpora exhumata effodi, debent; qui contra faxit, vel officii privatione, vel excommunicationis censurâ plectitur. *c. sicut Iudæi.* 9. *hic.*

De Saracenis.

TIT. VI.

SAracenos hic itidem intelligimus, non ex gente, sed religione.

Accipiuntur & hic pro *paganis*, *seu gentilibus*, quamvis propriè *gentiles* sint; qui idola colunt, eisque sacrificant; *l.* 2. *C. de pagan. Saraceni* verò

rò utrumque testamentum vetus & novum, saltem ex parte admittant, sed multifariam peccent; Christum Salvatorem esse negantes: loca erroribus suis contraria, à nobis esse corrupta asserentes.

Hi eisdem ferè pœnis, quibus Judæi, subjacent. Nam meschitas exstruere vetantur; *Clem. un. de Iudæis.* simulacra exstruentes, dejiciuntur & morte afficiuntur; *c. non solum.* 28. *qu.* 1. mancipium Christianum habere prohibentur; *c. Iudæi.* 5. *de Iudæis.* honoribus & dignitatibus removentur; *c. cum sit.* 16. *c. ex speciali* 18. *eod.* distincto à Christianis habitu incedere jubentur; in die passionis dominicæ in publicum prodire vetantur; *c. in nonnullis.* 15. *eod.* Christiani ab eorum communione sub pœna censuræ Ecclesiasticæ abstinere jubentur; *c. sæpe. c. seq.* 28. *qu.* 1. nisi cum eis, ad fidem Christianam convertendi gratia vivant; *c. quam sit. eod.* Eis subsidium tempore belli dantes, prohibitas merces, ut arma, vendentes, curam eorum navium gerentes, excommunicantur, bonorum privatione mulctantur, capientium servi fiunt. *c. ita.* 6 *c. significavit.* 11. *c. quod olim.* 12. *c. ad liberandam.* 17. *eod.*

De Hæreticis.

TIT. VII.

HÆreticus, (ab Hæresi, id est, electione dictus:) est qui sibi eligit doctrinam singularem, & à sensu Catholicæ Ecclesiæ alienam; *c. hæresis.* 24. *qu.* 3. eamque pertinaciter defendit. *c. qui in Ecclesia.* 24. *qu.* 3.

Non ergò Hæreticus censendus: qui sententiam suam quamvis falsam atque perversam, nulla per-

tinaci contentione, defendit; præsertim, quam non audacia suæ præsumtionis pepererit, sed à seductis atque in errorem lapsis parentibus acceperit; & veritate, quam solicitè quærit, inventâ, corrigi paratus. *c. dixit Apostolus.* 24. *qu.* 3.

Tria ergò, ut quis possit puniri ut Hæreticus, requiruntur; 1. Falsum eum dogma tueri, & ita in articulis fidei, & contra Ecclesiæ decreta errare: *c. ad abolendam. hic.* 2. Scienter errare, & ita perversæ esse voluntatis: *c. hæreticus.* 24. *qu.* 3. 3. Pertinaciter errorem defendere, nec corrigi velle. *c. qui in Ecclesia. c. schisma.* 34. *can. hæc est fides.* 14. *qu.* 3. *c. damnamus. in verb. pertinaciter. de Sum. Trinit.* His adde. 4. Fuisse baptizatum. Siquidem Pagani, Judæi, alieni à fide, non sunt Hæretici.

Dubii in fide etiam infideles & hæretici dicuntur, *in c.* 1. *hic.* sed ita demum, si in tali dubitatione animi habuerint firmitatem; & pertinaciam, ob quam in illa dubitatione perseverarunt. *Ioan. Andr. add. c.* 1.

Hæreticorum licet una sit vanitas, *c. excommunicamus.* 13. *&c. pen. hic.* & adversus Dei Ecclesiam conspiratio, *c. quidam autem. in fin.* 24. *qu.* 3. tamen quia quidem una est veritas, errandi tamen à scopo plures viæ; eorum variæ & diversæ sunt sectæ. *Quas vide. c. quidam.* 24. *qu.* 3. *d. c. excommunicamus. hic. l. Arriani. C. eod. Nov.* 109. *August. lib. de hæret.*

Nomina habent, vel *ab Authore sectæ*; ut Manichæi à Mane; Eutichiani, ab Eutiche; Menandriani, à Menandro; Nicolaïtæ, à Nicolao; & alii: vel *à causis, quas eligendo instituerunt*; ut Aquarii, Alogii, Antropomorphitæ, & alii. *d. c. quidam autem.* 24. *qu.* 3.

Hæ-

Hæretici ut inquirantur & exstirpentur, *Ordinariè* ad singulos Episcopos per suas diœceses pertinet; *d. c. excommunicamus.* 13. §. *adjicimus. hic.* remissius si agant, alii idonei, eis Episcopatu remotis, in eorum locum substituuntur, *d. c. excommunicamus.* § *fin. Extraordinariè* ad Inquisitores hæreticæ pravitatis; à summo Pontifice, ad hoc, ut adversus hæreticos, vel conjunctim cum Episcopis, vel soli, secundùm formulam à jure illis definitam, procedant, constitutos. *c. cum officium.* 1. *hic. in* 6. *c. ut omissa.* 12. *c. per hoc. in* 6.

Ad Judices seculares regulariter notio hujus criminis, cum merè sit Ecclesiasticum, non pertinet; *c. ad abolendam. hic.* sed tenentur Ecclesiasticorum sententias exsequi; *c. ut inquisitionis.* 18. *hic. in* 6. nullo in contrarium statuto obstante. *c. statutum.* 9. *eod. in* 6.

Proceditur contra hæreticos, eorumque receptatores, fautores, & defensores, nec non de hæresi suspectos, cum eis communicantes; *c. didicimus.* 31. §. *invenimus. &c. schisma.* 24. *qu.* 1. cum & illi hæreticis connumerentur: *c. excommunicamus.* 13. §. *credentes. &c. pen. & fin. hic.* c. 2. §. *hæretici. c. ut officium,* 11. *c. accusatus.* 8. §. *Sacerdotes. eod. in* 6. simpliciter, de plano, & absque Advocatorum ac judiciorum strepitu & figura; *c. statuta.* 20. *hic. in* 6. *ubi Gloss.*

Admittuntur in inquisitione facienda testes excommunicati, socii criminis; modò, ex verisimilibus conjecturis, testium numero, personarum tam deponentium, quàm eorum contra quos deponuntur, qualitate, aliisque circumstantiis, falsum dicere non præsumantur. *c. in fidei favorem.* 5. *&c. accusatus.* 8. §. 2. *licet. hic. in* 6. Quod & in simoniæ crimine, aliisque quibusdam, ad eo-

rum deteſtationem receptum. *ut in c.* 1. *de teſtib. in* 6. *c. tanta eſt labes.* 7. *de ſimonia.*

De hæreſi convicti, & *vivi*, & *mortui*, variè puniuntur.

Mortui; excommunicantur; *c. final.* 24. *qu.* 2. eorum bona confiſcantur, *c. accuſatus.* 8. §. *in eo verò. hic* nec filiis orthodoxis reſervantur, *c. urgentis.* 10. *hic.* ſepultura Eccleſiaſtica ipſis denegatur, *c. nec quiſquam.* §. *credentes. verſ. ſane Clerici.* 24. *qu.* 2. *fac. c. Eccleſiam.* 27. *& ſeq. de conſecrat. diſt.* 1. niſi abſolvantur: *c. ex parte.* 15. *in fin. & c. ſacris.* 12. *de ſepultur. c.* 1. *&* 2. 24. *qu.* 1. ſepulti eccleſiaſticè, exhumantur: *d. c. ſacris.* qui eos ſepelivit, excommunicatur, & niſi propriis manibus publicè extumulet, eoſque terræ projectos relinquat, non abſolvitur, *c. quicunque hæreticos. hic. in* 6. pollutum cœmiterium reconciliatur. *c. conſuluiſti.* 7. *de conſecr. Eccleſ. vel alt.*

Vivi; puniuntur, & in *perſona* ſive *propria*, ſive *liberorum*, & *bonis*.

In perſona propria, quod excommunicantur, *c. ad abolendam,* 9. *c. excommunicatus* 12. *c. pen. hic.* & unà cum ſcriptis, damnantur, *c. fraternitatis.* 4. *hic. c. nullus.* 3. *qu.* 4. iis ſubjecti, à debito fidelitatis, dominii, & obſequii, abſolvuntur, *c. abſolutos. hic.* eorum liberi à poteſtate patria liberantur; *c. quicunque.* §. *illorum. eod. in* 6. à conciliis & officiis publicis removentur, *c. cum quibus.* 24. *qu.* 3. *c. excommunicantes.* § *credentes. hic. c.* 2. §. *hæretici, eod. in* 6. acta illorum reſcinduntur; *c.* 1. *de Schiſm.* ad agendum, *c. fin. c. excommunicamus.* 13. §. *credentes. hic.* teſtimonium, dicendum, accuſandum, *d. c. excommunicantes.* §. *credentes. c. definivimus.* 1. 4. *qu.* 1. teſtandum, *c. excommunicamus. hic.* contrahendum, *c. omnis*,

qui recedit. & can.26.quæ dignior domus.24.qu.1. c.clericus. c cum quibus.24. qu.3. patrocinium, si sunt Advocati, præstandum, *d.§. credentes.* non admittuntur.

In persona liberorum; quod illi ipsis succedere, licet sint orthodoxi, nequeant; *c. vergentis.10.§.ne hujusmodi.hic.* quod usque ad secundum lineæ paternæ, ad primum lineæ maternæ gradum, eorum filii, ad beneficium Ecclesiasticum, vel officium seculare, non admittantur; nisi parentes ante mortem se emendaverint, *c. statutum.eod. in 6.*

In bonis; cum *acquirendis*; quod ad hæreditatis successionem non admittantur; *d. c. excommunicantes.§. credentes. d.c.excommunicamus.* tum *acquisitis*; quod ea & cum iis dotes uxorum, quæ scientes eos esse hæreticos, ipsis nupserunt; *c.decrevit. hic. in 6.* ipso jure confiscantur; & si Clerici sint; Ecclesiæ à quo stipendia perceperunt. si Laïci; fisco Principis temporalis adjudicantur. *c. excommunicatus.13. §.damnati hic.*

Confiscationis tamen exsecutio, vel bonorum ipsorum occupatio, per Principes, aut alios fieri non debet, antequam per Episcopum loci, vel aliam personam Ecclesiasticam, super hoc potestatem habentem, sententia super eodem crimine fuerit promulgata. *c. cum secundum. eod. in 6. & d.c. vergentis.10.hic. c.excommunicatus. §.damnati eod.*

Prædictas pœnas, ut & quod judici seculari, animadversione debitâ puniendi, alioqui relinquuntur, effugiunt, continuò post erroris deprehensionem, ad fidei Catholicæ unitatem, recurrendo, & errorem suum ad arbitrium Episcopi regionis publicè abjurando, satisfactionemque congruam exhibendo; *c. ad Apostolicum. hic. c.*

super eo. eod. in 6. c. statutum. 15. *§. fin. hic. c. ad abolendam.* 9. *eod.* Qui enim parati sunt erroris correctionem accipere, non sunt hæretici. *c.* 19. *dixit Apostolus.* 24. *qu.* 5.

Suspecti tantum de hæresi eisdem pœnis subjacent, nisi & hi ad arbitrium Episcopi, juxta considerationem suspicionis, qualitatisque personæ, propriam innocentiam, congruâ purgatione monstraverint. *d. c. ad abolendam.* §. *qui verò inventi.*

Qui post erroris abjurationem, & postquam proprii Episcopi examinatione se purgaverint, in abjuratam hæresin recidisse deprehenduntur; seculari judicio, ut & Hæretici pertinaces, sine ulla penitus audientia sunt relinquendi. *d. c. ad abolendam.* §. *illos quoque & ibi Gloss. ad verb. audientia. hic. c. accusatus.* 8. *eod. in* 6. *d. c. ad Apostolicam.*

In hæresin recidisse, id est, relapsi censentur, tripliciter. *Primò* ex fictione juris, illi, qui de hæresi vehementer suspecti, non convicti, hæresin abjurarunt; non qui levi suspicione in crimen inciderunt; qui quidem graviùs, sed non pœna relapsorum puniendi: *c. accusatus.* 8. *in princ. & §. si autem.* 1. *hic. in* 6. *Secundò*, qui culpabiles in uno articulo fidei inventi, vel in uno Ecclesiæ Sacramento, vel secta, in alterius articuli, Sacramenti, vel sectæ hæresin inciderunt. *d. accusatus.* 8. *eum verò. Tertiò*, qui post absolutionem, vel abjurationem, hæreticos visitat, sibi associat, favet. *d. c. accusatus.* 8. §. *ille quoque.*

Hæretici pertinaces, & relapsi, quibus jura indulgent, ne Laïcorum manibus relinqui possint, in carcerem perpetuum ablegantur, vel muro, pœnitentiam erroris acturi, includuntur. *c. excommunicamus.* 2. §. *fin. ubi Gloss. & Abb. hic.*

Quæ

Quæ pœna hodie, arbitrio Juſdicentis, ſi ei viſum fuerit, in aliam mitiorem mutari poteſt. *c. ut commiſſi. hic. in 6. d. c. excommunicamus in 2. ubi Abb.*

De Schiſmaticis.

TIT. VIII.

SEquitur de Schiſmaticis; quia omnis Hæreticus eſt Schiſmaticus: ſed non omnis Schiſmaticus Hæreticus, *c. inter hæreſim. 24. qu. 3.*

Schiſmatici (à ſchiſmate, id eſt, ſciſſura, dicti. *c. 34. ſchiſma. 24. qu. 1.*) ſunt qui ſe ab univerſali Eccleſia per inobedientiam diviſerunt. *d. c. 14. ſchiſma. d. c. inter hæreſim.*

Dico *ab Vniverſali Eccleſia.* Nam, qui à dogmate, contrarium Eccleſiæ tenendo recedunt, hæretici ſunt: ſchiſmatici autem tantum illi, qui à Prælato univerſali, & ejus Eccleſia Catholica, recedunt. *d. c. inter hæreſim.* Eccleſiam Dei & corpus ejus lacerantes: *ut dicitur in c. de Liguribus. 23. qu. 5. c. advocavit. c. ubi. 24. qu. 1.*

Undè hi ſine juſtitia, charitate & mercede ſunt; *c. ubi ſana fides. 24. qu. 1.* ſpiritum ſanctum, *c. loquuntur. 24. qu. 1.* & omnem poteſtatem in rebus Eccleſiaſticis amittunt; quia foris ſunt extra Eccleſiam. *c. 31. didicimus. 24. qu. 1. c. 1. hic. c. alienationes. 12. qu. 2.*

Proinde ordinationes, beneficiorum collationes, rerum Eccleſiaſticarum alienationes, per illos factæ, ſunt irritæ; *c. 1. hic. ordinationes. 9. qu. 1.* ab iis ordinati ab officio repelluntur, Niſi cum iis diſpenſaverit is, qui diſpenſandi poteſtatem habet. *c. 2. hic.*

Eam habet tantùm ſummus Pontifex, ſi ſcien-

ter à schismatico sunt ordinati: si ignoranter; quilibet discretus Prælatus. *c. 1. & 2. de ordin. ab Episc. qui res ign. Episc. d. c. ordinationes. 9. qu. 1. fac. c. 1. si quis à Simoniacis. 1. qu. 1.*

Præterea schismatici excommunicantur, & damnantur; *c. de Liguribus. 23. qu. 5.* gradu & dignitate Ecclesiasticâ, si habent, dejiciuntur; *c. 40. subdiaconus quondam. &c. qui contra. 24. qu. 1.* si sunt Laïci, & nobiles, aut Principes, eorum loca publicantur; nobilitate privantur; Principibus secularibus, corporaliter puniendi, traduntur. *d. c. qui contra. & d. c. de Liguribus. &c. denique. 7. qu. 1. c. non vos. 2. qu. 1.*

Quibus pœnis, & schismaticorum defensores & fautores puniuntur. *c. didicimus. 24. qu. 1.*

De Apostatis.

TIT. IX.

APostatæ sunt, qui à statu fidei, obedientiæ, vel religionis, quam se tenere professi sunt, temerariè recedunt.

Apostasiæ enim tres sunt species; *perfidiæ, inobedientiæ, irregularitatis. c. 1. ubi Gloss. hic.*

Perfidiæ Apostasia est; cum qui Christianam religionem ejusque verum cultum deserunt: *c. non potest. 2. qu. 7.* & ad Judaïcos, aliosve detestabiles ritus deflectunt.

Hi eisdem pœnis, quibus hæretici, plectuntur. *c. 1. hic. d. c. non potest. c. infames. 6. qu. 1. c. celebritatem. dist. 4.*

Apostasia inobedientiæ est; cum qui præcepta superioris transgrediuntur; vel sacris statutis, & canonibus non obediunt; *c. alieni. 3. qu. 4. c. si*

quis.

quis. de major. & obed. quibus tamen obediendum credunt: *c. nulli. dist.* 10.

Hi fiunt infames; accusare, vel testimonium dicere prohibentur, excommunicantur, deponuntur, & quandoque degradati Judici seculari traduntur. *c. si quis à suo.* 3. *qu.* 4. *c. si autem vobis.* 10. *q.* 3.

Irregularitatis Apostasia est; cum qui ab ordine assumtæ religionis recedunt. *c. fin. hic c. ex parte. de temp. ord. c. fin. dist.* 50. *c. quantum. dist.* 47. *c. beatus.* 3. *qu.* 4.

Hi, apostasia durante, ipso jure fiunt infames; ab accusatione & testimonio repelluntur; *c. alieni.* 2. *qu.* 7. *c. beatus.* 3. *qu.* 4. à dignitatibus removentur; *c. legi.* 16. *qu.* 1. si admoniti, se non corrigunt, deponuntur; privilegiis, clericis concessis, privantur; *c. sine ornatu.* 22. *qu.* 4. *c. sin autem.* 11. *qu.* 3. *c.* 1. *hic.* fœdo carceri, donec, suos pertæsi errores, ad saniores mores, à quibus tam obstinatis animis declinarunt, revertantur, includuntur. *Abb. in d. c.* 1. *c. pen. hic.*

De Anabaptistis.

TIT. X.

ANabaptistæ sunt, qui sacrum baptismum iterant. *Clem.* 1. §. *ult. de sum. Trinit.*

Hi, si Clerici, deponuntur, *c. eos quos. dist.* 4. si Laïci, excommunicantur, nec ad ordines admittuntur. *c. qui aliquo. dist.* 51. *c. qui in qualibet.* 1. *qu.* 7. *c.* 2. *de apost.*

Rebaptizati, ignoranter, ad ordines, nisi maximâ necessitate urgente, admitti non possunt: scienter; per septem annos pœnitere debent; per tres, qui pro munditia se rebaptizari petive-

tiverunt; *c. qui bis. 17. de consecr. dist. 4.* Episcopis, Presbyteris, Diaconis sponte, vel coactè rebaptizatis, perpetua pœnitentia imponitur. *c. eos quos Episcopos. 18. ead. dist. 4.*

De parricidio.

Tit. XI.

Sequitur de *homicidio*; quod est vel *parricidium*; de quo hoc titulo; *vel homicidium*; de quo titulo proximum sequente.

Parricidium est, quando occiduntur parentes vel filii, vel aliæ personæ sanguine conjunctæ.

Illud committentes, parricidæ dicuntur: Qui tamen propriè sunt illi, qui parentes aut liberos occiderunt: de quibus,& eorum pœna legibus statuta, vide Aphorismos nostros in Digesta; Nos tantum hic tractamus de his, qui liberos occiderunt, & eorum pœna, hoc jure statuta.

Qui scienter liberos interfecerunt, graviùs quam homicidæ puniri debent. *c. cum juramento. de homicid. c. aut facta. de pœnit. dist. 1.*

Mulier partum animatum, medicamentis, vel aliter abigens sponte, vel abortum ita faciens, capitali supplicio plectenda est. *c. aliquando. c. Moses, c. femina. 32. qu. 2.*

Mitius cum ea agitur, quæ per iracundiam, quod maritus illi exprobrare solitus, filium suum non esse, eundem filium occidit. Nam, si maritus mortuus; pœnitentiæ agendæ caussa, ad monasterium transire debet; *c. 1. de his. qui fil. occid.* & ibi perpetuò manere; nec alii nubere: nisi de incontinentia timeatur; *c. veniens. eod.* si maritus, unà cum aliis liberis adhuc superstes; uxor injuncta sceleris sui pœna, ob liberorum salutem, mari-

marito non adimitur, si ademta; restituitur. *c. intelleximus. eod.*

Si infans in lecto parentum suffocatus inveniatur, & quis ex conjugibus eum oppresserit ignoretur, uterque mortis eventu considerato, tribus annis pœnitere debet, & horum unum in pane & aqua peragere. *c. fin. eod.* siquidem culpa, vel negligentia eorum præcessit; si non, nec sunt puniendi. *Gloss. in d. c. fin.*

De infantibus & languidis expositis.

TIT. XII.

Filium necare etiam videtur is, qui infantem, aut languidum exponit, vel ab alio exponi patitur, sive expositionem ab alio factam ratam habet: qui ei alimenta denegat. *c. un. hic.*

Sic expositus, à potestate patria liberatur, *d. c. un.* nec patri repetitio: *l. 1. C. eod.* nec ei qui eum suscepit, aluit, aliquod jus in ejus persona competit. *d. c. un. l. sancimus. C. eod.*

Servi vel liberti sic à dominis expositi, libertatem & ingenuitatem nanciscuntur. *d. l. un.*

De homicidiis.

TIT. XIII.

SImplex Homicidium, est violenta vitæ hominis ademtio. *c. homicidium. 28. de pœnit. dist. 1. can. displicet. 23. qu. 4. c. si non licet. 23. qu. 5.*

Hominis puta cujuscunque ætatis, conditionis; Nam & qui infantem interemit, aut fœtum jam animatum, id est, post quadragesimum à conceptu diem; abegit, homicidii reus est. *c. Moyses. 32. qu. 2. c. sicut ex litterarum. hic. c. quod verò. 32. qu. 2.*

Homi-

Homicidii nomine apud Canones etiam venit odium, detractio, mala persuasio, omnisque motus iniquus ad nocendum alteri. *c. homicidiorum. cum 4. seqq. de pœnit. dist. 1. c. pasce. dist. 85. c. omnis. c. homicidium. de pœnit. dist. 1. c. si aliquis. 5. hic. d. c. sicut ex literarum. c. si quis absciderit. dist. 55.* Verum nos de eo agemus, quod ad hominis internecionem pertinet.

Est illud aut *Voluntarium*, aut *Non voluntarium*, aut *Necessarium*; quia homicidium committitur, vel ex voluntate, vel ex casu, vel ex necessitate, *vid. Gloss. in c. sicut dignum. §. fin. ad verb. consilium. hic. vid. c. sequens.*

Voluntarium est, quod committitur animi proposito, & dolo; & vel apertè, & sine insidiis, *c. 1. hic.* vel proditoriè ex insidiis; *Assasinium* dicitur *c. 1. eod. in 6.*

Non refert, quomodo cædes facta sit, gladio, fuste, veneno. *c. si aliquis. 5. hic.*

Occidisse etiam videtur, qui dolo malo causam mortis præbuit; *c. lator. c. sicut ex literis. 20. hic. c. 2. de cleric. percuss.* qui ad homicidium certum incitavit, *c. sicut dignum. 6. §. qui verò. hic.* qui opem tulit, *d. c. sicut dignum §. illud autem.* qui sciens sarcinas occidentium custodivit; *d. c. sicut dignum. §. hi quoque*, qui occisum à mandatario verberari mandavit; *c. fin. hic. in 6.*

Pœna homicidii voluntarii, pro ratione occidentis & occisi est, hoc jure, diversa.

Nam quia Ecclesia homicidas ad pœnitentiam cogere debet; *c. itaque. 24. qu. 3.* pœnitentialis pœna introducta est in Episcopo homicida, depositio & peregrinatio, & annorum quindecim pœnitentia: in Presbytero, annorum duodecim; cum depositione: Diaconis decem, aliis Clericis & Laïcis

cis ſeptem: quorum tres in pane & aqua, cum prohibitione, nè ad gradum Sacerdotii accedere præſumant. *c.41. ſi quis homicidium. diſt.50. c. ſi quis viduam. c. ſi voluntate. diſt. 50.*

Quod ſi delicti gravitas tanta ſit, ut amplius rei Clerici proterva temeritas ferri non poſſit, Laïcorum manibus, Sacris antea ablatis, plectendus dimittetur. *c. cum non ab homine. ubi Dd. de judic.*

Qui Presbyterum occidit; duodecim annis debet pœnitere, ſine militiæ cingulo, & ſpe conjugii, uſque ad ultimum vitæ tempus manere; *c. qui presbyterum;* 24. 17. *q.* 4. pecuniariam mulctam ſolvere; *c.26. omnes Presbyteri.* 17. *qu.*4. qui Monachum, aut Clericum occidit, arma debet relinquere, in monaſterio, cunctis vitæ ſuæ diebus, ſervire; publicam pœnitentiam agere, *c.* 28. *qui occiderit.* 17. *qu.* 4. mulctam pecuniariam ſolvere. *c. qui ſubdiaconum.* 17. *qu.* 4.

Quæ eſt diverſa; in occidente Diaconum, C C C C. ſolidorum, Subdiaconum, C C C. Preſbyterum, D C. Epiſcopum, D C C C C. Monachum, C C C C. *d. c. qui Subdiaconum.* 17.

Qui ſibi ipſis violentam mortem quolibet modo inferunt; hi cum Pſalmis ad ſepulturam deduci non poſſunt, nec pro illis ulla in oblatione debet fieri commemoratio. *c. placuit* 23. *qu.*5. Niſi ex inſania, mentis impotentia, id fecerint. *c. illa. c. ſi quis inſaniens.*15. *qu.*1.

Non voluntarium homicidium eſt; quod fit caſu, atque ita præter facientis opinionem; aut mentis inopia, ab infantibus, *Clem. un. hic. c. fin. de delict. puer.* ſcilicet nondum doli capacibus; *fac. l un. C. de falſ. mon. l. 7. ff. ad Leg. Corn. de ſicar. c. de illis. de deſponſ. imp.* furioſis, *d. clem. un.*

un. ca. nec is. 11. §. 1. *c. illud.* §. *itaque. c. aliquos. c. si quis insaniens.* 15. *qu.* 1. dormientibus. *d. clem. un. Ratio ibi &c. majores.* §. *verum. de baptismo.*

Hoc, quia fato quodammodò imputatur, extra noxam est; *c. latro.* 9. *hic. c. Si qui arborem. & seq. dist.* 50. *c. nec is. c. si quis.* 15. *q.* 5. *c. de occidendis.* 23. *qu.* 5. *c. clerico. c. eum, qui. dist.* 50. Nisi fortè culpa casum præcesserit: Hac enim specie homicidium à jure Civili punitur; sed mitius; *l.* 1. §. *sed si. l.* 4. §. 1. *ff. ad leg. Corn. de sicar. l. si putator.* 31. *ff. ad leg. Aquil.* & Canonico irregularitate notatur: *c. continebatur.* 8. *c. ad audientiam.* 12. *hic. c. hi qui dist.* 50. sicut & si dum rei illicitæ opera dabatur, casus inciderit. *d. c. continebatur.* 8. *c. suscepimus.* 10. *c. pen. & ult. hic.*

Necessarium homicidium est, quod ob necessariam corporis defensionem, citra vindictæ imaginem, fit.

Hoc non punitur; *clem. un. hic.* licet Cardinalis sit occisus; *c. felicis. de pœnis. in 6.* Cum vim vi repellere, omnia jura permittant. *c. significasti.* 18. *cir. fin. hic. c.* 3. §. *si verò. de sent. excom.*

Qui socio opem tulit, quem alius occidere volebat, & aggressorem occidit, excusandus videtur; alioquin enim & ipse esset reus mortis ejus, si omisisset defensionem; & si cum posset defendere, non fecisset. *c. non in.* 23. *qu.* 3. *c. sicut dignum. & illi etiam. hic. c.* 1. *& can. error. dist.* 13.

De torneamentis.

TIT. XIV.

NOn solum homicidium jure prohibetur, sed etiam ea, per quæ ad homicidia perveniri solet;

ſolet; ut ſunt, *torneamenta, duella, ars ſagittariorum.*

Torneamenta ſunt nundinæ vel feriæ, in quibus milites ex condicto convenire ſolent, & ad oſtentationem virium ſuarum & audaciæ temerè congredi. *c. felicis.* 1. *hic.*

Quæ hoc jure, non Civili, *l. ſolent. l. in quibus. ff. de aleator.* ſunt prohibita; adeò ut, ſi quis fortè in iis ſit interfectus, non tantùm occidens pœna homicidii voluntarii puniatur; ſed & occiſus: licet enim vulnerato concedatur pœnitentia, tamen, ſi moriatur, Eccleſiaſticâ ſepulturâ carebit; niſi caſu ſit occiſus, cum non ludendi cauſsâ ad torneamenta venerit. *c.* 1. *&* 2. *hic.*

De duellis.

TIT. XV.

DVellum, eſt ſingulare certamen, Græco vocabulo *monomachia* vocatur: *c. monomachiam.* 2. *qu.* 4. *c.* 1. *&* 2. *hic.* ad veritatem occultam eruendam olim adhiberi ſolitum.

Hoc, Jure Canonico, prohibetur; *d. c. monomachiam. & c.* 1, 2. *de purg. vul.* quia multi per pugnam ſine juſta cauſſâ, cauſſam ſuam perdiderunt: & quia Deus, quod fieri non debet; *c. quare.* 22. *qu.* 2. hac pugna tentatur. *c. Mennam.* 2. *qu.* 5.

Clericus hoc per ſe, vel per alium, ſponte offerens; vel oblatum, ſpontè; vel judice præcipiente, non invitus, ſuſcipiens, punitur. *c. itane.* 32. *qu.* 5. *c. ita faciat.* 22. *qu.* 2. Excuſatur, ſi invitus, cum aliàs forſan evadere, vel res ſuas ſalvare non poſſit, ſuſcipiat. *c. interfeciſti. de homicid. Indoc. in c. porro, ſi Clericus.* 1. *hic.*

Pœna

Pœna Clerici duellum sponte offerentis, vel oblatum suscipientis, irregularitas est, & depositio; nisi morte, vel membri mutilatione non secutâ, cum eo misericorditer dispensetur. *d. c. 1. & 2. hic.*

De sagittariis.

TIT. XVI.

SAgittariorum & balistariorum arte adversus Christianos, sub pœna anathematis, uti non licet, *c. un. hic.* puta in bello injusto, *arg. c. sicut si constiterit. 3. de jurejur.* omninò in justo. *c. Dominus. 23. qu. 2.*

De adulteriis.

TIT. XVII.

ADulterium generaliter dicitur, omnis conjunctio, quæ potestatem, aut naturam legitimi conjugii non habet: *c. nemo blandiatur. 4. nec hoc. 32. qu. 3. c. idololatria. 28. qu. 1.* propriè tamen diversæ sunt fornicationis, seu illicitæ conjunctionis, species, *Adulterium, Stuprum, Incestus, Raptus, Fornicatio simplex, Luxuria contra naturam.*

Adulterium, est violatio alterius tori. Commixtio cum conjugato, vel conjugata. *c. adulterium. 36. qu. 1.* Vndè adulterium dicitur, quasi ad alterius torum accessio. *c. cum lex. §. adulterium. 36. qu. 1.*

Committitur; hoc jure, (non Civili, *l. 1. C. hic.*) etiam in solutam mulierem à conjugato. *c. 19. & c. fin. 31. q. 5.* Cum eadem in marito, quæ in uxore, castimonia requiratur. *c. nemo blandiatur. 32. qu. 4. c. apud nos. 32. qu. 5.*

Sed

Sed hoc ita, si præter actum tori, sive sui, sive alieni, violandi, & consensus & scientia alieni tori adfuerit. Non enim hoc crimen sine dolo malo committitur; nec etiam è voluntate, sed ab actu intelligitur. *l. pen. l. miles. l.* 23. *l.* 25. *ff. hic.*

Undè ea quæ nupsit, cum eo, quem ignorabat habere uxorem, adultera quoad primum non est; nisi, postquam id ipsum sciverit, cum eo concumbat: *c. si virgo nupserit.* 32. *qu.* 2. Uxor, ab alio quam à marito, violenter oppressa, vel ignoranter cognita, ut adultera accusari nequit. *c. in lectum.* 34. *qu.* 2. *l. vim passa. ff. hic.*

Possunt mariti, etiam ex suspicione, uxores adulterii accusare: *c. maritis.* 4. *hic.* & uxores maritos; *c.* 1. *ut lit. non cont.* non tamen ex adulterii suspicione conjuges se separare, aut se dimittere, nisi prius causâ cognitâ & probatâ. *c. tuæ. de probat. c.* 1. *ut lit. non cont. c. multorum.* 35. *qu.* 6. *c. priusquam.* 27. *qu.* 2.

Accusatio adulterii, vel *criminaliter* instituitur, coram judice seculari; vel *civiliter*, coram Judice Ecclesiastico; *c. tuæ fraternitatis.* 5. *de procur.*

Criminaliter, quando agitur ad pœnam; quæ in adultero est; gladii: *l. quamvis.* 10. *in fin. C. hic* in adultera, quod verberibus affecta, in monasterium detruditur. *Novel.* 134. *c.* 10. quod & à jure Canonico videtur receptum. *in c. gaudemus. de divort. in c. gaudemus. de convers. conjug.*

Civiliter, cum conjux ad separationem tori agit.

Cujus cognitio ad Ecclesiasticum Judicem solum spectat. *c. tuæ fraternitatis. de procur. c.* 1. *de offic. ordin. c. at si clerici. §. de adulteriis. de judic.*

Gloss. in c. cum sit. &c. conquestus. de foro comp. Qui & excommunicatione in adulteros uti potest. *ut in c. intelleximus. c. 2. hic.*

Separatio illa non est vinculi matrimonii, *c. quos Deus.* 33. *qu.* 2. *c. de infidelibus. de consang. & affin. c. inter corporalia. de translat. Episc.* sed tantùm cohabitationis & tori divisio. *c. pen. & fin. hic.*

Eâ concessâ, dos & donatio propter nuptias conjugi innocenti applicantur. *c. plerumque.* 4. *de don. inter vir. & uxor. c.* 1. *ut lite non cont. c. si quis uxorem.* 32. *qu.* 1. *l.* 8. §. *fin. l. fin. C. de repud. Novel.* 117. §. *quia vero. Novell.* 134, §. *antep.*

Non conceditur; si eam petens ipse quoque adulterium commisit; *c. pen. & fin. hic.* si ejus committendi accusato author fuit; aut factum probavit. *c. discretionem.* 6. *de eo qui cogn. consf. l. mulier.* 49. *ff. sol. matr.*

Non licet hoc jure, (ut Civili; *l. Gracchus. ff. hic.*) marito, uxorem adulteram in adulterio deprehensam, vel ejus adulterum, occidere *c. si quod verius. c. admonere. c. inter hæc sanctitas vestra.* 33. *qu.* 2.

Clericus si adulterasse, aut confessus, aut convictus fuerit, depositus ab officio, communione concessâ, toto vitæ suæ tempore in monasterium detruditur: *c.* 10. *si quis Clericus. dist.* 81. de adulterio tantùm infamatus, ad confessionem adulteræ debet se cum vicinis quinque presbyteris jurantibus purgare; si se purgare non potest, ab officio suspendi. *c. significasti.* 5. *hic. ut in c. quam sit grave.* 9. *de excess. Prælat.*

Potest tamen Episcopus, post peractam pœnitentiam cum Clericis, in adulteriis, & aliis crimini-

minibus inferioribus; dispensare: neque debet omnem depositum post pœnitentiam, seculari Curiæ tradere. *c. at si Clerici. 4. §. de adulteriis. de judic.*

De stupro.

Tit. XVIII.

Stuprum, est illicitus coitus cum virgine, aut vidua honestè vivente; propriè & strictè accipitur pro virginis defloratione. *c. lex illa. §. stuprum. 36. qu. 1.*

Cum vidua honestè vivente si commissum; stuprator pœnitentiæ subditus, pecuniariâ pœnâ coërcetur: si cum virgine; debet & eam pro ejus conditione dotare, &, nisi pater puellæ renuat, quo casu sufficit dotare, eam in uxorem ducere: si, patre concedente, eam nolit ducere, corporaliter castigatus, & excommunicatus, in monasterium ad agendam pœnitentiam detrudi. *c. 1. & 2. de adulter.*

Clericus, qui virginem defloravit, cum eam ducere nequeat; si in sacris est ordinibus, debet in foro contentioso deponi; *Panorm. in c. at si Clerici. de judic. per. c. si quis Clericus. dist. 8. c. lator. 2. qu. 7.* & in carcerem, vel arctum monasterium detrudi. *Panorm. in c. pen. de adult.*

Qui sacris virginibus stuprum intulit; si Clericus, deponitur; si Laïcus, excommunicatur: *c. si quis Episcopus. 27. qu. 1.* de jure puta Canonico; de Civili capite plectitur. *c. si quis non dicam. 36. qu. 2. l. si quis non dicam. C. de Episc. & Cler.*

Sacerdos qui cum filia spirituali, aut pœnitentiali, fornicatus fuit, ab officio deponi, & duodecim annis pœnitere debet, posteaque mo-

nasterium ingredi: fœmina si laïca, bonis suis pauperibus distributis, itidem monasterium ingredi. *c. 9. si quis Sacerdos.* 30. *qu.* 1. *c. omnes quos*. 30. *qu.* 1.

De incestu.

TIT. XIX.

INcestus, est consanguinearum, vel affinium abusus: *c. lex* §. 1. 36. *qu.* 1. non tamen quarumcunque, sed earum, cum quibus nuptiæ sunt interdictæ. *Covar. in* 4. *libr. Decret. in* 2. *part. cap.* 6. §. 8.

Ejus, hoc jure, pœna est, quod incestuosus sit infamis, *c.* 17. *infames*. 6. *qu.* 1. Sacerdotes vel legitimè conjunctos accusare nequeat, *c. consanguineorum.* 4. *caus.* 3. *qu.* 4. fidelium communione, & matrimonio etiam cum alia, ei interdicatur: *c. fin.* 35. *qu.* 8. *c. quædam cum fratre.* 19. *c. si quis viduam. c. qui dormierit. c.* 1. *& cc. seqq.* 32. *qu.* 7. *c.* 1. *de eo qui cogn. consf. ux.* licet contractum cum alia non solvatur; cum non sit impedimentum dirimens, sed tantùm matrimonium impediens, *c. transmissæ.* 4. *de eo qui cogn. consf. ux.*

Liberi ex incestuosis complexibus scienter factis nati, non censentur legitimi, neque parentibus succedunt. *c. un* 35. *qu.* 7. *Nov.* 12. *cap.* 1. *Nov.* 89. *c. fin. ubi alias juris Civilis pœnas vide.*

Sacerdos incestus accusatus & convictus deponi, & beneficiis privari debet. *c. pen. de purg. vulg. Bern. Diaz. in pract. crim. canon. c.* 78.

De

De raptu.

TIT. XX.

RAptus eſt, quando puella violenter de domo patris abducitur, ut corrupta in uxorem habeatur. *c. lex.* §. 1. 36. *qu.* 1.

Ejus pœna eſt in raptorem, ejuſque comites, præter pœnas legibus Civilibus ſtatutas, *in l. un. C. de raptu. Novel.* 123. *c. ſi quis rapuerit.* 27. *qu.* 1. ſi laïci ſunt anathema; ſi Clerici ordinis & honoris amiſſio. *c. raptores igitur.* 2. *c. de puellis.* 4. *c. ſi quis virginem.* 5. *& c. ſeq.* 36. *qu.* 2.

Raptus autem propriè, hoc jure, dicitur committi cum femina honeſtæ famæ, ſive ſit virgo, ſive vidua; *c. raptores.* 36. *qu.* 2. cum qua de nuptiis antea nihil actum fuerat, abducitur. *d. c. lex.* Undè qui ſibi deſponſatam, parentibus invitis abducit, raptor hoc jure, (omnino Civili; *l. un. C. de raptu.*) non dicitur. *c. cum cauſam.* 6. *& fin. de raptor.*

Rapta quoque puella, hoc jure, non Civili; *d. l. un.* §. *etſi non nuptæ. c. cum ſecundum leges. de hæretic. in* 6. legitimè cum raptore matrimonium contrahet, ſi prior diſſenſio in conſenſum transeat: *c. fin. de raptor.* ſi modò matrimonium aliunde non habeat impedimentum: ut puta, *ordinis, conſanguinitatis*, vel *alterius generis.* Raptor enim & rapta nomina ſunt vitiorum, non perſonarum; vitia autem cum purgata fuerint, eorum etiam nomina abolentur.

Sed hæc de illis intellige, qui mulierum laïcarum conſenſum habuerunt; nam qui Deo dicatas virgines, vel rapuerint, vel volentes matrimonio ſibi ſociare tentarint, tanquam ſacrilegi, plectun-

tur, nullâ sacrarum virginum voluntatis habitâ ratione. *can.* 2. *ubi Gloss.* 1. 36. *qu.* 2.

De fornicatione.

Tit. XXI.

Fornicatio *simplex* (à fornicibus, id est, concameratis cellis, sub quibus Romæ Meretrices omnibus expositæ habitare consueverant, dicta.) est omnis coitus illegitimus cum meretricibus & aliis. *c. lex illa.* §. *fornicatio.* 36. *qu.* 1.

Meretrix dicitur, quæ multorum libidini patet, *c.* 16. *vidua est. dist.* 36. *c. meretrices.* 32. *qu.* 4. quæ palàm quæstum corporis sui facit.

Palàm quæstum dicitur facere non solùm quæ in lupanari se prostituit; verùm etiam quæ in taberna, caupona, vel quâ alia pudori suo non parcit.

Vetatur simplex fornicatio; *c. prædicandum.* 22. *qu.* 2. *c. in eo fornicator.* 11. 12. *c. meretrices.* 11. 32. *qu.* 4. *c. aliter.* 30. *qu.* 5. *c. adulterii.* 32 *qu.* 7. sed ejus pœna, tam quoad pœnitentiæ modum, quàm alia, est arbitraria; *Lancell. in Instit. jur. Canon. tit. de adult.* §. *fin.* in laïco puta: in Clerico; si post primam, secundam, tertiam admonitionem, cum fœmina, de qua fornicationis criminis est suspectus, inveniatur fabulari, & cum ea conversari, excommunicatur; *c. si quisquam.* 2. *de cohab. cleric. & mul.* si monitus à focaria non abstineat, ab Ecclesiasticis beneficiis usque ad satisfactionem suspenditur; *c. sicut.* 4. *eod. c. si autem Clerici.* 6. *eod c. ut Clericorum.* 13. *de vita & honest. Cler.* si suspensus eam retineat, perpetuò ab officio removetur. *d. c. si autem Clerici.* 6. & *can. Maximianus.* 6. *dist.* 81.

De luxuria contra naturam.

TIT. XXII.

GRadus ſunt peccatorum, & adulterii malum vincit fornicationem: vincitur autem ab inceſtu; inceſtum vincit is coïtus, qui contra naturam fit. *c. adulterii malum. cum trib. ſeqq.* 32. *qu.* 7.

Contra naturam fit coïtus, cum maſculo, cum fœmina in membro ad hoc non conceſſo, *c. offerebat.* 12. *c. uſus naturalis.* 14. *ead.* 32. *qu.* 7. cum brutis. *c.* 4. *mulier.* 15. *qu.* 1. *c. hoc ipſum.* §. *hoc autem.* 33. *qu.* 2.

Cum brutis commixtio, morte punitur; *d. c. mulier.* 15. *qu.* 1. cum puero, vel muliere contra naturam, hoc jure in Clerico, dejectione, & in monaſterium ad pœnitentiam agendam detruſione; in Laïco excommunicatione, & à cœtu fidelium remotione, vindicatur. *c. clerici.* 14. *de exceſſ. prælat. c. ut clericorum.* 13. *de vit. & honeſt. Cleric. c. offerebat.* 12. *c. uſus naturalis.* 14. 32. *qu.* 7.

De furto.

TIT. XXIII.

FVrtum, eſt contrectatio rei alienæ, vel uſus ipſius, invito domino, *c. dudum Eccleſia.* 54. *de electiòn. c. non furem.* 7. *qu.* 1. fraudulenta, lucri faciendi cauſſa. §. *furtum autem. Inſt. de oblig. quæ ex delict. naſc.*

Eſt vel *ſimplex*, de quo hoc titulo; vel *improbius*, de quo titulo ſequente.

Illud eſt vel *manifeſtum*, vel *non manifeſtum.* §. *furtorum. Inſt. eod.*

Manifestum est, quod nulla tergiversatione celari potest. *c. cum olim.* 24. *de verb. signif.* & ideò nullâ aliâ probatione indiget. *c. de manifesta.* 2. *qu.* 1. *Non manifestum* est, quod celari potest; & probatione indiget.

Utrumque fit etiam in re modica, *c. fin.* 14. *qu.* 6. modò ea sit aliena; *l. falsus.* 43. §. *qui alienum. ff. hic.* contrectetur, sive verè, ut rem amovendo, transferendo, *l. si quis.* §. *si quis asinum ff. hic. l. alienum. C. eod.* sive fictè; ut cum falsus procurator, debitum volens exigere, aliis solvendum se præsente delegat: *l. falsus.* §. *sed si is. ff. eod.* quis opem & auxilium ad furtum faciendum præstat; *l. is qui opem ff. eod.* res furtivas recipit; *l. eos. C. eod.* animo furandi; *c. fur autem.* &c. *fin.* 14. *qu. fin.* invito domino. *d. l. falsus. c. hi qui in furtis.* §. *furtum.* &c. *fur autem.* 14. *qu.* 6.

Quæ si non adsint, furtum in foro contentioso non punitur: omnino in foro pœnitentiali, & quoad Deum, *c. si propterea.* 29. *de pœnit. dist.* 1.

Furtum etiam faciunt, qui beneficium Ecclesiasticum sine legitima institutione occupant; *c. non furem.* 7. *qu.* 1. *c. tres personas.* 23. *qu.* 4. *c. ordinationes.* 1. *qu.* 1. *c. relatum.* 21. *de jure patron.* quique beneficia, quæ per adeptionem aliorum vacant, retinent; *c. dudum Ecclesia.* 54. *de election.* qui fructus beneficiorum percipiunt, nec curant sibi commissos; *ca.* 12. *tres personas.* 23. *qu.* 4. qui furti conscius, quærente possessore, illud non indicat; *c. qui cum fure. hic.* nisi sit Presbyter, cui fur confessus fuit, qui non cogitur, *c. dilectus filius.* 13. *de excess. Prælat.* imò non debet, nec potest impunè, revelare. *c. omnis utriusque. de pœnit. & remiss.*

Qui

Qui in extrema famis neceſſitate comeſtibilia; in extrema nuditate veſtimenta ſurripuit: modò ſibi ſufficientem non exceſſerit quantitatem: *c. 2. hic. c fraternitatis.* 12. *qu* 2. *c. diſcipulos. de conſecrat. diſt.* 5. *c. fin.* 25. *qu.* 1. *c. ſi quis. hic. Archidiac. ad c. pœnale.* 14. *qu.* 5. furti pœna ordinaria non punitur; ſed ei tantùm trium hebdomadarum injungitur pœnitentia. *d. c. ſi quis.*

Neceſſitas enim quodammodò de illicito licitum facit. *c. quod non eſt licitum. de reg. jur. in 6. c. 2. de obſerv. jejun. c. quanto. de conſuet. c. ſicut. de conſecr. diſt.* 5.

Si furtum nullâ neceſſitate cogente, ſolâ fraudulentâ intentione commiſſum à Laïco, punitur pœnis civilibus; *de quibus vide Aphoriſm. noſt. in Digeſta & Codic. hoc titulo.* ſi à Clerico: aliter ſi furtum fuit *manifeſtum*, aliter ſi *nec manifeſtum.*

Si manifeſtum; & accuſatus, confeſſus, vel legitimè convictus, eſt infamis, *c. infames.* 6. *qu.* 1. *c. Euphemium.* 7. *§. hinc colligitur.* 2. *q.* 3. *c. conſtituimus.* 3. *qu.* 5. & deponitur, in monaſterium conjicitur: ſi necdum corrigibilis, ſeculari judici legitimâ pœnâ puniendus traditur. *c. at ſi clerici. §.* 1. *c. cum non ab homine. de judic. c. tuæ. de pœnis.* Si *nec manifeſtum*; & fur illud ultrò fuit confeſſus, rem reſtituere & pœnitentiam agere tenetur: quibus peractis, ad ſacros Ordines poteſt promoveri: *c. ex litteris. hic.* ſi de eo damnatus, fit infamis. *d. c. infames.* 6. *qu.* 1. *d. c. conſtituimus.* 3. *qu.* 5.

Pro eis qui dum furtum committunt, occiſi fuerunt, non eſt orandum: quanquam ſi comprehenſi, aut vulnerati, confeſſi fuerint, communio eis non ſit deneganda. *c. 2. hic. c. fures.* 13. *qu.* 2.

De rapina.

TIT. XXIV.

FUrti improbi, quod Doctores qualificatum vocant, species est *Rapina rerum.*

Rapina, est vel *simplex*, *de qua hoc titulo*; vel *qualificata*, sive *improbior*; ut cum ex incendio rapitur, *de qua titulo sequente*, vel Ecclesia violatur; *de qua titulo proximum sequente.*

Rapina simplex, est fraudulosa rei alienæ, mobilis, & corporalis, per vim facta ablatio. *c. lex illa.* 36. *qu.* 1. *c. de raptoribus.* 36. *qu.* 1.

In rebus immobilibus, invasio, §. *quod non solum. Inst. vi bon. rapt.* in beneficiis intrusio, *c. eum qui. de præbend. in* 6. per vim facta, idem est, quod rapina in mobilibus.

Rapinam committentes, sive sint Laïci, sive Clerici, à Prælato loci, ubi deliquerunt, *c.* 1. 3. *qu.* 6. *c. placuit. in.* 2. 6. *qu.* 3. *c. placuit fin. c. de foro comp.* hoc jure, excommunicantur, aliisque pœnis coërcentur; nisi ablata restituant, vel de restituendo caveant: *c. super eo. c. excommunicationi. hic.* si nolint, nec pœniteant, Ecclesiastica sepultura ipsis denegatur. *c.* 2. *de raptor.*

Possunt & flagellis castigari, & ultimo supplicio: sed ab aliis quàm Ecclesiasticis judicibus damnati. *c. in Archiepiscopatu. eod. l. capitalium.* 28. §. *famosos.* §. *grassatores. ff. de pœn. l. per omnes. C. de defens. civit. l. provinciarum. C. de feriis.*

Si in deprædando occidantur, pro eis non oratur. *c.* 2. *de furtis.* quia præsumuntur in mortali peccato mortui; pro qualibus non oratur. *c. placuit.* 23. *qu.* 5. *c. pro dilectione.* 95. *de pœnit. dist.* 2.

De incendiariis.

TIT. XXV.

RApinam etiam intelliguntur committere, qui ex *incendio*, vel *naufragio*, res rapiunt; *c.* 3. *de raptor.*

Qui verò datâ operâ, ex odio, vel vindicta ignem ad conflagranda ædificia apponunt, vel apponi faciunt, *incendiarii* dicuntur; non quorum negligentia incendii fomitem præbet. *c. pessimam.* 23. *qu.* 8.

Incendiarii, ut & qui illis consilium, vel auxilium scienter præstiterunt, hoc jure, si Laïci, excommunicantur: nec, nisi prius damno, pro ratione facultatum suarum resarcito, jurent se ulterius ignem non apposituros, absolvuntur; Episcopus vel Archiepiscopus, qui eo non præstito absolvit, per annum ab Episcopali officio, districtione Canonica, abstinere compellitur: *d. c. pessimam.* 23. *qu.* 8. *c. indignè.* 12. *qu.* 5. *c. quisquis.* 17. *qu.* 3. Si Clerici; pro Judicis arbitrio, habitâ damni, loci, & doli, ratione puniuntur. Cum nulla specialis pœna eis infligenda Canonibus sit statuta. *Diaz. in prax. vers. incendiarii. Quomodo verò jure Civili incendiarii puniantur, vid. Aphorism. nostr. in ff. tit. de incend. ruin. nauf.*

De sacrilegio.

TIT. XXVI.

S*Acrilegium* est, quotiens quis sacrum violat, aut auferendo sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro, vel non sacrum de sacro. *c. si quis con-*

tumax. &c. quisquis. 17. *qu.* 4. *Contra l. Divus. ff. ad Leg. Iul. pecul.*

Committitur vel *in rebus*, vel *in personis Ecclesiasticis*.

In rebus; ut Ecclesiam infringendo, vel quippiam circa eam intra triginta passus, diripiendo, vel inde auferendo, aut injuriam inferendo, prædia Ecclesiastica invadendo, venando; *c. quisquis.* 17. *qu.* 4. *c. prædia.* 12. *qu.* 2. *c. diffinivit.* 17. *qu.* 4.

In personis, manus violentas, Clericis, vel aliis personis Ecclesiasticis injiciendo, pulsando, vinciendo, verberando, aliâque injuriâ afficiendo. *c. si quis suadente Diabolo, c. quisquis. &c. si quis.* 17. *qu.* 4.

In personis, aut earum vestibus, *Gloss. in d. c. si quis suadente. Innoc. in c. nuper. de sent. excomm.* commissum; excommunicatione majore punitur; à qua non nisi à Pontifice absolutio concedi potest. *d. c. si quis suadente.*

In rebus commissum, variè, pro modo sceleris admissi facinorisve perpetrati, nisi satisfactum sit, aut de satisfaciendo, plena securitas data, punitur: nunc enim sacrilego beneficium pœnitentiæ penitus denegatur, nunc anathemate vincitur, *Dd. in c. conquestus. de foro comp. &c. conquesti. de sent. excom. c. si quis contumax.* 17. *qu.* 4. nunc perpetua damnatus infamia carceri traditur, aut exilio perpetuæ deportationis & depositionis animadversione coërcetur, *c. attendendum.* 17. *qu.* 4. *c. prædia. &c. quicunque.* 12. *qu.* 2. aliquando & pecuniaria pœna mulctatur. *d. c. si quis contumax.*

Hæc eis persolvenda est, ad quos sacrilegii querimonia pertinet. *d. c. quisquis.* 17. *qu.* 4.

Possunt Sacrilegi, sub utroque Judice tam Ecclesiasticus-

clesiastico, quàm Seculari conveniri & damnari. *c. cum sit generale. c. 8. de foro comp. l. si quis in hoc. C. de Episc.*

Eisdem pœnis, quibus sacrilegi, & puniuntur participes & administri eorum. *c. 2. de raptor.*

Presbyteri, ipsis, sive in vita, sive in morte, pœnitentiam dantes, vel sepulturæ eorum intervenientes, vel ab eis eleëmosynas recipientes, deponuntur, & Ecclesiastico beneficio irrecuperabiliter privantur. *d. c. 2. circa fin.*

De usuris.

TIT. XXVII.

SEquitur *de Vsuris:* quia cum Rapina & Furto tantam affinitatem habet Vsura: ut qui usuram accipit, rapinam facere dicatur. *c. si quis usuram. 14. qu. 4.*

Quare & peccat qui usuras accipit, non qui solvit: *c. debitores. de jurejur.* qui usuras accipere non esse peccatum pertinaciter asserit, ut hæreticus punitur. *Clem. un. §. fin. de hæret.*

Vsura, hîc est, quicquid ultra sortem principalem, seu debitum, creditor, ratione mutui ex pacto, vel præcedente sua intentione, accipit. *c. fin. hic. c. putent, & fere tota. 14. qu. 5.*

Si quid ergò sorti & lucro creditoris accedat, præter ejus fœnerandi intentionem, usura non erit. *Panorm. ad rubric. hic. Gloss. in c. consuluit. 10. ad verb. sperantes. hic.*

Est usura vel *conventionalis*; de qua expresse convenit: vel *Mentalis*, cum aliquis eâ mente contrahit, ut aliquid ultra sortem recipiat, omni conventione cessante. *c. consuluit. 10. hic. c. usura est. 14. qu. 3.*

Vtraque prohibita eſt, *d. c. conſuluit. ubi Gloſſ. & Panorm. ad c. cum in tua. hic.* in mutuo vero, vel præſumto; *Canon. per c. conſuluit. & c. navigante. ubi Panorm. num. 6. & alii. hic. Gloſſ. ad c. 1. ad verb. plus. 14. qu. 3. Domin. Soto. de Iuſtit. lib. 6. qu. 1. art. 1. & 2.* cum quia mutui contractus natura ſit, ut nihil ultra, quàm datum ſit, promitti aut exigi poſſit; *l. rogaſti. §. ſi tibi dedero. ff. de reb. cred. l. ſi tibi decem. ff. de pact. cum ſimil.* tum quia mutuum ex officio amici, quod gratuitum eſſe debet, *l. 1. ff. mand.* procedit.

Mutuum præſumtum eſt, cum in fraudem prohibitarum uſurarum de his, aliter contrahitur; ut cum, pro ſolutionis dilatione, aut ob ſolutionem exſpectatam, in aliis contractibus hæ exiguntur; *ut in c. conſuluit. 10. & in c. civitate. & c. fin. hic.* cum civitas, vel judex, vel poteſtas ſtatuit, ut uſuras in foro Eccleſiaſtico repetentes, cogantur uſurario tantam pecuniam tanto tempore mutuare, quanto pecuniam uſurarii tenuerunt: *ut not. Gloſſ. ad Clem. 1. ad verb. onera. hic.* cum convenit, ut ex pignore fructus creditores percipiant: *c. 1. & 2. c. conqueſtus. hic. c. ad noſtram. 7. de jurejur. c. contra. 6. de pignor.* cum res vendita, cum eo pacto, ut poſt certum tempus reſtituatur, & ſimul quid ultra ſortem ſolvatur. *c. illo vos. 4. eod. c. ad noſtram. de emtion.*

Ex alio contractu, alia ratione, vel propter id quod petentis intereſt, ſi uſuræ generali nomine petantur, ſunt permiſſæ. *ut in c. per tuas. de arbitr. c. 1. de plus petition. c. ſacro. de ſent. excom.* quia & jure Divino id quod intereſt, licitè petitur. *Exod. c. 21. & 22. & c. 1. & 2. de injur.*

Quâ ratione, jus hoc, certis caſibus, extra mutuum, quid ultra ſortem, abſque uſurarum vitio, reci-

recipere permittit: ut cum fidejussor, debitoris debito soluto, damnum repetit: *c. pervenit. de fidejuss.* gener, uxorem nutriens, fructus fundi pro dote promissa oppignorati, donec ea solvatur, percipit: *c. salubriter.* 16. *hic.* cum qui decem dat solidos, paciscitur ut alio tempore totidem grani, vel vini, vel olei mensuræ reddantur: *c. in civitate.* §. 6. *& c. fin. hic.* cum Clericus beneficium Ecclesiasticum aliter redimere non valens, prætextu pignoris de manu Laïci percipit: *c. 1. vers. nisi forte. hic.* cum Dominus à vasallo remissis ei servitiis; pignori feudum accipit. *c. 1. de feud. c. conquestus.* 8. *in fin. hic.* cum sensus annuus in prædio, etiam cum pacto de retrovendendo, emtus. *c. 1. & 2. de emt. vend. Ext. com.*

Vsuras exigere interdicitur, omnibus, Clericis, *c. si quis oblitus.* 14. *qu.* 4. *c. quoniam.* 8. 14. *qu.* 4. *c. quoniam multi. dist.* 47. *c. 1. hic.* Laïcis, *c. 2. hic. cum simil.* Judæis, *c. post miserabilem* 12. *eod.* Capitulis, seu Collegiis, *c. conquestus.* 8. *eod.* Civitatibus; *Clem. 1. eod.* etiam prætextu redimendorum captivorum, *c. super eo. eod. Ratio in c. sic non sunt.* 3. *qu.* 4. *c. magnopere. Ne Cler. vel Mon. secul. neque se immisc.* aut utilitatis Clericorum ad illorum stipendia: *arg. d. c. super eo.* & ab omnibus accipere. *c. fin.* 14. *qu.* 4. *junct. Matthæi. cap.* 3.

Vnde debitores ad usuras solvendas cogi non debent: *c. debitores.* 6. *de jurejur.* nisi soluturos juraverint: Omne enim juramentum, quod ex parte jurantis sine detrimento salutis æternæ, impleri potest, est servandum; *c. quamvis. de pact. in 6.* jam usuras solvere peccatum non est; est eas accipere, *ut not. Gloss. fin. ad d. c. debitores.*

Hinc, quia non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, *c. cum tu. hic. c. peccatum. de reg. jur.*

jur. in 6. c. 1. 16. qu. 6. creditores, aut illorum heredes, etiam extranei, *c. tua nos. hic. Gloss. ad c. Michaël. 7. ad verbum pater. eod. & Gloss. ad c. 2. ad verb. facultatis. eod. in 6.* usuras acceptas, aut pretia rerum ex eis emtarum, quæ vendendæ, *c. Ecclesia. ut lite pendent. c. cum tu. hic.* nulla obstante appellatione, *c. quam perniciosum. 17. eod.* restituere, *d. c. debitores.* juramentum super usuris solvendis præstitutum relaxare, *c. 1. c. ad nostram. 20. de jurejur. c. dudum. 13. hic.* Ecclesiasticâ districtione, compelluntur.

Restituere debent, non tantùm his à quibus usuras acceperunt; sed & eorum heredibus: *c. sicut dignum. 6. §. eos. de homicid. c. eam te. de jurejur.* his non exsistentibus, pauperibus, *c. cum tu. hic.* si quidem in bonis habeant, undè restituere possint. *c. Odoardus. de solution.*

Restituisse, etiam videntur, si ab eo, qui usuras petere potest, eæ sint remissæ. *Hostiens. hic. §. fin. vers. quid si. Dyn. in Regul. Peccatum. 4. num. 8. de reg. jur. in 6. Ioan. Andr. in addit. ad Specul. tit. de usur.*

Si non restituant, ad communionem Altaris non admittuntur; si in hoc peccato decesserint, Christianâ sepulturâ privantur; Eorum oblationes ab Ecclesia non accipiuntur; Testamenta eorum non valent. *c. quæ in omnibus. 3. hic. c. 2. eod. in 6.*

Quibus subjacent; licet de usuris, quas receperunt, satisfieri, expresså quantitate, vel indistinctè in ultima voluntate mandaverint, donec vel de iis plenè sit satisfactum illis, quibus restitutio facienda; vel, eis absentibus, Loci Ordinario, aut ejus vices gerenti; sive Rectori Parochiæ, in qua testator habitat, coram aliquibus fide dignis, de

ipsa

ipſa Parochia, aut ſervo publico de ipſius Ordinarii mandato, idoneè de reſtitutione facienda ſit cautum. *c. quanquam. eod. in 6. ubi Gloſſ.*

Qui reſtitutione, aut de ea cautione non factâ, ab uſurario impœnitente oblationem accepit; aut eum ad confeſſionem admiſit, abſolvit; Eccleſiaſticæ ſepulturæ eum tradidit, *c. 3. hic. c. 2. eod. in 6.* ejus teſtamento interfuit, *d. c. 2.* ad reſtitutionem accepti compellitur, & donec ad arbitrium Epiſcopi ſui ſatisfaciat, ab officii ſui exſecutione ſuſpenditur. *d. c. 2.*

Quæ pœnæ canonibus imponuntur; præterea aliæ à Judicibus, uſurariis id quod uſuræ loco exegerunt, reſtituere recuſantibus, infliguntur: Nam Laïcos uſque ad dignam ſatisfactionem vinculo excommunicationis adſtringunt: *c. præterea. 7. hic.* Clericos ab officio ſuſpendunt, & in delicto perſeverantes deponunt, atque à Clero dejiciunt, *c. 1. & 2. diſt. 47. c. canonum. 3. c. ſi quis oblitus. 4. c. quoniam. 14. qu. 4.* & præterea uſurarios rationes ſuas adverſariis edere cogunt. *Clem. un. §. cæterum. hic.*

Qui uſurarios manifeſtos alienigenas in terris ſuis habitare permittunt, ſi ſunt perſonæ Eccleſiaſticæ, & Patriarchæ, Archiepiſcopi, Epiſcopi, ſuſpenſionis: ſi minores perſonæ ſingulares, excommunicationis; ſi Collegium, aut alia univerſitas, interdicti ſententiam incurrunt. *c. uſurarum. eod. in 6. c. ſeditionarios. 8. diſt. 46.*

Qui pro uſurariis manifeſtis ſtatuta ordinarunt, fecerunt, ſcripſerunt, dictarunt, vel ſecundùm ea judicarunt, Chriſtianorum conſortio interdicuntur. *Clem. 1. §. cæterum. & §. ſane. hic.*

Manifeſti uſurarii ſunt, confeſſi, condemnati, notorii; puta qui habent & publicè exercent men-

mensam usurarum. *Gloss. in c. 1. ad verb. manifestos. hic.*

Potest de hoc crimine in utroque foro Ecclesiastico & seculari cognosci. *c. 1. de jurejur. c. debitores. 6. c. ad nostram. 20. eod. c. 2. c. tuas dudum. 12. hic. fac. c. quærenti. 20. de verb. sign. junct. c. corripiantur. 24. qu. 3. c. cum ab Ecclesiarum. de offic. Ordin. c. novit. de judic. c. post miserabilem. 12. hic. c. in quanto. 18. eod. vide P. Gregor. Tholos. tract. de usur. lib. 3. cap. 10.*

In utroque proceditur simpliciter, & de plano, sine strepitu Judicii. *Clem. dispendiosam. de judic.*

De crimine falsi.

TIT. XXVIII.

FAlsum, & *falsitas*, nihil aliud est, quàm veritatis immutatio; *Novell. 73. §. 1.* quæ quando cum dolo fit, crimen habet. *c. homines. §. quia ergo. c. is autem. §. nemo. 22. qu. 2. c. 1. §. uterque. hic.*

Committitur vel *circa homines*, vel *circa res.*

Circa hominem falsum committit; qui falsum partum supponit; *l. qui falsam. 19. §. 1. ff. ad leg. Corn. de fals. l. cum suppositi. C. eod.* nomen falsum in præjudicium alterius usurpat: *l. falsi nominis. 13. ff. eod. tot. tit. C. de mutat. nom.* testimonium falsum dicit; aut verum supprimit: *c. 1. hic.* perjurium committit; *per tot. 12. qu. 2. & 12. qu. 4.* judicem corrumpit. *l. 1. l. 21. ff. eod.* nomine & in præjudicium alterius, sine ejus mandato, rescriptum à Pontifice impetrat: *c. nonnulli. de rescript.* literas alterius sigillatas, & potissimum Principum rescripta obsignata, aperit: *ut in c. cum olim. in 2. 33. de offic. deleg.* de manu alia quam Bullatoris,

ris, vel Papæ, bullas accipit: *c. dura.4. c. licet. 10. §. eos etiam. hic.* sigillum nomine Capituli furtivè surripit. *c. tam ex literis.20. de testib.*

Circa res falsum committitur, *circa monetam, scripturam, mensuram, & alias res.*

Circa monetam, si nummos quis radat, tingat, aut quippiam prohibitum eis misceat, vel legitimo pondere eos defraudet: *l. quicunque.8. & l seq. & l. qui falsam.19. ff. ad leg. Corn. de fals. c. quanto 17. de jurejur. hic.* si is qui privilegium non habet, suo, vel alieno nomine, fabricet, vel veros imitetur. *c. un. Ext. hic.*

Circa scripturam; si rasis literis, aliud in locum ejus quod ante scriptum erat, scribat; *ut in c. olim. 25. de rescript. c. licet. §. sexta. hic.* puta in loco suspecto: *c. ex consequentia. 9. eod. c. cum olim. de privileg. c. inter dilectos. de fide instr. c. cum venerabilis. de relig. domib.* chirographum alienum imitetur; *l. quid sit falsum. 23. ff. ad leg. Corn. de fals.* vel, aliis modis scripturæ formam, vel stylum immutet *vid. c. licet ad regimen. 5. & c. quam gravi. 6. hic.* absentium nomina, tanquam præsentium scribat: *c. quanto. 5. de his quæ fiunt à major. part. Capit. c. tuis literis. 33. de testib.* testamentum, aut aliud instrumentum falsum scribat, signet, recitet, celet, subjiciat: *§. item Lex Cornelia. Inst. de publ. jud. l. 1. §. qui in rationibus. l. 2. & l. quid sit falsum 23. ff. ad leg. Corn. de fals.* In testamento quid sibi adscribat: *l si quis legatum. 6. ff. eod.* falsis literis quis scienter utatur. *c. ad falsariorum. c. accedens. hic.*

Circa mensuram; si alia, quàm publicè probatâ mensurâ, pondere, bilance, utitur. *l. pen. ff. eod. c. ut mensuræ. de emt. vend.*

Circa alias res falsum committit; qui falsos Canones,

nones, leges, allegat; *l. fin. ff. eod.* qui instrumenta supprimit, adversariis tradit, *c. si quis de Clericis.* 1. *& c. si quis de Clericis.* 2. 12. *qu.* 2. qui Alchymiam exercet, vel procurat, *c. un. Ext. hic.* qui falsò inscriptos impiorum libros tanquam sacros publicat. *Apostol. Canon.* 59.

Quæ omnia ita demum in crimen incidunt, si dolo fiant; non si per errorem & ignorantiam. *c. accedens.* 8. *hic.*

Falsum tam de jure Civili, quàm Canonico, pro circumstantiis delicti variè punitur: quomodo jure Civili nostrum non est hîc examinare; cum aliundè de eo in Aphorismis nostris ad Digesta, tractaverimus, & in Aphorismis ad Codicem tractaturi simus; sed tantum quomodo de Jure Canonico.

Eo jure falsum circa hominem committens, & quidem, circa testimonium; Ecclesiasticâ communione, nisi crimina admissa conveniente satisfactione diluerit, submovetur, *c.* 20. *itaque censuimus.* 24. *qu.* 3. à testimonio removetur, *c.* 1. *si quis convictus.* 22. *qu.* 5. infamiâ punitur, *d. c. si quis convictus. c. omnis.* 5. *qu.* 6. si est Episcopus, Presbyter, aut Diaconus, officio & honore deponitur; in carcerem quamdiu vixerit, detruditur; Laïcam tantum communionem accipere permittitur. *c. si quis Episcopus.* 7. *dist.* 50.

Perjurium committens; infamia juris & facti notatur, *c. infames.* 6. *qu.* 1. dignitate privatur, *c. infamibus. de reg. jur. in* 6. à testimonio, *c. parvuli.* 22. *qu.* 5. agendo, *d. c. parvuli.* repellitur, beneficio collato removetur, *c. querelam. de jurejur. Hostiens. in c. cum inter. de excess. Præl.*

Circa nomen falsum committens, ut vicarius personatum sibi falsò assumens, si de eo confessus

&

& convictus: postea in eodem Episcopatu ad officii exsecutionem non admittitur. *c. illud etiam de vicariis. 6. de excessib. Prælat. junge. c. tuarum. de privil.*

Circa litteras falsum committens; si Principis sigillum falsificaverit: si Clericus, ordinibus degradatur, ei character, à Judice Seculari, *Gloss. ad c. audientiam* 3. *hic.* infligitur: & à provincia expellitur: *d.c. audientiam.* si falsas litteras impetravit, vel impetrare curavit, vel nomine Summi Pontificis falsis scienter utitur litteris; si Clericus, officio & beneficio Ecclesiastico spoliatur: si Laïcus, donec satisfecerit competenter, excommunicatur. *c. ad falsariorum.* §. *fin. hic. c. dura. eod.*

Circa scripturam, falsum committens: & quidem circa litteras Papæ, si eas per se, vel per alios, falsificavit: cum fautoribus & defensoribus suis anathemate feritur: & si Clericus fuerit, omni officio & beneficio Ecclesiastico perpetuò privatur, ita ut si per se id fecerit, ab Ecclesiastico judice degradatus, seculari Potestati juxta legitimas constitutiones puniendus tradatur: per quam & Laïcus, de falsitate convictus, legitimè punitur. *d. c. ad falsariorum. c. novimus. de verb. signif.*

Pro seculari tamen Potestati tradito, Ecclesia intercedet efficaciter, ut citra mortis periculum, in eum sententia moderetur. *c. super litteris.* 20. *de rescript.*

Circa monetam falsum committens; excommunicationis sententia, reservatâ soli Summo Pontifici, vel in mortis articulo alteri absolutione, innodatur. *c. un. Ext. hic.*

Circa mensuram falsum committenti triginta dierum in pane & aqua pœnitentia injungitur. *c.* 2. *de emtion.*

Al-

Alchymiſtæ, qui eis ſcienter miniſtrant, auro ab eis conflato utuntur; in tantum auri veri quantum fuerit alchymicum, pauperibus dandum damnantur; fiunt infames; & ſi ſint Clerici, beneficiis quæ habent privantur; ad habenda inhabiles redduntur: ſi pœnam ſolvere propter paupertatem nequeant; carcere, vel alia corporali pœna caſtigantur. *c.un. Ext. de crim. falſ. vid. D. Thom. 22. quæſt. 77. artic. 2.*

De ſortilegiis.

TIT. XXIX.

SEquitur de ſortilegiis: quia iis falſitas ineſt.

Sortilegium, in genere, omnem divinationis, impietatis, vanitatiſque magicæ ſpeciem comprehendit. *c. ſi per ſortiarias. 33. qu. 1. vid. & Plinium. lib. 28. cap. 4.*

Sortilegi propriè dicuntur, qui ſub nomine fictæ religionis, per quaſdam, quas Sanctorum ſeu Apoſtolorum vocant ſortes, divinationis ſcientiam profitentur, aut quarumcunque ſcripturarum inſpectione futura promittunt. *c. ſortilegi. 26. qu. 1. & 2. ex Iſidor. lib. 8. Etymol. cap. 9.*

Divinationis plures ſunt ſpecies; per terram, quæ *Geomantia*; per aquam, quæ *Hydromantia*; per aërem, quæ *Aëromantia*; per ignem, quæ *Pyromantia. c. igitur genus. 26. qu. 3. & 4. c. nec mirum. 26. qu. 5.* Sunt & *Incantatores*, qui verbis & cantionibus ad ſortilegia utuntur; *Arioli*, qui in aris Idolorum & per aras ſuperſtitiones ſuas agunt; *Haruſpices*, qui in ſingulis negotiis exta inſpiciunt; *Augures*, qui avium garritus, voces, actiones, obſervant; *Auſpices*, qui aves conſiderant; *Genethliaci*, qui ex geniturus; *Salitores*, qui ex mem-

membrorum saltu, præsagiunt; *Pythones*, qui ex dæmone; *Astrologi*, qui ex astris; *Necromantici*, qui ex mortuis se dicunt responsa accipere; *Præstigiatores*, qui aciem oculorum perstringunt, & magicis artibus faciunt apparere quod non est, & quod est, celant. *d. c. nec mirum. 26. qu. 5. d. c. igitur genus.*

Quæ omnes, quia ad superstitionem vel idololatriam, vel ad Dæmonis cultum, expresse aut tacite, inducunt, hoc Jure, *c. illud quod est. 6. cum. 4. seqq. 26. qu. 5. c. qui sine salvatore. 26. qu. 2. c. illos planetarios. 8. eod. 26. qu. 2. c. sed illud. 9. eod. qu. 2. c. 1. & 2. hic.* & Divino, *Exod. 22. vers. 18. Levit. 29. vers. 31. Levit. 20. vers. 6. & 27. Deut. 18. Num. cap. 23. & 1 Regum 23. vers. 9.* prohibentur.

Sortes, quæ sine superstitione, aut Dæmonum pacto expresso, vel tacito fiunt, ex magna caussa, ad Dei voluntatem in ambiguis cognoscendam, permittuntur. *c. non exemplo Matthiæ. c. hi, qui, de paginis. c. non statim. 26. qu. 2. c. fin. hic. Sors* enim per se aliquid mali non est; sed & res, in dubitatione humana, divinam voluntatem indicans. *c. 1. fors non est. 26. qu. 2. ubi Gloss.*

Sorte qui abutuntur, & divinationes exercent, quæ hæresin non sapiunt; in foro conscientiæ, sive sint Laïci, sive Clerici, per quadraginta dies pœnitere debent; *c. 1. hic. ubi Dd.* in foro Contentioso, hujus, puta Juris, si Clerici, à divinis & ministerio Altaris, secundùm facti qualitatem & facinoris turpitudinem, per annum, & ultra, judicis arbitrio, suspenduntur; *c. 2. & ibi Gloss. eod.* si quidem non dolo, sed ex simplicitate, illud commiserint; alioquin ab omni ordine sacro deponuntur, beneficiis privantur, & in monasterium inclu-

includuntur. *c. si quis Episcopus. ubi Gloss. 26. qu.5. Abb. in d. c.2. num.4. in fin. Grilland. tract. de sortileg. qu.11. num. 3. & 10.* Si Laici, & viles, fustigantur, vel mitrâ insigniuntur: si honestiores, relegantur, vel perpetuo carceri mancipantur. *c. contra idolorum.26. qu.5. Rom. sing. 660.*

Qui divinationes exercent, quæ hæresin sapiunt: (ut si Dæmon pro Deo habeatur, imagines baptizentur, aliave eâ mente & pertinacia fiant, ut Deum verum ejusque Sacramenta esse negent:) ut hæretici puniuntur. *fac. c. recusatus. §. sanè. de hæretic. in 6. Grilland. d. qu.11. num. 1. & 6.*

De hoc crimine cognoscit Judex Ecclesiasticus, si accusentur personæ Ecclesiasticæ; *c. at si Clerici. de jud. c. si diligenti. de foro comp.* si Laici, & simul hæresin hoc crimen contineat, vel Episcopus, vel Inquisitores fidei, conjunctim, vel disjunctim, secundùm ordinem *in Clem. multorum de hæretic.* constitutum; si non contineat, solus Episcopus. *d. c. accusatus. §. sanè.*

De calumniatoribus.

TIT. XXX.

CAlumniatores, hîc, accipiuntur pro eis qui falsa crimina, scienter, animo calumniandi vel vexandi reum, intendunt.

Dico *scienter*; quia temeritas facilitatis veniam continet: & inconsultus calor calumniæ vitio caret. *ut not. in c. si quem pœnituerit. 2. qu. 3. & c. si quis iratus. 2. qu.3.*

Vndè Reo absoluto, Judex de accusatoris consilio, qua mente ductus ad accusandum processit, quærere incipit.

Qui, si eum calumniosè crimen intentasse reperit,

perit, *d. c. si quem. §. sed non utique.* similitudine supplicii, quod probato crimine subiisset reus, cum existimationis dispendio, eum plectit. *c.1.2. qu.3. c.quisquis.2. qu. 8. c.calumniator.2. qu.3.*

Subdiaconus tamen calumniosè Diaconum accusans, officio Subdiaconatus privatur, & verberibus publicè castigatus in exilium mittitur. *c.1.hic.*

Denunciator in probatione criminis deficiens, ab officio & beneficio suspenditur, donec se non calumniandi animo ad denunciandum processisse ostenderit. *c.2.eod. c. quia juxta.5. qu.6.*

De Collusione.

TIT. XXXI.

COllusio, nihil aliud est, quàm occulta conventio eorum, qui inter se judicio contendere simulant. *c. si quem.2. qu. 3.*

Quâ, qui partem adversam adjuvat, proditis causis suis, prævaricari dicuntur; *d. c. si quem.* si quidem causæ sint criminales: *c. si quis. §. is autem. 2. qu.3.* si spirituales, colludere. *c. audivimus. 3. hic.*

In criminalibus, vel matrimonialibus, *c. ult. de transact.* causis, quia eæ, hoc jure, omnes quasi publicæ censentur, per transactionem, gratiam, collusionem, à lite recedere non licet; *c. crimina. & c. seq. hic.* si fiat, causæ iterum in judicium deducuntur, possuntque Rei, abolitione non obstante, accusari, & in eos inquiri. *c. ult. hic.*

Potest tamen judex, si de crimine, quod in judicium deductum, dispensare; authoritatem, si accusator & accusatus inter se gratiam facere velint, præstare. *arg. c. si primates.5. qu.2. c.1. & c. studendum. dist.15.*

In causis spiritualibus, ex causa licet per gratiam à lite recedere; non sine causa, *c. quapropter. 2. qu. 7. c. fin. de calumniat.* nec per transactionem, *c. 3. de transaction. c. ult. de rer. permut.* si factum; Judex rursus ex officio inquirit, *c. 1. 2. 3. hic.* &, si causa fuit beneficialis, eum qui collusit, beneficio privat, *d. c. audivimus. 3.*

De Clerico venatore.

TIT. XXXII.

IN Clericis delictum est *Venatio*; Quæ eis interdicitur; quia clamoris plena est, & immoderata: quia in ea plerumque rixæ, injuriæ, pacis violationes contingunt; quia eâ Clerici à Divinis abstrahuntur, *c. 1. ne Cler. vel Monach.* quia Clerici animalia venationi inservientia, ut canes, accipitres; alere prohibentur. *Gloss. in c. Esau. dist. 86.*

Est *Venatio*, secundùm Canonicos, *Gloss. in c. qui venatoribus. 8. dist. 86.* alia *Oppressiva*; quæ homines perdit; *de qua in c. fin. in fin. dist. 6.* alia *Arenaria*; quæ fit, receptâ mercede, in arena cum feris bestiis; *de qua in d. c. qui venatoribus*; alia *Saltuosa*; quæ in sylvis & saltibus, feras persequendo & occidendo, exercetur.

Oppressiva venatio omnibus prohibita est: ob Præceptum Divinum, *Non occides: Ioan. de Turrecrem in d. c. venationibus.* ut & *Arenaria*; (Quia ex ea hominum interitus sequi solet:) unde & mortale est peccatum ita decertare. Nisi causâ necessitatis, ad mortem evitandam fiat. *Abb. & cæteri. in c. 1. hic. Fac. d. c. qui venatoribus. ubi Gloss. c. vident. dist. 86. Saltuosa* sui naturâ, & regulariter permissa est. *Gloss. in d. c. qui venatoribus.*

Vetita

Vetita aliquando est *ex tempore*, aliquando *ex persona venatoris. Gloss. d.c. qui venatoribus.*

Ex tempore; in Quadragesima, & diebus jejuniorum; *c. anputatis.* 13. *dist.* 86. nisi necessitate urgente. *Fac. c. si nulla.* 23. *qu.* 8.

Ex persona: Clericis omnibus; sed aliter iis, qui in dignitate sunt constituti, ut Episcopis, aliter reliquis.

Episcopis omninò, *c.* 1. *dist.* 34. ut & Presbyteris, Diaconis, Subdiaconis; *c.* 1. *hic ubi Gloss. junct. c. miramur. de serv. non ordin.* reliquis; tempore quo divina peragenda, *c.* 1. *ne Cler. vel Mon. c.* 1. & 2. *hic.* & si sit venatio clamosa, *c. an putatis, dist.* prohibetur; permittitur ex causa necessitatis, ut habeatur victus; & interdum recreationis: modò venatio sit quieta, & raròfiat. *Gloss. in d. c.* 1.

Qui contra faxit: si Episcopus tribus mensibus, si Presbyter duobus mensibus à communione, si Diaconus vel Subdiaconus, *arg. d. c. miramur.* ab omni officio suspenditur; *c.* 1. *hic. quorundam. dist.* 34. si Monachus, & quidem Abbas, vel Prior, per annum à collatione beneficiorum; si alius, per annum ab administratione, si quam habet, suspenditur; si nullam habet, per annum ad administrationem aut beneficium obtinendum inhabilis redditur; *Clem.* 1. §. *porrò.* & §. *si quis autem. de statu monach.* Reliqui, arbitrio Judicis, ita tamen ut vindictam præcedat trina monitio, puniuntur. *Ioan. Andr. in d. c.* 1. *hic.*

De Clerico percussore.

Tit. XXXIII.

Secundum Clericorum delictum est *Percussio.* Ea est vel *Spiritualis*, cum Doctor sermone

inutili, infirmorum conſcientiam percutit: *c. ſanè percuſſor. diſt.45. c. ſi rector. diſt.44.* de qua hîc non agitur; vel eſt *corporalis*, & propriè dicta; cum flagris vel verberibus Clericus eum qui ipſi non ſubjectus, vel eum qui eſt ſubjectus crudeliter cædit. *c. præterea. hic.*

Leviter enim, per alium Clericum, Epiſcopus correctionis causâ, delinquentes Clericos, tantum punire poteſt. *c. cum beatus. diſt. 45. c. ante omnia. diſt. 35. & c. circumcelliones.23. qu.5. c.1. 24. qu.5.*

Pœna percutientis Clerici eſt ſuſpenſio ab officio, &, niſi monitus ſe corrigat, degradatio. *c. 1. hic.*

Epiſcopus qui, etiam in juſtitia, aliquem crudeliter cædi juſſit; duobus menſibus ab Miſſarum adminiſtratione debet abſtinere: *c. 2. eod.* ſi id fecerit, ut timeretur, ab officio deponi & repelli. *can. Epiſcopum. diſt.45. & per tot.*

De Clerico maledico.

Tit. XXXIV.

Tertium delictum Clericorum eſt *Maledictum*: id eſt, cum quis aſſerit alteri malum ineſſe, quod non ineſt; vel negat ineſſe bonum, quod ineſt.

Sunt ergo duæ Maledicti ſpecies: altera *affirmativa*; veluti, *Tu es ſpurius, tu es latro.* altera *negativa*; veluti, *Tu non credis in Deum, tu non fungeris officio tuo.*

Vtraque punitur pro qualitate delicti; *c. 1. & 2. hic.*

Clericus tamen maledicus, maximè Sacerdos, ad veniam poſtulandam, per ſententiam excom-

municationis, *c. fin.* 22. *qu.* 1. *c.* 3. 6. *qu.* 1. compellitur; si noluerit, degradatur, id hic est, suspenditur; *Gloss. in c. Clericus.* 5. *dist.* 46. nec unquam absque satisfactione ad officium revocatur. *d. c. Clericus.* 5. *dist.* 46.

Maledictum, cum in Deum, vel Beatam Virginem, vel Sanctos confertur, *Blasphemia* propriè vocatur. *c.* 2. *hic. c. non sunt.* 54. 11. *qu.* 3.

Ejus pœna Canonica olim erat, in Laïcos excommunicatio, in Clericos depositio; *c. si quis.* 22. *qu.* 1. Cui alia conjuncta; *c.* 2. *hic.* ut Laïci septem diebus dominicis præ foribus Ecclesiæ in conspectu populi recumbentes, ultimo illorum dierum Dominico, sine pallio & calceamentis, laqueo seu loro collo involuto & pendente, sedentes, non antea Ecclesiam ingredi paterentur, quàm sex feriis in pane & aqua jejunassent, & pauperes simul singulis diebus aliquos refecissent. Clericis autem publica pœnitentia remittitur, *c. ex pœnitentibus. dist.* 50. *c. quicunque dist.* 51. *c.* 1. *de bigam.* privata indicitur. Puniuntur & Blasphemi pro modo facultatum pœna pecuniaria. *d. c.* 2. *§. fin. hic.*

Propter quam jurium, & ob circumstantiarum varietatem communis Doctorum opinio est, blasphemiæ pœnam esse extraordinariam: & proinde judicem pro facti & personæ qualitate eam posse indicere. *Decius cons.* 163. *num.* 1. *Covarruv. c. quamvis. part.* 1. §. 7. *num.* 13. *de pact. in* 6. *Abb. & cæteri. in. c.* 2. *hic.*

De Clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante.

Tit. XXXV.

QVartum delictum in Clerico est, *Si ministret, cum ministrare certas ob causas non debeat.*

Causæ eæ sunt quatuor; quarum prima est, *si sit excommunicatus*, vel *depositus*, vel *interdictus*.

Si excommunicatus, aut interdictus, ministrat, deponitur; *c.* 1. 3. *&* 4. *hic.* &, Si majori excommunicatione teneatur, per tres continuos annos pœnitentia ei imponitur; *c. fin.* 11. *qu.* 3. beneficio privatur; si monitus à ministrando non desistat, ad requisitionem Ecclesiæ exilio damnatur: *c. si quis. c. clerici. c. latores. hic.* Si minore excommunicatione tantum ligatus ministrat, graviter quidem peccat; nullius tamen irregularitatis notam incurrit: peccat etiam Ecclesiastica Sacramenta si conferat; collata licet effectu non careant; quia non à collatione, sed à sola sacramentorum participatione, quæ in sola consistit perceptione, videtur remotus. *c. si celebrat. c. fin. hic.*

Clericus, qui ab officio suspensus, aut depositus, nihilominus ministrat, excommunicatur: *c.* 2. *hic.* & quidem excommunicatione perpetua. *c. accedens.* 10. *dist.* 50.

Sed hæc intellige si sciant se excommunicatos, suspensos, depositos; non si, illud ignorantes, ministrent: Quo casu, si ignorantia est probabilis, irregularitatem non incurrunt: incurrunt, si ea sit supina: dispensatione tamen Pontificis eâ liberantur. *c. illud.* 5. *c. Apostolica.* 9. *hic.*

De

De Clerico non ordinato ministrante.

Tit. XXXVI.

SEcunda causa est, *si Clericus non sit ordinatus.* Is si nihilominus ministerium ordinis, quem non consecutus, exsequatur; ab Ecclesia dejicitur, & nunquam ordinatur. *c. 1. hic.*

Sic qui Diaconus tantum est, si Missam celebravit, ad sacerdotium, sine dispensatione, *Gloss. ad c. fin. verb. promoveri. eod.* non promovetur, & à Diaconatu ad tempus suspenditur; sed in beneficio, si habet, ad tempus dispensari poterit, ne sustentatione privatus, ad sæculi negotia revertatur. *d. c. fin. eod.*

Ob quam rationem etiam ob homicidium ab officio suspenso beneficium reservatur. *c. studeat, 39. dist. 50. c. Presbyterum. dist. 28.*

De Clerico per saltum promoto.

Tit. XXXVII.

TErtia causa est, *si Clericus non gradatim, sed per saltum,* id est, à minori ad majorem, omisso medio: ut ad Diaconatum, ante Subdiaconatum, Presbyteratum ante Diaconatum, *sit promotus.*

Quæ ordinatio non valet; Vndè si scienter promotus ministrat, ut Clericus qui non ordinatus ministravit punitur: Si ignoranter, suspenditur ab exsecutione suscepti, donec peractâ pœnitentiâ ad omissum fuerit ordinatus. *c. un. hic. c. unico. dist. 52.*

Quæ pœnitentia censetur arbitraria; quia jure non definita. *c. non satis. de offic. deleg.*

Dixi *ab exsecutione suscepti*; quia ordo ab eo qui ordinandi potestatem habet, quomodocunque, sive per gradum, sive per saltum, collatus characteria quidem confert; non exsecutionem; nisi juris regulæ sint servatæ. *ut dic. Hostiens. & Panorm. ad c. un. hic.*

De eo qui ordinem furtivè suscepit.

TIT. XXXVIII.

QVarta causa est, *si Clericus clàm & furtivè ordinem acceperit.*

Illud fecisse intelligitur, non tantùm qui se clam cum aliis intrusit, cum quibus promotus; *c. quando Episcopus. dist.* 24. sed & qui plures ordines uno tempore simul suscepit. *c. innotuit. fin. hic.*

Hic à majoribus ordinibus exclusus, etiam suscepti ordinis exsecutionem, de rigore juris, non habet; *d. c. innotuit. hic.* & pœnitentia monasterii ei injungitur *c. veniens.* 1. *c. innotuit. eod.*

Ad superiores tamen ordines adscendere potest; si cum eo dispensetur. *d. c. veniens.* 1. *&* 2. *& fin. eod.*

Dispensare potest solus Papa, si contra hoc facientes lata erat excommunicatio; si non, & Episcopus, & Abbas. *d. c.* 1. *&* 2. *& fin.*

Furtivè etiam ordinatus censetur, qui sine examinatione se ordinari curavit; *c. extra conscientiam. dist.* 64. *c. quando. dist.* 24. quare & deponi debet. *c. si quis Presbyter. c. fin. dist.* 24. *c. ex pœnitentibus. dist.* 50.

De

De excessibus Prælatorum, & Subditorum.

TIT. XXXIX.

SEquitur nunc specialiter de Clericorum sive Prælatorum, sive Subditorum delictis, quatenus non funguntur officio, quod sibi invicem præstare debent.

Peccat enim Prælatus, cum excedit officium suum erga Subditos: & peccant Subditi, cum erga Prælatos officium suum excedunt.

Officium subditi erga Prælatum est, ut ei honorem & obedientiam exhibeat. *c. ad aures.* 5. *de tempor. ordin. dist.* 93. *per tot.*

Officium Prælati erga subditos, ut eos tanquam Clericos honoret & diligat; nec solum eis præsit, sed prosit. *vide supra lib.* 1. *tit.* 13. *de offic. & potest. Episc.*

Qui contra officium peccarunt, variè, pro admissi qualitate, coërcentur. *vide. c.*1.2.3. *c. sicut. c. inter. c. minus. hic.*

Quibus modis de crimine agatur.

TIT. XL.

HVcusque varia enarravimus criminum genera; nunc videndum, quomodo ea in judicium deducantur, ut puniantur delinquentes.

Hoc fit aut per *Accusationem*, aut per *Inquisitionem*, aut per *Denunciationem. c. qualiter. vers contra quos. de accus. c. licet Heli.* 31. *circa pr. de Simon.*

Accusatio, est criminis alicujus, & ejus qui illud admisit, apud Judicem delatio, publicæ vindictæ & pœnæ causâ facta.

Ea coram idoneo & *competente Iudice* instituenda, ab iis *quibus accusandi jus est*, contra eos *quos accusare licet*.

Competens Iudex est alius, si *Clericus* accusatur, alius si *Laïcus*.

Si *Clericus*; est Judex Ecclesiasticus, *c. clericis. de judic. c. 1. & seqq. 11. qu. 1. c. at si Clerici. c. cum non ab homine. de jud. c. novimus. de verb. signif.* ordinarius; vel alius cui ex consuetudine, vel privilegio data fuit jurisdictio, & potestas cognoscendi: *c. cum contingat. 13. de foro comp.* Nisi Clericus sit incorrigibilis, & exauthoratus, & à judice Ecclesiastico, Curiæ seculari traditus vel relictus. *d. c. cum non ab homine. & d. c. novimus.*

Si *Laïcus* accusatur; competens judex est Secularis, qui cum potestate est. Nisi tale objiciatur crimen, quòd & ad forum Ecclesiasticum pertineat: ut sacrilegium, *c. cum sit generale. 8. §. 1. de foro comp. c. de viro. 12. qu. 2.* usuræ, *c. cum tu. de usur.* perjurium, *c. Presbyter. dist. 81.* adulterium, *tot. tit. de adult.* &c. Tum enim Ecclesiasticus judex, in quantum illud peccatum & detrimentum animæ contineat, cognoscit. *c. novit de judic.*

Accusare possunt omnes, qui non expresse prohibentur. *l. 8. ff. de accusat.*

Prohibentur hoc jure omnes, qui & jure Civili ab accusatione repelluntur, *c. canonica. cum seqq. c. accusatores. c. accusationes. 3. qu. 5.* & præter illos inimicus accusare inimicum, *c. repelluntur. 7. c. cum 1. 10. c. meminerimus. 13. de accusat.* criminosus criminosum; *c. 4. c. 6. c. quærendum. 2. qu. 7. c. qui sine. c. postulatus. 3. qu. 7.* Laïcus Clericum, Nisi suam vel suorum injuriam prosequatur: *c. de cætero. 14. ubi Gloss. de testib.* Clericus Laïcum,

d. c.

d. c. sicut. 6. sine expressa contestatione, se non ad sanguinis vindictam seu pœnam attendere; *c. de homicid. in 6. adde c. postulasti. 21. eod.* Viles personæ Clericos, *d. c. quærendum. &c. nulli. de accusat.* nisi hi antea eorum consuetudine fuerint usi: *d. c. nulli.* Subditus qui improbus & criminosus. *c. oves. §. his autoritatibus. cum c. seq. c. accusatio. in princ. c. sunt nonnulli. §. fin. cum c. seq. 2. qu. 7.* Prælatum vel Magistratum suum. *c. 1. c. Sacerdos. c. qualis. c. sententia. c. oves. c. sunt nonnulli. c. si hereticus. §. item quod dicitur. 2. qu. 7. c. hi qui. 3. qu. 4.* Nisi à fide exorbitaverit; *c. sacerdotes. in fin. c. oves. vers. nisi. c. præsumunt. 2. qu. 7.* nomine sit Prælatus non vita. *d. c. non omnes. c. non omnis. c. secuti. c. qui nec. c. plerumque. 2. qu. 7. vereor. 8. qu. 1.*

Admittuntur tamen ferè omnes in criminibus atrocioribus; puta, læsæ Majestatis, hæresis, simoniæ. *c. tanta. 7. c. licet Heli. de Simon. l. pen. C. de iis qui accus.*

Plures eundem de diverso crimine accusare possunt; *l. 9. C. de accusat.* non de eodem. *c. illa. 3. eod. l. 16. ff. eod.* Nisi priori accusatore desistente, alius eundem Reum repetat. *c. prohibentur. §. ab alio. 2. qu. 1. l. 11. fin. ff. eod.*

Sic reus accusatus, pendente judicio non potest accusatorem suum, pari vel minori crimine accusare; *c. 1. c. non est. c. neganda. 3. qu. 11. c. ult. §. similiter. qu. 1.* majore potest, *d. c. non est. §. hoc autem.* aut si suam suorumve injuriam persequatur. *d. c. neganda.*

Accusari possunt, nisi prohibeantur expressè, rei utriusque sexus, cujuscunque ætatis, (modò doli sint capaces, *l. 37. ff. de minor. l. pupillum. 111. ff. de div. reg. jur.*) & conditionis, etiam servi:

l. 5. l. 12. §. 2. ff. de accusat. c. si quis cujuslibet. 23. qu. 5. c. quicunque. dist. 81. c. qui contemta. dist. 8. c. 2. penult. de accus. c. 1. & 2. de delict. perjur. c. illa. 15. qu. 1. modo ipsi crimen commiserint, non alii; *in princ. cum cc. seqq. usque ad c. quia Præsulatus. c. crimen. c. Iudæi. c. cum itaque. c. non imputantur. 1. qu. 4. c. 1. c. certum. §. illicita. 24. qu. 3. c. quæris de consecrat. dist. 4.*

Nisi illud fieri mandaverint; *c. si quis iratus. cum c. seq. de pœnit. dist. 1.* in illud consenserint; *c. qui consentit. 11. qu. 3. c. omnes. 17. qu. 4. c. videns. §. fin. 27. qu. 1. c. facientis. dist. 68.* ad illud aliquem coëgerint; *in princ. cum c. seq. 22. qu. 5.* illud, cum possent, non impediverint. *in princ. cum cc. seqq. dist. 83. c. facientis. dist. 86. c. non inferenda. c. qui potest. c. ab Imperatoribus. & c. ult. 23. qu. 3. c. non putes, c. non est. c. qui vitiis. 23. qu. 5. c. dilecto. 6. §. & quidem. de sent. excommun. in 6.*

Expressè accusari prohibentur hoc jure, omnes, qui & jure Civili prohibentur, adde nec Imperatorem posse accusari, *c. proposuit. de concess. præb.* nisi hæreseos, perjurii, & sacrilegii; *c. ad Apostolicam. de re jud.* nec Papam, *d. c. proposuit.* Nisi de hæresi: *c. si Papa. dist. 40.* & tum à Principe vel à Synodo judicatur. *c. Princeps. 23. qu. 5.*

Rei accusari debent regulariter eo in loco, ubi crimen commiserunt; *c. 1. de raptoribus. c. Paulum. §. revera. 2. qu. 3. c. 1. & c. ult. 3. qu. 6. c. placuit. c. ult. 6. qu. 3.* Nisi Papa alibi accusari permiserit: *c. nec extra. vers. salva tamen. 3. qu. 9.* Alibi de crimine constare possit: Aliò per appellationem vel Judicis recusationem, causa devolvatur: *c. pulsatus. §. hoc autem. 3. qu. 6.* Episcopus accusetur: *c. si quis in princ. 3. qu. 6. c. accusatores.*

satores. §. *nullus*. 3. *qu.* 5. Reus alibi deprehendatur. *c.* 1. §. *contrahentes. de foro compet.*

Nemo ad accusandum admittitur, nisi per se, vel, si literas nesciat, per alium, se ad pœnam talionis inscribat; id est, libello subscribat, quo facilius puniri possit, si deprehendatur calumniari. *c. quisquis.* 2. *qu.* 8. *c. qui crimen & c. tuæ. de procurat. c. qui non probaverit.* 2. *qu.* 3.

Ei qui ob publicum munus, quo fungitur, denunciat, hæc inscribendi necessitas remittitur, *l.* 7. *C. de recusat.* ut & ei qui de levibus, *l.* 6. *ff. eod.* aut crimine abigeatus, *l. cui. C. de abigeis.* apostasiæ, *l. apostatarum. C. de apostat.* accusat.

Libellus inscriptionis debet complecti *nomen Iudicis*, *coram* quo criminis fit delatio, *nomen accusatoris* & *accusati*, *locum* & *tempus*, *crimen* & *ejus qualitatem*, & *personam* cum qua crimen perpetratum: non tamen diem vel horam inseri necesse: item *subscriptionem* ejus qui dat libellum, se professum esse, vel alterius pro eo, si literas nesciat. Quæ si observata non fuerint, rei nomen aboletur, & ex integro repetendi reum potestas fit. *l. libellorum. ff. de accusat. c. Paulum.* §. *omnis igitur.* 2. *qu.* 3. *c. pen. & ult.* §. *quæ verò.* §. *sed et si.* §. *quod si libelli.* 2. *qu.* 8.

Institutâ accusatione relatoque inter reos accusati nomine; causa agitur eodem modo per litis contestationem, exceptiones, &c. quo in civilibus procedi solet: *c. pen. de purgat. canon. l.* 2. *l.* 4. *C. de edend. l.* 33. *C. ad leg. Iul. de adult. l.* 15. §. 2. *ff. eod. Azo. in rubr. C. eod.* exceptis criminibus levioribus; item læsæ majestatis & hæresis; quæ & de plano cognoscuntur: *juxt. text. & quæ latius tradunt Dd. in l. levia.* 6. *ff. de accusat. c. fin. de hæret. in* 6. *Clar. in pract. crim. qu.* 64. & notoriis;

riis; in quibus nullâ aliâ probatione, nulloque ordine judiciario opus est. *c. super eo. 3. de testib. cog. c. ad nostram. 21. de jurejur. c. tua non. 8. de cohabit. Cleric. c. manifesta. c. de manifesta. 2. qu. 1.*

Non tamen ante hæc crimina coërcentur, quam si Judici ipsius delicti circumstantiæ plenè sint perspectæ: puta, an homicidii accusatus illud animo defendendi, an aliâ ratione motus, commiserit. *c. sicut dignum. 6. in princ. de homicid. l. aut facta. 16. ff. de pœnis. vid. Clar. in pract. crim. §. fin. qu. 3.*

Notoria autem crimina dicuntur, quæ nullâ tergiversatione celari possunt; utpote quæ fiunt coram populo, vel majore ejus parte. *Clar. d. §. fin. qu. 9. text. in c. pen. circa fin. de purg. can. d. c. manifesta. d. c. tua non.*

In exsequenda accusatione, præsentia accusatoris, *c. si quando. 2. qu. 6. c. criminationes. 2. qu. 7. c. præscripta. in princ. 2. qu. 8. c. absente. c. non oportet. c. habetur. c. qui accusare. c. absens. 2. qu. 8. c. absente. c. non oportet. c. habetur. c. qui accusare. c. absens. 2. qu. 8.* & rei, *c. ult. 3. qu. 9. c. in criminalibus. in fin. & c. ult. vers. excepto publico. 5. qu. 3.* necessaria est; Nisi absentiæ causa per procuratorem reddatur; *in princ. cum c. seq. 5. qu. 3. c. veniens. 15. §. idem verò ad suum. de accusat.* Accusator, aut Accusatus, puta de injuria tantum, *l. 15. C. eod.* in illustri dignitate sit constitutus. *c. absens. 3. qu. 9. l. ult. C. de injur.* Civiliter ex crimine agatur; *c. tuæ fraternitati. 5. de procurat.* Per modum exceptionis crimen objiciatur. *c. super his. 16. §. fin. de accusat.*

Debet uti accusator probationibus luce meridiana clarioribus, expeditis, idoneis testibus, apertissimis documentis, indiciis ad probationem in-

indubitatis. *c. sciant cuncti.* 2. *qu.* 8. *l. fin. C. de probat. c. dicit.* 32. *qu.* 1. *c.* 1. 35. *qu.* 6.

Legitimè convicto Reo, sententia sine mora in eum ferenda est, & exsecutioni mandanda, *l. cum reis.* 18. *C. de pœnis.*

Secundus modus, quo crimina in Judicium deducuntur, est *Inquisitio.*

Ea est, cum judex ex officio, nemine accusante, disquirit an aliquis deliquerit, vel quis delictum admiserit. *fac. c. qualiter. de accusat. & inquisit.*

Est vel Omnino *generalis*, ut cum Præses inquirit, an in sua provincia sint homines facinorosi; *l. congruit.* 13. *in princ. ff. de offic. Præsid.* vel Omnino *specialis*, quâ contra certam personam, certò de crimine inquiritur. *d. c. qualiter. & l.* 7. *C. de accusat.* Vel *partim generalis, partim specialis*; ut, cum Titio occiso, Judex inquirit quis eum occiderit.

Inquirere possunt, Prælati vel superiores merum Imperium, ut Papa & Imperator per suos Legatos, seu Delegatos; Episcopi in suis Diœcesibus, Metropolitani in suis provinciis, *in casibus notatis in c. pastoralis de offic. ord.* & omnes cognitionem causarum criminalium habentes. *c. cum dilectus. c. qualiter. eod.*

Inquiri potest super criminibus gravibus & enormibus; ut homicidio, simonia, adulterio, fornicatione, perjurio, incestu: non super levibus & dissimulandis. *c. inquisitionis. eod. c. cum I. & A. de rejud.*

Nec fieri debet inquisitio generalis de criminibus occultis; sed tantum de his, de quibus præcessit infamia: *c. qualiter.* 17. *in fine. c. qualiter.* 24. *c. cum oporteat.* 9. *c. inquisitionis.* 21. §. 1. *de accu-*

accusat. id est, latè sparsa fama, & quæ sit publica, & constans de crimine commisso, & non à malevolis, nec data opera disseminata. *d. c. qualiter. c. inquisitionis. §. ad hæc.*

Facta tamen inquisitio ab eo, cui ea simpliciter commissa fuit contra aliquem facienda, valet, licet is eo tacito, de criminibus ejus, omissa inquisitione de infamia, inquisierit. *c. 2. de accusat. in 6.*

Nam & non præcedente infamia, vel sine inquisitione de ea, si reus coram Inquisitore ante inquisitionem de criminibus fuerit confessus, nihil ei exceptio, quod prius de iisdem criminibus non fuerit infamatus, proderit. *c. 1. de accus. in 6.*

In Prælato aliud jus obtinet; nempe, ut priusquam in eum de crimine inquiri possit, præter diffamationem, etiam scandalum sive periculum subesse debeat. *d. c. qualiter. vers. sed cum super.*

Quæ omnia obtinent, ubi inquisitio contra certam personam, puta Titium, instituitur. Cæterum non prohibetur Judex de quolibet delicto generaliter inquirere, ut hac ratione ad specialem contra certam personam deveniat. *Innoc. in c. bona. 23. num. 5. de election. fac. l. 1. §. qui quæstionem. ff. de quæstion. junct. l. congruit. ff. de offic. Præsid.*

In speciali inquisitione reo edi debent articuli, de quibus est inquirendus; item nomina & dicta testium, nec non exceptiones & replicationes illi permittendæ. *d. c. qualiter. §. debet igitur.*

Inquiri debet ex viris idoneis & fide dignis, non ex delati inimicis & perjuris; *c. cum oporteat. 19. vers. quod si de accusat.*

Quæ inquirenda sint, permittitur arbitrio Inquirentis. *c. olim. 26. vers. inquiratis. eod.*

Cri-

Crimine per modum inquisitionis probato, Reo, regulariter, pœna, non ordinaria, sed arbitraria imponitur; *d. c. inquisitionis. 21. in princ. & d. c. qualiter. 24. §. verum ita. vers quatenus si fuerit.* Nisi tale sit crimen, quod etiam post pœnitentiam ordinis suscepti exsecutionem impediret. *d. c. inquisitionis. 21. in princ. vers. in quo quidem.*

Crimine non probato, canonica purgatio delato indicitur. *c. cum oporteat. 19. §. fin. & c. inquisitionis. 21. §. quæsivisti. vers. sed infamato. & c. accedens. 29. § si verò contra eum. de accusat.*

Tertius modus, quo crimina in Judicium deducuntur, est *Denunciatio.*

Ea est criminis latentis, facta Judici vel fisco, non observatâ formulâ accusandi, nunciatio. *fac. l. edicto. §. id autem deferri. ff. de jur. fisc. junct. d. c. qualiter c. super his. de accusat.*

Est vel *Euangelica*, vel *Iudicialis. Bald. in addit. ad Specul. tit. de denunc.*

Euangelica est, quæ fit ad emendationem & bonum animæ; ut cum uxor occultum mariti adulterium Sacerdoti denunciat. *c. si peccaverit. 11. qu. 1. c. ult. 32. qu. 5.*

Canonica est, quæ fit ad impediendum, ne quid illicitum fiat: veluti si quis denunciet eos qui matrimonium contrahere volunt, in gradu esse prohibito. *c. cum in tua. 27. de sponsal. c. ad dissolvendum. 13. de despons. impub. c. ult. de clandest. despons.*

Iudicialis, quam definivimus, est vel *publica*, vel *privata.*

Publica, est quæ ex officio publico competit, & ad eam faciendam, non monitio, sed Episcopi, vel, eo negligente, Archiepiscopi inquisitio, requiritur. *c. Romana. de censib. c. Mennam. 2. qu. 5.*

Pri-

Privata est, quæ ratione proprii interesse competit; & quidem cum oppressus nequit agere.

Denunciare hoc jure, non civili, *l. 6. ff. de custod. & exhib. reor. l. 6. §. pen. ff. ad Sc. Turpill. l. ea quidem 7. C. de accusat.* possunt omnes, quorum aliquâ ratione interest, *c. 3. de accusat.* item extranei omnes, qui recto utilitatis publicæ desiderio moventur, & vero justitiæ zelo excitantur: non infames, viles, conspiratores, inimici. *c. cum Dilectus eod. c. repellantur. c. qualiter. eod. c. si peccaverit. 22. qu. 1. c. cum in juventute. vers. licet igitur. de præsumt. c. ex parte. de testib.*

Fit delatio sine inscriptione, & sine onere criminis probandi, proinde sine metu talionis: *c. super his. 16. de accusat.* tantum enim denuncians de calumnia jurare & testes criminis conscios debet nominare. *Damhoud. in pract. crim. cap. 6. num. 10. & 11.*

Delationem in Clericorum criminibus denunciandis, charitativa debet præcedere monitio; *c. 2. & c. cum dilectus. de accusat.* non in denunciandis criminibus Laïcorum. *c. qualiter, & quando. in 2. §. fin. eod.*

Fit denunciatio, ut crimina Judici fiant nota, qui potestatem de reliquo inquirendi habet; *c. super. his. eod.* &, si denunciationem veram esse constiterit, pro qualitate delicti animadvertendi. *c. si quis neque 1. qu. 1. c. requiris. 1. qu. 6. c. nervi dist. 14 c. sæpe. de restit. spoliat. c. 1. de offic. custod.*

Accidit interdum, ut alicui nec accusando, nec denunciando, nec inquirendo, sed *excipiendo* crimen objiciatur.

Quod fit vel *Actori*, ut ab accusatione repellatur; *c. super his de accusat.* vel *Testibus*, ut eorum testimonia improbentur, *c. testimonia, de testib. c. 1. de exception.* Fieri

Fieri debet ante publicationem, videlicet testimoniorum, non postea, nisi & ante publicationem protestatus fuerit, *c. præsentiam. de testib.* aut nisi crimina objicienda, post publicationem excipienti innotuerint. *c. fin. de cognat. spirit.*

Qui de crimine non tenetur inscribere, *c. licet. de simonia.* nec, si crimine objectum non probaverit, punietur; ut nec si probaverit, is contra quem est in exceptionis duntaxat vim, ut repellatur, objectum. *c. cum dilectus de ord. cognit. Bart. l. 2. in princ. ff. de accusat. & l. 2. §. si publico. num. 20. ff. de adult.*

De pœnis.

Tit. XLI.

Reo crimen confitenti, vel testibus aliisque juris remediis convicto, pœna legitima imponitur.

Pœna, est læsio quæ punit, vindicans quod quisque commisit. *c. pœnitentia est quædam. dist. 3.*

Ea vel est *Æterna*, puta damnatio æterna, ignis æternus, & in alio sæculo durans; *c. sunt plures. 42. §. fin. & c. ignis succensus. de pœnit. dist. 3.* de qua hic non agimus; vel *Temporalis*, quæ ad tempus, vel in hoc sæculo infertur, ut castigati meliores reddantur. *d. c. sunt plures. & seq.*

Hæc est, vel *Spiritualis*, vel *Corporalis*, vel *Realis*, vel *Mixta.*

Spiritualis, est quintuplex, *Pœnitentia*, *Excommunicatio*, *Interdictum*, *Suspensio*, *Remotio ab oblatione*, seu *ab ordine. c. forte. 23. qu. 4. c. cum non ab homine. de jud.* De quibus titulis sequentibus.

Corporalis, est duplex, vel *in ipso corpore*; ut damna-

damnatio ad furcas, ultimum supplicium, *c. reos. §. sed objicitur. 23. qu. 5. c. de occidentis. in princ. c. si non licet. §. & ideo. c. qui malos. c. homicidas. c. si audieris. c. hoc tamen. 23. qu. 5.* fustigatio, *l. Capitalium. 28. §. in princ. & §. 1. ff. hic.* in monasterium intrusio, *c. dictum. c. si quis Clericus. dist. 81. c. de lapsis. 16. qu. 6. c. si qua Monacharum. 27. qu. 1. c. tua. hic.* incarceratio ad tempus, *c. quamvis. 3. hic. in 6.* perpetua, *d. c. quamvis. c. gravi. depositi. c. à nobis. de apost. c. novimus. de verb. sign. ver.* verberatio, *c. Circumcelliones. 24. qu. 5.* characteris impressio: *c. ad audientiam. de crim. fals. c. ita quorundam. de Iudæis. c. multæ. 15. qu. fin.* vel *circa existimationem personæ*; ut infamia, *c. omnes verò. 6. qu. 1. c. infames. 6. qu. 1.* relegatio, *c. cum non ab homine. de judic. c. 2. de arbitr.* privilegii clericalis privatio. *c. contingit. de sent. excom. c. fin. de vit. & honest. cleric.*

Realis pœna; in possessionem rei petitæ, vel pro modo debiti declarati, missio; *c. quoniam. ut lite non cont.* beneficii; *c. si quis de ordine. 7. qu. 1. c. cum in cunctis. de elect.* officii & beneficii in perpetuum, privatio; *c. si quis à modo. dist. 81. c. ad falsariorum. de crim. fals. c. felicis. hic. in 6.* confiscatio, seu bonorum publicatio; *c. cum secundum leges. 19. de hæret. in 6. c. excommunicamus. de hæret. c. ita quorundam. c. ad liberandam. de Iudæis.* pecuniaria mulcta, *c. in Archiepiscopatu. de raptor. c. 2. de maledic. c. postulasti. de Iudæis. c. licet. & ibi Gloss. hic. c. si quis contumax. 17. qu. 4.* emenda. *can. venerabilibus. 7. §. denique à subditis. de sent. excomm. in 6.*

Mixta, quæ partim realis, partim corporalis; ut proscriptio, exilium. *c. accedens. dist. 50. c. biduum. 2. qu. 6. c. placuit. 16. qu. 1.*

Pœ-

Pœnas omnes imponere possunt tantum Judices competentes; ut sunt Eccesiastici Clericis, non Laïci. *c. cum non ab homine.* 10. *&c. at si Clerici.* 4. *de judic.* ita tamen ut sanguinis pœnam non inferant; *c. clericis. c. pen. ne Cler. vel Monach.* sed si qua sibi ex Delegatione Principis vel alio jure cognitio criminum competit; eam, si sanguinis pœnam irroget, vel ad ipsum Principem remittat; *ut in c.* 4. *de raptor.* vel alicui Laïco demandet. *c. fin. ne Cleric. vel Monach. in* 6.

Debent Judices, si criminibus certæ pœnæ à jure statutæ, eas sequi: *c. de causis.* 4. §. *illis etiam, de offic. deleg. c. licet.* 3. *de pœnis. c. cognovimus. c. ult. in princ.* 16. *qu.* 6. *c. non afferamus.* 24. *qu.* 1. si non, eæ arbitrio eorum irrogandæ permittuntur. *c. de causis.* 4. §. *illis etiam vers. alioquin. de offic. deleg. c. fin. de transact.*

Sed, licet Judices à præscripta in jure pœna discedere non debeant; *c.* 1. *c.* 5. *de constit. d. c. de causis.* 4. §. *illis etiam. d. c. licet.* 3. *d. c. cognovimus.* possunt tamen, si causa subsit, pœnam vel augere, vel minuere, vel etiam prorsus remittere; *c. fin. de transact. c. inter alia. vers. nec inde. de immun. Eccles. c. fin.* §. *etsi solvendo de dolo & cont. c. si res aliena.* §. *huic certæ vers. verum quidem.* 14. *qu.* 6. *c. at si.* 4. §. *adulteris. de judic.* inspectis circumstantiis causæ, personæ, *c. quærenti.* 20. *de verb. signif. can. fraternitas.* 12. *qu. can. in fin.* 14. *qu.* 6. *can. qui compulsus.* 22. *qu.* 5. sexus, *c. pen. & fin.* 32. *qu.* 6. dignitatis, *can homo Christianus. dist.* 40. *can. præcipuè.* 11. *qu.* 3. *can. quia Sanctitas tua. dist.* 50. *can. qui contra.* 24. *qu.* 1. scientiæ, *can. judicas.* 3. *qu.* 9. ætatis, *c.* 1. & 2. *de delict. puer. can. fin. dist.* 14. loci, *can. ante triennium. & can. aliter. dist.* 31. *c. cum olim. de cler.*

tem-

temporis, quantitatis, qualitatis, eventus. *de quib. in l. respiciendum.* 11. *ff. hic. c. sicut.* 6. *in princ. de homicid. c. aut facta.* §. 1. *de pœnit. dist.* 1.

Cavere tamen semper debent, ut pœna major non sit delicto, *c. quæsivit. in* 2. §. *fin. de his quæ fiunt à major. part. capit.* & ut teneat autorem: non alium. *c. crimen.* 1. *qu.* 4. *c. undecunque. dist.* 55. *d. c. quæsivit.* exceptis paucis casibus.

Ii sunt: cum servitus filiis ob peccatum patris infligitur; *c. cum multæ.* 15. *qu.* 8. *c. Ecclesia.* 11. §. *item peccato.* 1. *qu.* 4. propter Regis peccatum, regnum interdicto subjicitur; *c. non est vobis. de sponsal.* in simonia; *c.* 1. *qu.* 5. & aliis, *de quibus supra tit. quib. mod. in crim. agat. Aphoris. Accusari possunt.*

Toties pœna repetenda, quoties crimen renascitur. *c.* 1. *hic.*

Nec facile, aut sine causa est remittenda. *c.* 3. *de offic. Ordin.*

Causa esse possunt, pietas, necessitas, multitudo, dispensatio, utilitas, misericordia; *c. requiritis. c. tanta.* 11. *cum.* 7. *seqq.* 1. *qu.* 1. si aliter de crimine satisfactum; *d. c.* 3. de eo pœnitentia sufficienter facta; *c. cum aliquis.* 12. *qu.* 3. *can. domino.* §. *fin. dist.* 50. condemnationis sententia, ut injusta, revocetur. *c. ad quorundam. de excessib. Prælat.*

De pœnitentiis.

TIT. XLII.

SPirituales pœnas supra diximus esse *Pœnitentiam*, *Excommunicationem*, *Interdictum*, *Suspensionem*, *Remotionem*: de quibus, quia Juri huic speciales, latius & ordine dicemus.

Pœ-

Pœnitentia, eſt quædam dolentis vindicta, puniens in ſe quod dolet commiſiſſe.

Undè, (ſecundum Auguſtinum) pœnitere dicitur, quaſi pœnam tenere: quia, pœnitens punit in ſe ulciſcendo, quod commiſit peccando. *c. pœnitentia eſt quædam. 4. de pœnit. diſt. 30.*

De hac pœna; quia etiam inter Sacramenta refertur, & propterea, de ea ſupra *libro 2. tit. 6. de pœnitent. & remiſſ.* egimus, ne actum agamus, hic non tractabimus, lectorem ad dictum titulum remittentes.

De excommunicatione.

TIT. XLIII.

EXcommunicatio, eſt cenſura Eccleſiaſtica, quâ Chriſtianus à corpore Eccleſiæ, vel ſaltem Sacramentorum ejus perceptione, excluditur. *arg. c. omnis Chriſtianus. cum c. ſeq. & c. qui vero. 11. qu. 3. c. ad menſam. 24. §. hæc ſententia. 11. qu. 3.*

Eſt duplex: alia *Major*, alia *Minor* dicitur.

Hæc eſt, quæ tantum à Sacramentorum participatione removet; ac propriè vocatur *Excommunicatio. c. penult. de ſent. excommun.*

Illa eſt, quæ non ſolum à Sacramentorum perceptione, ſed etiam ab Eccleſia & omni fidelium communione ſegregat. *d. c. penult. & c. ult. 3. qu. 4. c. ad menſam. 11. qu. 3. c. Anathema*, hoc eſt æternæ mortis damnatio, dicitur. *in. c. nemo Epiſcoporum. 11. qu. 3.*

Quæ vel eſt *Solemnis*; & fit, adhibitis quibuſdam ritibus & cærimoniis, poſt aliam contra incorrigibilem; aliquando propriè Anathema dicitur; *can. cum non ab homine. 10. de judic. c. 1. de locat.* Vel *Non ſolemnis*; quæ ſine ſolemnitate, unico

unico verbo fit: Nempe *excommunico. c. 1. de eo qui furt. ord. susc. Gloss. in can. cum aliquis. 108. ad verb. cautelam.* 11. *qu.* 3.

Infertur excommunicatio, vel à *Iure* seu Canone, vel ab *Homine* per sententiam. *c. nuper. de sent. excomm.*

A *Iure* infertur Excommunicatio, tam *major*, quàm *minor*, cum quis ipso facto absque judicis ministerio, excommunicationi subjicitur; quæ & idcirco *Canonica*, & latæ sententiæ excommunicatio dicitur. *exempl. in c. de illis. c. cum aliquis. c. certum princ.* 24. *qu.* 3.

Majore ipso jure notantur; divini, sortilegi, *c. si quis ariolos. c. non oportet. c. aliquanti. c. sortes. c. si quis Clericus. c. auguriis. c. Episcopi. in princ. c. quicunque. §. fin.* 26. *qu.* 5. hæretici, & eorum receptatores & fautores, *c. quod autem. in princ.* 4. *qu.* 1. *c. excommunicavimus, itaque. de hæret. c. noverit.* 49. *in princ. de sent. excom.* literarum Apostolicarum falsarii, *c. si quis Episcopus. dist.* 50. *c. ad falsariorum. c. dura. §. fin. ubi Gloss. & Abb. de crim. fals.* simoniaci, *c. quicquid.* 1. *qu.* 1. *c. reperiuntur. §. fin. c. si quis Episcopus. §. fin. c. qui studet. c. ventum est.* 1. *qu.* 1. Ecclesiarum violatores, & earum rerum raptores, *c. canonica.* 11. *qu.* 3. *c. omnes Ecclesiæ. & c. frater.* 17. *qu.* 4. *c. si quis.* 24. *qu.* 3. nova telonia imponentes, *c.* 23. *si quis Romipetas.* 24. *qu.* 3. *c. innovamus. de treuga & pace.* Clericos Romam euntes, spoliantes, *d. c. si quis Romipetas. d. c. innovamus.* res mortui Episcopi, quæ ejus successori servari debent, diripientes, *c. illud. & seq. hæc. hujus placiti;* 12. *qu.* 3. cum excommunicatis, auxilium, favorem, consilium impendendo, communicantes, *c. nuper.* 29. *de sent. excom. ut in exempl. c. significa-*

gnificavit. c. si concubinæ. eod. manus violentas in personas Clericorum, vel religiosorum inferentes, *c. si quis suadente.* 17. *qu.* 4. *c. si quis.* 24. *qu.* 3. *c.* 1. 3. 13. *& aliis. de sent. excom.* aut inferre mandantes; *c.* 6. §. 1. *eod.*

Nisi jocando, vel ob disciplinam, percusserint. *c.* 1. §. *neque Magister. c. cum voluntate* 54. §. *si qui verò. eod.* aut sint impuberes, *d. c.* 1. *in princ.* aut Clericos in adulterio vel stupro deprehensos, *c. si vero.* 3. §. *nec ille. cum seq. eod.* aut ignorantes, *c. si verò.* 4. *eod.* aut eos, qui non sunt in habitu Clericali, nec pro Clericis habentur, *c. cum non ab homine.* 14. *c. in articulo. c. perpendimus.* 23. *c. in audientia.* 25. *c. contingit.* 45. *eod.* percusserint, divina officia turbantes è templo ejecerint. *c. veniens.* 16. *c. voluntate.* 54. §. *si quis verò. eod.*

Minore excommunicatione ipso jure afficiuntur, mortale peccatum committentes; *c. audi.* 11. *qu.* 3. *c. fin. de Cler. excom. ministr.* ut sacrilegi, *c. si quis inventus.* 17. *qu.* 4. Ecclesiam de manu Laïci recipientes, & tenentes, *c. si quis deinceps.* 16. *qu.* 7. & quilibet notorii peccatores: *c. neque. dist.* 83. *c. illud dist.* 95. *cum simil.* cum majori excommunicatione denunciatis, & excommunicatis, loquutione, oratione, salutatione, mensa communicantes. *c. si Apostoli.* 16. *c. excommunicatos.* 17. *c. cum excommunicatio.* 18. *c. qui communicaverit.* 19. *c. curæ.* 10 *can. ad mensam.* 24. 11. *qu.* 3.

Nisi sint eorum, familiares & domestici; *c. quoniam multos.* 11. *qu.* 3. *c. si verò.* 34. *de sent. com.* aut ex ignorantia, *d. c. quoniam. vers. & eos qui & c. si is qui potest.* §. *fin. cum c. seq. c. ult. vers. seu ignorantia.* 11. *qu.* 3. aut ex necessitate, *d. c. ult. vers. seu necessitate. c. excellentissimus. vers. aliud est.* 11. *qu.* 3. communicaverint; aut eis huma-

ma-

manitatis gratiâ quid dare voluerint; *d. c. quoniam multos. §. fin.* aut excommunicatio eorum quibus communicarunt sit occulta, vel non nominatim facta, nec publicata; *c. curæ sit. §. fin. c. audi. c. 1. si quis Laïcus. §. sed hoc specialiter. 11. qu. 3. c. 1. §. fin. 24. qu. 3.* aut prius non fuerint eis communicantes admoniti. *c. quod in dubiis. 30. §. illi autem. & ibi Gloss. de sent. excom. &c.*

Ab homine infertur Excommunicatio, cum Judex Ecclesiasticus, sive ordinarius, sive delegatus, *c. 5. eod. in 6. c. pastoralis. 11. §. præterea;* qui regulariter, sit Presbyter: *c. canonica. de sent. excomm.* subditum, *c. à nobis. 21. eod.* inobedientem, sive contumacem, sententiâ suâ excommunicat. *c. 1. eod. in 6.*

Qui, ut majorem excommunicationem imponere possit, debet jurisdictionem, de consuetudine vel jure communi spiritualem habere; *Hostiens. de sent. excom. §. nedum. arg. c. prælectis. dist. 25. c. si in plebibus. dist. 69. c. 2. de off. Archid.* minorem, etiam quivis inferior Prælatus, imo & clericus, curam animarum habens, infligere potest. *c. quotidie. de consecrat. dist. 2.*

Non excommunicat Laïcus, *c. Subdiaconus. §. post tamen. vers. vel Catholico. 24. qu. c. fin. de immun. Eccl. in 6. c. quanto amplius. 46. de privil. in 6. c. bene quidem. 1. vers. Maximus Episcopus. dist. 96.* nisi ex delegatione Papæ: *Gloss. ad d. c. 1. vers. Maximus. ad verb. Laïco. arg. c. fin. 10 qu. 3. c. præter hæc. 6. §. verum. dist. 32.* non Episcopi: *Gloss. ad d. c. bene quidem. ad verbum Laïco. & ibid. ad verb. Præter Romanam.* Nec excommunicat, qui est extra Ecclesiam, ut excommunicatus, hæreticus; *c. audivimus. cum cc. seqq. 24. qu. 1. c. verbum. de pœnit. dist. 1.* nisi forsan

hæ-

hæreticus hæreticum excommunicaverit; *c. miramur.* § *fin. cum. c. seq.* 24. *qu.* 1. Nisi in detestationem criminis, ob quod ab hæreticis fuit excommunicatus. *d. c. Subdiaconus. in princ. usque ad* §. *potest tamen.*

Excommunicari possunt, tantum excommunicantis subditi; *c. fin. de constit. in* 6. *c.* 1. *& seq.* 6. *qu.* 3. *fac. c. sententia.* 11. *qu.* 3. Christiani, non pagani. *c. audivimus.* §. *unde Apostolus c. seq.* 24. *qu.* 1. vivi, non mortui; *c. damnationis.* §. *his authoritatibus.* 24. *qu.* 2. (Nisi in tali reatu decesserint, qui post mortem accusari, & ille qui commisit, damnari possit: ut si de crimine hæreseos; *d. c. damnationis.* §. *his authoritatibus. & c. fin.* 24. *qu.* 2. *c. sane.* 6. *& ibi exempla.* 24. *qu.* 5. *αὐτοχειρία*, *c. placuit.* 23. *qu.* 1. agatur:) Ii qui deliquerunt; non alii. *c. si habes.* 24. *qu.* 3. Nisi crimen committi mandarunt; *c. mulieres.* 6. §. *fin. c. universitatis.* 24. *de sent. excom.* illud commissum ratum habuerunt, *c. cum quis.* 23. *eod.* cum possent prohibere, non prohibuerunt. *c. quanta.* 47. *eod.* major universitatis pars deliquerit: & tum tota universitas excommunicari potest. *c. Romana.* 5. §. *fin. eod. in* 6.

Subditi Episcopi dicuntur ratione jurisdictionis spiritualis omnes qui sunt in sua Diœcesi, etiam terræ Principes. *c. omnes.* 4. *de major. & obed.* Pontificis Summi, eâdem ratione, subditi sunt omnes Imperatores, Reges. *c. suscipitis. eod. in* 6. *c. ad verbum.* 96. *dist.* 10.

Non tantum censentur subditi ratione territorii, *c. fin. de foro compet.* sed & delicti. *c. nobis.* 2. *de sent. excommun.* Undè & alienigena à Prælato, loci, in quo deliquit, excommunicari potest. *c.* 1. *de raptor. c. placuit. & c. fin.* 6. *qu.* 3.

Ferri poteſt excommunicationis ſententia; pro crimine, *c. tam ſacerdotes. c. ecce autem. 24. qu. 3.* commiſſo puta, non committendo; *c. Romana. 5. §. caveant. de ſent. excom. in 6.* & pro contumacia: *c. certum eſt. 43. c. ſi Epiſcopus. 11. qu. 3. c. ſi quis deinceps. in fin. 17. qu. 1. c. quoniam frequenter. ut lite non cont. c. ex parte. de verb. ſignif.* non tamen pro cauſis levioribus, *c. nemo Epiſcoporum. 41. c. nullus. c. plerumque. §. cauſa ergo. 11. qu. 3.* aut propter vindictam propriæ & particularis excommunicantis injuriæ. *c. inter querelas. 23. qu. 4. c. 1. de maledic. c. ſi quis ergo. 2. qu. 7.*

Sententiam excommunicationis præcedere debet, & trina monitio, teſtibus præſentibus, *c. ſacro. 48. de ſent. excommun.* cum juſtis dierum intervallis, *c. conſtitutionem. de ſent. excom. in 6. c. ſacro. 47. de ſent. excom. c. reprehenſibilis. 26. de appell.* aut una pro omnibus peremptoria, cum legitimo temporis interſtitio, negotii, & qualitatis perſonarum habitâ ratione: *d. c. conſtitutionem. c. de illicita. 24. qu. 5. c. cum ſit. de appell. d. c. reprehenſibilis. 26. verſ. Niſi fortè,* & ordo judiciarius. *c. 1. verſ. nec aliquem excommunicare de exceſſ. Prælat. d. c. de illicita.*

Hic tamen ſi non ſervatus, valebit nihilominus excommunicatio; *can. ſi Epiſcopus. 11. qu. 3.* nulla erit ſi monitio non præceſſit. *c. ſacro. 47. de ſent. excom. c. 3. 9. 13. eod. in 6. d. c. reprehenſibilis. 26. c. cum ſpeciali. 61. de appellat.* & is qui ſic excommunicavit; licet juſtè, per menſem Eccleſiæ ingreſſu prohibetur; & aliâ, ſi viſum fuerit expedire, pœnâ mulctatur. *c. ſacro. in princ. de ſent. excom. c. ſi qui ſunt. diſt. 81.*

Ferri poteſt excommunicationis ſententia purè & ſub conditione; ut *Niſi Sempronio intra viginti*

ginti dies satisfeceris te excommunico. c. præterea requisiti fuimus. 40. de appell.

Ferri debet in scriptis, nomine ejus qui excommunicatur, *c. constitutionem. c. licet. de sent. excom. in 6. Clem. gravius. in fin. eod.* expressò, & caussâ excommunicationis nominatim adjectâ, *c. 1. §. quisquis. de sent. exc. in 6.* & probata, *d. can. de illicita.*

Sententiæ latæ exemplum excommunicatis, quorum nomina sunt publicanda, *c. curæ sit. 11. qu. 3. c. ad certitudinem. 3. de sent. excom. Ext.* exhiberi debet. *c. 1. §. exemplum. eod. in 6.* Cum ut excommunicati ab actibus excommunicatis prohibitis; tum ut alii ab excommunicatorum communione abstineant.

Omnes enim, excommunicatos, antequam ab excommunicatione sunt absoluti, *c. cum desideres. 15. c. à nobis. 28. c. sicut. 39. c. si concubinæ. 55. de sent. excom.* vitare debent. *c. nulli. 8. eod.* Nec valet contrarium privilegium, *d. c. nulli. 8.* quò minus excommunicato communicans, ipso jure in excommunicationem incidat. *c. nuper. 29. c. sacris. 38. eod.*

Excipiuntur nonnulli qui cum iis, canone vel jure permittente, participare possunt: *c. quod in dubiis. & c. inter alia. 31. eod.* de quibus supra. *& in c. quoniam multos. 1103. 11. qu. 3.*

Excommunicationis effectus gravissimi sunt, sed alii, *spirituales*, alii *humani.*

Spirituales sunt; quod excommunicatus à Deo separatur, & Diabolo traditur; *c. centum. in princ. 11. qu. 3.* & proinde sacra ministeria peragere vetatur, *c. si quis Episcopus in 3. & 4. sic incipiente. 11. qu. 3.* si facit, fit irregularis, *c. is, cui. de sent. excom. in 6.* ad ordines sacros nequit

promoveri, *c. illorum. dist.* 32. si hoc fieri patiatur, in perpetuum deponitur, *c. cum illorum* 32. *de sent. excom.* alium ordinare nequit, *c. veniens. de praescript. c.* 1. *de eo qui furt. ord. susc.* beneficium Ecclesiasticum ei conferri prohibetur, *c. postulastis. de cler. excom. ministr. c. fin. de excess. Praelat.* ad illud de eo facta electio, *c. constitutis. in* 1. *& ibi Gloss. de appell. c. cum inter R. & c. illa. de elect.* postulatio, *c.* 1. *de postul. Pral. Gloss. in c. fin. de excess. Praelat.* nominatio, *c. cum inter. de electiom.* praesentatio, *c.* 1. *& ibi Archid. de except. in* 6. non valet.

Humani sunt; quod excommunicatus, est infamis; *c. infames* 6. *qu.* 1. pro mortuo habetur; *Dd. in c. gravem. de sent. excom.* sacramentorum omnium, matrimonio excepto, participatione, privatur, *c. illud dist.* 56. *c. ad ejus verò. dist.* 5. *c. significasti. de eo qui duxit in matr. quam prius poll. adult. c.* 1. *qui Cler. vel vov.* ab Ecclesia, dum divina officia peraguntur, expellitur, *c. nec licuit. c. si quis Episcopus.* 11. *qu.* 3. *Gloss. in c. Cleros. dist.* 21. feudis Ecclesiae privatur, *c. gravem.* 53. §. *fin. de sent. excom.* subditi & vasalli ejus ab ejus servitio liberantur, *c. fin. de poen. c. pen. & ult.* 15. *qu.* 6. in caemiterio non sepelitur. *c. nobis.* 18. *de sent. excom.* sepultus eximitur, *c. sacris. de sepultur.* à limine judicii, etiam parte non opponente repellitur, *c.* 1. *in fin. de except. in* 6. proinde, proprio nomine, *d. c.* 1. *in fin.* aut alieno, ut procurator, *c. post cessionem. de probation.* advocatus, *c. decernimus. de sent. excom. c. excommunicamus.* § *credentes. de haeret.* agere prohibetur, ut & accusare, *c.* 1. 4 *qu.* 1. 2. *de except.* testificari, *c. decernimus. de sent. excom. in* 6. judicare, *c. ad probandum. de re judic.* sententiam demandari executioni petere, *c. exceptionem. de except.*

Ju-

Judices sæculares, si excommunicatos ab agendo, patrocinando, testificando, aliisque actibus judicialibus in suis Curiis & judiciis, non repellant, à Judicibus Ecclesiasticis per censuram Ecclesiasticam ad id compelluntur. *d. c. decernimus.* 8. *de sent. excom. in 6.*

Quibus modis excommunicatio tollitur.

TIT. XLIV.

QUi effectus tamdiu obtinent, quamdiu excommunicatio non fuit legitimè sublata. *c. sicut nobis.* 39. *de sent. excom.*

Tollitur ea; Excommunicantis revocatione, *c. sacro approbante concilio.* 48. §. *si verò judex. eod.* per viam appellationis, aut citra eam, retractatione, *c. sacro.* 48. *c. caveat. eod. c. si Episcopus.* 11. *qu.* 3. ad osculum ejus qui absolvere potest admissione, *c. cum olim. de privileg.* & absolutione.

Excommunicántis revocatione; cum Judex interlocutione errorem suum corrigit; quod facere potest: *c. qualiter, & quando. in* 1. *de accusat.* & tum à gravato per primam sententiam appellatio non admittitur. *c. cum cessante. de appell.*

Per viam, appellationis retractatione; cum superior, apud quem injustè excommunicationem esse factam probatum, excommunicatum, exactâ de juri satisfaciendo cautione, vel absolvit, vel absolvendum ad excommunicantem demittit. *c. per tuas de sent. excom. c. sacro.* 48. *c. caveat. eod. c. si Episcopus.* 11. *qu.* 3.

Citra appellationem, & sine remissione, superior potest absolvere excommunicatum si videat sententiam esse apertè & manifestè injustam. *c.*

solicitudinem. de appellat. & hoc faciet si periculum sit in mora absolutionis. *d. c. sacro.*

Injustè qui excommunicavit excommunicato injuriarum, *c. illud. c. temerarium. 11. qu. 3.* & sacrilegii; *c. non in perpetuum. 24. qu. 3.* tenetur.

Absolutione excommunicatio tollitur: nam ea nihil aliud est, quàm censuræ Ecclesiasticæ per eos, qui absolvendi jus habent, facta relaxatio.

Jus absolvendi habent, qui ligandi, *can. 17. si Petrus. 24. qu. 1. ubi Gloss.* nisi aliter jure excipiatur: cum quoad *Papam*, tum quoad *Episcopum.*

Pontifex absolutionem sibi reservavit in casu injectionis manuum violentæ in Clericos, *c. si quis suadente. 17. qu. 4. c. non dubium. c. veniens. c. ad eminentiam. c. de monialibus. de sent. excomm.* persequutionis Cardinalium, *c. fœlicis. de pœnis in 6.* incendii, *c. tua nos. de sent. excom.* effractionis Ecclesiarum, *c. conquesti. eod.* & similium. *ut in c. quærenti. de off. deleg. c. durā. de crim. falsi. c. fundamenta. de electiōn. in 6. c. quicunque de sent. excom. in 6. Clem. multorum. de hæret. Clem. religiosi. de privileg.*

Episcopi absolutioni etiam nonnulli casus sunt reservati; ut levis manuum injectionis in Clericos, *c. pervenit. de sent. excom.* & aliorum criminum. *vid. Panorm. in c. monachi c. mulieres. eod. & Gloss. ad c. si Episcopus. de pœnit. & remiss. in 6.*

Sede vacante absolvit ejus *Capitulum*, aut ille ad quem sede vacante Jurisdictio pertinet. *c. un. de major. & obed. in 6.*

Ab his, ut & Pontifici, reservatis, quilibet Sacerdos in articulo mortis moriturum, *c. non dubium. de sent. excom. c. un. Extr. de crim. falsi. c. pastoralis. 11. §. præterea. de offic. Iud. ord.* aut mor-

mortale periculum aditurum; puta militiæ, aut itineris dubii, absolvere potest; *c. de cætero de sent. excom.* adeò ut evaso periculo in excommunicationem non reincidat. *Gloss. in d. c. de cætero.*

Fit absolutio, vel, *verbo* tantum, si excommunicatio verbo facta, *c. 2. ubi Gloss. ad verb. minimus. 24. qu. 3. arg. c. quidam. 5. qu. 1.* vel *solenniter*, si solennis præcessit excommunicatio. *c. 108. cum aliquis. 11. qu. 3. junct. c. 106. debent. 11. qu. 3.* Regulariter enim omnis res per easdem causas dissolvitur, quibus vincitur. *c. 1. de regul. jur. in 6.*

Aliquando ante absolutionem excommunicatus juramento debet promittere, se Ecclesiasticis mandatis pariturum, de damno illato, omnique offensa, plenè satisfacturum; aut, si de damno non constet, vel solvendo non sit, cum de eo constabit, aut ad pinguiorem fortunam pervenit, se satisfacturum, cautionem præstare. *c. sacro. c. ex parte. 23. c. venerabili. 52. de sent. excom. c. 2. eod. in 6. c. Odoardus. de solution.*

Ea idonea erit, qualiscunque ab eo dari poterit; sufficit enim si faciat quod in se est. *c. faciat. 22. qu. 1.*

Fieri debet Absolutio gratis, *c. ad aures nostras. 24. de simon. c. nullas Episcopus. 1. qu. 1. ratio in c. ad nostram. c. cum Ecclesia de simon.* liberè; non vi vel metu extorqueri; aliàs nulla est, & qui sic extorsit ipso jure est excommunicatus. *c. 1. de his quæ vi metusve caus. fiunt. in 6.*

Absolutio etiam per obreptionem impetrata non prodest. *c. officii. 42. in fin. de sent. excomm.*

Absolutione ritè impetratâ; si à minore excommunicatione est, excommunicatus Sacramen-

torum Ecclesiasticorum Participationi, à qua fuerat privatus, restituitur; si à majore, communioni, aliisque rebus, à quibus per majoris excommunicationis sententiam excludebatur, restituitur.

Sed pro crimine excommunicatus & absolutus, cautione datâ de satisfaciendo, non liberabitur, à vinculo, nisi prius pro eo satisfecerit. *c. ex literis. 29. de offic. & pot. jud. deleg. c. ex parte. in fin. de offic. deleg. c. 3. de usur. c. 1. de raptor.*

Pluribus excommunicationibus, licet ex eodem facto obnoxius, itidem non absolvitur, si de una tantum causa satisfacere velit. *c. cum pro causa. 27. de sent. excom.*

Quod diximus absolutum pro ratione excommunicationis majoris aut minoris, aut communioni, aut participationi Sacramentorum, restitui; locum habet in absolutione *simpliciter*, non in ea quæ *ad Cautelam* facta.

Ad cautelam dicitur fieri *absolutio*, cum quis excommunicationis sententiam asserit esse nullam, vel judicem esse incompetentem, vel excommunicatum, vel intrusum, aut à jurisdictione suspensum, aliisque modis. *c. 2. c. solet. c. venerabilibus. c. præsente. ubi Gloss. eod. in 6.*

Ea est valde extraordinaria, & multum præjudicialis; *ut notat Rota decis. 426. incip. si decanus. num. 3. in novis.* quia in ea juramentum non recipitur, nec cautio præstatur, nec satisfactio impenditur; & ideo cum majore difficultate, quam simplex Absolutio, conceditur, *ut not. in. d. c. venerabilibus.*

Conceditur in dubio, propter periculum, communionis vel læsionis justitiæ. *ut in d. c. solet. d. c. venerabilibus. c. veniens. de testib. c. Apostolicæ. de cler. excomm. ministr. c. ad audientiam. de appell.*

Eâ

Eâ concessâ, pendente probationis articulo, absolutus extra judicium, in officiis, postulationibus, electionibus, aliisque legitimis & canonicis, actibus quidem admittitur, sed non in cæteris quæ actor in judiciis attentaverit, *c. 2. de sent. excomm. in 6.*

De Interdicto.

TIT. XLV.

QUia non solum Excommunicatio, sed etiam Interdictum Ecclesiasticum, & suspensio, censuræ Ecclesiasticæ sunt species, *c. quærenti. 20. de verb. signif.* ideò de *Interdicto*; & *suspensione* sequuntur tituli.

Est *Interdictum*, hic censura Ecclesiastica, *d. c. quærenti*, 20. qua certis personis, aut loco, à Jure, vel Judice Ecclesiastico, divinis officiis, & sepultura, Sacramentorumque perceptione, donec imperatis satisfecerint, interdicitur. *c. fin. c. si sententia. 16. cum seqq. de sent. excom. in 6.*

Est ergò Interdictum aliud *Canonis* aut juris, aliud *Iudicis.*

Iuris est, quod ipso jure, sive ipso facto, inducitur. *c. 3. §. præterea. vers. civitas. de election. in 6. c. 1. vers. qui verò. de usur. in 6. c. 5. de pœn. in 6.*

Eo tenetur; communitas, vel civitas, quæ usuras permittit; usurarios non expellit; *d. c. 1. de usur. in 6.* repræsalias, contra personas Ecclesiasticas, permisit, nec permissas intra mensem revocavit: *c. 1. de injur. in 6.* portorium, in rebus Ecclesiasticorum, quas negotiationis causa secum non deferunt, exegit, extorsit; *c. pen. de censib. in 6.* Cardinalem, vel Episcopum suum, cœpit,

pit, aliis capientibus opem tulit, suasit, consuluit; *c. fin. de pœn. in 6. clem.* 1. *eod.* dominus territorii, qui Legatum vel Nuncium Apostolicum non admisit; *c.* 1. *Ext. de consuet.* universitas, vel civitas, quæ in electione Pontificis servanda non servavit; *c. ubi periculum. c. fundamenta. de elect. in* 6. Ecclesia, sanguinis, vel humani seminis effusione polluta, vel simoniacè consecrata. *c. is qui. de sent. excom. in 6.*

Iudicis Interdictum, est quod per sententiam Judicis competentis inducitur.

Est hoc vel *Generale*; cum regnum, aut provincia, aut oppidum, aut pagus, aut eorum populus, *c. si sententiam. de sent. excom. in 6.* interdicitur; vel *Speciale*; cum ex pluribus Ecclesiis, una vel paucæ interdicuntur: *c. si. civitas.* 17. *de sent. excomm. in 6.* aut aliqua multitudo, sub certo vocabulo comprehensa, in populo tamen inclusa; ut Collegium, Capitulum, universitas, *Sum. Ang. verb. Interdictum.* 1. aut homo nominatim, *d. c. si sententiam.* interdicitur.

Utrumque ad homines relatum dicitur *Personale*; ad loca, *Locale. d. c. si sententia.*

Interdicere possunt, Judices Ecclesiastici qui excommunicare; *c. quærenti.* 20. *de verb. signif. c. cum ab Ecclesiarum prælatis. de offic. ordin.* maximè Ordinarii; *c. cum & plantare.* §. 1. *de privil. c. Episcoporum. de sent. excom. in 6. c. transmissam. de elect.* Delegati; *c. sane. in.* 2. *de offic. deleg.* Subdelegati; *c. ex litteris. eod.* Episcopus, cum Capitulo; *c.* 1. *de his quæ fiunt à major. part. Capit.* Ecclesiâ vacante, Capitulum; *c. grave. de offic. ord.* Concilium Provinciale & Episcopale. *Clem.* 1. §. *fin. & ibi Cardinalis. de sent. excom.*

Qui

Qui temerè, aut ſine cauſa, interdicere non debent.

Proindè Interdictum & debet præcedere monitio, *c. ſtatutum.* 13. *de ſent. excom. in 6.* ſi ob contumaciam fit; non neceſſe ſi ob delictum, *c. reprehenſibilis. de appell. can. fin.* 5. *qu.* 3. & illud fieri in ſcriptis, causâ, propter quam profertur, appoſitâ. *c.* 1. *verſ. & hæc eadem. eod. in 6.*

Ea erit, culpa, delictum, contumacia. *ut in c. ex reſcripto.* 9. *de jurejur. c. non eſt vobis. de ſponſal.*

Interdici poſſunt, ut diximus, loca vel perſonæ, & vel generaliter, vel ſpecialiter. Niſi ſint privilegiatæ. *c. ne aliqui. de privileg. in 6. c. quoniam per conceſſionem.* 21. *de privileg.*

Interdictum loci, generale, & ad perſonas ejus, pertinet: *c. tanta. de exceſſ. prælat. c. ſi ſententia. de ſent. excom. in 6. c. un. de torneam. Ext.* ſi eæ in culpa fuerint interdicti interponendi, alias *non: d. c. ſi ſententia.* 16. & extenditur ad civitatis interdictæ ſuburbia, & ædificia continentia. *c. ſi civitas.* 17. *de ſent. excom. in 6.*

Sic interdictum ſpeciale alicujus Eccleſiæ extenditur ad capellam & cœmiterium eidem Eccleſiæ contiguum. *d. c. ſi civitas.* 17. §. *ratione quoque.*

In Interdicto perſonali ſtricta fit interpretatio. Undè ſi populus interdictus, non eſt propterea Clerus interdictus; & è contra Clero interdicto, non eſt interdictus populus. *d. c. ſi ſententia.* 16. *in princ.* ut nec Interdicto Clero & populo, Epiſcopus. *c. quia periculoſum.* 4. *eod. in 6.*

Univerſitate Interdicta, ſinguli qui ex ea univerſitate ſunt interdicti cenſentur. *d. c. ſi ſententia.* 16. §. *cum verò.*

Tempore interdicti, olim nulla officia Eccle-

siastica poterant celebrari, nec audiri, *c. quod in te.* 40. *de pœnit. & remiss.* nec ulla Sacramenta, excepto Baptismo parvulorum, & pœnitentia morientium, concedi; *d. c. quod in te. c. non est vobis.* 11. *de sponsal. c. responso nostro.* 43. *de sent. excom.* Postea, baptismus, confirmatio, omnibus; Pœnitentia & Eucharistia morientibus; *c. quoniam.* 19. *eod. in* 6. *d. c. responso nostro.* non extrema unctio, *Gloss. c. quoniam baptismo.* 19. *de sent. excom.* Laïcis, *c. cum & plantare.* 36. §. *etsi templarii. de privileg.* omnino Clericis. *c. quod in te.* 40. *de pœn. & remission.* item Missæ aliorumque divinorum celebratio, permissa, *c. fin. vers. concedimus de sent. excom. in* 6. *d. c. responso.* 43. *d. c. quod in te.* antea semel in hebdomade, quibusdam Ecclesiis, & monasteriis, submissâ voce, januis clausis, campanis non pulsatis; *c. permittimus. de sent. excom. c. quod nonnullis. de privileg. c. cum in partibus.* 17. *de verb. signif.* postea, singulis diebus, omnibus Ecclesiis, iisdem tamen observatis: præterquam in festivitatibus Natalis Domini, Paschæ, Pentecostes, & Assumptionis D. Virginis. in quibus ea observari non necesse. *d. c. alma mater. fin. de sent. excom. in* 6. *& ad eum vide Covarruv.*

Aliter in loco interdicto, sacrificantes; *c. postulastis.* §. *quæsivistis. eod.* deponuntur, & si scienter hoc fecerint, ad beneficia activè aut passivè eligi, postulari, vetantur. *c. is qui.* 18. §. *fin. de sent. excom. in* 6. *c.* 1. *de postul. Prælat.*

Interdictum, tam religiosi, exempti, non exempti, *c.* 1. 3. *de sent. excom. in* 6. quam locorum Domini, violantes, excommunicantur; *Clem.* 2. *eod.* nullâ appellatione obstante.

Tollitur Interdictum; si ad tempus indictum, ejus lapsu; si sub conditione, *ut donec quis satisfecerit*;

cerit; ejus exiſtentia: *c. ex reſcripto. de jurejur. c. non eſt vobis. de ſponſal.* ſine alia abſolutione; *Abb. in d. c. non eſt vobis. num.* 7. ſi ſimpliciter indictum, abſolutione; ſi eſt interdictum Judicis, ejus qui interdixit, aut ſuperioris; ſi Juris, Ordinarii, vel Legati Apoſtolici; aut Papæ, ſi ſibi eam reſervavit. *Sum. Angel. verb. interdictum.* 8. *in princ.*

Abſolutio ad cautelam, in Interdicto ſpeciali, non in generali habet locum. *c. præſenti. de ſent. excom. in 6. vid. Felin. ad c. Apoſtolicæ. de except.*

De ſuſpenſione.

TIT. XLVI.

SVſpenſio, hîc, eſt cenſura Eccleſiaſtica, *c. quærenti.* 20. *de verb. ſignif.* quâ perſonæ Eccleſiaſticæ, exercitium ſui officii, vel utriuſque ſimul, in totum, vel pro parte, ad certum tempus, vel in perpetuum interdicitur. *fac. c. tuarum.* 11. *de privil. Gloſſ. in Clem.* 3. *verb. ſuſpenſi. de pœnis.*

Eſt duplex, vel *Canonis*, ſeu *Iuris*, vel *Iudicis*.

Canonis eſt, cum quis ob notorium crimen ipſo jure à ſui ordinis vel officii executione arcetur.

Quamvis enim quilibet in peccato mortali conſtitutus, quod ad ſeipſum ſuſpenſus ſit, tamen quoad alios, non eſt ſuſpenſus; niſi hujuſmodi peccatum per ſententiam Judicis, aut confeſſionem in jure factam, aut rei evidentiam notatum ſit. *c. ult. de cohabit. Cleric.*

Iudicis ſuſpenſio eſt, cum quis per ſententiam à dicta executione, ex cauſa removetur.

Eam præcedere debet monitio; fieri in ſcripto, causâ expreſsâ. *c.* 1. *de ſent. excom. in 6. junct. c. reprehenſibilis.* 26. *de appellat.*

Suſpendi poſſunt tantum Clerici, non Laïci, utpote

utpote qui officii sive ordinis Ecclesiastici sunt expertes; à cujus administratione seu executione Clerici suspenduntur.

Neutram suspensionem incurrit Episcopus, nisi de eo nominatim fiat mentio. *c. quia periculosum. de sent. excomm. in 6. c. si compromissiones. de elect. in 6.*

Qui suspensione durante, officia divina exequuntur, irregularitatem incurrunt; à qua non nisi per Summum Pontificem possunt liberari. *c. 1. in fin. c. is qui. 18. §. 1. de sent. excom. in 6.*

Est *Irregularitas* impedimentum Canonicum, quo quis prohibetur ordinem Ecclesiasticum suscipere, aut in suscepto ministrare.

Ea non incurritur; nisi in casibus à jure expressis. *c. is qui. 18. de sent. excom. in 6.* Est enim odiosa: propterea restringenda. *c. odia. de reg. in 6.*

De remotione.

TIT. XLVII.

REmotio, seu *Depositio*, est de dignitate, ordine, gradu, deturbatio, vel eorum privatio.

Est vel *Verbalis*, & propriè *Depositio*; vel *Realis*, & *Degradatio*, dicitur.

Depositio fit per sententiam, à solo Episcopo, causâ, in jure expressâ, *c. 1. dist. 35. Decius in c. ut si Clerici. de judic.* aut delicto graviori, *c. tuæ. de pœn. Panor. in c. fin. de Celebr. Miss.* hoc suadente.

Depositus Clericus, si celebrat, participatione corporis & sanguinis Domini, excommunicatione perpetua, demto viatico sub mortis articulo præbendo, privatur. *c. accedens. dist. 50.*

Depositus Curiæ sæculari non relinquitur, *c. cum*

c. cum non ab homine. de judic. c. at si Clerici. eod. Panor. post Cardin. in d. c. cum non ab homine. Innoc. in c. 1. de homicid. in 6. sed per Judices Ecclesiasticos, detrusione in monasterium, *c. inter solicitudines. in fin. de purgat. can.* vel alia pœna, punitur; nisi sit incorrigibilis. *Cælest. in d. c. cum non ab homine.*

Degradatio, (Depositio solennis aliàs dicta. *in c. Episcopus. 11. qu. 3. c. 2. de pœn. in 6.*) est post sententiam, insigniorum ordinum solennis detractio.

Solemnitas est; ut Episcopus proprius si Abbas degradandus, præsentibus Abbatibus vicinis, *c. si quis Abbas. 18. qu. 2. c. miramur. & ibi Gloss. & Doct. de serv. non ord.* si Presbyter, sex Episcopis, *c. 1. de hæret. in 6.* si Clericus in minoribus ordinibus constitutus, præsente capitulo, *d. c. 2. de pœn. & ibi Gloss. in 6. c. qualiter. in 2. de accusat. c. 1. de excess. Prælat.* (Nisi alia sit consuetudo; *c. 3. de consuet. Gloss. in d. c. 2. de pœnis. in 6.*) coram judice sæculari, cui degradandus est tradendus, publicè Rei caput tondeat; loca capitis & manuum, in quibus tempore ordinationis unctio facta, vitro vel ferro radat; habitum seu vestimentum Clericale, ordine retrogrado quo ei datum, ab extremo ad novissimum, eum exuat. *d. c. 2. de pœnis. in 6. d. c. Episcopus. 11. qu. 3.*

Habet Degradatio, *inquit Lucas de Penna. in l. 1. C. de privil. Scholar. lib. 12.* in tribus tantùm locum; in hæretico, *c. ad abolendam. § 1. de hæret. c. excommunicamus. eod.* literarum Summi Pontificis falsatore, *c. ad falsariorum. de crim. falsi.* in eo qui Episcopo suo est insidiatus, vel eum calumniatus *c. si quis Sacerdotum. 11. qu. 1.*

Degradatione solenniter facta, degradatus efficitur

ficitur veluti Laïcus, omni privilegio exutus & nudatus, & Curiæ seculari legibus ejus puniendus relinquitur. *d. c. 2. de pœnis. in 6. c. novimus. de verb. signif.*

Manet tamen in Degradato etiam actualiter character ordinis, & potestas, quamvis ei interdictum sit exercitium. *c. quod quidam.* 1. *qu.* 1. *c. licite.* 32. *qu.* 7.

Injiciens manum in degradatum non incidit in Canonis *si quis suadente Diabolo.* 17. *qu.* 4. pœnam; omnino in depositum manum injiciens. *Gloss. in fin. c. 2. de pœnis. in 6. Panorm. ad. d c. ad abolendam.*

De purgatione Canonica.

TIT. XLVIII.

QVod si Reus de crimine suspectus, convinci non possit, non absolvi, sed purgatione canonicâ innocentiam suam probare debet. *c. si quis Presbyter. hic.*

Est *purgatio*, innocentiæ super objecto crimine, certis à jure inventis mediis, facta ostensio.

Est vel *Canonica*, de qua hoc titulo; vel *Vulgaris*, de qua titulo sequente.

Canonica est, quæ à Canonibus inventa & prodita; ut cum aliquis suo de veritate, & compurgantium juramento de credulitate, innocentiam suam ostendit. *c* 3. *& c. de testibus.* 13. *hic.*

Indicere eam is Judex tantum potest, qui de negotio cognoscit, vel cognoscere debet, de quo Diffamatur: ab alio statuta, infamatum non relevat. *c. cum dilectis.* 15. *in fin. eod.*, *c. ad audientiam. de consuet. c. licet. de offic. legat.*

Indicit is vel ad instantiam ejus qui purgandus

dus est tantum, *ut c. cum in juventute. 12. hic.* vel à Judice injungitur; de crimine gravi infamato; & tum aucto Compurgantium numero, nisi à beneficio suspendi velit, præstanda; *in c.nos inter. 6. c. inter solicitudines. eod.* Potest, sed non tenetur, eam indicere Judex, si infamia ex probabilibus conjecturis ortum non habet. *d. c. cum in juventute. c. quod autem. sess. qu. fin.*

Injungi non debet cuilibet Reo, sed tantum fide digno, quem verisimile est non facile pejeraturum: *c. 1. & ibi Gloss. & Panorm. hic.* & ei qui neque legitimâ probatione, neque sua confessione convictus est, *c. 3. & 6. eod.* neque crimen notorium admisit, *c. penult. eod.* de eo tamen apud bonos viros ex verisimilibus suspicionibus est diffamatus. *c. 4. 6. c. cum in juventute. 12. eod.*

Compurgantes, (qui jurant, se Reum credere à crimine immunem esse, & proindè verum juramentum eum præstitisse. *c. quoties. c. de testibus. eod. c. presbyter. 2. qu. 4.*) eligit, Judex, vicinos rei, & honestos, vitam & conversationem ejus exploratam habentes; *c. cum P. Manconella. c. cum dilectus eod. d. c. presbyter.* interdum duodecim, interdum septem, interdum pauciores pluresve, *c. 1. c. 8. hic. & passim. 2. qu. 5.* pro arbitrio, inspecta ipsius delicti, personæ rei & compurgatorum qualitate. *c. 8. in verb. sicut expedire. c. significasti. 5. in verb. juxta arbitrium tuum. de adult. d. c. presbyter. c. quanto. 2. qu. 5.*

Locus purgationis debet esse idoneus.

Is est ubi infamatio apparet: ut si à populo infametur, coram populo, *arg. c. 1. de pœnis. c. ex tua. de simon.* si inter clericos, coram illis, *c. 2. fin. hic. c. qualiter. in §. fin. de accusat.* juramenti purgatio & compurgatio fiat.

Purga-

Purgatus crimine liberatur. In purgatione deficiens, legitimis pœnis, tanquam convictus aut confessus afficitur. *d. c. inter solicitudines.* 10. *hic.*

De purgatione vulgari.

Tit. XLIX.

Purgatio vulgaris, quam olim vulgus usurpabat; fiebat per judicium aquæ frigidæ, *c. ex tuarum.* 8. *de purg. can.* tactum ferri candentis, *c. fin. hic. c. Mennam. c. consuluisti.* 2. *qu.* 5. *c. sententiam sanguinis. Ne Cleric. vel Monach.* aquæ ferventis, *d. c. Mennam. c. omnibus. c. consuluisti.* 2. *qu.* 5. *d. c. sententiam sanguinis*, duellum, *c.* 1. *&* 2. *hic.*

Hæc Canonibus improbata; Quia in iis potius Deus tentabatur & ad iracundiam provocabatur, quàm verum habebatur innocentiæ testimonium. *c. fin. de purg. can. c. quæritur.* 22. *qu.* 2. *c. si nulla.* 23. *qu. fin.* Quia sæpe etiam per hoc fallax judicium, tentato Deo, innocens impiè ex præsumptionibus, damnabatur, *c. significantibus. hic.* Dæmone miracula imitante & ut innocenti illuderet, vel impium meritis pœnis liberaret, oculos perstringente.

Finis Libri Quarti et ultimi.

OR-

ORDO TITVLORVM LIBRI I.

LIBRI II.

Ba-

Obla-

LIBRI III.

LIBRI IV.

Sagi-

TITULI JURIS CANONICI,

PER

APHORISMOS

Strictim explicati,

Iuxta ordinem Alphabeticum indicati.

Prior numerus librum, posterior titulum significat.

A.

B.

C.

Non

P.

Q.

Qui-

T.

V.

FINIS.

